

Στέφανος Τηλικίδης
Στ' αχνάρια
του Κύκλωπα

Διηγήματα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Ελυτρο

Θεσσαλονίκη 1996

Στέφανος Τηλικίδης

Στ' Αχνάρια του Κύκλωπα

Διηγήματα

Εκδόσεις Έλυτρο

Θεσσαλονίκη 1996

Το έργο αυτό διατίθεται με άδεια Creative Commons
Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-
Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές. Για να δείτε ένα αντίγραφο
αυτής της άδειας, επισκεφθείτε το
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/> ή στείλετε
επιστολή στο Creative Commons,
PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Επικοινωνία: hlikidou@gmail.com

Επιμέλεια: Δημήτρης Κοσμάς
Εξώφυλλο: Ηλίας Γκούμας

© Χάιδω Τηλικίδου

ISBN 960-7624-09-2

Εκδόσεις Έλυτρο
Δελφών 104 - 546 43 Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 861.225 - Fax: 281.984

Έργα του ιδίου:

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΜΟΤΙΒΑ, *Ποίηση*, 1953

ΓΙΑ ΤΗ ΧΙΛΙΑΚΡΙΒΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ,
(τραγούδια της σκλαβιάς και της αντίστασης), *Ποίηση*, 1956

ΖΗΣΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ, *Τραγωδία*, 1957

ΠΟΙΟΣ ΕΚΛΕΨΕ ΤΟΥΣ ΟΙΚΤΙΡΜΟΥΣ ΜΑΣ,
Θέατρο πρόζας, 1966

ΤΟ ΕΙΔΩΛΟ ΤΟΥ ΚΥΚΛΩΠΑ, *Διηγήματα*, 1967

ΕΙΡΗΝΗ ΠΛΗΓΗ ΜΟΥ, *Ποίηση*, 1972

ΓΙΑ ΤΗ ΧΙΛΙΑΚΡΙΒΗ ΤΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ,
Ποίηση, 1973 (Β' έκδοση)

ΕΔΩ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ, *Ποίηση*, 1974

ΣΤΑΛΑΧΤΙΤΕΣ ΑΠΟ ΔΑΚΡΥ, *Ποίηση*, 1979

ΓΡΗΓΟΡΕΙΤΕ..., *Ποίηση*, 1982

Ο «Επίλογος»
στο «Είδωλο του Κύκλωπα»

(Απολογία στον αναγνώστη)

Αν σου 'λαχε να μάθεις να συλλαβίζεις
πάνω στ' Αλφαβητάριο της Σπανιόλικης τραγωδίας,
να ματώσεις τις παρθενικές ανθρώπινες εμπειρίες σου,
πάνω στις αιχμές της πραγματικότητας των Νταχάου
και των Αουσβιτς,
να πυρπολήσεις τ' άδολα νεανικά σου όνειρα,
στην κολασμένη πυρά της Χιροσίμα,
ν' «απωλέσεις» τα ίχνη της πεισματωμένης ουμανίστικης πορείας σου,
στο τέλμα της Βιετναμέζικης γενοκτονίας,
τότες ένα στέκεται για σένα το πρόπο.
Ν' απλώσεις, μέσ' από το έργο σου, το χέρι,
σ' αυτούς που μάχονται, δίχως ανάσα,
να προγκήξουν από την πόρτα της «κατοικίας» του ανθρώπου,
τον κοσμοχαλαστή «ΚΥΚΛΩΠΑ».
Τ' άλλα, θα τα καρπίσ' η μήτρα....
«της πανανθρώπινης φιλιάς»

Περιεχόμενα

Με τη βοήθεια του Ανθρώπου.....	11
«Δίχως αντίρρηση...».....	31
Το τέλος ενού «ήρωα».....	51
Η μέθοδος... συνετισμού.....	71
Μαύρος σταυρός στο χιόνι.....	93
Ο φταίχτης.....	107
Οι παππούδες.....	115
«Χουάν Μαρία Χιμένεθ».....	117
Το αμάρτημα.....	127
Μια μέρα του γιατρού Βασίλη Γεωργιάδη.....	139
Το κακοπάντρεμα.....	153
«...Εξ όλων των κατοικιδίων...».....	167
Ο κατάδικος.....	177
Περιεχόμενα.....	189

Με τη βοήθεια του Ανθρώπου

Ο «τέως» λοχίας των τεθωρακισμένων του ισραηλινού στρατού, Μπαρ Λεβ του Ιζάκ, πορευόταν στην ασφαλτοστρωμένη δημοσιά π' οδηγούσε, από τον επαρχιακό σιδηροδρομικό σταθμό, ίσια πάνω στο βορεινότερο «κιμπούτς» της χώρας του, εκεί σχεδόν στα ριζά των υψωμάτων του Γκολάν.

Ήταν ένας άντρας γύρω στα τριανταπέντε, ψηλός, ξεροκιανός, με πρόωρα ρυτιδιασμένο πρόσωπο, με πλούσια κατάξανθα μαλλιά, που κρέμουνταν πίσω, πάν' από το θερινό αμπέχονο που φόραγε, με καταγάλανα φωτεινά μάτια και μ' ένα κορμί ανοικονόμητο, που τελικά θύμιζε αντιπροσωπευτικό τύπο της Άριας φυλής παρά της δικής του.

Ήταν αυγουστιάτικο καταμεσήμερο κι ο ήλιος ζεματούσε τον αγέρα που ξεχουόταν από τα υψώματα, πύρωνε την άμμο της έρημος κι έψενε την ασφαλτο τόσο, που 'κανε την πίσσα της μαλακιά, καθώς τ' ανεβασμένο σταρίσιο προζύμι.

Στα χείλια του κρεμόταν, ακόμα, το κατάπικρο χαμόγελο, που μόνιασε κειδάς, από τ' αναπάντεχο φέρσιμο των ανθρώπων, που του 'λαχε πριν ώρας.

Καθώς πορευόταν, αγκομαχώντας, μέσα στο λιοπύρι, φορτωμένος στην πλάτη τους δυο βαριούς σάκους του και πνιγμένος στον ιδρώ, άκουσε πίσω θόρυβο από μοτέρ αυτοκινήτου και σύγκαιρα φωνές που τραγούδαγαν πολεμικά θούρια.

Σταμάτησε κ' έστρεψε.

Στυλώθηκε καταμεσής στην ασφαλτο και περίμενε.

Τ' ανοιχτό καμiónι φρενάρισε μπροστά του, τόσο ξαφνικά κι απότομα, που τα φρένα του τσίριξαν άγρια και τότε ξεκούφanan. Στα πλευρά του διάβασε τ' όνομα του δικού του «κιμπούτς».

Χαμογέλασε. Και πιο πολύ χάρηκε, όντας, ανάμεσα σε κείνους που γιόμοζαν την καρότσα, ξεχώρισε τα πρόσωπα μερικών

γνωστών του - συντρόφων της δουλειάς - και στο βολάν είδε να κάθεται ο αδερφικός του φίλος Μπεν Αζίζ, π' αντάμα κίνησαν τότες, από τη Γερμανία, πρώτοι πρώτοι, να 'ρτουν να ζήσουν στην καινούργια πατρίδα.

Ανέμισε χαρούμενος τα χέρια - αν δύνονταν θ' ανέμιζε και την καρδιά του - και τους χαιρέτησε.

- Γειά σας... Γειά σας...

Όμως από τους άλλους, κανείς δεν του αποκρέθη.

Τόνη πήραζαν ούλοι, μ' ένα βλέμμα σκληρό, περιφρονητικό, κι όμοιαζαν σάμπως να καταριούνταν μέσα τους την ώρα και τη στιγμή που τον απάντησαν στη στράτα.

Μήτε κι ο φίλος του ο Μπεν δεν έδειξε να χάρηκε.

Κατάλαβε τούτος, πικράθηκε, όμως πείσμωνσε.

- Μπεν..., φώναξε στον άλλο. Μπεν, φίλε μου, αδερφέ μου... εγώ είμαι, ο Μπαρ, δε με γνώρισες;

Κείνος τότε πήραξε μια στιγμή, αδιάφορα, έστρεψε πάλε στο πλάι και σ' ένα λεφτό ακόμα, σήκωσε το πόδι από το φρένο, πάτησε γκάζι και το καμιόνι όρμηξε στην άσφαλτο, με τη βιάση του ζωντανού που το 'χει καταπόδι αγρίμι μοβόρικο, και χάθηκε στον ορίζοντα.

Ο Μπαρ σταμάτησε ν' ανασάνει κομμάτι.

Σφούγγισε από το μέτωπο τον ιδρώ που λάσπιζε πάνω του. Δεν ήξερε να πει ακριβώς, όμως από κείνη τη συνάντηση και δώθε, γρικούσε τη δύναμή του λειπή και στην καρδιά μια πίσκρα, π' αν δεν την πάλευε ογρήγορα, θ' αυγάτιζε 'κείνη και θα τότε καταχτούσε σ' ολάκερο το είναι του.

Θυμήθηκε.

Χαμογέλασε, κουρασμένα. Έβαλε το χέρι στην πίσω τσέπη του παντελονιού του και τράβηξ' ένα διπλωμένο χαρτί.

Ήταν το στερνό γράμμα της γυναίκας του, που πήρε στη φυλακή. Το ξεδίπλωσε και διάβασε:

«Μπαρ αγαπημένε μου άντρα,

Για το γιό μας τον Μπενίκο θα 'ναι και σήμερα όπως πάντα τα πρώτα μου λόγια. Είναι τος τρίςγερος. Έμορφος και δυνατός,

καθώς ο προφήτης Δαβίδ, στα μικράτα του.

Από τώρα - στα πέντε χρόνια - γράφει και διαβάζει καλά και θαρρώ πως το ερχόμενο που θα γραφτεί στο σχολειό, αυτός θα μαθαίνει γράμματα στη δασκάλα, την κυρία Βαλερή Μόλχω.

Όπως σου 'γραφα πάντα, τα ξέρει όλα για σένα και τώρα πια σε περιμένει, στον ύπνο και στα ξύπνια του, κι ούλη την ώρ' ανοίγει την πόρτα και σε καλωσορίζει.

Όμως, Μπαρ αγάπη μου, μην έρθεις στο κιμπούτς. Σου το παρακαλώ πάλι, σου προσπέφτω και σε παρακαλώ. Ύστερ' απ' ό,τι έγινε, θα υποφέρεις. Θα υποφέρεις πολύ, αγάπη μου - σε ξέρω καλά - θα υποφέρεις αφάνταστα.

Για τούτο, ευτύς ως θα βγεις από τη φυλακή, με το καλό, γράψε μου πού θα πρέπει να 'ρτούμε με τον Μπενίκο να σε βρούμε και να σε σφίξουμε στην αγκαλιά μας.

Σου 'κρυψα πολλά, καλέ μου, απ' όσα τραβήξαμε με το γιό μου, στα δυο χρόνια που μας έλειψες. Θα τα μάθεις σα σμίξουμε. Ένα μονάχα θα σου πω τώρα. Πως δύσκολα χάριζαν οι άνθρωποι τούτα τα χρόνια, σ' εμένα την καλημέρα τους και στο παιδί μας το χάδι τους. Και πως δεν άλλαξε, ακόμα, τίποτα κι ούτε θ' αλλάξει. Γιατί πρέπει να ξέρεις πως οι άνθρωποι εδώ έγιναν αγνώριστοι. Οι άνθρωποι έγιναν αυστηροί, σχεδόν σκληροί. Κι ίσως να μη φταίνε οι ίδιοι. Γιατί ο πόλεμος μας αλλάζει. Αυτό 'ναι αλήθεια, αυτό 'ναι μεγάλη αλήθεια. Ο πόλεμος δεν έχει καλοσύνη, δεν έχει συμπόνια, είναι παράλογος. Φυτεύει στα φρένα μας τη σύγχυση και στα μάτια μας το σκοτάδι, μας μεταμορφώνει «κατ' εικόνα και ομοίωσή» του, μας ξεστρατίζει από την ανθρωπιά.

Σου τα λέω τούτ', αγαπημένε μου, για να σε πείσω να μην ξανάρθεις στο κιμπούτς.

Θα 'ναι προτιμότερο και για σένα και για μας, καλέ μου, ν' ανταμώσουμε αλλού.

Γράψε μας λοιπόν πού κ' ευτύς κινούμε με το γιό σου.

Ακόμα κι αν θα χρειαστεί να πορευτούμε μέχρι την άκρη της γης. Περιμένουμε γράμμα σου.

Σε φιλούμε
Μπενίκο - Ραχήλ»

Δίπλωσε το χαρτί και το ξανάβαλε στην τσέπη.

Κίνησε.

Τώρα ένιωθε πιο κουρασμένος. Κι ας ξανάσανε, διαβάζοντας, τόσην ώρα, στην άκρη της ασφαλτος.

Πικρό το σάλιο του, τότε φαρμάκωνε στο λαιμό και στην καρδιά γρικούσ' έναν πόνο, σα να του την άδραξε σιδερένια παλάμη και να του τήνε στραγκάλιζεν αλύπητα.

Χαμογέλασε πάλι.

Μ' ένα χαμόγελο που θύμιζε, πιότερο, βουβό κλάμα.

Έπιασε την άκρη του δρόμου, σφάληξε τα μάτια και πορεύτηκε για λίγο, στο σκοτάδι, με βήμ' αβέβαιο και δισταχτικό, καθώς εκείνο του στρατολάτη που 'χασε το δρόμο και, σύγκαιρα, την προσδοκία, να φτάσει στο ποθητό τέρμα.

Για μιαν ακόμα φορά - σαν πόσες να το 'κανε στα δυο χρόνια της φυλακής; - ξανάφερε στο νου τα περασμένα.

Τη ζωή στο μακρινό τόπο της γέννησής του, στο Άαχεν της Γερμανίας. Τα ευτυχισμένα παιδικά κ' εφηβικά χρόνια, με τις σπουδές και τους αγνούς έρωτες. Την «οριστική λύση του εβραϊκού προβλήματος» που στοίχισε και σ' αυτόν την απώλεια του κύρη και της μάνας του. Τη δική του περιπλάνηση στην κατεχόμενη Ευρώπη. Τους αγώνες του, στο πλευρό των «Μακί», της Γαλλικής Αντίστασης, μέχρι την τελική νίκη.

Τον ενθουσιασμό του με την αναγγελία της ίδρυσης του κράτους του Ισραήλ. Την εγκατάσταση στην «πατρώα» γη. Τους σκληρούς αγώνες του, για το στέριωμα και την προκοπή της καινούργιας πατρίδας.

Τη γνωριμία με τη θεϊκή Ραχήλ. Το γάμο τους, τη γέννηση του Μπενίκο κ' ύστερα...

Ύστερα τον πόλεμο.

Ένας βόγκος ξέφυγε από τα στήθια του. Άνοιξε τα μάτια, τέντωσε με δύναμη τα βλέφαρα και γυρόφερε, πυρετικά, τους βολβούς μέσα στις κόχες τους.

Πάσκιζε, με την ακονισμένη αίσθηση της στιγμής, να διακόψει το φτεράκισμα της μνήμης, μέσ' από την ανεπιθύμητη αναδρομή. Το τοπίο γύρω ήταν απελπιστικά μονότονο.

Ο αγέρας που ξαπόστελναν οι κορφές των λόφων, λίκνιζε την ψιλήν άμμο, που πλανιόταν ολούθε και του πιλάτευε την ανάσα και τα πλεμόνια.

Ο ήλιος, μέγας κύριος και διαφεντευτής «των πάντων», σβούριζεν από ψηλά, στο κεφάλι των πλασμάτων του Θεού, τη μεγάλη πληγή της δίψας.

Δάγκωσε με δύναμη τα χείλια, τίναξε το φορτιό του τάχα να το βολέψει καλύτερα στην πλάτη, έλυσε και ξανάδεσε πιο σφιχτά τη ζωστήρα του.

Όμως, μ' όλα τούτα, τα δίχως λόγο καμώματα, δεν τα κατάφερε ν' αποδιώξει τις οδυνηρές μνήμες, να συμμάσει το λογισμό του από τ' αφηνιασμένο ξεστράτισμα, και τέλος ρίζωσε καταμεσής στην άσφαλτο, έριξε πίσω το κεφάλι, τέντωσε στο πλάι τα χέρια κ' έβγαλε, μέσ' από τα φυλλοκάρδια του, ένα στριγκό κι άναρθρο ουρλιαχτό, όμοιο με του διψασμένου αγριμιού που το 'μπόδισαν να ζυγώσει στην πηγή της άσσης να ξεδιψάσει. Σε τούτη τη θέση απόμεινε, για λίγο, με το στήθος του ν' ανεβοκατεβαίνει, άταχτα, με τις μασέλες των δοντιών του να τρίζουν, καθώς του σεληνιασμένου, πάνω στην κρίση της αρρώστιας του, με τις γροθιές να σφίγγονται, μπήζοντας τα νύχια στη σάρκα της απαλάμης, και τέλος γαλήνεψε, έριξε το κεφάλι μπροστά, σαν άψυχο, και κίνησε, με βήμ' αργό κι αποκαμωμένο.

...Λοιπόν, ναι. Ο πόλεμος!

Σ' όλη του την αγριάδα. Σ' όλο του τον παραλογισμό.

Κ' ύστερα, κείνο που του 'λαχε του ίδιου. Τούτο που θα 'θελε, προπάντων, να μη θυμάται και που, ωστόσο, το 'νιωθε πως θα στεκόταν η πιο αξέχαστη κ' η πιο οδυνηρή μέσα στις μνήμες του.

Κι ολόξαφνα, πρώτη του φορά στα δυο χρόνια, γρίκισε να μην τήνε σκιάζεται τούτη τη μνήμη.

Κι όχι μονάχα να μην τήνε σκιάζεται, παρά και να μην την αποζητά. Και το 'νιωθε τούτο το αίσθημα, σαν την πεθυμιά του αδικαιολόγητου φόβου για τη διάψευση και σαν την απόφαση του αγένωτου καρπού για γούρμασμα και θάνατο.

Γαλήνεψε.

Άφησε λεύτερο το λογισμό του ν' αναθυμηθεί το που του 'λαχε τότες. Το ξανάζησε, άφοβα.

.....Μαγιάτικο δειλινό.

Το τάνξ του, η «ΣΑΡΑ», - τ' όνομα της μητέρας του - περιπολούσε, αντάμα μ' άλλα, κάπου στα πρόθυρα της Γάζας.

Κείνο το βράδυ όλα έδειχναν γαλήνια.

Τόσο γαλήνια κ' ήμερα, που σε ξεγελούσαν και σε υποχρέωναν, καθισμένο μπρος στο μυδράλι σου, ν' αναθυμέσαι καιρούς ειρηνικούς κ' ευτυχισμένες μέρες.

Οι θύμησές του στράτισαν, πρώτα, προς τους δικούς του.

Τη Ραχήλ, τη γυναίκα του, λόγιας' ευτύς, το πανέμορφο κρίνο της Χάιφας, την πεντάμορφη του κιμπούτς, που η ζωή του στο πλάι της στάθηκε όνειρο και τραγούδι και δώρο του Γιαχβέ, σε περιούσιο δούλο του.

Κ' ύστερα τον Μπενίκο, το γιό του, το μοναχό του σπλάχνο, την ελπίδα και την απαντοχή της ζωής και των γερατειών του, το διάδοχο και συνεχιστή της γενιάς.

Έβαλε το χέρι στη μέσα τσέπη του αμπέχονου και τράβηξε μιαν ατζέντα. Την άνοιξε.

Το τανξ γιόμοσε, μονομιάς, χαμόγελα, που φευγάτ' από τα χείλια μιας νέας γυναίκας κ' ενός αγγελοκάωτου αγοριού, φτεράκισαν ολούθε, σα λευκές, αέρινες, πεταλούδες.

Έσκυψε πάνω στη φωτογραφία. Το πρόσωπό του έγινε ήλιος.

Έκλεισε το μάτι στη γυναίκα, τη φίλησε κι απέ, κατά τη συνήθειά του, πήρε να κουβεντιάζει με το παιδί:

«Γειά σου, φίλε. Τι μου γίνεσαι, αγόρι μου - καλά; Μπράβο! Σ' αποθύμησα, μωρέ γιέ μου, σ' αποθύμησα πολύ - ούλο και πιότερο σ' αποθυμάω.

Ποδιά λοιπόν και σάκα έτσι; Ετοιμάζεσαι παναπεί. Ναι, μου τα 'γραψε η μάνα σου - μπράβο. Και τι έμορφος που 'σαι ντυμένος, έτσι δα! Θαύμα! Και δε μου λες; Γιατί τόσο μεγάλη σάκα - ε; Αυτή 'ναι πιο τρανή κι από σένα, λέω. Για να κλείσεις μέσα τις σοφίες... Α, για να κλείσεις μέσα τις σοφίες - βέβαια.

Όλες τις σοφίες του κόσμου, μάλιστα, μάλιστα.

Εντάξει. Το 'χω ελπίδα στην καρδιά να 'μαι 'κει, σα θα 'ρτ' η ώρα να σε γράψουμε στο σχολειό. Θα πάμε οι δυό μας, - αμέ; Θα κρατιούμαστε χέρι χέρι στο δρόμο, θα σφυράμε και θα 'χουμε μπροστά κάνα κονσερβοκούτι να το κλωτσούμε στην άσφαλτο. Βέβαια. Το λοιπόν να με περιμένεις, Μπενίκο. Να μην πας μόνος σου. Σου 'δωκα το λόγο μου και θα 'ρω. Θα 'ρω οπωσδήποτε. Και δε μου λες και τ' άλλο. Τη γνοιάζεσαι τη μάνα σου; Τη μάνα σου, λέω, που περνά δύσκολες ώρες, τη γνοιάζεσαι; Ναι; Μπράβο. Να της λες να μην κλαίει. Η γυναίκα του Μπαρ Λεβ κ' η μάνα του Μπενίκο, δεν πρέπει να κλαίει, - έτσι να της λες. Μονάχα να καρτερεί. Εντάξει;

Χαμογέλασε στο παιδί.

Ένωσε, για μιαν ακόμα φορά, ευτυχισμένος που κουβέντιασε μαζί του. Έφερε τη φωτογραφία στα χείλια και το φίλησε.

«Γιέ μου... γιέ μου...»

Κι αυτή τη στιγμή, ακριβώς αυτή τη στιγμή, σαν να τήνε διάλεξαν, τ' ακουστικά σφύριξαν στ' αυτιά του.

Ο επικεφαλής αξιωματικός «διεβίβαζε» στους κυβερνήτες των τανξ «ληφθείσαν, κατεπείγουσαν διαταγήν» του διοικητή της ύλης:

«Σπεύσατε εις πόλιν Γάζης, προς ενίσχυσιν μονάδων μας κατοχής. Αποκαταστήσατε πάραντα επαφήν με στρατιωτικόν διοικητήν της. Διατηρήσατε συνεχή επαφήν μεθ' ημών».

Ξανακοίταξε τη φωτογραφία.

- Γειά σου, γιέ μου. Καλήν αντάμωση.

Τα μοτέρ ούρλιαξαν μονομιάς και τα τανξ έδραμαν ακράτητα, σκώνοντας πίσω τους σύννεφο τη σκόνη και μπήκαν στην πολιτεία.

Εκεί, στην κεντρική πλατεία της, είδε μαζωμένα χιλιάδες σχολειταρούδια, με σάκες και ποδιές, που κράταγαν στο χέρι μικρές σημαιούλες της ΑΛ ΦΑΤΑΧ και τις ανέμιζαν στον αγέρα.

Τα τανξ, με διαταγή του επικεφαλής αξιωματικού, αραιώσαν

και πήραν θέση μάχης. Καρτερούσαν.

Όμως, όσο περνούσεν ο καιρός, τόσο τα σκολειταρούδια πλήθαιναν, καθώς, από τους γύρω δρόμους, ούλο και νέες φουρνιές ξεχυνόνταν στην πλατεία. Και μιαν ώρα, το 'δε ξεκάθαρα, πως ούλο κείνο το παιδομάνι κινήθηκε και πήρε να πορεύεται καταπάνω στα τανξ.

Η καρδιά του αφήνιασε, μονομιάς. Οι παλμοί της έγιναν αμέτρητοι. Κρύος ιδρώς τινάχτηκε μέσ' από τους πόρους και κρεμάστηκε, ρουνιές ρουνιές, στο μέτωπό του. Κ' η απαλάμη του δεξιού χεριού του, που το δάχτυλό του πάταγε τη σκαντάλη του πολυβόλου, πάγωσε, κοκάλωσε κι απόμεινε σαν άψυχη.

«.....Λοιπόν τι θέλουν τούτα τα παιδιά;

Τι θέλουν τούτα τα σκολειταρούδια και τα βάζουν με τα τανξ; Δεν το ξέρουν πως τα τανξ είναι θεριά, που δεν αφήνουν κανένα να τους αγγίξει τα πλευρά τους; Πως έχουν πολυβόλα, που σκοτώνουν;»

Έκαμε γροθιά την αριστερή του απαλάμη, την έφερε πάνω στην καρδιά και πάτησε κειδά, με δύναμη, το στήθος, που το 'νιωθε να τινάζεται να σπάσει.

Τώρα του θόλωσε και το βλέμμ' από το δάκρυ. Του ξεστράτισε κι ο νους από την τάξη του λογικού.

Και τα σκολειταρούδια πορεύονταν. Και ζύγωναν. Ούλο ζύγωναν στα τανξ.

Τα ξανατήραξε μέσ' από το στόχαστρο του πολυβόλου.

Παιδάκια με σχολικές ποδιές...! Απόκοτος οχτρός, ασυλλόγιστος. Ανοιγόκλεισε, πολλές φορές, τα μάτια, ν' αποδιώξει το εφιαλτικό όνειρο.

«Και κείνο το μικρό; Κείνο που πορεύεται, ολομπροστά, μονάχο του; Κείνο το σαμιαμίδι;

Α, ναι. Είναι, έν' αραπάκι. Όχι... δεν είναι αραπάκι... Κείνο το παιδί... Κείνο το γλυκό αγόρι, με την πεντακάθαρη ποδιά και την καινούργια σάκα... Κείνο το παιδί... Κείνο το παιδί...

- Μπενίκοοοο.....»

Σπαραχτικό ανάβρυνε από τα σωθικά του το κάλεσμα.

- Μπενίκο, φύγε από κει... φύγεεεε.....

Τα πολυβόλα κροτάλισαν. Το δικό του απόμεινε βουβό.

Ύστερα... τίποτα.

Κ' ύστερα ο επίτροπος του στρατοδικείου: «Προδότη» τότε κατηγορήσε, στην αγόρευση.

Κι αυτός, στην απολογία: «Δε σκοτώνω παιδιά, κύριοι στρατοδίκες. Δεν το μπορώ».

Τούτο μόνο. Μήτε μια λέξη παραπάνω.

Κ' ύστερα η καθαίρεση. Κ' η φυλακή. Δυο χρόνια. Ολάκερα δυο χρόνια.

Διψούσε.

Σταμάτησε να πιει και να πάρει μian ανάσα. Ξεκρέμασε το παγούρι από τη ζωστήρα του και το 'φερε στα χείλια.

Το νερό, χλιαρό, κατρακύλησε στο λαρύγγι του, σα μολύβι, και του 'φερε αναγούλα. Έφτυσε τη δεύτερη γουλιά στην άμμο και κείνη τήνε ρούφηξε, λαίμαργα, και μονομιás στέγνωνσε.

Χαμογέλασε:

- Διψάς έτσι; 'Πομόνεψε και θα 'ρτ' η ώρα να χορτάσεις και συ νερό. Στο υπογράφων. Εδώ θα χορτάς' η Νεγκέβ, όχι εσύ που 'σαι μια σταλίτσα έρημο. Τόδες το κιμπούτς - δεν το 'δες; Θάματα του ανθρώπου! Θάματα! Και πού 'σαι ακόμα. Εμείς, βλέπεις, έχουμε το ραβδί του Μωυσή. Και γητεύουμε τις θάλασσες και τις χωρίζουμε στα δυο. Γητεύουμε την έρημο και αναβρύει νεράκι που καρπίζει την άμμο της. Θάματα σου λέω. Μονάχα 'πομόνεψε. 'Πονόμεψε και καρτέρα να του περάσει του ανθρώπου η τρέλα που τήνε λένε «πόλεμο». Τότε θα διείς και θ' αναγαλλιάς' η ψυχή σου.

Τα 'πε τούτα γρήγορα, δίχως καλά καλά να τα προσέξει κ' ευτύς ξαναγύρισε στα δικά του.

- Που λες, Μπαρ φίλε μου - να μην ξεχνιόμαστε - το δύσκολο είναι να μάθεις να μη σκιαζεσαι να 'σαι κείνο που εσύ θες. Ακριβώς. Ακόμα κι αν θ' απομείνεις μονάχος. Μάλιστα.

Ακόμα κι αν θ' απομείνεις ο μοναδικός, ο... «ένας» - ναι.

Ο... «ένας».

Κ' εμείς τα καταφέραμε. Τα καταφέραμε, φιλαράκο μου,

τέως λοχία των τεθωρακισμένων, Μπαρ Λεβ - έτσι; Τα καταφέραμε καλά.

Στεκόταν ορθός, εκεί καταμεσής στην άσφαλτο, με τα χέρια ριγμένα στο πλάι, σαν άψυχα, και το κεφάλι πίσω, έτσι που το βλέμμα του ν' αγναντεύει το βάθος τ' ουρανού και κουβέντιαζε με τον εαυτό του δυνατά.

Στην όψη του, τώρα, βασίλευε μια απόκοσμη γαλήνη και μια ημεράδα τέτοια, που 'καναν το πρόσωπό του να μοιάζει με κείνα των βιβλικών πορτρέτων των πατριαρχών της φυλής του, που, κάτ' από τη σεβασμότητα και την αγιοσύνη τους, έκρυσαν την αποκοτιά του παλικαριού να μάχεται και ν' ανικά όλες τις πληγές του Θεού κι όλες τις ενάντιες καταδρομές της φύσης.

Τέλος κατέβασε το κεφάλι μπροστά. Χαμογέλασε.

- Πάμε, Μπαρ, είτε ήρεμα, σα να μίλαγε σ' ένα παιδί. Εμείς φτάσαμε κάπου, φίλε μου, κ' εκεί θ' απομείνουμε. Οι άλλοι θ' αργήσουν λίγο μα, στο τέλος, θα 'ρτουν να μας βρουν. Θες να σ' το υπογράψω; Εμπρός λοιπόν στρατιώτη. Έξω το στήθος, μέσα η κοιλιά, ψηλά το κεφάλι, όπως θα 'λεγε κι ο παλιός εκείνος επιλοχίας μας, ο Δαβίδ Μπενρουμπή, ο «επιλεγόμενος» προφητάναξ. Και ξέρεις τι; Μη γυρίσεις το κεφάλι. Μη γυρίσεις να δεις τα Σόδομα της ψυχής του ανθρώπου, μιας και τ' άφησες πίσω. Προχώρα.

Παραξενεύτηκε που βρήκε, τη μεγάλη πύλη του καταυλισμού, έρημη. Μήτε φύλακες, μήτε σκοποί στρατιώτες. Έρημη κ' η φαρδιά κεντρική λεωφόρο, που τήνε σκιάζανε πανύψηλες φοινικιές και που 'φερενε από την πύλη, ίσια πάνω στην πλατεία με το Διοικητήριο και τη Συναγωγή.

Μονάχα πέρα και στο βάθος, πολύ μακριά, είδε μια μαύρη κουκκίδα, να σαλεύει πάνω στην άσφαλτο.

Η ψυχή του φτεράκισε. Δε θα 'ξερε να πει ακριβώς, όμως εντός του κάτι τότε κέντησε και τον ορμήνεψε να δράμει ν' απαντήσει κείνη την κουκκίδα.

Κίνησε. Έβιασε λίγο λίγο το βήμα, το γόργωσε για καλά το κατόπι, και τέλος πήρε να τρέχει σαν τρελός.

Έτρεχε λαχταρώντας, κοντανασαίνοντας, έτρεχε έτρεχε... και στην ψυχή του φκινόταν την κάθε στιγμή, να βγάλει ξάφνου πτερά στους ώμους, να πετάξει να φτάσει το γρήγορο.

Κ' η κουκκίδα ούλο και τράνευε μπρος στα μάτια του, ούλο και ξεκαθάριζε, ώσπου πήρε το σκήμα παιδιού που και κείνο έδρεμε καταπάνω του, ακράτητο.

Απαντήθηκαν στα μισά του δρόμου.

Έπεσε στα γόνατα κείνος, τ' άρπαξε στην αγκαλιά, το 'σφιξε δυνατά να το λιώσει, το φίλησε στο λαιμό, στο πρόσωπο, στα χέρια. Στα στερνά τέντωσε τα μπράτσα, το κράτησε στητό μπροστά του και το καμάρωνε.

- Κουράστηκες, τρέχοντας, - ναι;

- Όχι.

- Μπράβο. Είσαι λοιπόν ο Μπενίκο;

- Ναι.

- Ο γιός μου.

- Ναι.

- Μεγάλωσες! Κόντεψα να μη σε γνωρίσω. Στη φωτογραφία, με τη σάκα και την ποδιά, δείχνεις αλλιώς. Εδώ 'σαι άντρας!

- Είμαι.

Γέλασε με την απόκριση και πιο πολύ με τη σοβαρότη του.

Του άρεσε.

- Κ' η μάνα σου; Πού 'ναι η μάνα σου;

- Εκεί.

- Πού;

- Στην πλατέα. Έχουνε σύναξη και σε καρτερούνε.

Κατάλαβε. Ανάγειρε και κοίταξε καταμπρός. Το πρόσωπό του πήρε μια σκληράδα, - όμως για λίγο. Γύρισε στο παιδί. Του 'κλεισε το μάτι και του ανακάτωσε τα μαλλιά.

- Πάμε, Μπενίκο Λεβ. Τώρα είμαστε δυο - έτσι;

- Ναι.

- Και δε φοβούμαστε κανέναν - έτσι;

- Ναι.

- Και θα τους δώκουμε να καταλάβουν - έτσι;

- Ναι.

Έστρεψε, με τρόπο, και το τήραξε που πορευόταν δίπλα του, σοβαρό και κορδωμένο. Άνοιγε πολύ το βήμα του να προφτάξει το δικό του και... κάπου κάπου έτρεχε.

Του άρεσε πάλι. Χαμογέλασε κι αναγάλλιασεν η ψυχή του.

Οι κάτοικοι του καταυλισμού ήντουσαν συναγμένοι στην πλατεία της συναγωγής, γύρω από τη μεγάλη εξέδρα των τελετών. Άντρες, γυναίκες, παιδιά, γριές και γερόντοι.

Πάνω στην εξέδρα, σε μισοφέγγαρο, κάθονταν τα μέλη της διοίκησης του κιμπούτς, με το ραβίνο στη μέση, κ' οι αξιωματικοί της φρουράς.

Μπροστά τους, μερικά βήματα παραδώθε, να τους κοιτά καταπρόσωπο, - στεκόταν η Ραχήλ, με τα χέρια σταυρωμένα στο στήθος.

Ο Μπαρ πορευόταν αργά, με το παιδί στο πλάι του, 'ξέταζε με το βλέμμα τη σύναξη και πάσκιζε, με τρόπο, να διαβάσει τα πρόσωπα των ανθρώπων της εξέδρας.

Ακόμα λίγο κι ο ήχος των βημάτων του ξεχώρισε καθαρά, καθώς οι θεόρατες αρβύλες του έδεχναν με δύναμη την άσφαλτο.

Η Ραχήλ έστρεψε με λαχτάρα, χύθηκε στις σκάλες, κατρακύλησε από την εξέδρα, έδραμε μ' ανοιχτά τα χέρια και ρίχτηκε στην αγκαλιά του σφίγγοντάς τον, σύγκαιρα, στη δική της με δύναμη.

- Γιατί 'ρθες, άντρα μου... γιατί;

Κείνος τη γέμισε πρώτα φιλιά, τήνε κράτησε για πολύ πάνω στην καρδιά του, της χάιδεψε τα χρυσαφένια μαλλιά με λαχτάρα κι απέ ανασηκώνοντάς της το κεφάλι:

- Έπρεπε Ραχήλ.

- Όχι... Δεν έπρεπε... δεν έπρεπε...

Της χαμογέλασε.

- Σύχασε, γλυκιά μου. Όλα θα πάνε καλά, - θα το διείς. Κοίτα το γιό μας. Σοβαρός και δυνατός - έτσι; Άντρας! Μην τον ντροπιάσεις.

Ο ραβίνος σήκωσε το χέρι.

Η βροντερή φωνή του κατρακύλησε πάν' από τα κεφάλια των ανθρώπων της σύναξης.

- Προχώρα Μπαρ Λεβ.

Κείνος δεν έδειξε να ξαφνιασθηκε.

Ίσιωσε το κορμί του, αγκάλιασε με τ' αριστερό χέρι τη γυναίκα του, πάν' από τους ώμους, έκλεισε στην απαλάμη του δεξιού το χέρι του γιού του και κίνησε.

- Μόνος, Μπαρ Λεβ, ξανακούστηκε ο ραβίνος.

Σταμάτησε. Χαμήλωσε το κεφάλι. «Μόνος; Γιατί;». Όμως γρήγορα συνέφερε και το ξανασήκωσε ψηλά.

Έστρεψε στη γυναίκα του. Της χαμογέλασε πάλι, της χάιδεψε ξανά τα μαλλιά, έσφιξε τα χέρια της μέσα στα δικά του, της τα φίλησε.

- Μείν' εδώ, Ραχήλ. Και μη σκιάζεσαι.

Έστρεψε και στο παιδί. Κείνο τότε τήραξε, πάντα σοβαρό, με κάτι μάτια ορθάνοιχτα, γιομάτα έγνοια, που του θύμισαν τα μάτια του δικού του πατέρα.

- Κ' εσύ, γιέ μου. Μείνει κοντά της - σε χρειάζεται.

Και, πού 'σαι. Αν λάχει και με στριμώξουν, θα σου μπηξω φωνή και θα τρέξεις - έτσι;

- Ναι.

Το 'πε με τέτοια λαχτάρα το «ναι», που κείνονε τότε συνεπήρε πάλι το αίσθημα της περηφάνιας για τούτο το παιδί, που η ζωή το γούρμασε, πρόωρα, στην καρδιά και το νου.

Ναι, ήτανε γιός του, τον αναγνώριζε, ήτανε κάτι απ' αυτόν.

Ανάγειρε πιο δυνατός.

Πισωπάτησε, για λίγο, χαϊδεύοντας με το βλέμμα τους αγαπημένους του, π' απόμειναν να λαχταρούνε κειδά, πλάι πλάι, κι απέ γύρισε καταμπρός, ζύγωσε στα σκαλιά, τ' ανέβηκε και σταμάτησε στη μέση της εξέδρας.

Η σύναξη βουβάθηκε μονομιάς. Κανείς δε σάλευε.

Ο διοικητής του κιμπούτς - ο αρχαιολόγος Ααρών Αζαρίας - σηκώθη όρθιος. Γυρόφερε πρώτα το βλέμμα πάν' απ' τα κεφάλια των ανθρώπων, ξερόβηξε απανωτά και τέλος μίλησε:

- Αγαπητέ Μπαρ, εμείς, εδώ στο κιμπούτς, θα θέλαμε να σε

καλωσορίζαμε, από τα βάθη της καρδιάς μας. Αυτό - να 'σαι βέβαιος - στέκεται βαθιά, βαθύτατη επιθυμία όλων μας.

Όμως, όπως κι ο ίδιος το ξέρεις, πολύ καλά, υπάρχει μια εκκρεμότητα, που μας εμποδίζει να σου φερθούμε με τον τρόπο που φέρονται πολιτισμένοι άνθρωποι.

Θέλω να πω τούτο, Μπαρ.

Από τις πληροφορίες που έχουμε, πληροφορίες απόλυτα θετικές, βγαίνει το συμπέρασμα πως εσύ, παρά την ποινή της στρατιωτικής καθαίρεσης και τον δίχρονο εγκλεισμό σου σε φυλακή, δε θέλησες να μεταμεληθείς και ν' ανανήψεις. Πως εξακολουθείς να εμμένεις στην αρχική σου θέση, όπως τη διετύπωσες στην απολογία σου.

Όμως, εκείν' η θέση, θεωρήθηκε απαράδεκτη από το στρατοδικείο και το ίδιο απαράδεκτη θεωρείται και από εμάς. Θα θέλαμε λοιπόν από μέρους σου, αγαπητέ Μπαρ, βάσει των όσων προβλέπονται υπό του «Κανονισμού» της συμβίωσης, όσον αφορά τον πατριωτισμό και την ηθική των μελών του, μια καθαρή επαλήθευση ή διάψευση αυτών των πληροφοριών. Παρακαλώ να πλησιάσεις στο μικρόφωνο.

Ο Ααζών Αζαρίας κάθησε.

Όσο να πει τούτα τα λίγα, ιδρώσε, φούσκωσε κ' έγινε να τόνε κλαις.

Στη σύναξη δεν ακουόταν άχνα.

Οι άνθρωποι μπόδαγαν ως και την ανάσα τους κ' είχανε στυλώσει τ' αυτιά στα μεγάφωνα, καρτερώντας ν' ακούσουν την απόκριση.

Ο Μπαρ έκλεισε τα μάτια.

Στ' ακρόχειλά του πήρε να πηχτών' η πίκρα, που μόνιαζε κειδάς, δυο χρόνια, και τότε φαρμάκωνε. Ό,τι πιότερο πεθυμούσε κείνη την ώρα ήταν να μπορούσε να μη σκέφτεται.

Ν' άκουε, ν' αποκρενόταν, όμως η καρδιά του να 'μενε ανέγγιχτη από τ' άπρεπο και τ' άδικο, για να μη ματώνει.

Τέλος, άνοιξε τα μάτια. Σήκωσε στο πλάι τα χέρια του και τα ξανακατέβασε, σαν άψυχα, σημάδι απελπισιάς. Ζύγωσε στο μικρόφωνο και δίχως άλληνη αργοπόρεια μίλησε.

- Εγώ, βέβαια, κύριε Ααρών, δούλεψα πολύ για τούτο το κιμπούτς, δούλεψα πάρα πολύ, αυτό 'ναι αλήθεια. Και μερικά από τα έργα των χειρών μου - αμί και των άλλων που μαζί μου πάτησαν, πρώτοι, σε τούτο τον έρημο τόπο - στάθηκαν προσφορά μας, δίχως αμοιβή, προσφορά της αγάπης μας, στον αγώνα της πατρίδας για προκοπή.

Με τούτο θέλω να πω...

Ο Ααρών Αζαρίας σήκωσε το χέρι και τον αντίσκοψε:

- Εντάξει, Μπαρ, εντάξει, αγαπητέ μου. Αυτά που λες είναι σωστά, είναι πολύ πολύ σωστά. Και μήτ' εγώ, μήτε άλλος κανείς μπορεί να πει τ' αντίθετο. Και βέβαια δούλεψες. Και βέβαια πρόσφερες. Και βέβαια πάσκισες, πιότερο απ' όλους μας, για την προκοπή και του κιμπούτς και της πατρίδας. Για τούτο άλλωστε και τ' όνομά σου βρίσκεται γραμμένο, πρώτο πρώτο, στον τιμητικό κατάλογο της συναγωγής - ναι;

Όμως σε μιαν άλλη περίπτωση, που η πατρίδα σε χρειάστηκε πάλι, εσύ τ' αποξέχασες το χρέος σου, το ιερό χρέος που της είχες και που της έχουμε όλοι μας.

Και για να 'μαστε σαφείς, Μπαρ, για να σε βοηθήσουμε, σ' αρωτούμε τούτο: Αν λάχαινε να ξαναβρεθείς σε κείνη την πλατέα της Γάζας, κ' έβλεπες τ' αράπικο παιδομάνι να χυμά πάνω στον τάνξ σου, πασκίζοντας να του βάλει φωτιά, που το τέλος τέλος τα κατάφερε, - δεν είν' έτσι; - θα το δεχόσουν, όπως τότες, ή θα ανταποκρινόσουν στο καθήκον σου και στο ιερό χρέος προς την πατρίδα σα στρατιώτης των ένδοξων τεθωρακισμένων μας; Αυτό.

Ο Μπαρ άκουσε.

Είχε το βλέμμα του καρφωμένο στο πρόσωπο του διοικητή και τα βλέφαρα των ομματιών του τεντωμένα, να μη σαλεύουν. Άκουσε και σύγκαιρα διάβασε στα πρόσωπα και των άλλων της εξέδρας βαθιά ικανοποίηση για την καθαρή και ξάστερην ερώτηση του Αζαρία.

Ωστόσο το δικό του δεν έδειξε ν' αντιδρά, δεν καθρέφτισε καμιά ταραχή της ψυχής, κανένα φόβο.

Απόμενε ήμερο και γαλήνιο, ακόμα κι όταν έσκυψε στο

μικρόφωνο, ν' αποκρεθεί:

- Δε σκοτώνω παιδιά... Για τίποτα δε θα σκότωνα ένα παιδί...

- Μήτε για την πατρίδα; ρώτηξε γρήγορα ο ραβίνος με τη μελωδική φωνή του, δείχνοντας, με τη βιάση, πως την είχε, από τα πριν, λογαριασμένη την ερώτηση...

- Μήτε γι' αυτήν.

- Μήτε κι όταν οι αραπάδες σκοτώνουν τα δικά μας;

Η ερώτηση κατρακύλησε μέσ' από το πλήθος, τούτη τη φορά. Σα βροντή και σαν ουρλιαχτό. Και δεν είχε τίποτ' από την προετοιμασία της πρώτης. Ήταν αυθόρμητη, γιομάτη λαχτάρα, πάθος και λαχάνιασμα.

Ο Μπαρ τήνε δέχτηκε καταπρόσωπο, σαν καμουτσιλιά. Μα δε λύγισε. Έσκυψε στο μικρόφωνο:

- Μήτε και τότε...

- Μήτε κι αν σου σκοτώσουν τον Μπενίκο, Μπαρ; Μήτε κι αν σκοτώσουν, λέω, το δικό σου παιδί;

Ήταν ένας λυγμός, τούτες οι ερωτήσεις.

Ένας λυγμός, στα χείλια μιας γυναίκας, μακρόσουρτος, φορτωμένος πόνο, εγκαρτέρηση και ειλικρίνεια. Δεν τις περίμενε. Του 'ρθαν ξαφνικές και τότε σαΐτεψαν ίσια μέσα στην καρδιά.

Σφάληξε πάλι τα μάτια και δάγκωσε, με δύναμη, τα χείλια, να μην του ξεφύγει το «μη» π' ούρλιαξ' εντός του.

Τούτη τη φωνή τήνε θυμήθηκε. Θα δύνονταν κιόλας να τήνε ξεχώριζε ανάμεσα σε χίλιες. Ήτανε της χήρας του Νταρίκου Νορντάου, της Σαρίνας, παιδικής φίλης του, που τα δυό της αγόρια σκοτώθηκαν - του το 'χε γράψ' η Ραχήλ στη φυλακή - από χειροβομβίδα τρομοκρατή της ΑΛ ΦΑΤΑΧ στο δρόμο. Αλήθεια, πώς δεν τήνε πρόσεξε πριν, ανάμεσα στους άλλους της εξέδρας;

Άνοιξε τα μάτια, την αναζήτησε και της χαμογέλασε, με συμπόνια. Ύστερα γύρισε προς τα πίσω, με λαχτάρα, να διεί τους δικούς του.

Η Ραχήλ, σκιαγμένη από τις ερωτήσεις της Σαρίνας, είχε γονατίσει στο χώμα κ' έσφιγγε στην αγκαλιά της τον Μπενίκο. Στο πυρετικό βλέμμα της, ξεχώριζες καθαρά κείνη την ανείπωτη

αγωνία του αδύναμου αγριμιού, που σου 'λαχε να τήνε γευτείς, όταν, πάνοπλος κυνηγός, το πρόγκαες από τη φωλιά του για να του αρπάξεις τον άγουρο καρπό των σπλάχνων του. Το παιδί την είχε αγκαλιασμένη, με δύναμη, από το λαιμό. Όμως το βλέμμα του δε μαρτύραγε φόβο και το πρόσωπό του ξακολούθαγε να 'ναι σοβαρό και στοχαστικό, τέτοιο, που σ' έκανε να πιστεύεις πως τούτο το πλάσμα ζούσε και γεύονταν τα «γεγονότα», με μια παράξενη για την ηλικία του δεχτικότητα.

Το χάιδεψε με το βλέμμα και του χαμογέλασε. «Σ' ευχαριστώ, γιέ μου» είπε από μέσα του κ' ευτύς έστρεψε καταμπρός.

Το πλήθος είχε πηχτώσει πιότερο στα χείλια της εξέδρας και τότε φέρμαρε, σαν πολυκέφαλη λαγωνίκα, έτοιμο να του φερθεί κατά την απόκρεσή του.

Δεν περίμενε άλλο. Έσκυψε στο μικρόφωνο:

- Όχι Σαρίνα, είπε. Δε θα φελούσε σε τίποτα, καλή μου...

Ο Ααρών Αζαρίας τινάχτηκε ορθός.

- Δηλαδή, Μπαρ; Εξηγήσου πιο καθαρά.

- Δε σκοτώνω παιδί, Ααρών. Μήτε κι αν θα μου σκότωναν το δικό μου.

Το πλήθος αλάλαξε.

Όμως ο διοικητής σήκωσε ψηλά τα χέρια του κι αντίσκοψε τον αλαλαγμό. Έστερα, με βήμ' αργό, προχώρησε και στάθηκε μπροστά στον άλλο. Η στιγμή ήταν εξαιρετικά επίσημη.

Στην εξέδρα όλοι είχανε σκωθεί ορθοί κ' είχανε ρίξει τα κεφάλια στο στήθος. Η σύναξη ξαναβουβάθηκε, μονοστιγμής.

- Με πολλή λύπη μου, Μπαρ Λεβ, σου ανακοινώνω την απόφαση των αρχών του κιμπούτς. Απ' αυτή τη στιγμή θεωρείσαι διαγεγραμμένος από τη δύναμή του και εντέλλεσαι να το εγκαταλείψεις, μαζί με την οικογένειά σου.

Αυτά είπε ο Αζαρίας, κ' ευτύς γύρισε την πλάτη στον άλλο και πορεύτηκε, μεγαλόπρεπος, προς τα σκαλοπάτια της εξέδρας, ενώ σύγκαιρα τον ακολουθήσαν κι όλοι οι άλλοι.

Η σύναξη, ανεμπόδιστη πια, ξέσπασε σ' έναν μυριόστομον αλαλαγμό, γιομάτο κατάρες και περιφρόνηση για τον προδότη.

Χιλιάδες χέρια, υψωμένα καταπάνω του, τότε φοβέριζαν, ενώ

το στριγκό και μακρόσουρτο μοιρολόι των χαροκαμένων μανάδων σιγοντάριζε τη χλαολή, ακόμα κι όταν το πλήθος πήρε ν' αποτραβιέται και ν' αραιώνει.

Κείνος αγαλμάτωσε, ολομόναχος, πάνω στην εξέδρα.

Είχε κλειστά τα μάτια κ' εντός του έλεγε και ξανάλεγε δυο φράσεις από το στερνό γράμμα της γυναίκας του.

«.....Ο πόλεμος δεν έχει καλοσύνη, δεν έχει συμπόνια, είναι παράλογος. Φυτεύει στα φρένα μας τη σύγχυση και στα μάτια μας το σκοτάδι, μας μεταμορφώνει κατ' εικόνα και ομοίωσή του.....»

Ήξερε πως, λίγα μέτρα πίσω του, η Ραχήλ, μάτωνε στην ψυχή να τότε θωρεί απροστάτευτον ενάντια στον κατατρεγμό και το μπόμπημα κι ο Μπενίκο δεχόταν, στην άγουρη καρδιά του, νυστεριές, που θ' άφηναν κειδάς, ολοζωής, τα σημάδια τους.

Έστρεψε καταμπρός, λαχταρώντας.

Το τραγικό σύμπλεγμα ζωντάνεψε μονομιás.

Το παιδί ξέφυγε από την αγκαλιά της μάνας του, όρμηξε στα σκαλιά της εξέδρας, τ' ανέβηκε δυο δυο και στάθηκε μπροστά του.

Από το προσωπάκι του έλειψαν το κουράγιο κ' η σοβαρότητα των πρώτων ωρών. Βαριά έγνοια κι αγωνία το κάτεχαν τώρα, που πήχτωσαν, προπάντων, μέσα στις καταγάλανες κόρες των ομματιών του και τις θόλωσαν και στα τρεμάμεν' ακρόχειλά του, που μάχουνταν τη διάθεση για κλάμα.

Το κοίταξε κείνος, χαμογελώντας, και του 'κλεισε το μάτι.

- Τα καταφέραμε, γιέ μου, έτσι;

- Ναι.

- Και δε λυγίσαμε.

- Ναι.

- Και δε θα κλάψουμε.

Δεν αποκρέθη κείνο. Μονάχ' αναρούφηξε το δάκρυ του και το κατάπιε.

- Δε θα κλάψουμε. Να μη μας διεί η μάνα σου και κλάψει κ' εκείνη - έτσι;

- Ναι.

- Λοιπόν με τρόπο τη μύτη. Μην τήνε ρουφήξεις δυνατά και σ' ακούσει. Και μη βγάλεις μαντίλι. Έτσι;

- Ναι.

Το περίμενε να γαληνέψει μέχρι που το 'δε να του χαμογελά.

- Εντάξει, Μπενίκο Λεβ. Εντάξει φίλε.

Το πήρε από το χέρι και κατέβηκαν τα σκαλιά.

Η Ραχήλ, π' ούλη την ώρα λαχταρούσε κειδάς και σάλευε σαν καλαμιά στις όχτες της Γενησαρέτ, κρεμάστηκε στο λαιμό του ξέψυχη.

Τη φίλησε στο μέτωπο. Δεν της είπε τίποτα, μονάχα... «πάμε».

Και σε λίγο ακόμα, πάνω στην ασφαλοστρωμένη δημοσιά, που σα θεόρατο σερπετό φίδιζε μέσα στην κατάλευκην άμμο της έρημος, πορευόταν - προς τ' άγνωστο - η οικογένεια του Μπαρ Λεβ, του στρατιώτη που, πάνω κι από την πατρίδα, έβαλε το παιδί, όπως... «με τη βοήθεια του ανθρώπου» θα γίνεται στους μελλούμενους καιρούς.

«Δίχως αντίρρηση...»

Ξνα χωριό, στα «μετόπισθεν». Μικρούλι κι ασήμαντο. Ξεχασμένο σε μιαν απόμερη κόχη του μεγάλου βουνού. Τριγυρισμένο από την ερημιά του πυκνού δάσους και της κακοτράχαλης ραχιάς, π' ανηφόριζε στητή, ίσαμε τις αβλέμμονες κορφές κ' ίσαμε τα σύννεφα.

Είχανε να λένε, πως τα λιγοστά σπιτάκια του, τα στεριωμέν' από καφετιά τρυφερή πέτρα του παλιού νταμαριού, αρμολογημένη με πηλό από κοκκινόχωμα, ήντουσαν κονάκια των κολίων του Τούρκου μπέη, που, κείνους τους καιρούς, διαφέντευε ένα γύρω τον τόπο, ίσαμε πέρα στις βαλτίσιες βρωμολίμνες.

Και τούτα τα σπιτάκια, μέρα τη μέρα κι ώρα την ώρα, τα ροκάνιζεν ο σάρακας ο «χρόνος», που φώλιασε στους αρμούς τους, και τ' αφάνιζαν βοριάδες και δρόλαπες, που χρόνου καιρού δέρναν άγρια τούτο τον τόπο και τότε βρουκολάκιαζαν. Μονάχα κατακεί στο έμπα του χωριού, ξερβά για τον στρατολάτη, πάνω σ' ένα ήμερο ραχοβούνι, που το 'ζωνεν απανωτά, σάματι σερπετό π' αγκομαχούσε στον ανήφορο, καλοκαμωμένο καλντερίμι, στεκούταν έν' αψηλό διπλόσπιτο, φοβέρα για τους βοριάδες και τους χιονορουφουλές, με φαρδιές καρυδένιες πολύφυλλες πόρτες και φαρδιά παραθύρια, που ήντουσαν, πάντα τους, κλειστά και πάντα μανταλωμένα.

Οι χωρικοί το 'νομάτιζαν ο πύργος του «Αμερικάνου».

Ενού, λέει, συντοπίτη τους, π' αλάργεψεν, αγάλι π' αγάλι, από το χωριό, ξέπεσε στον Περαία κι απέκει μπαρκάρισε σ' ένα ποστάλι, βγήκε στην Αμέρिका, δούλεψε σα γομάρι, καζάντισε κ' έγινε μέγας και τρανός.

Όμως η μοίρα το 'φερε, πάνω στα πλούτια και πάνω στα γεράματα, να τότε βρει ένας σφάχτης αβάσταγος στο δεξί νεφρό κ' οι ντοτόροι του Τσικάγου - εκεί 'χε πολλά τα γέχια του

και πόρευε τη ζωή -, να του συστήσουν «αφαίρεση», που παναπεί, καταπώς ο ίδιος το 'κρενε... «να κόψουν ένα κομμάτι από πάνω σου και να το ρίξουν των σκυλιών».

Απάνω λοιπόν που τότε ζόριζαν οι πόνοι και που στα ριζάφτια του ξεφύτρωνε, ρουνιά, ο κρύος ιδρώς, ίσα που λόγιαζε το νυστέρι, δίχως κι ο ίδιος να καταλάβει πώς, αναθίβανε τα που 'χεν ακουσμένα, νιος, για το θαματοουργό νερό του «πράσινου βράχου» στο μακρινό χωριό του.

Κ' ευτύς, δίχως να το πολυστοχαστεί και δίχως να λογαριάσει τις τσιριμόνιες της γυναίκας του, που 'κλαιγε και μαλλιοτραβιούταν πως ο δικός της έπαιρνε το δρόμο του χαμού, έβανε στο πόδι του τους δυο γιούς του - σπουδαγμένα τη δουλειά κι ανοιχτομάτικα παιδιά, - πήρε απόκοντα μιαν Αμερικάνα νοσοκόμα, καβάλησε σ' έν' από κείνα τα θεριά τ' αεροπλάνα, που ριάζεσαι σαν απερνούν πάν' από το κεφάλι σου, κ' έφτασε στην Ελλάδα.

Κοντολογίς για τα υποδέλοιπα, σκαρφάλωσε στο χωριό του, νοίκιασε δυο κάμαρες, ήπие νερό από την πηγή, ξανάπие, κατούρησε την πέτρα κι έγiane.

Τότες ήτανε, λέει, που 'χτισε τούτο το σπίτι, όμοιο με «Παράδεισο» του Θεού.

Και περιδιάβαζε στην αυλή και τα χαγιάτια του, μ' ένα πούρο στο στόμα και σιγανομουρμούριζε τραγούδια αλλόγλωσσα, και θαραπανούταν η ψυχή του.

Κ' είχε πάντα του απόκοντα την Αμερικάνα νοσοκόμα, έναν ξανθό άγγελο, ξωθιά και λάμια των παραμυθιώνε, τέτοια καλούδα, που τότε γνοιάζουνταν σαν άρρωστο, αμί και σαν άντρα η αλήθεια.

Πάνω σ' αυτό, πολλά 'χε να μαρτυρήσ' η γριά «Τσουτσούδα», που την είχαν και τους 'περέταγε στο μαγειρειό, πως σε τούτο το σπίτι γινόντουσαν, λέει, τα μύρια, και πως η τρισκατάρατη περιδιάβαζε στις κάμαρες, τέτοια λογιώ ντυμένη, που φεγκρίζουνταν τα που κείνη δεν κόταγε μήτε να νοματίσει.

Διηγόταν η γριά, φτούσε στον κόρφο της κι αράδιαζε ξόρκια, μη λάχει και κολάσει την ψυχή της, η... οσία, που τρώτωση

στις παντριές και τους χωρισμούς.

Όμως, με δώδεκα καν δεκάξι μήνες, ο Αμερικάνος άλλαξε χούγια.

Τότε βρήκε νοσταλγία και τότε πάλεψε για καλά.

Κι απέκει που τότε θώριες ξέγνοιαστο, κεφάλτο και γελαζούμενο, βάρυνε, μουφλούζεψε και πήρε να φρουμάζει από τα νεύρα του, σάμπως το νιο φαρί τ' ακαβάλητο.

Κ' ένα πουρνό, άρπαξε τη νοσοκόμα του, διπλομαντάλωσε πόρτες και παράθυρα, κατέβηκε στη χώρα και γιάγειρε για την Αμέρिका, με τη λαχτάρα και τη βιάση του ζωντανού π' αλέτριζεν ολημερίς και τ' απόβραδο του μυρίστηκε παχνί και δρέμει αβάσταγο.

Πάνω σε τούτα τα στερνά, νόστιμο θα 'ταν ν' άκουες τα που του 'σουρνε ο γερο Λιάς, ο πρόεδρος του κεφαλοχωριού. Τσιγκούνη τον ανέβαζε, ξηνταβελόνη τότε κατέβαζε, που του πρόσπεσε, λέει, αποβραδís κι απέ τότε πήρε ξωπίσω τη στερνή την ώρα και τότε παρεκάλιε να χαρίσει το σπίτι στην κοινότητα να το κάμει σχολειό, μ' αν αποκρέθη το ντουβάρι, αποκρέθη κ' ελόγου του.

Καμώθηκε τον αδιάφορο και τον κουφό και μόνο φιλιά έστελνε στον άλλο με τη χερούκλα του, στρατίζοντας καταπίσω, για να τότε γητέψει, ίσαμε που 'φτασε στο γύρισμα του δρόμου και τότες έστρεψε, ογρήγορος, καταμπρός κ' έδραμε στα τσακίδια.

Όμως, λίγους μήνες πίσω, με τον πόλεμο, τα πράματ' άλλαξαν για το σπίτι του «Αμερικάνου».

Ο στρατός το επίταξε, ξήλωσε τις κλειδωνιές και στην απλοχωριά του βόλεψε την επιμελητεία της δεύτερης Μεραρχίας, που τα συντάγματά της μάχουνταν στις παραμπρός χιονισμένες βουνοκορφές.

Έτσι το σπίτι, που στοίχειωνε κειδά τις νύχτες, παντέρμο, έφεξε πάλι και ξανάζησε.

Κείνο το πρωινό της Δευτέρας δεν έμοιαζε με τ' άλλα χειμωνιάτικα πρωινά.

Ο «Δραγάτης», η πιο ψηλή από τις κοντινές κορφές, κατέβαζε μια πήχτρα, που δεν ήταν μήτε βροχή μήτε χιόνι, παρά πούσι, όμως τόσο βαρύ, που όρκο θα 'παιρνες πως αν το τρύπαγες με την ξιφολόγχη σου, η χαρακιά θα 'μενε κειδάς να σε κοιτά κατάματα.

Αυτό πρώτα. Κι απέ ο πύργος.

Στις απλωτές «βεράντες» του, φερμένοι από πολύ νωρίς, σκεδόν από τ' άγρια μεσάνυχτα, καβάλα σε λαμπερά φαριά του ιππικού, που τώρα, δεμένα στα κάγκελα της αυλής, φρούμαζαν κι ανάσκαφταν, με τα μπροστινά τους, το νοτισμένο χώμα, περιδιάβαζαν και συναγρικιούνταν ανώτεροι αξιωματικοί.

Τούτοι δε φόραγαν στολές εκστρατείας, πάρε ακριβά και καλοραμμέν' αμπέχονα, με γυαλιστερές επωμίδες, αστέρια χρυσά και παράσημα στο στήθος.

Ήντουσαν στρατοδίκες κ' ήρταν ως εδώ πάνω να δικάσουν κάποιο λοχία. Ένανε, λέει, που, στα καλά καθούμενα, τράβηξε την ξιφολόγχη του και ξεκοίλιασε μιαν έγκυα γυναίκα.

Και πότε μαθέ; Ίσα ίσα την ώρα που, ζαλωμένη πυρομαχικά, αντάμα μ' άλλες, τ' ανέβαζεν από χιονισμένες γιδόστρατες, στην έδρα του τάγματος.

Η γριά «Τσουτσούδα», που τον είδε στο μαντρί της συνυφάδας της, της Ρόδαινας, - εκεί τον είχαν φυλακωμένο και τότε γνοιάζουνταν, μερονυχτίς, δυο φαντάροι, - είχε να λέει πως ήταν ένας μαύρος, ένας άγριος, με μάτια που σαΐτευαν φωτιές, μαλλιά ορθά σαν τ' αγκάθια του σκαντζόχερα, δόντια σουγλερά που 'σκαγαν έξω από το πανωχείλι του και κάτι χερούκλες μακριές, σα μαισιές του φούρνου, σωστός Βελζεβούλης.

Και πάλε τώρα, τα ίδια διγηόταν στις συντοπίτισσες, που συνάχτηκαν σύνταχα, στην αυλή του πύργου, μαυροφορεμένες, με τις μαντίλες κατεβασμένες στο μέτωπο και τους κόμπους να κρύβουν το πηγούνι.

Κείνες άκουαν, γρίκαγαν σύγκρουο στη ραχοκοκαλιά τους, κι ώρα την ώρα φτούσαν στους κόρφους τους και καταριούνταν το φονιά, τον ασχώρετο.

Κι απόκοντα ο παπα Μάνθος, ο εφημέριος του κεφαλοχωριού.

Στητός καταμεσής τους, ψηλός δυο μπόγια, στεγνός και μαύρος - ίδιος καμπίσιο τελεγραφόξυλο που το βάρεσε και το 'καψεν αστροπελέκι - σήκωσε τα λιγνά χέρια του στα πλάγια, - σάμπως φτερά κλώσας π' οσμίστηκε ανοιχτομάτη γέρακα - και μίλησε:

- «Μην ταράζετε τις καρδιές σας, ευλογημένοι χριστιανοί. Σας ορκίζομαι στην ψυχή της μάνας μου, της πρεσβυτέρας Αναστασίας, πως ο πανάγαθος και πολυεύσπλαχνος Θεός θα εισακούσει τις ολονύχτιες δεήσεις μου. Και θα φωτίσει τους στρατοδίκες να στείλουν τον αντίχριστο στο εκτελεστικό απόσπασμα. Για να παραδώσει την μαύρη ψυχή του στον πατέρα του τον διάβολο και να υπάγει εις το πυρ το εξώτερον».

Αυτά είπε.

Κι ως απόσωσε το κήρυγμα, τέντωσε πιο πολύ τα λιανόχερά του πάν' από τα κεφάλια των χωρικών - που κιόλας είχανε γείρει στα στήθια τους, με κατάνυξη, - κάρφωσε το βλέμμα του στον ουρανό και πήρε να ψέλνει:

- Σώσον, Κύριε, τον λαόν σου...

Κ' ήταν, ίσα ίσα, τη στιγμή που, σ' έν' από τα γυρίσματα του καλντεριμιού π' ανέβαζε στον πύργο, ακούστηκαν δυνατές παθημασιές, από πολλές αντάμ' αρβύλες.

Η σύναξη αναταράχτηκε, μονομιάς.

- Τόνε φέρνουν...

- Το φονιά...

- Τον αντίχριστο...

- Το δράκουλα...

Ένας παγωμένος αγέρας θαρρείς και φύσηξε πάν' από τα κεφάλια των χωρικών και σύγκαιρα ξεφόρτωσε το φόβο, που φτεράκισ' ένα γύρω κ' ευτύς πήγε και φώλιασε ίσια μέσα στις καρδιές τους. Οι μάνες που 'λαχε να 'χουν αντάμα βυζασταρούδια, τα διπλαγκάλιασαν και τα 'κρυψαν βαθιά στους κόρφους τους.

Τα σχολειταρούδια έδραμαν να κρυφτούν πίσ' από τις πλάτες των γονέων. Κ' εκείνοι, όσο κι αν πάσκιζαν να στυλωθούν, γρίκησαν, ξάφνου, τα γόνατά τους να λυγούνε και τ' ακροδάχτυλα των χεριών τους να παγώνουν και να μουδιάζουν.

Μονάχα η δασκάλα τους, η κυρία Νικολαΐδου, - μια μικροπα-

ντρεμένη κοπελιά, ψιλόλιγνη, ξανθούλα, κ' έμορφη σαν άγγελος, - που τόσην ώρα στεκούταν παράμερα και δεν ακούστηκε, κίνησε, ξάφνου, βγήκε από την αυλή και ζύγωσε στο καλντερίμι.

Ο παπα Μάνθος έμπηξε φωνή:

- Γυρίστε πίσω, κυρία Νικολαΐδου. Γυρίστε πίσω. Αυτό που κάνετε είν' επικίνδυνο, είναι πολύ επικίνδυνο. Βέβαια τον έχουν δεμένο, όμως πού ξέρετε τι μπορεί να γίνει. Είναι σατανάς κ' εσείς είστε έγκυα.

Δεν πρόφτασε, καλά καλά, ν' αποσώσει. Στο γύρισμα φάνηκεν η συνοδεία.

- Νάτος.

- Πούν' τος;

- Εκεί.

- Πού εκεί;

- Στη μέση. Ο δεμένος.

Η σύναξη είδε, ξανάδε και... πάγωσε!

Κείνος που πορευόταν στη μέση, δεμένος, ήταν ένα καλοκαωμένο κληρωτάκι. Ένα ντελικάτο συμπαθητικό φυντάνι. Ένα παιδί. Με γαλάζια, ήρεμα μάτια. Με χείλια κοντυλένια, που θύμιζαν χείλια παρθένας. Μ' ένα ξανθό γενάκι, που μύτωνε χαμηλά στο πηγούνι και γλύκαινε, πιότερο, τα κοψίδια του.

Οι γυναίκες τριγύρισαν τη γριά «Τσουτσούδα».

- Αυτός είναι;

- Ε;

- Αυτός είναι ο φονιάς;

- Ο φονιάς;... Ναι...

- Τούτος δεν έχει δόντια σουγλερά.

- Δεν έχει;

- Κι ούτε μάτια που βγάζουν φωτιές.

- Έτσι...;

- Τα μαλλιά του δεν είναι σα βελόνες του σκαντζόχερα.

- Δεν είναι. Σωστό.

- Εσύ μας είπες τον είδες κ' ήτονε δράκος.

- Έτσι είπα; Ε... να. Η Ρόδαινα. Αυτή μου τα μολόγησε κ' εγώ... Με ξέρετε δα, - δε με ξέρετε; Για να κάνω τον καμπόσο, -

αυτό είναι.

- Γριά στρίγγλα.

- Ε καλά. Γριά στρίγγλα! Είδες εκεί; Και τι με τούτο δηλαδή; Μια φορά, σκότωσε - ψέματα;

Ο παπα Μάνθος, στην άλλη άκρη, δεν μπόρεσε να κρατηθεί πιότερο.

- Αυτός... μα την πίστη μου, αυτός μοιάζει του... Προόφτασε και δάγκωσε τα χείλια του... «Θου κύριε φυλακήν τω στόματί μου».

Όμως ο πρόεδρος, δίπλα, απόσωσε το λόγο του:

- Μοιάζει του Χριστού. Αυτό δεν ήθελες να πεις, παπά;

- Ορίστε;

- Τήρα τον καλά. Τόνε θωρείς; Ίδιος! Λες και κατέβηκε από το 'κονοστάσι της Αγια Μαρίνας. Θεέ και Κύριε. Πώς γίνεται να μοιάζουν ετοιδάς δυο άνθρωποι;

Ο παπάς, σα να ξύπνησε από βαθύν ύπνο.

Τίναξε καταπάνω το κεφάλι, ανοιγόκλεισε πολλές φορές τα μάτια, με δύναμη, να λαγαρίσει το νου κ' έστρεψε ξερβά.

- Μην αμαρτάνεις, Λιά. Αμάρτησες, αδερφέ μου. Θαρρώ σου πρόκειται 'ξομολόγηση και κανόνας.

Έτσ' είπε κι απέ μάζωξε τα συλλοϊκά του, άπλωσε πάλε τα χέρια πάν' από τα κεφάλια των χωρικών και μ' αλύγιστην αποφασιστικότητα, βρόντηξε:

- Μην παρασύρεστε, ευλογημένοι χριστιανοί. Μη σας ξεγελά η όψη του. Η μεν όψις, όψις αγγέλου, η δε ψυχή, ψυχή σατανά.

Κ' ύστερα, μη δεν ήταν τούτος που ξεκοίλιασε την αδερφή μας Σουλτάνα; Μη δεν ήταν τούτος που θανάτωσε τ' αγγελοúδι π' ανάσταينه κείνη στα σπλάχνα της, πριχού προφτάξει να διεί το φως του ήλιου;

Λοιπόν;

Ήταν μεγαλόπρεπος κείνη την ώρα!

Το καλυμμαύχι του 'πεσε πίσω. Τα μαλλιά του, κατάσπρα, ανέμιζαν στον αγέρα, σα δαρτό χιόνι σε χειμωνιάτικο δρόλαπα. Το αίμα σουρώθηκε απ' ούλο το κορμί του και πήχτωσε στα μάτια και το πρόσωπο. Τα χέρια του, ρομφαίες τεντωμένες, έτοιμες να τιναχτούν καταπάνω στον άνομο και τον αδικητή.

Ένας Θεός! Ένας οργισμένος Ιεχωβά!

Η σύναξη πάγωσε και βουβάθηκε ξανάς.

Οι μάνες έκρυψαν, πάλε, στους κόρφους τα βυζασταρουδία. Τα τρανύτερα παιδιά λούφαξαν, πίσ' από τις πλάτες των γονέων. Κ' εκείνοι, ένιωσαν να τους μουνδιάζουν και να τους ξαναπαγώνουν τ' ακροδάχτυλα των χεριών, αμί κ' οι καρδιές τους.

Η συνοδεία πορευόταν δίπλα δίπλα στη σύναξη.

Ο δεμένος άκουσε.

Τα βλέφαρά του πετάρισαν. Έστρεψε και τήραξε τον παπά. Μ' ένα βλέμμα ήρεμο, καθώς εκείνο του ζωντανού που θωρεί τα χέρια του ζευγολάτη, γιομάτα φρέσκο ταΐνι.

Ο άλλος στεκούταν στη μέση της σύναξης.

Ψηλός, πάν' από όλους. Αμίλητος, σκληρός, ανελέητος.

Ακόμα λίγο κι ο δεμένος απόκαμε. Έστρεψε καταμπρός, χαμήλωσε το κεφάλι και κίνησε τον ανήφορο, με βήμα σερνάμενο και βαρύ.

Κ' ήταν, ίσα ίσα την ώρα που στον αγέρα κατρακύλησε, σα βροντή σε κατακαλόκαιρο, η φωνή του παπα Μάνθου:

- Ίδε ο φονιάς...

Κ' ευτύς στο νου των χωρικών έπεσε βαριά συννεφιά και τότε θόλωσε. Από τα μάτια τους χάθηκε, μονομιάς, η εικόνα του νέου ντελικάτου παιδιού, με το γαλήνιο πρόσωπο και τα ήμερα μάτια. Αυτός που πορευόταν μπροστά τους, στον ανήφορο, ξανάγινε ο δράκος, με τα μεγάλα σουγλερά δόντια, που 'σκαγαν έξω από τα χείλια του, με τα μάτια που τίνιζαν σπίθες και με τ' αχόρταγο στόμα, που διψούσε αίμ' ανθρωπίνο.

Κ' η οργή ξέσπασε ολούθε.

Σαν αχός μανιασμένης θάλασσας. Σα βρουχητό πελαγίσιο σ' ώρα φουρτούνας.

- Φονιά...

- Κακούργε...

- Δράκουλα...

- Σου πρέπει θάνατος...

- Σου πρέπει τουφέκι...

- Αμήην...

Το στρατοδικείο δίκασε στο μεγάλο σαλόνι του πύργου, που στεγαζόταν στο ανώγι.

Μέχρι τότε η Επιμελητεία δεν τότε χρειάστηκε το χώρο του και τότε κράταγε κλειδωμένο.

Δίχως αμφιβολία, τούτ' η αίθουσα στάθηκε η πιο παράξενη αίθουσα δικαστηρίου που μπορούσε να συναντήσει κανείς.

Μπρος από τα μεγάλα, τετράφυλλα, παράθυρά της, κρέμουνταν βαριές, πανάκριβες, κουρτίνες, που πάνω τους ξεχώριζες, εύκολα, τα ίχνη της πορείας του διαφεντευτή σκόρου και τα εργόχειρα της μεγάλης ανυφάντρας, της αράχνης.

Στους τοίχους ένα γύρω, μέσα σε χρυσά κάδρα, κρέμουνταν πορτρέτα και πίνακες, που, βέβαια, καθένας τους παράστανε κάτι διαφορετικό, όμως, για τώρα, το ίδιο θέμ' ανιστορούσαν όλοι τους, «την ερημία της... κόνεως».

Ακριβά καρυδένια έπιπλα, καναπέδες και πολυθρόνες, ντυμένες στο βελούδο και το λαχούρι και δυο μεγάλοι κρουσταλλένιοι καθρέφτες, συμπλήρωναν τη βασιική επίπλωση.

Βέβαια, για να πρόφταινες τη λάτρα ενού τέτοιου χώρου, δε θα σου 'φταναν τρεις παραδουλεύτρες και μια ολάκερη βδομάδα του Θεού.

Για τούτ' ο πρόεδρος, που φορτώθηκε της νύφης του της Πελαγίτσας, για τη δουλειά, την ορμήνεψε να νοιαστεί μονάχα το κέντρο - το μεγάλο τραπέζι, τους καναπέδες και τις πολυθρόνες. Έτσι, αν κόταγες να στρατίσεις παραμέσα, τα ρούχα σου θ' άλλαζαν χρώμ' από τη σκόνη.

Τούτο το 'παθε κιόλας ο κύριος επίτροπος, ένας νεαρούλης υπολοχαγός της στρατιωτικής δικαιοσύνης, που βουλήθηκε, λέει, να καθαρίσει με το μαντίλι του έναν πίνακα να δει τι παρασταίνει και γύρισε πίσω, παρασταίνοντας ο ίδιος το μυλωνά.

Τον κατηγορούμενο τον έβαλαν να καθήσει σε μια πολυθρόνα κ' εκείνος βούλιαξε και χάθηκε μέσα της.

Δίπλα του, ορθός, πήρε θέση ο συνήγορός του, - ένας γεράκος, λοχαγός του δικαστικού, π' από 'ξαρχής κιόλας έδειχνε να νυστάζει.

Κατάντικρα σε τούτους, στο πίσω μέρος του μεγάλου τραπέζιού, έκατσαν οι στρατοδίκες κ' ένα μέτρο παρέκει, με τα χαρτιά του πάνω σ' ένα μεταλλικό τραπεζάκι, ο επίτροπος.

Τέλος, στην αίθουσα πήραν άδεια να μπουν και τρεις του χωριού, ο πρόεδρος, ο παπα Μάνθος κ' η δασκάλα, - οι αρχές.

Ούλ' οι άλλοι της σύναξης απόμειναν στην αυλή και τις βεράντες και τώρα χωρισμένοι, παρέες παρέες, νοιάζονταν για την απόφαση του στρατοδικείου και φκιούνταν, από καρδιάς, να μην ήταν άλλη πάρε θάνατος για τούτο το φονιά, τον αντεροβγάλτη. Καμπόσες αναθίβαναν τις αρετές της σχωρεμένης και βάλθηκαν ν' αραδιάζουν παίνια και κανίσκια για τις εμορφάδες και τα χρυσόχερά της, μοιρολογώντας, καταπώς το συνήθαγαν μέρες τώρα.

Και μια, πίσω πίσω, η κερα Σούζη, - «πολιτιανή» τήνε 'νομάτιζαν οι χωρικοί, επειδής πέρασε πολλά χρόνια στην πολιτεία, να δουλεύει λαντζέρισσα -, πήρε να διγητάει για κείνο το πρωινό της επιστράτευσης.

Τότες που τα τρία χωριά ξεπροβόδαγαν, με νταούλια και πίπιζες, τα παλικάρια τους, για τον πόλεμο.

Ούλες ήντουσαν, λέει, κλαμένες και μοίρουνταν, «πού πας καλέ μου και χρυσέ μου...;» και μονάχα κείνη κέρναγε και ξανακέρναγε κρασί στον edικόne της και του φκιούταν «στο καλό, λεβέντη μου και με τη νίκη. Ούλα για την πατρίδα, πασά μου». Κείνος, η αλήθεια, τήνε τήραζε μουτρωμένος, κ' ένας λέει τον άκουσε, κ' ύστερις το 'μολογούσε στο χωριό, ν' αναρρωτιέται φωναχτά: «Μωρέ μπας κ' η γυναίκα μου βουλήθηκε ν' απομείνει χήρα;»

Τέτοια παλικάρου.

Και πάλε με τα στερνά:

Τότες ήταν πιο πολύ να θαμαίνεσαι με τα καμώματα και τη δύναμή της. Γκαστρωμένη, πέντε μηνού, να ζαλώνεται τα πυρομαχικά στην πλάτη, να μπαίνει γκισέμι στις φάλαγγες των γυναικών, που στράτιζαν τα καταχωσμέν' από τα χιόνια βουνίσια μονοπάτια, για να τ' ανεβάσουν μέχρι την πρώτη γραμμή.

Και να γκαρδιώνει, ούλην ώρα, τις άλλες με τα τραγούδια

της, που καθώς τα 'λεγε με την αγγελική φωνή της, 'μέρευαν ως και τ' αγρίμια του δάσου, που μέριαζαν μπρος στις φάλαγγες, δίχως βαρυγκόμια.

Ίσαμε π' απάντησε στη στράτα τούτο το θεριό, τ' ανημέρωτο.

Τούτο τον αιμοβόρο δράκουλα, που της έκοψε τη ζωή, αμί και τη ζωή κείνου π' ανάσταινε στα σπλάχνα της, του άφταιγου, του χερουβείμ.

Στο σαλόνι κίνησεν η δίκη.

Προσώρας 'ξεταζόταν ο πρώτος μάρτυρας κατηγορίας, ένας έφεδρος ανθυπολοχαγός, - ο επικεφαλής της ομάδας δυναμιτιστών, κείνη τη μαύρη μέρα του φονικού. Τούτον, έτσι και τότε 'ξετάζες καλά στο πρόσωπο, νογούσες ευτύς πως τότε κάτεχε βαριά ταραχή, σάματι να ξαναζούσε τωραδάς, κείνα που μαρτύραγε.

'ΠΑίνεσ' εξαρχής τον κατηγορούμενο, πως ήταν ατρόμητο παλικάρι. Πρόστεσε πως, συχνά, χάρι στην προσωπική του και μόνον αντρεία, η ομάδα γλίτωσε από βέβαιους αφανισμούς.

- Όμως, συνέχισε, για μένα, κύριοι στρατοδίκες, ήταν από την πρώτη κιόλας ώρα βέβαιο πως την καρδιά του κατηγορούμενου, τήνε πιλάτευε κρυφό σαράκι.

Τούτος, ύστερ' από κάθε καταδρομή κι από κάθε προσωπικό του αντραγάθημα, γινόταν παράξενος. Αποφευγε τους άλλους φαντάρους, τραβιόταν παράμερα κ' έμενε κειδά μονάχος, ώρα πολλή, βουβός και συλλογισμένος, με το μέτωπο γιομάτο σύννεφα.

Και μια φορά, ήταν θυμούμαι τη μέρα που γύρισε από την έδρα του συντάγματος παρασημοφορημένος, ο ίδιος εγώ τότε βρήκα μέσα στ' ατομικό του αντίσκηνο να κλαίει.

Ποτές δεν κατάφερα να του πάρω απόκριση. Όσπου έμαθα να μη ρωτώ.

Όσο για το φονικό...

Κείνο το πρωί, επιστρέψαμε από την πιο δύσκολη νυχτερινή καταδρομή μας. Βέβαια τους στόχους μας τους πετύχαμε και τούτη τη φορά. Το προχωρημένο παρατηρητήριο του εχθρικού

πυροβολικού τινάχτηκε στον αγέρα, συθέμελο.

Όμως τους μισούς άντρες της ομάδας - βετεράνους καταδρομείς - τους αφήσαμε στον πάτο της αφιλόξενης χαράδρας, που τήνε κατάσκαψαν οι οβίδες των όλμων.

Είμασταν - όσοι βγήκαμε σωστοί από κείνη την κόλαση - ματωμένοι, λασπωμένοι, ξεθεωμένοι, από την αγρύπνια, την κούραση και τη νευρική υπερένταση.

Άνθρωποι απ' άλλο κόσμο, να σκιαζουμε ακόμα και τ' αγκρίμια του δάσου, που μέριαζαν στο συναπάντημα.

Και πορευόμασταν, σηκώνοντας στην πλάτη τους τραυματίες μας, που βογκούσαν και μας ξόρκιζαν να τους αποτελειώσουμε.

Φτάσαμε στις γραμμές μας και τους παραδώσαμε σε τραυματιοφορείς.

Όμως, πριν προφτάσουμε να ριχτούμε στο χώμα, πήραμε διαταγή να βαδίσουμε πιο πίσω, στη χαράδρα, ούθε βρισκόταν η έδρα του συντάγματος, για ξεκούραση, ανασυγκρότηση κι ανεφοδιασμό.

Πορευόμασταν σ' ένα χιονισμένο μονοπάτι, που φίδιζε στ' ακρόχειλο ενού άπατου γκρεμού.

Αμίλητοι, ξέψυχοι, χαμένοι, με τον κατηγορούμενο πάντα ξεκομμένο και στερνό.

Ξάφνου, στο γύρισμα της «αλεπούς» - έτσι 'νομάτιζαν οι ντόπιοι, αμί κ' οι χάρτες μας, το πέρασμ' ανάμεσ' από δυο σπητιούς γρανιτόβραχους - ξεκρίναμε μπροστά μας, πολύ κοντά, τη φάλαγγα των γυναικών.

Σταματήσαμε και στρωθήκαμε πάνω στο χιόνι.

Ξεζαλώθηκαν κ' εκείνες τα φορτιά τους, ζύγωσαν και μας καλημέρισαν.

Η μακαρίτισσα στάθηκε από πάνω μας - ψηλή, ξαναμμένη από την πορεία, έμορφη σαν άγγελος - και πήρε να μας παϊνά.

Θυμούμαι ακόμα τα λόγια της:

«Με τέτοιους λεβέντες άντρες, τούτος ο τόπος δε σκιάζεται τα μιλιούνια του οχτρού».

«Αμί και με τέτοιες γυναίκες», αποκρέθη ένας δικός μου.

Κείνη γέλασε.

«Το λοιπόν με τέτοιους άντρες και τέτοιες γυναίκες, τούτου του τύπου δεν του μέλλεται να σκλαβωθεί. Λεύτεροι θα ζούμε, σε λεύτερη πατρίδα, κ' εμείς και τ' αγγόνια μας και τα δικά τους».

«Αμήν, Παναγιά παρθένα», ψιθύρισαν οι άλλοι, μ' ένα στόμα, και σταυροκοπήθηκαν.

Κ' εκείνη, - θαρρείς και τήνε βλέπω τωραδά μπροστά μου, με τις απαλάμες απιθωμένες πάνω στην κοιλιά, που τσίτωνε μπροστά κάτ' από το πανωφόρι της, και το βλέμμα καρφωμένο στην άπλα τ' ουρανού, αποξεχασμένη και συνεπαρμένη:

«Και τ' αγόρι π' ανασταίνω στα σπλάχνα μου... Ο γιος... ο καλογιός μου...»

Ήταν τα στερνά λόγια της.

Γιατί, ένα λεφτό παραπίσω, δέχτηκε στην κοιλιά την ξιφολόγχη του κατηγορούμενου, διπλώθηκε, γονάτισε κ' έγειρε στο χώμα, σα λεύκα περήφανη, που τήνε θερίζει κατακαμπίς τ' αστροπελέκι».

Τα στερνά λόγια του ο μάρτυρας τα 'πε αργά, σα να τα μετρούσε κι απέ κρέμασε τα χέρια στο πλάι κι απόμεινε ασάλευτος.

Για δυο λεφτά, στην αίθουσα δε μίλησε κανείς.

Μήτε κι ο πρόεδρος του στρατοδικείου, που σκάλιζε τα χαρτιά του, σκεφτικός.

Μονάχα ο παπα Μάνθος σήκωσε το δεξί χέρι και σταυροκοπήθηκε.

Ο γερο Λιάς, δίπλα του, τότε πήρε με την άκρη του ματιού κ' έστρεψε.

- Γιατί σταυροκοπιέσαι, παπά;

- Τι πράμα;

- Γιατί σταυροκοπιέσαι, λέω;

- Σταυροκοπιέμαι...; Ε... να. Για την ψυχή της σχωρεμένης.

- Ψέματα.

- Λιά!

- Ψέματα λες, παπά.

- Έου, γέρο! Δεύτερη φορά π' αμαρταίνεις σήμερα. Τήρα καλά μην τριτώσεις, καψερέ, και πλιο μήτ' εγώ δε θα μπορέσω να σε συντρέξω, α.

Κείνος δάγκωσε τα χείλια του, τα δάγκωσε πολύ, ίσαμε που του πόνεσαν κι απέ έγειρε προς τον άλλο:

- Ξέρεις τι λέω; Πως παπά σ' έκανα, χριστιανό δεν μπόρεσα να σε κάμω.

- Καααλά... Ζαβόγερε, ε ζαβόγερε.

- Σ' άκουσα το πρωί που του ριχνόσουν - αμί και τις παραμπρός μέρες - κι αναρωτήθηκα. Δεν έχει μωρέ καρδιά μέσα του τούτος ο τράγος, τι έχει; Έτσι αναρωτήθηκα.

- Μάαααλιστα...! Καρδιά! Για ποιόνε ορέ; Για το φονιά; Για ένανε που 'βαψε τα χέρια του στο αίμα μιας αθώας; Πεσ, για ποιον;

- Για όλους. Η καρδιά είναι για όλους. Να σχωρά.

- Αυτό το λες εσύ. Η δικαιοσύνη λέει άλλα.

- Το 'πε κείνος. Ο Κύριος. Άφες αυτοίς...

- Χαζά. Χαζά κι ανάλατα. Έμαθες κ' εσύ καμπόσ' από το ευαγγέλιο, με το πες πες, μα τα 'μαθες στραβά. Έι, γερο κάβουρα. Ένα σου κρένω μονάχα. Πορπάτιε. Πορτάτιε ογρήγορα να προφτάξεις τη ζωή, που δρέμει καταμπρός. Κι αν απόμεινε ο κόσμος με τη δικαιοσύνη του Κυρίου, οι άνθρωποι θα τρώγονταν στο μεϊντάνι, καθώς τ' αγρίμια του δάσου.

- Τώρα τι κάνουν;

- Τώρα;

- Κειδά στο μέτωπο. Κι αλλού κι αλλού. Σ' αρωτώ, τι κάνουν;

- Ουφ! Με πλάνταξες, ορέ Λιά. Τέτοιονε σ' ήξερα πάντα μου και τέτοιος απόμεινες. Ξεροκέφαλος, - να.

Τώρα μωρέ; Τι κάνουν τώρα, είπες; Τώρα δικάζουν τους φονιάδες και τους στέλλουν στο πυρ το εξώτερον, αυτό κάνουν. Με νόμους, με προφήτες, με σοφούς δικαστές. Με φυλάκές και τουφέκι. Για να μην αποκοτήσουν κι άλλοι τ' άνομο και μας πάρει ο διάβολος και μας σηκώσει. Αυτό κάνουν. Κι ούλα τ' άλλα που μου τσαμπουνάς εσύ είναι φαρισαϊσμοί. Ναίσκε, φαρισαϊσμοί, ψευτοδάσκαλε - α.

Ο γέρος έστρεψε μπροστά κ' έριξε το κεφάλι στο στήθος.

Για λίγο φάνηκε πως θα τα παράταγε, πως θα μούλωνε. Όμως γρήγορα μετάνιωσε, έγειρε πάλε στο πλάι και με τα χείλια

του κολλητά στ' αφτί του άλλου:

- Αν είμασταν όξω, μπρε ζαβολιαρόπαπα, θα σ' έδερνα. Στην ιεροσύνη σου τ' ορκίζομαι. Μακάρι να 'σουν κ' επίσκοπος, όχι που 'σαι παπάς, θα σ' έδερνα, άααχ...

Ο άλλος δεν έδειξε να θυμώνει.

Ίσα ίσα, μέσ' από το πυκνό γένι φάνηκαν τα χειλία να χαμογελούν. Με μάτια μισόκλειστα κι ανεβασμένα τα φρύδια σε καμάρες, έγειρε και κόλλησε το κεφάλι του στο κεφάλι του γέροντα.

- Ξαστόχησες, Λιά. Γέρασες και ξαστοχάς - με το δίκιο σου.

Τ' αλώνι της Ρόδαινας, λέω.

Πόσες φορές, πριχού μου τα φορέσεις τούτα και με κάνεις παπά, έβαλα την πλάτη σου στην άπλα του να φάει χώμα;

Πες, πόσες; Πολλές - έτσι; Τι λέω πολλές, πάντα και πάντα. Και πάλε τώρα - τι θαρρείς; Πως θέλω πολύ να πετάξω ράσο κι αντερή και να σου μάθω την αλφαβήτα;

Ο άλλος φουρτούνιασε. Φρούμαξε, καθώς άτι που το τσίμπησε μύγα, σε καλοκαιριάτικο καταμεσημέρο.

Τινάχτηκε πάνω.

- Σε μένα το 'πες αυτό, παπα Μάνθο;

- Σε σένα, μαθέ, γέρο. Σε ποιον ήθελες, στην πεθερά σου;

- Τίιιι...; Πάμε.

Όμως, κείνην, ίσα ίσα, την ώρα, ακούστηκε το... κουδούνι της έδρας κ' η παράσταση πήρε τέλος.

Μάλιστα, μάλιστα, η... παράσταση. Γιατί, - κι αυτό, η αλήθεια, μπορούσε να ειπωθεί κι από την αρχή, - ούλη κείνη τη γροτέσκα σκηνή την παρακολούθησε το σεβαστό δικαστήριο.

Κι όχι μόνον επειδήs οι δυο γέροι, συνεπαρμένοι από θυμό, αποξέχασαν ολότελα το πού βρίσκουνταν κι αφήλωσαν την οργή και τη φωνή τους, παρά και γιατί ο πρόεδρος του δικαστηρίου, κάνοντας χάξι με τ' απάντεχο και τα καμώματά τους, - κι ας αναποκοκκίνιζε στην έδρα του ο επίτροπος - δεν τους αντίσκοψε, παρά μονάχα σαν αποφάσισαν να πάνε... στ' αλώνι της Ρόδαινας.

Και το δικαστήριο ξαναγύρισε στη δουλειά του.

Ήταν περασμένο μεσημέρι, όντας ο πρόεδρος κάλεσε τον κατηγορούμενο ν' απολογηθεί.

Κείνος, στα παραμπρός, καθόταν ασάλευτος στην πολυθρόνα, σαν ξένος για τα που λέγονταν και γένουνταν τριγύρω του και δεν άνοιξε το στόμα να πει μια λέξη.

Μήτε σαν ο ανθυπολοχαγός, κινώντας να βγει από την αίθουσα, σταμάτησε μια στιγμή μπροστά του και τότε τήραξε, με τέτοιο τρόπο, που 'γινε φανερό πως του ζήτηγε να τότε σχωρέσει.

Μήτε σα, μαρτυρώντας, η μάνα της μακαρίτισσας, η γριά Μαργαρώ, γονάτισε στο πάτωμα ξέστηθη, με ξέπλεκα τα χιονάτα μαλλιά της, κ' έδερνε τα σακουλιασμένα μαστάρια της, που κρέμουνταν μπροστά, και ξεστόμιζε βαριές κατάρες και τήνε σεγοντάριζαν, απ' όξω, οι άλλες με κάτι μακρόσουρτα «αμήνηην».

Μήτε σαν ο άντρας της σχωρεμένης, ο Βαγγέλης ο σιδεράς, - φαντάρος κι ο ίδιος φερμένος για τη δίκη από την πρώτη γραμμή - άφριζε και δερνόταν παρακαλώντας τους στρατοδίκες να τον αφήσουν να μετρηθεί με τον κατηγορούμενο με σουγιάδες κολοκοτρωνέικους.

Τέλος, μήτε και σαν τότε ρώταγαν ο πρόεδρος, οι στρατοδίκες κι ο συνήγορός του. Ο τελευταίος δήλωσε, από πολύ νωρίς, πως του ήταν δύσκολο να υπερασπιστεί τον κατηγορούμενο, αφού ο ίδιος δεν ήθελε να βοηθήσει τον εαυτό του κι απ' αυτή την ώρα βούλιαξε σε μια πολυθρόνα και... νύσταζε λεύτερα.

Όμως, σα σηκώθη ορθός, θαρρείς κ' έγινε άλλος.

Τα μάγουλά του βύζαξαν αίμ' απ' την καρδιά, κοκκίνισαν και στα μάτια λες κι άναψαν δυο κάρβουνα, που ήντουσαν κρυμμένα κάτ' από χόβολη.

- Δεν είμαι άρρωστος, άρχισε. Δεν ήμουν ποτές.

Δε γνώριζα το θύμα. Κείνη τη γυναίκα την έβλεπα πρώτη φορά. Όμως ήταν έγκυα. Και μιλούσε για το γιό της. Που μια μέρα θα τον έστελνε στον πόλεμο. Δίχως αντίρρηση... Ναι, ακριβώς αυτό - δίχως αντίρρηση...

Τα 'πε αργά, κοφτά κι απόμεινε αμίλητος. Με το βλέμμα καρφωμένο στο βάθος, πάν' από τα κεφάλια των δικαστών.

Το πρόσωπό του ήταν γαλήνιο, ήμερο, σχεδόν γλυκό. Μονάχα κει, κατά τ' ακρόχειλα, μόνιαζε μια πίκρα, που δεν κρυβόταν.

Οι στρατοδίκες ξαφνιάστηκαν.

Πρώτα πρώτα, δεν το περίμεναν καν, πως θα δεχόταν ν' απολογηθεί. Πίστευαν πως θα 'ξακολούθαγε να παρασταίνει τον βουβό, τον κακόμοιρο και τον χαζούλη.

Κ' ύστερα, μήτε που το 'βαζαν στο νου, πως τετοιαδός θα 'τανε τα πρώτα λόγια του. Αντρίκια και παράξεν' αντάμα. Παράξενα!

Στα μάτια τους διάβαζες καθαρά την απορία που χόχλαζ' εντός τους, για τη συνέχεια και που τους έκοβε κάθε διάθεση για ερωτήσεις.

Πρόσμεναν.

Κείνος συνέχισε.

- Όταν ήμουν μαθητής στην πρώτη τάξη του γυμνασίου, ο καθηγητής μου των Ελληνικών, ώρα του καλή, κάλεσε τον πατέρα μου και του 'πε: «Αυτό το παιδί σου, αγαπητέ μου, με ταιπωρεί φοβερά με τις απορίες του. Και το τραγικό, για μένα, βρίσκεται στ' ότι, συχνά, δεν μπορώ να του πω την αλήθεια». Βέβαια, με τον καιρό, όλες εκείνες οι απορίες μου πήραν μιαν απάντηση. Θετική ή αρνητική. Από τους καθηγητές μου, από μένα τον ίδιο, από τη ζωή.

Μια μονάχ' απόμεινε αναπάντητη. Η μοιρολατρική κατάφαση της «μάνας» - μέσα στη διαδρομή των αιώνων - στην απαίτηση του «Κύκλωπα» που τότε λένε πόλεμο, να τρέφεται, από καιρό σε καιρό, με τη σάρκα και το αίμα των αρσενικών παιδιών της.

Σταμάτησε.

Σήκωσε το δεξί χέρι κ' έσφιξε, με δύναμη, τα μηλίγγια του.

Η φωνή του, ήμερη και χαμηλή, δε μαρτυρούσε κανέναν αναβρασμό ψυχής, καμιάν όργητα. Το πρόσωπό του, λιπόσαρκο, χλομό κι ολότελα γαλήνιο, θύμιζε, κείνη τη στιγμή, στοχαστικές φιγούρες αγίων σε βυζαντινές τοιχογραφίες.

Ξακολούθησε:

- Είναι γνωστό, ακόμ' από τον καιρό της μυθολογίας των λαών,

πως πολιτιστικοί παράγοντες όλων των ειδών, αδιαφορώντας αν ανήκαν στο στρατόπεδο της επίθεσης ή της άμυνας, πρόσφεραν στην ιδέα της ειρήνης, θυσιάζοντας, συχνά, στο βωμό της, ό,τι πιο πολύτιμο είχαν, την ίδια τους τη ζωή.

Ποιητές, συγγραφείς, καλλιτέχνες, φιλόσοφοι, επιστήμονες, εκπρόσωποι όλων των θρησκειών και δογμάτων, ακόμα και δοξασμένοι, στα πεδία των μαχών, στρατηγοί.

Και μονάχα η μάνα... Μονάχ' αυτή... που πιότερο από τον καθένα ήνε βάραινε το χρέος, δε νοιάστηκε στιγμή για την εξουδετέρωση του «Κύκλωπα». Για τη σωτηρία των ίδιων της των παιδιών.

Η φωνή του πήρε να χαμηλώνει, να γίνεται όλο και πιο άχρωμη, απελπισμένη. Τόσο, που οι στρατοδίκες υποχρεώθηκαν, στερνά, να τεντώνουν το λαιμό τους, για να τον ακούν.

Από το πρόσωπό του σουρώθηκε πάλε το αίμα και στ' ακρόχειλά του η πίκρα πήχτωσε, βάρυνε και στάλαζε ίσια μέσα στην καρδιά του τ' όμπιο της και ήνε φαρμάκωνε.

Σφάληξε τα μάτια του, έριξε το κεφάλι, ένωσε τις απαλάμες ψηλά στο στήθος, έπλεξε τα δάχτυλα των δυο χεριών, κι απ' αυτή τη στάση, που θύμιζεν άνθρωπο σ' ώρα προσευκής, ξαναμίλησε, σχεδόν ψιθυριστά, σα ν' αποκρενόταν στην ίδια του την απορία.

- Τ' ανασταίνει, εννιά μήνες, μέσα στα σπλάχνα της... Το γεννά πατώντας με το 'να πόδι στον τάφο... Το θηλάζει με το αίμα της καρδιάς της... Αμέτρητες νύχτες ξημερώνεται γονατιστή μπροστά στην κούνια του... Κάνει θερμόμετρο τα χείλια της να μετρήσει τον πυρετό του... Το παίρνει καταπόδι μέχρι τα σταυροστράτια της γειτονιάς, να το ταΐσει... Πεθαίνει από καημό και μαράζι όταν, έφηβος εκείνο, στρατίσει στους δρόμους του πονηρού...

Και μόνο τότε...

Σαν ο «Κύκλωπας» της το ζητήσει για θροφή... του το στέλνει, δίχως αντίρρηση. Ναι ακριβώς αυτό. Δίχως αντίρρηση.

Δεν είπε τίποτ' άλλο. Κι ουδέ σάλεψε.

Στην αίθουσα δεν ακουόταν άχνα. Θαρρείς και μαρμάρωσαν

ούλοι στη θέση τους.

Οι στρατοδίκες όμοιαζαν με πρόσωπα ενού πανώριου κά-ντρου, κρεμασμένου στον αντικρινό τοίχο.

Ακόμα κ' οι γυναίκες, που σαν τσαμπί, μαυροστάφυλο, κρέ-μουνταν καταμέσα, ριγμένες πάνω στο περβάζι του ανοιχτού βορεινού παράθυρου και που πριν μοιρολογούσαν και κατα-ριούνταν, δάγκωναν τα χείλια, σκιαγμένες φανερά και δε σά-λευαν. Και ξάφνου... κείνη τη βαθιά βούβαση της στιγμής, την έσκισε στριγκιά γυναίκεια φωνή:

- Όχι... Δεν του το δίνω τ' αγόρι μου... όχι... όχι...

Έστρεψαν ούλοι κατά τη μεριά που βρισκόταν η γυναίκα. Ήσυχα ήσυχα. Δίχως να ξαφνιαστούν ή να τρομάξουν. Λες και τήνε πρόσμεναν τούτη τη φωνή. Λες και τους ήταν γνώρι-μη, - απόκριση της δικής τους καρδιάς.

Η κυρία Νικολαΐδου, η δασκάλα, πνιγμένη στο δάκρυ κ' έ-χοντας αγκαλιασμένη την κοιλιά της με τα δυο χέρια, έλεγε και ξανάλεγε πνιχτά:

- Δεν του το δίνω... δεν του το δίνω... δεν του το δίνω...

Ο παπα Μάνθος την έπιασε από τους ώμους:

- Ησύχασε, ευλογημένη, ησύχασε. Μη γίνεσαι υστερικιά. Πρώτα να το γεννήσεις, με το καλό, δεύτερο να 'ναι αγόρι κι απέ βλέπεις.

Ύστερα την οδήγησε μέχρι την ξώπορτα και τήνε μπιστεύ-τηκε στις φροντίδες των απόξω, που τη δέχτηκαν απλώνοντας τα χέρια.

Κ' ήτανε τούτη την ώρα παράξενο να βλέπεις τις γυναίκες, που πριν λίγο σεληνιαζούνταν, μαλλιοτραβιούνταν και ξεστο-μιζαν κατάρες για το φονιά, να τότε θωρούν ξάφνου στο πρό-σωπο και να μην τότε σκιάζονται.

Και τις άλλες πάλε στη βεράντα, να 'χουν τριγυρίσει την έγκυα γυναίκα, να πυκνώνουν γύρα της με στόχαση κι απέ να στρέφουν καταμπρός, έτοιμες θαρρείς να πολεμήσουν κείνο το θεριό, τον «Κύκλωπα», παρόμοια με τις αγελάδες, στα βουνίσια βοσκοτό-πια, π' ως οσμιστούνε τ' αγρίμι, βάζουν στη μέση τα βυζαστα-ρούδια τους και με τα κεφάλια και τα κέρατα χαμηλωμένα,

καρτερούν τον απόκοτο λύκο.

Ο κατηγορούμενος είδε κι άκουσε.

Η καρδιά του ζεστάθηκε λίγο. Στα χείλια του, πρώτη φορά σε τόσην ώρα, άνθισ' ένα χαμόγελο. Κι από τα βλέφαρά του, που τρεμόπαιξαν απανωτά, ξέφυγαν δυο δάκρυα, κύλησαν στα πανιασμένα μάγουλα και χωνεύτηκαν μέσα στο ξανθό μυτερό γενάκι, που στόλιζε το πηγούνι του.

Έκατσε στην πολυθρόνα και δεν ξαναμίλησε.

Μήτε σαν ο πρόεδρος του στρατοδικείου δήλωσε, φοβερά εκνευρισμένος, πως αυτό που άκουσε δεν ήταν απολογία δολοφόνου, παρά κύκνειον άσμα ενός απροσγείωτου, ενός «ουτοπιστού».

Μήτε σαν ο κύριος επίτροπος άστραψε και βρόντηξε πάν' από το κεφάλι του, 'νοματίζοντάς τον «ειδεχθή δολοφόνο», αμί και «άπατρη και προδότη».

Τέλος μήτε και σαν άκουσε την απόφαση του στρατοδικείου, που τον καταδίκασε σε θάνατο.

Τον τουφέκισαν τρεις μέρες μετά, τον έθαψαν στο κοιμητήριο του χωριού και, λίγο καιρό παραπίσω, τον ξέχασαν ακόμα κ' οι χωρικοί.

Κ' οι μάνες - σ' ούλη τη γης - 'ξακολουθούν να στέλνουν θροφή στον «Κύκλωπα» τα σερνικά παιδιά τους.

«Δίχως αντίρρηση»...

Το τέλος ενού «Ηρωα»

Δε θα 'ξερε να πει ακριβώς, όμως, όσο ζύγωνε και 'ξέταζ' ένα γύρω τον τόπο, τόσο και του φαινόταν πως εντός του αυγάτιζεν η πεθυμιά, να γείρει ν' αναπάψει το κορμί του, σε τούτη την έρημη κόχη, με τον ύπνο τον αξύπνητο.

Κατέβηκε από το υπεραστικό λεωφορείο στη φαρδιά δημοσιά και τώρα πορευόταν στη στενή πλακόστρωτη ρούγα, που τήνε σκιάζαν σημύδες και που 'φερνε ίσια πάνω στη βαριά σιδερόπορτα του συμμαχικού νεκροταφείου, στα περίχωρα μιας μικρής γερμανικής πολιτείας του Βορρά.

Σε τούτη τη βουνίσια κρυφαγκάλη, σ' όσην έκταση τήνε διαφέντευε τ' ανθρώπινο μάτι, ίσαμε πέρα και στα ριζοβούνια, καταμπρός, κι απέ, ξερβά, ίσαμε το ποτάμι με τις βαθύσκιες λεύκες, βασίλευε τέτοια γαλήνη, που θα 'παιρνες όρκο πως απ' αυτήνε δανειζόταν το μικρό κοιμητήριο, για να πορεύει ειρηνικά τα νυχτόμερά του.

Κι όμως, σε τούτη τη γαλήνιαν άπλα, πορεύτηκε κάποτε, βαρυοπάτης, ο κοσμοχαλαστής «Κύκλωπας» ο πόλεμος, σαΐτευόντας τις καρδιές των ανθρώπων και σπέρνοντας τ' αντικρινά ραχοβούνια με τροφαντά αντρίκια κορμιά, που πάνω τους άνθιζαν άλικά τριαντάφυλλα, ούθε το σίδερο απάνταينه τη σάρκα.

Κ' ήταν ως να τα 'βλεπε, τωραδάς, τα τανξ «Σέρμαν» να ξεχουούνται από την κρυφή κούρνια τους, στον όχτο του ποταμού και να πασκίζουν να ξεμετρήσουν βιαστικά τούτη την επικίνδυνη λεκάνη, για να πιάσουν τις ριζόστρατες, απ' όπου οι πυροβολαρχίες του οχτρού τους έστελναν τον ατσαλένιο τους δρόλαπα. Κ' ήταν, ακόμα, ως να 'βλεπε τον ίδιο του τον εαυτό να κουμαντέρνει έν' από δαύτα τα θεριά της «αποκάλυψης», βρώμικος, αγριεμένος κι απόκοτος και να ορκίζεται, σ' όλους αντάμα τους δαιμόνους, να φτάσει πρώτος στο σκοπό.

Κι ολάξ αφνα, εκεί στα ξερβά, το τανξ του φίλου του, του Τζακ Μπέηζχαρτ, η «δροσοσταλίδα», όπως το βάφτισε κείνος, που μάχουνταν απόκοντα στο δικό του, να ζώνεται μονοστιγμής από φλόγες, ν' αγκομαχά, να βρουχιέται κι απέ να κάθεται θαρρείς στα πισινά και να παραδίνεται, με την κάννη του τηλεβόλου του ολόρθη κατά τον ουρανό, σα να βουλήθηκε, τη στερνή την ώρα, να φτύσει τ' αψήλου.

- Τζακ... Τζακ... ανάβρυνε, βραχνό κι απόκοσμο, από τα σωθικά του το κάλεσμα και τότε συνέφερε κ' είδε πως βρισκόταν κιόλας μπροστά στην πύλη του νεκροταφείου.

- Πότε, Θεέ μου; ψιθύρισε, πότε; Κ' ευτύς νογήθηκε πως οι διαλογισμοί του ξεστράτισαν, λεύτεροι, σαν άτι θρασεμένο που τότε πήρε πισωκάπουλα να τότε σιργιανίσει στα παλιά, τα που καταριότανε κείνος ξορκισμένα κι αγύριστα.

Απόμεινε για λίγο να τηρά στο βάθος μέσ' από τα κάγκελα.

Ερημιά! Γαλήνη! Βούβαση πέρα πέρα.

Θα 'λεγες πως, σε τούτο τον τόπο, ακόμα και τ' αγεράκι του δειλινού δεν αποκοτούσε να πνέψει, μη λάχει και θροΐσουν τα φύλλα των δεντρώνε και ταράξουν τον ύπνο των αξύπνητων.

Ακόμα λίγο περίμενε, με τους διαλογισμούς του δουλωμένους από παλιές, ματωμένες ανάμνησες κι απέ συνέφερε και δειλά δειλά κλώτσησε, με το δεξί πόδι, τη σιδερόπορτα.

Στο παράθυρο του φυλάκιου της πύλης πρόβαλε μονομιάς και κρεμάστηκε απόξω ένα ξεροκιανό κι ασουλούπωτο ανθρωπάκι.

- Ορίστε.

- Καλησπέρα σας. Μου επιτρέπετε να μπω;

Ο άλλος δε βιάστηκε ν' αποκρεθεί. Τόνε 'ξέτασε καλά στο πρόσωπο, μισοκλείνοντας τα μάτια:

- Αμερικανός;

- Μάλιστα.

- Να μπείτε;

- Μάλιστα.

- Όχι.

- Σας παρακαλώ. Ξέρετε...

- Ξέρω, ξέρω. Θ' αρχίσετε, τωραδά, να μου αραδιάζετε ψέματα,

- δεν είν' έτσι; Πως φύγατε... σήμερα το πρωί, από την Αριζόν' ασ πούμε, για να προφτάσετε πριν κλείσουμε. Πως τ' αεροπλάνο σας έκανε αναγκαστική προσγείωση στις Αζόρες κλπ., κλπ.

Γιατί φυσικά, εσείς κύριέ μου, δεν μπορούσατε να 'στε βέβαιοι πως σ' εμένα δεν αρέσουν, διόλου διόλου, τα παραμύθια, - μπορούσατε;

Απελπίστηκε.

- Όχι. Όχι βέβαια... δεν μπορούσα. Όμως... τι να σας πω... τι να σας πω...

Είπε και σήκωσε τα χέρια στη χαρακτηριστική κίνηση που κάνουν οι απελτισμένοι.

Αυτό ήταν.

Ο άλλος, έσπασε μονομιás. Κείνα τα χέρια... Κείνα τα χέρια Θέ μου... Όχι, όχι, δε λαθεύτηκε. Σαν τα σήκωσε να παραπονεθεί, τα μανίκια του σακακιού του, από τους αγκώνες και κάτω, κρεμάστηκαν κουρέλια.

Τον ξανακοίταξε καλά και μονομιás τότε συμπάθησε.

Στο κιτρινιάρικο πρόσωπό του, σκουντούφλησε το αίμα. Παράτησε το παράθυρο, βγήκε και ζύγωσε στα κάγκελα, ολότελ' αλλαγμένος.

Και τότε... «Θεέ και Κύριε...!» Άλλο πάλε και τούτο! Αυτόν τον άνθρωπο... αυτόν τον άντρα... Τι; Λοιπόν θες νάναι κείνος; Θες;»

Ορθάνοιξε τα μάτια κι ώρα πολύ τότε 'ξέταζε στο πρόσωπο. Δίχως βιάση και δίχως διάκριση. Στερνά βεβαιώθηκε και χαμογέλασε.

Χαμογέλασε κι ο άλλος:

- Παναπεί... Να το πιστέψω, κύριέ μου; Παναπεί με θυμηθήκατε;

- Ορίστε; Μάλιστα... θέλω να πω... Δηλαδή... ναι ακριβώς αυτό... θέλω να πω πέρασαν πολλά χρόνια.

- Πέντε.

- Πέντε; Ναι βέβαια, εσείς θα πρέπει να το θυμάστε. Δεν μπορεί, θα το θυμάστε. Εγώ βλέπετε ανοίγω τούτη τη σιδερόπορτα σε κόσμο και κόσμο. Θέλω να πω, χιλιάδες ιστορίες... - με καταλαβαίνετε, δεν είν' έτσι; Όμως η δική σας...

- Απαράλλαχτη μ' όλες τις άλλες.

- Πώς είπατε; Ναι βέβαια, απαράλλαχτη. Βλέπετε ο θάνατος... ομολογώ. Όμως η δική σας είχε, - πώς να το πω; - είχε κάτι ξεχωριστό, κάτι που σε κάνει να τη θυμάσαι. Ναι, ναι, να τη θυμάσαι. Και ξέρετε... Τούτη τη στιγμή... Μάλιστα. Ακόμα κι αυτό. Θέλω να πω τ' όνομά σας. Χώκινς... Ε; Για φαντάσου...! Χώκινς!

- Ρίτσαρντ.

- Ναι. Ρίτσαρντ. Ακριβώς. Ρίτσαρντ Χώκινς. Ω, Θέ μου, τι τρομερό! Πάνε τόσα χρόνια και... λοιπόν έτσι; Ρίτσαρντ Χώκινς. Μάλιστα, μάλιστα... Χώκινς.

Και ξέρετε... δε θα το πιστέψετε.

Είναι σα να σας βλέπω. Ναι, ακριβώς σα να σας βλέπω να 'ρχεστε από κείνην εκεί την αλέα. Ίσια καταπάνω μου. Να σταματάτε μπροστά στην πύλη και να με φοβερίζετε. Δηλαδή δε θυμούμαι τι ακριβώς μου 'πατε, όμως εξάπαντος με φοβερίσατε ν' ανοίξω. Όσο γι' αυτό δεν έχω καμιάν αμφιβολία, - ναι.

Μόνο που τότε...

Κόμπιασε.

- Όχι... όχι... δεν πειράζει. Ήθελα να πω...

- Τα χέρια μου;

- Ορίστε; Ω... Σας ζητώ συγνώμη. Σας ζητώ χίλιες φορές συγνώμη που... Είμαι ανόητος. Ναι, είμαι τρομερά ανόητος κι αν μου ζητούσατε να το ξαναπώ, ευχαρίστως θα το 'κανα.

Πάσκισε ν' αλλάξει θέμα. Έβρισε την αλυσίδα της σιδερόπορτας, είπε πως σκούριασε και τότε πλήγωνε κάθε φορά, την ξανάβρισε, μα δεν μπόρεσε να ξεφύγει.

- Τα χέρια σας... Ξέρετε μου 'καμαν ξεχωριστή εντύπωση τότε. Θέλω να πω οι γροθιές τους και τ' άλλα. Φανταστείτε πως τα παρόμοιασα με μπιέλες πετρελαιομηχανής, έτσι που τα πηγαиноφέρνατε, ρυθμικά, μπροστά στα μάτια μου. Ναι, ναι, ακριβώς. Μπιέλες! Και τα φοβήθηκα. Τα χέρια σας...

Απόμεινε, για λίγο, με το βλέμμα χαμηλωμένο στο χώμα, να τηρά το τακούνη της δεξιάς μπότας του, που 'λιωνε το γρασίδι και ξάφνου:

- Πού τα χάσατε;

- Πού; Χμ... Στο χωριό μου... Ψαρεύοντας με δυναμίτη στο ποτάμι.

- Ψέματα.

- Ορίστε;

- Ψέματα.

Χαμογέλασε, με πίκρα, ο άλλος.

- Στο Βιετνάμ.

- Εκεί. Βλέπετ' εσείς είχατε κι άλλους πολέμους. Εμείς, ευτυχώς... Ας είναι. Περάστε, δε θα περάσετε; Μόνο θέλω να ομολογήσετε πως το 'χετε αδυναμία να 'ρχεστε την ώρα που το νεκροταφείο δε δέχεται. Έτσι και τότε, το θυμάστε, ναι; Θέλω να πω πως εσείς οι Αμερικανοί δεν τα 'χετε καλά με την πειθαρχία κτλ.

Τέλος πάντων. Ορίστε, αγαπητέ μου. Καλώς ορίσατε, για μιαν ακόμη φορά.

Ο άλλος απόμεινε για λίγο ασάλευτος.

Τέντωσε το λαιμό, έγειρε πίσω το κεφάλι κι ανοιγόκλεισε γοργά τα μάτια. Τέλος ηρέμησε, χαμογέλασε και μπήκε.

- Σας ευχαριστώ. Σας ευχαριστώ πολύ. Και... Ξέρετε κάτι; Εσείς είστε μια χαρά.

- Εγώ; Χμ! Δηλαδή, ναι. Ζω εδώ, ήσυχα ήσυχα. Συντροφιά με τους νεκρούς μου. Και το μόνο που μου θυμίζει πως δεν είμ' ένας από δαύτους, είναι το τρανζίστορ μου. Ένα μικρό γιαπωνέζικο τρανζιστοράκι, που το βάζω και μάχεται τη γαλήνη, ώσπου να τήνε σκιαχτεί και κείνο και να βουβαθεί.

Ξέρετε, υπάρχουν ώρες που φοβάται κανείς εδώ μέσα. Τι; Δεν ξέρω να πω, όμως φοβούμαι.

Τέλος πάντων. Αυτό δεν μπορεί να σας ενδιαφέρει εσάς. Αυτό είναι άλλη ιστορία και ζητώ συγγνώμη που σας ζάλισα. Λοιπόν, ήρθατε για το φίλο σας, δεν είν' έτσι;

Δεν τον ξεχνάτε το φίλο σας. Μπράβο! Αυτό είναι σπουδαίο από μέρους σας. Είναι, μπορώ να πω, αξιοθαύμαστο. Βέβαια ο δεσμός σας στη ζωή θα πρέπει να στάθηκε δυνατός, πολύ δυνατός, όμως οι δεσμοί μας με τους νεκρούς δε διαρκούν, - ψέματα; - γίνονται απλές αναμνήσεις, συχνά μακρινές και θολές, επειδή η ζωή μάς αποσπά απ' αυτούς, κλέβει τα ενδιαφέροντά

μας, μας κερδίζει, - ψέματα;

Ω... Σας ζητώ συγνώμη. Είπα «... ο δεσμός σας» κ' ευτύς αιστάνομαι πως σας χρωστώ μιαν ομολογία. Μάλιστα, σας τη χρωστώ.

Κείνο το βράδυ, ξέρετε... Κείνο το βράδυ, πριν πέντε χρόνια - τόσα δεν είπατε; - ήμουν κρυμμένος, λίγο πιο κάτω, κι άκουσα την 'ξομολόγησή σας στο νεκρό φίλο.

Ήτανε συγκινητική! Βέβαια εσάς δε θα σας ένοιαζε, πιστεύω, ακόμα κι αν θα 'βγαίνα μπροστά σας. Και μάλλον δε θα με διακρίνατε. Είχατ' ένα μεθύσι...! Από κείνα που ο μακαρίτης ο πατέρας μου - Θεός σχωρέστον - τα 'νομάτιζε «ολοκληρωτικές ασωτίες».

Λοιπόν, ας είναι. Θα χρειαστεί να σας βοηθήσω;

- Νόου. Θενγ γιου.

- Θυμάστε τον αριθμό του τύμβου;

- Γιές. 3665. Τζακ Μπέηζχαρτ, αριθμός Μητρώου 3665.

- Πολύ καλά. Όμως ξέρω πως δεν είναι αρκετό. Θα χρειαστεί ακόμα...

- Τα θυμούμαι και τ' άλλα.

- Ύστερ' από πέντε χρόνια;

- Ναι. Προχωρούμε αριστερά. Τελευταίο καρέ από το ματρώτοιχο. Πέμπτος στοίχος. Ο πρώτος τύμβος του στοίχου φέρει αριθμό 3660.

- Μπράβο, μπράβο! Παναπεί έχετε θαυμάσια μνήμη. Τι λέω θαυμάσια, τρομερή! Ναι, ακριβώς αυτό, τρομερή! Σας συγχαίρω.

- Ήρθα τρεις, απανωτές, χρονιές. Εσείς, κάθε φορά, με βοηθούσατε με πολλήν ευγένεια. Έτσι τα 'μαθα.

Μα πάλι τι 'ναι να θυμάσαι τον αριθμό μητρώου και τη θέση του τάφου ενός μόνο νεκρού; Τίποτα. Εσείς μου αφήσατε, τότε, την αίσθηση πως ξέρετε όλους τους αριθμούς κι όλα τα ονόματ' απ' έξω.

- Ορίστε; Δηλαδή... για να 'μαι ειλικρινής, θα πρέπει... Μα πρώτα εξηγήστε μου, παρακαλώ. Είπατε πως ήρθατε τρεις χρονιές απανωτά, δεν είν' έτσι;

- Ναι.

- Κι όμως εγώ σας θυμούμαι μονάχα τη μια. Κείνη με το

μεθύσι, που θα πρέπει να 'ταν κ' η τελευταία. Παρεχτός κι αν δεν ήταν και ξανάρθατε ξεμέθυστος. Ἡρθατε;

Γέλασε ο άλλος.

- Όχι. Ξεμέθυστος όχι. Αυτό το θυμούμαι καλά. Δύσκολο, ξέρετε, να 'ρθει κανείς εδώ μέσα ξεμέθυστος, ψέματα; Κ' ύστερα... πίνω. Πίνω πολύ. Το μπουκάλι δε λείπει από την τσέπη μου. Παρεχτός τούτη τη φορά, που, ειλικρινά, δεν έβαλα σταγόνα στο στόμα μου. Μεταξύ μας, έχω το λόγο μου σήμερα.

- Μάλιστα. Λοιπόν είναι παράξενο. Συναντούμε το ίδιο πρόσωπο πολλές φορές, μα το γνωρίζουμε μονάχα κείνη που θα το προσέξουμε. Ναι, ακριβώς τότε. Η μνήμη. Θέλω να πω ο μηχανισμός της κτλ., με καταλαβαίνετε, δεν είν' έτσι;

Ας είναι. Τώρα, σας απαντώ στ' άλλο.

Ναι, γνωρίζω τα ονόματα σχεδόν όλων των θαμμένων εδώ. Βλέπετε, ζω μαζί τους. Σ' αυτούς λέω καλημέρα το πρωί και καληνύχτα το βράδυ. Είναι η συντροφιά μου. Οι φίλοι μου.

Και δε θα μπορέσω ποτέ να συνηθίσω στην ιδέα, πως όλες τούτες οι εκατοντάδες των νέων ανθρώπων δεν είναι παρά νεκροί αριθμοί. Όχι, όχι.

Αυτό θα 'τανε σκληρό, δεν είν' έτσι; Θα 'ταν αφάνταστα σκληρό από μέρους μου.

Λοιπόν, αντίο αγαπητέ μου. Σας ζητώ συγγνώμη που σας απασχόλησα. Ω ναι, σας απασχόλησα πολύ, σας απασχόλησα πάρα πολύ, συγχωρήστε με, είμαι φλύαρος, - εσείς θα το 'πατε κιόλας από μέσας, ψέματα; Τέτοιος γεννήθηκα.

Πηγαίνετε στον φίλο σας. Και καλήν αντάμωση.

Το δειλινό διπλοτύλιξε πια τον ήλιο στα μαγνάδια του κ' ήταν έτοιμο να τον απιθώσει στην αγκαλιά της «μάνας Νύχτας». Οι σκιές των πανύψηλων κυπαρισσιών, πάνω στους μαρμάρινους τύμβους, πήραν να χάνουν από την πρωτινή τους βεβαιότητα. Το σκοτάδι, καταχτώντας πιθαμή πιθαμή τις χαμηλωσιές, 'τοιμαζόταν ν' ανηφορίσει ίσαμε τις γύρω κορφές, με τη μενεξεδένια πορφύρα τους, κ' ίσαμε τα μεσούρανα.

Θυμήθηκε: «Ο όρθρος των αδυνάτων...». Έτσι τήνε 'νομάτιζε,

τούτη την ώρα, ο φίλος του ο Τζακ. Ο φιλόσοφος.

Νάτος.

«ΤΖΑΚ ΜΠΕΗΖΧΑΡΤ, αριθμός μητρώου 3665».

- Αλό Τζακ. Τι μου γίνεσαι, φίλε μου; Όπως βλέπεις, δεν μπόρεσα να κρατήσω το λόγο μου, που σου 'δωκα τότε, να μην ξανάρθω. Έγιναν τόσα και τόσα στο μεταξύ, αδερφέ μου, τόσα πολλά, που εντός μου δεν απόμεινε τίποτα ορθό, τίποτα σωστό. Όλα ξέφτισαν και γκρεμίστηκαν και βούλιαξαν στο πέλαγο των αποριών. Το λοιπόν μη μ' αποπάρεις, φίλε μου, που ξανάρθα. Μονάχ' άσε με να κάτσω, εδωνά δίπλα σου και να σου τα 'ξηγήσω όλα με τη σειρά τους. Ήσυχα ήσυχα.

Δε μας βιάζει τίποτα, Τζακ. Έχουμε όλο τον καιρό. Έχουμε όσο καιρό θέλουμε, πριν... Σου το υπόσχομαι.

Και πρώτα, τι γίνεται η παρέα σου, - καλά;

Γουίλιαμς Μουρ, αριθμός μητρώου 3664. Αλό, Γουίλη. Τι μου κάνεις; Σου ζητώ συγγνώμη, μα τούτη τη φορά δεν έχω να σου πω τίποτα για τους δικούς σου. Δεν πήγα να τους δω. Στην κατάσταση που βρίσκομαι, δε μου κάνει καρδιά να δω κανένα. Κρύβομαι Γουίλη - με καταλαβαίνεις; Πασκίζω να χάνομαι από το πρόσωπο της γης.

Τζέσε. Γειά σου, λεβέντη Νέγρο. Χάου αρ γιού; Ω Τζέσε...! Θυμάσαι τον αιδεσιμότατο Όουενς; Τον Νέγρο πάστορα που 'χαμε στο λόχο μας; Τον φίλο σου, που δεν τον άφηνες σε χλωρό κλαρί, την ώρα της υπαίθριας λειτουργίας; Τον σκότωσαν.

Διάβασα πως μια νύχτα μπήκαν στο σπίτι του και του 'μπεξαν ένα μαχαίρι στην καρδιά. Επειδή ξεσπάθωσε για τα δικαιώματα των Νέγρων. Ο τρελός!

Λοιπόν αυτά.

Τζακ... Τζακ, αδερφέ μου. Τωραδά που ερχόμουν, πρόσεξα το πεδίο της μάχης. Δεν μπορώ να πω πού ακριβώς, όμως, πέρα και στο βάθος, ανατολικά, ήταν σα να ξανάειδα το τάνξ σου, ζωσμένο από τις φλόγες.

«Όχι... όχι» ούρλιαξα τότες και σταμάτησα το δικό μου, μέσα σε χαλάζι από εχθρικές ανταρματικές οβίδες.

Θέλησα να βγω, να τρέξω να βοηθήσω, μα ο λοχίας στήριξε

την κάννη του πιστολιού του στο σβέρκο μου και βρουχήθη στ' αφτί μου να προχωρήσω.

Εκείνου του λοχία, που λες Τζακ, δεν του το χάρισα. Βέβαια. Την ημέρα της παρασημοφορίας μου επ' ανδραγαθία - επειδή το δικό μου τανξ σμπαράλιασε τη βασική εχθρική πυροβολαρχία - φρόντισα να πιω. Κι αφού κατέβασα το κανονικό μου, πήγα και του μπήκα στη μύτη. Μάλιστα. Τον είχ' απόκο-ντα και δεν τον άφηνα να πάρει ανάσα.

Ο άνθρωπος με 'ξέταξε απορреμένος, δεν μπορούσε να καταλάβει τι μ' έπιασε, μ' απόφευγε. Μα εγώ, από δω τον είχ' από κει τον είχα, στο τέλος κατάφερα να τον φουρκίσω και να τον υποχρεώσω να σηκώσει χέρι πάνω μου.

Και τότες του ρίχτηκα και σου τον έκανα του αλατιού.

Ακόμα και τώρα που το θυμούμαι, τότε λυπούμαι τον κακομοίρη, γιατί εσύ δα που τις γνώρισες τις γροθιές μου, θα καταλαβαίνεις τι κακό τότε βρήκε. Μήτε ψύλλος στον κόρφο του.

Ξεχάστηκε.

Το γέλιο του, δυνατό, πιλάτεψε τη βαθιά γαλήνη.

Όμως, μονάχα για λίγο. Μονάχα για μια στιγμή. Θυμήθηκε, συνέφερε, χαμογέλασε πικρά. Το μέτωπό του γιόμοσε σύννεφα, η φωνή του ξανακούστηκε ραγισμένη:

- Οι γροθιές μου. Χμ... Όπως βλέπεις, Τζακ, δεν τις έχω πια. Τις άφησα κάπου εκεί στις ζούγκλες του Βιετνάμ. Αυτό κόστισε, λέει, πολύ στην μίσες Ελίζαμπεθ Μπέητςχαρτ, τη μάνα σου. Βέβαια. Επειδή η μάνα σου, η μίσες Ελίζαμπεθ, ήταν εκείνη που μ' έστειλε στο Βιετνάμ. Ακριβώς.

Τα θυμούμαι, σαν τώρ' αδερφέ μου.

Το υπουργείο μου ταχυδρόμησε την πρόσκληση για κατάταξη. Εγώ αρνήθηκα να την παραλάβω. Η μίσες Ελίζαμπεθ διάβασε τις δηλώσεις μου στις εφημερίδες. Και τότες μου μήνυσε πως ήτανε πολύ θυμωμένη και πως έπρεπε να πάω να τη βρω στην Ουάσιγκτον.

Δεν απάντησα και δεν πήγα. Και τότες η μίσες Ελίζαμπεθ, η μάνα σου, πήρε τ' αεροπλάνο κ' ήρθε και με βρήκε στο Ντάλας. Ήτανε φοβερά εκνευρισμένη.

«Όχι, γιέ μου...». Το ξέρεις да πως πάντα της έτσι μ' έλεγε.

«Όχι, αυτό θα 'ναι τρομερό για σένα. Αυτό θα 'ναι, τολμώ να πω, πρόστιχο. Για σένα! Έναν στρατιώτη, που η πατρίδα τον τίμησε με ανώτατο παράσημο... έναν ήρωα!

Όχι... όχι, αυτό δεν το δέχομαι... αυτό δε θα το δεχτώ ποτές».

Φούντωσα. Ποιος είδε το Θεό και δε φοβήθηκε.

«Κι ο άλλος γιός σου; Ο άλλος γιός σου, ο Τζακ, πού είναι; Σ' αρωτώ, αποκρέσου, πού είναι ο Τζακ, ο φίλος μου, ο αδερφός μου; Σκοτώθηκ' - έτσι; Σκοτώθηκε στη Γερμανία, κήηκε, έγινε κάρβουνο, χάθηκε, δεν υπάρχει.

Και τι βγήκε; Τι βγήκε για κείνον, για μένα, για τον κόσμο, ε; Αποκρέσου, τι βγήκε;

Τίποτα. Τίποτα... τίποτα...

Εσείς πάλι τα ίδια. Τα πάρτι σας... Τους πολέμους σας. Τα κέρδη σας... Εσείς... Ξέρετε πώς σας 'νομάτιζε κείνος, μίσες Ελίζαμπεθ; Ξέρετε πώς τα 'νομάτιζε τα πάρτι σας ο Τζακ, ο αδερφός μου, ο γιός σας; «Ραντεβού των λεοπαρδάλεων». Ναι, ακριβώς έτσι, των «λεοπαρδάλεων».

Κ' ήταν λεβέντης. Ήταν γλυκός. Τόνη θυμάστε, δεν είν' έτσι, μίσες Ελίζαμπεθ; Αγαπούσε τη ζωή και τήνε λογάριάζε. Αγαπούσε το φως, τον ήλιο, τα λουλούδια... Αγαπούσε το κρασί, τα κορίτσια, την αλήθεια, το τραγούδι, τους απλούς ανθρώπους του μόχτου, που συχνά τους συντρόφευε στις νταβέρνες, τα βιβλία, τη θάλασσα.

Κ' ήτανε παιδί. Κ' εσείς τον σκοτώσατε... Ναι, ναι, μη διαμαρτύρεστε, άδικα, μίσες Ελίζαμπεθ. Τον γελάσατε πως ο κόσμος σας θα διορθωνόταν, θα γινόταν καλύτερος και τον στείλατε να καεί, σα λαμπάδα, σε τόπους ξένους κι ανεγνώριμους, τον δολοφονήσατε...

Ααααα... μη λιγοθυμάτε, μίσες Ελίζαμπεθ, μη λιγοθυμήσετε ακόμα, γιατί έχω κι άλλα χειρότερα.

Το βλέπετε τούτο το σημάδι στο κούτελό μου, μίσες Ελίζαμπεθ; Το βλέπετε, δεν είν' έτσι; Ποιος μου το 'κανε τούτο το σημάδι, μίσες Ελίζαμπεθ, - ε; Η γερακίνα. Μάλιστα, η γερακίνα. Και γιατί, μίσες Ελίζαμπεθ; Σας αρωτώ, γιατί; Επειδή σκαρφάλωσα

- παιδί - στα βράχια, να κλέψω τα γερακόπουλά της. Ακριβώς.

Κ' εσείς; Εσείς στείλατε, μεταχαράς, το γιό σας να καεί.

Και μ' ορμηνεύετε τώρα κ' εμένα να κάνω το ίδιο. Και δε δέχεστε, λέτε, να μην πάω, αυτό δε θα το δεχτείτε ποτέ, έτσι δεν είπατε; Και δεν υπάρχει στην ιστορία μια μάνα, μια μοναδική μάνα - αυτά δεν είναι δικά μου λόγια, τα 'λεγε κείνος, ο Τζακ, ο γιός σας ο «φιλόσοφος» - που να πολέμησε, καθώς η γερακίνα, τον κλέφτη των παιδιών της, τον πόλεμο, μάλιστα, μίσες Ελίζαμπεθ, τον πόλεμο...».

Τέλειψα.

Τα 'πα έτσι μονορούφι, και μονομιάς ένιωσα ως ν' άδειαζε το μέσα μου.

Η αλήθεια, είχα ξεφύγει από τα συλλοϊκά μου και μάλλον θα πρέπει να ομολογήσω πως ήμουν μεθυσμένος. Είχα έν' από κείνα τα μεθύσια που κάναμε οι δυό μας και που ακόμα τα θυμούνται τα γκαρσόνια στο «Μαύρο γάτο».

Κείνη λιγοθυμούσε και ξελιγοθυμούσε.

Μ' έλεγε «παιδί της» κ' εγώ ξεκαρδιζόμουν, με το μεθυσμένο μούτρο μου κολλητό στο δικό της.

Στα στερνά, κάλεσα ταξί να τη μεταφέρει στο αεροδρόμιο. Και, την άλλη μέρα, πήγα και κατατάχτηκα.

Χαμήλωσε το κεφάλι στο στήθος.

Το μέτωπό του, μ' όλη τη δροσιά του δειλινού, ήτανε μουσκεμένο στον ιδρώ. Το σβησμένο βλέμμα του έπεσε στους σιδερένιους γάντζους, που πρόβαλλαν από τα μανίκια του σακακιού κι αναπαυόντουσαν πάνω στα γόνατά του.

Για δυο λεφτά γρίκισε την καρδιά του, σάμπως φυλακωμένη στην απαλάμη ενού φοβερού Κύκλωπα, να σπαρταρά και να δέρονεται ανήμπορη.

Όμως γρήγορα συνέφερε.

Τίναξε με δύναμη το κεφάλι, δάγκωσε το πανωχείλι του και πάσκισε να χωρατέψει:

- Θα 'πρεπε να ομολογήσω, αδερφέ μου, πως ένα μπουνκάλι ούισκι θα μου χρειαζόταν τωραδάς. Ουμ... Μ' ένα μπουνκάλι ούισκι

πολλά θα μπορούσαν να διορθωθούν. Όμως εγώ τ' ορκίστηκα να 'ρθω να σε δω ξεμέθυστος.

Χμ... Αλήθεια, για τίποτα δε θα μπορούσα να φανταστώ τον εαυτό μου ξεμέθυστο. Τα τελευταία χρόνια πίνω πολύ. Πίνω μέρα και νύχτα, όλες τις ώρες του Θεού.

Ξεχάστηκε.

Μ' όλα όσα είπε για τ' αντίθετο ξεχάστηκε κι από συνήθεια έψαξε τις τσέπες του παντελονιού του, να βρει μπουκάλι. Δε βρήκε, ξαναδάγκωσε τα χείλια με μανία, έκλεισε απελπισμένος τα μάτια, τα ξανάνοιξε.

Το βλέμμα του κόλλησε στους γάντζους.

Όχι, λοιπόν, όχι. Δεν μπορούσε να τ' αποφύγει κι ας πάσκι-σε τόσην ώρα. Για τώρα τουλάχιστο δεν μπορούσε, δεν ήταν εύκολο. Τους σήκωσε ψηλά, με δύναμη, να ξεσκεπαστούν ολό-τελα, τους τήραξε για λίγο πικρογελώντας κι απέ τους κατέβα-σε πάλι στα γόνατα.

- Τα χέρια μου... Τώρα πια, τα 'χω σιδερένια, Τζακ, τα βλέ-πεις, δεν είν' έτσι; Θυμούμαι που ο πατέρας μου μ' έλεγε χρυ-σοχέρη, επειδή ό,τι καταπιανόμουν το κατάφερνα μια χαρά. Χμ... Καημένε γερο Τίμοθι. Έκανες καλά να πεθάνεις. Αν ζού-σες, θα υπόφερες φοβερά, με το χάλι του μοναχογιού σου. Έ-νιωσε τον πόνο να χυμά, σαν άτι θρασεμένο, καταπάνω στο κουράγιο του, να το τσαλαπατήσει και, για μιαν ακόμα φορά, πάσκισε να του ξεφύγει με μια διήγηση, καταπώς συνήθαγε να κάνει τα τελευταία χρόνια, πριχού του παραδοθεί.

- Αλήθεια, Τζακ. Ξέρεις σε ποιον άλλο κόστισε πολύ που 'χασα τα χέρια μου, ε; Στη μίσες Ελίζαμπεθ, τη μητέρα σου. Βέ-βαια. Στη μίσες Ελίζαμπεθ, αλήθεια σου λέω, φίλε, άκου να δεις.

Όταν γύρισ' από το Βιετνάμ στην πατρίδα, παρασημοφορη-μένος πάλι και πριν μου περάσουν τους γάντζους, πήγα και τή-νε βρήκα στο σπίτι σας. «Λοιπόν; ρώτησα. Πώς σας φαίνομαι, μίσες Ελίζαμπεθ; Θαύμα, έτσι;»

Κεϊνή ρίχτηκε στην αγκαλιά μου. Έκλαιε, μου χάιδευε τα μπράτσα κ' ήταν ολότελ' απελπισμένη.

Όμως, την τρίτη μέρα βρήκε τι έπρεπε να κάνει. Ένα πάρτι, για τον «ήρωα» Ρίτσαρντ Χώκινς. Βέβαια. Έν' από κείνα τα χρονιατικά πάρτι της, που αφήναν εποχή στους κοσμικούς κύκλους της Νέας Υόρκης.

Μάλιστα, η ίδια έλεγε και ξανάλεγε, πως τούτο θα 'πρεπε να 'ναι το πιο λαμπρό απ' όσα οργάνωσε στη ζωή της.

Θυμούμαι, παλιότερα, πως σ' έν' από δαύτα τα ιστορικά πάρτι της οικογένειας Μπέητσαρτ, η μητέρα σου θέλησε να μου γνωρίσει έναν στρατηγό του Χίτλερ, που τον είχαν τότε στο ΝΑΤΟ.

Αρνήθηκα να του δώσω το χέρι. «Ο έφεδρος λοχίας του 5ου λόχου, του 2ου τάγματος των πεζοναυτών, Ρίτσαρντ Χώκινς, δεν επιθυμεί να σας γνωρίσει, στρατηγέ...» του δήλωσα και του γύρισα την πλάτη.

Ήθελα να 'σουν από καμιά μεριά να μ' έβλεπες, Τζακ. Ήμουν θαύμα. Ήμουν απόλαυση, σου λέω, απόλαυση!

Λοιπόν κείνο το βράδυ, στο πάρτι, μ' είχανε μη στάξει και μη βρέξει. Σκοτωνόντουσαν, ποιος θα 'φερνε στα χείλια μου το ποτήρι με τη σαμπάνια - βέβαια - ποιος θα καθόταν πλάι μου. Αμέ!

Εγώ τους 'ξέταζα στο πρόσωπο, έναν έναν, κ' έλεγα μέσα μου και ξανάλεγα το δικό σου: «Λεοπαρδάλεις... λεοπαρδάλεις... λεοπαρδάλεις».

Κατά τ' άλλα, περνούσαμε όμορφα, ως τη στιγμή που με ζύγωσε η οικοδέσποινα, η μίσες Ελίζαμπεθ, η μητέρα σου, και με παρακάλεσε να διηγηθώ στους προσκαλεσμένους της το «ηρωικό μου επίτευγμα». Έτσι 'νομάτισε κείνο που άλλοι το λένε «ανδραγάθημα».

Ξαφνιάστηκα.

«Είναι ανάγκη...;» ρώτησα ηλίθια.

«Ναι, ναι, ναι» αποκρέθηκαν ούλοι αντάμα, χτυπώντας ρυθμικά τα παλαμάκια τους.

«Δεν είναι προτιμότερο να...»

«Όχι, όχι, όχι...»

Σκιάχτηκα. Είπα, πρώτα, να τρέξω να κρυφτώ, όμως ξάφνου ένιωσα το θυμό να χοχλακά εντός μου κι άλλαξα γνώμη.

«Εντάξει λοιπόν. Θέλετε να σας πω την ιστορία μου, δεν είν' έτσι;»

«Ναι... ναι, ναίαιαι...» βρουχήθηκαν, με μια φωνή.

«Σύμφωνοι. Θα σας την πω».

Έδωκα ένα σάλτο και βρέθηκα όρθιος, πάνω στο μεγάλο τραπέζι, το φορτωμένο μ' όλα τ' αγαθά του Κυρίου.

«Μια φορά κ' έναν καιρό, σε μια μακρινή χώρα της Ασίας, που τήνε λέγανε Βιετνάμ, υπαρχ' ένα χωριό, δίχως μετρό και δίχως ουρανοξύστες».

Έτσι άρχισα και μονομιás γυρόφερα το βλέμμα μου στα πρόσωπά τους, να καταλάβω τι διαλογίζονταν.

Είχαν πάρει στις πολυθρόνες τους τις πιο βολικές στάσεις, που θα τους βοήθαγαν ν' απολάψουν το «ακρόαμα». Όμως, μ' όλο που στα χείλια φόρεσαν το χαμόγελο της ευχάριστης προσημονής, τα μάτια τους έδειχναν στοχαστικά κι απορριμένα.

Ξακολούθησα:

«Τούτο το χωριό, που λέτε, μικρούλι κι ασήμαντο, τριάντά καλύβια ούλο κι ούλο, κείτονταν απόμερα από τον άλλο κόσμο, τόσο απόμερα, που δεν μπορούσε να το 'βρει, μήτε κ' η πυρκαγιά που κατάκαιγε τη χώρ' απ' άκρη σ' άκρη.

Πόρενε λοιπόν ειρηνικά κ' η μοναδική έγνοια του ήταν πώς να προστέσει κι άλλα καλύβια, στα λιγοστά που 'χε, να φτουρήσει και να προκόψει.

Όμως, αυτοί που βάζανε τις φωτιές, λυπήθηκαν κατάκαρδα τ' άλλα χωριά, που λαμπάδιαζαν στον πόλεμο, καθώς Σόδομα και Γόμορα. Να υποφέρουνε κείνα του Ιώβ τα βάσανα και να 'χει τούτο τη βολή και το ραχάτι του; Όχι, όχι... αυτό ήταν άδικο, ήταν πολύ άδικο».

Εδώ, Τζακ αδερφέ μου, σταμάτησα και τους τήραξα στο πρόσωπο. Το χαμόγελο μαράθηκε στα χείλια τους και τα μάτια καθρέφτιζαν, τώρα, βαριάν έγνοια για τη συνέχεια της ιστορίας μου.

Ξακολούθησα:

«Κάλεσαν το λοιπόν έναν λοχία, τον μπαρκάρισαν, με την ομάδα του, σε βαρύ ελικόπτερο και τον 'ξαπόστειλαν να το κάψει - πέτρα στην πέτρα - για ν' αποδοθεί δικαιοσύνη».

Εδώ, σταμάτησα υποχρεωτικά.

Βαρύ σούσουρο ακούστηκε, σ' ούλη την άπλα του μεγάλου σαλονιού. Να λέμε την αλήθεια, φίλε μου, οι άνθρωποι έκαναν μεγάλ' υπομονή. Έκαναν πολύ πολύ μεγάλ' υπομονή.

Μ' όλο π' από 'ξαρχής τ' οσμίστηκαν πως κάτι δε θα πήγαινε καλά με την ιστορία μου, είχαν την καλοσύνη και την ευγένεια να μη με διακόψουν.

Όμως τώρα ξέσπασαν:

«Είναι άρρωστος...»

«Είναι τρελός...»

«Είν' επικίντynos... επικίντynos...»

«Έναν γιατρό...»

Φουρκίστηκα. Όστε όποιος λέει την αλήθεια είναι τρελός, ναι; Εντάξει λοιπόν, την αλήθεια ως το τέλος.

Πήδηξ' από το τραπέξι, ρίχτηκα πάνω στη μεγάλη πόρτα και τους μάντρωσα στο σαλόνι.

Πρόσκησαν. Τα πρόσωπά τους λεμόνιασαν μονομιás του θανατά και τα κατωσάγονά τους πήραν να τρέμουν. Ακόμα λίγο αποκόπησαν για τα θάρρητα κι απέ έσπασαν, άρχισαν να συνάζονται μπουλούκι, να τσαλαπατιούνται, να πασκίζουν να κρυφτούν ο ένας πίσ' από την πλάτη του άλλου.

Εγώ τους ζύγων' άγριος.

Κι ως τους στρούμωξα, για καλά, στη γωνιά, χούμηξα ξάφνου καταπάνω τους κ' έμπηξα φωνή:

«Είμαι φονιάς...»

Λαχτάρησαν. Καμπόσες γυναίκες τσίριξαν και λιγοθύμησαν. Ξανάγκρουξα: «Φονιάς... Τ' ακούτε; Πείτε το κ' εσείς. Φονιάς...»

Αλαφιάστηκαν χειρότερα. Τα στερνά τους θάρρητα ξέφτισαν.

Μια δυο φωνές ακούστηκαν, ξέψυχες:

«Φονιάς... Φονιάς...»

«Όλοι μαζί. Φονιάς...»

«Φονιάς...»

«Πιο δυνατά. Φονιάς...»

«Φονιάαααας...»

Ξεχάστηκε ολότελα.

Του φάνηκε ως να τους είχε μπροστά του σε κείνο το πάρτι. Η φωνή του απήλωσε, βρόντηξε, ακούστηκε σ' όλο το νεκροταφείο, κατρακύλησε μέχρι πέρα στα ριζά των βουνών, έσκιαξε τα χαροπούλια, που με το δειλινό αποκόπησαν σύναξη κι απέ χαμήλωσε πάλε, καταλάγιασε κ' έσβησε, καθώς βροντή σ' απόμακρη πόρρα. Τα μελίγγια του χτυπούσαν άγρια να σπάσουν. Από το μέτωπό του έτρεχε, ρουνιά, ο ιδρώς. Ένας κόμπος του στάθηκε στο λαιμό, τον έκαιγε, σάματι πυρωμένο κάρβουνο, τον αφάνιζε.

Ανάσανε βαθιά, τίναξε πίσω το κεφάλι με δύναμη, είδε πού βρίσκεται, θυμήθηκε, συνέφερε.

Το βλέμμα του έπεσε στα γράμματα του τύμβου. «ΤΖΑΚ ΜΠΕΗΖΧΑΡΤ». Χαμογέλασε, γαλήνεψε.

Έσκυψε προσεχτικά, διπλώθηκε στα δυο, ακούμπησε το μάγουλό του πάνω τους και τα χάιδεψε, σα να χάιδευε τον ίδιο.

- Τζακ... Τζακ, καλέ μου φίλε, συγχώρα με.

Δε φελά να σου τα λέω όλα τούτα, να λέω πολλά, όχι δε φελά σε τίποτα να ξεφεύγω, τωραδάς το κατάλαβα πάλε, δε φελά, δε γλιτώνω. Το 'χω ανάγκη να μεθώ και να διηγίεμαι τις ιστορίες μου. Να λέω πολλά, να λέω πάρα πολλά, αμέτρητα, να μη σταματώ, να πίνω... να λέω... Την άκουσες δα τη φλυαρία μου, φοβερή, - έτσι;-

Και το κέρδος; Κανένα.

Οι άνθρωποι με βαρέθηκαν. Και το μόνο που δέχονται να κάνουν για μένα είναι να μου χαμογελούν με «συγκατάβαση».

Κι όταν κλαίω κι όταν γελώ, κι όταν βρίζω κι όταν κρίνω. Μου χαμογελούν. Και μ' αποφεύγουν.

Κι όσο για μένα... Εγώ... σαν απομείνω μονάχος, γρικώ καθαρά, πως ούλη τούτ' η μανία μου να λέω και να λέω, δεν είναι άλλο παρ' απόδειξη πως κιότεψα.

Ναι, κιότεψα φίλε, κιότεψα. Αυτή 'ναι η αλήθεια. Είδα πολλά, έπαθα πολλά, σκιαχτήκα τον κόσμο, τότε φοβήθηκα, γονάτισα, παραδόθηκα. Γιατί ο κόσμος δε διορθώθηκε, όπως πιστεύαμε πως θα γινότανε, όχι δε διορθώθηκε, ο κόσμος έγινε τρισχειρότερος. Οι άνθρωποι, αδερφέ μου, αδιαφορούν πάντα για κείνους που βάζουν τις φωτιές των πολέμων.

Τους καλημερίζουν τα πρωινά, τους σφίγγουν το χέρι στο δρόμο, τους ανοίγουν την πόρτα κι ας ξέρουν πως, πίσω από την πλάτη τους, κρύβουνε κείνοι το δαυλί που θ' αφανίσει το σπιτικό τους.

Μας γέλασαν Τζακ. Μας γέλασαν, μικρέ μου ευκολόπιστε φιλόσοφε. Πιότερο κι από τις λεοπαρδάλεις, τα θύματα, αυτά προπάντων.

Διπλωμένος πάντα στα δυο, ξακολούθαγε να χαϊδεύει τα γράμματα στον μαρμάρινο τυμβίσκο, τότε με το 'να και τότε με τ' άλλο μάγουλο. Κ' η φουρτούνα της ψυχής του 'μέρεψε και γλύκανε. Η φωνή του ξανακούστηκε, χαμηλή τώρα, ραγισμένη:

- Όσο για τ' άλλα Τζακ, τα πράματα του σπιτιού μου, λέω... η Τζέην... Η Τζέην, αδερφέ μου... το κορίτσι σου, η «δροσοσταλίδα» σου, η... γυναίκα μου. Η Τζέην, που λες... η Τζέην... η γυναίκα μου... δε βρίσκεται πια στο σπίτι μας... έφυγε...

Το ξέρεις πως την παντρέφτηκα πέντε χρόνια μετά το χαμό σου. Ζήσαμε αντάμα οχτώ. Στάθηκε για μένα ιδανική σύζυγος και για το γιό μας, το Μάθιου, θαυμάσια μητέρα.

Όμως... η Τζέην, όσο κι αν το πάσκιζε, δεν μπόρεσε ποτέ της να μ' αγαπήσει. Ποτέ. Επειδή δεν μπόρεσε ποτέ της να ξεχάσει εσένα. Ναι ακριβώς αυτό, να ξεχάσει εσένα. Δεν το μπόρεσε... Ούτε μιαν ώρα... Ούτε μια στιγμή...

Αναρούφηξε την πίκρα που τον έκαιγε στο λαιμό κι απέ:

- Ο Μάθιου. Τ' αγόρι μας...

Φέτο μπήκε στα οχτώ. Κι όχι που θα το παινευτώ, Τζακ, όχι, μα είν' ένα υπέροχο παιδί, ένα παιδί θαύμα - ναι. Φτυστός ο μακαρίτης ο παππούς του, ο γερο Χώκινς, στη γλύκα και στη γνώση.

Όμως... ούτε κ' η δική του αγάπη μπόρεσε να κρατήσει την Τζέην... Η Τζέην έφυγε... Δυο μήνες μετά, που 'κανα το λάθος να σου τη φέρω εδώ - το θυμάσαι; - έφυγε και μας άφησε μόνους... Για πάντα...

«Μη με ψάξεις, Ρίτσαρντ», μου 'γραφε στο γράμμα της. «Δε θα ξεχάσω ποτέ την αφοσίωσή σου σ' εμένα και την καλή σου καρδιά. Όμως δεν μπορούσα να μείνω περισσότερο. Αυτό θα 'τανε κάτι πέρα' από τη δύναμη και τη θέλησή μου. Συγχωρήστε με με τον Μάθιου. Ήμουν μιαν αμαρτωλή. Δε σας άξιζα».

Ένωσε πάλε τον κόμπο στο λαιμό να τότε πνίγει κ' έπαψε να μιλά. Για καμπόσση ώρα, δεν ακουόταν στην ερημιά άλλο πάρεξ το κλάμα του. Έχοντας αγκαλιασμένο σφιχτά τον μαρμάρينو τύμβο του φίλου του έκλαιε, αφήνοντας να ξεχυέται από την καρδιά του η πίκρα, που τόσην ώρα τήνε πλαντούσε. Κ' ήτανε τόσο βαθιά η γαλήνη, π' ολομεμιάς βασίλεψε γυρωτρόγυρα, που τα καταχωσμένα στις φυλλωσιές των κυπαρισσιώνε χαροπούλια ξεθάρρεψαν κ' έσμιξαν πάλε στο πένθιμο κοντσέρτο τους.

Ακόμα λίγο απόμεινε να κλαίει κειδά, με το κορμί και το κεφάλι ριγμένα καταπίσω να μαρτυρούν την αγιάτρευτην απελπισιά του κι απέ άνοιξε, δειλά δειλά, τα μάτια του κι άφησε το βλέμμα του να σιργιανίσει τον ουρανό.

Και τότε... Σαν είδε την ασύνορην άπλα του, σαν αντίκρισε τ' αβλέμμονο βάθος του, σαν αγρίκησε την ατάραχτη γαλήνη του, δε θα 'ξερε να πει πώς, όμως, εντός του, ένωσε μονομιάς την πίκρα να γλυκαίνει κι απόμεινε να τότε τηρά μ' ορθάνοιχτα μάτια.

Αλήθεια, πώς δεν τον πρόσεξε άλλη φορά τον ουρανό στα καλοκαιριάτικα δειλινά;

Με την απουσία του περήφανου διαφεντευτή του, του ήλιου, μπορούσες άφοβα να τότε 'ξετάξεις σ' ούλο του το πλάτος. Γιγάντιο σκιαάδι, που το κράταγεν η γης πάν' από το κεφάλι της, με βαθύ γαλάζιο φόντο από κάτω - που κιόλας πήραν να ξομπλιάζονται πάνω του οι πρώτες υποψίες των αστεριώνε - και πλούσια κρεμεζιά κρόσσια, π' αγγίζαν τις κορφές των γύρα βουνών. Κι ολούθε, απ' άκρη σ' άκρη του, τ' αιψήλου και του βάθου, να τότε διαφεντεύει μια ημεράδα και μια γλύκα, που θαρρείς και στάλαξε μπάλαμο ίσια στην καρδιά σου.

Τόνη 'ξετάζε ώρα πολλή, μ' άγρυπνη στοχαστικότητα, σαν κάτι το πρωτόφαντο για τη γνώρα του, κ' ήτανε τότες ως να στάθηκε προσοχή, στην πιο αψηλή βίγλα της ζωής, ούλο του το είναι, κορμί, καρδιά και γνώση.

Μονάχα το καρύδι του λαιμού του ανεβοκατέβαινε άταχτα κι από τ' απορριμένα μάτια του έτρεχε καινούργιο δάκρυ, που όργωνε τα πυρά μάγουλά του, κατηφόριζε μέχρι το πηγούνι και στάλαζε στο δασύ στέρνο του.

Γαλήνεψε.

Σφάληξε τα μάτια κι απόμειν' ετοιδός ασάλευτος, ν' αφουγκράζεται τους χτύπους της καρδιάς του.

Όταν τα ξανάνοιξε, ήταν ολότελ' αλλαγμένος, ήμερος.

Χαμήλωσε το κεφάλι. Τα γράμματα, τώρα, μόλις που ξεχώριζαν πάνω στο μαρμάρινο τύμβο.

Γονάτισε κ' έκατσε, ήσυχα ήσυχα, δίπλα του.

- Τζακ... Τζακ, αδερφέ μου, συγχώρα με. Ήμουν ξεμέθυστος, για τούτο δεν τα κατάφερα. Ναι σου λέω, φίλε, αν ήμουν μεθυσμένος, όλα θα πήγαιναν καλύτερα, - το πιστεύω. Όταν κινούσ' από την πατρίδα να 'ρθω να σε βρω, πίστευα πως δε θα σ' έμπλεχνα και δε θα σε ζάλιζα με τις ιστορίες μου. Πως θα σου 'λεγ' από την πρώτην ώρα: «Τζακ, αδερφέ μου, ήρθα να μείνω κοντά σου... Για πάντα...»

Τώρα σου το 'πα. Ναι, για πάντα Τζακ... για πάντα.

Μη μ' αποπάρεις, σε παρακαλώ. Και προπάντων μη μου πεις τα δικά σου... πως το χρωστώ να μάχουμαι, ολοζωής, τις λεοπαρδάλεις. Δεν μπορώ, αδερφέ μου... δεν μπορώ.

Ό,τι με βεβαιότητα κατέχω και σου μεταφέρω είναι πως στο πόδι σου, μικρέ μου φιλόσοφε, στέκονται τώρα, και μέρα τη μέρα πληθαίνουν, απόκοιτοι στρατιώτες της ειρήνης.

Όμως εγώ είμαι ανήμπορος πια.

Εγώ είμαι άχρηστος. Ένας λειψός στο κορμί κ' ένας σκιαγμένος στην ψυχή - αυτό προπάντων - ένας σκιαγμένος, ένας κιοτής κ' ένας παραμυθιάς. Κι όσο για τον Μάθιου... για τον Μάθιου, αν μ' αρωτήξεις, ο Μάθιου δε με περιμένει.

Πριν φύγω για το Βιετνάμ, τον παράδωσα στη Σούζη, την ξαδέρφη μου, τη «χοντρομπαλαρίνα», έτσι τήνε 'νομάτιζες εσύ. Κι όταν έχασα τα χέρια μου, αμί και το κουράγιο και την ψυχή μου - αυτά προπάντων - της έγγραψα να πει στο παιδί πως ο πατέρας του σκοτώθηκε στον πόλεμο.

Ποιος ξέρει... ίσως - τι λέω ίσως, το πιστεύω - άμα λείψω εγώ, η Τζέην να παρατήσει το μοναστήρι και να τρέξει στο γιό μας.

Σταμάτησε κι ανάσανε βαθιά.

Ανάσανε μια, δυο, πολλές φορές. Ένωθε γαλήνιος, ολότελα

γαλήνιος και πανέτοιμος.

- Αυτά, Τζακ. Θα ρρώ πως είν' η ώρ' αδερφέ μου.

Δεν έχω να σου πω τίποτ' άλλο. Και μήτε να κάνω.

Μονάχα να βολέψω εδωνά το φάκελο, να τότε βρει ευτύς ως θ' ακούσει τον πυροβολισμό κείνος ο καμπουράκος φύλακας.

Γράφω στο δήμαρχο της πολιτείας και στο Πεντάγωνό μας.

Ελπίζω να σεβαστούν την τελευταία θέληση ενού... «ήρωα».

Τράβηξε με το γάντζο του δεξιού χεριού, από τη μέσα τσέπη του σακακιού του, ένα πιστόλι.

Γυρόφερε το βλέμμα στον ορίζοντα. Ύστερα το χαμήλωσε και το σιργιάνισε, σα χάδι, πάνω στους μαρμάρινους τύμβους ολάκερου του μικρού νεκροταφείου.

Πικρογέλασε.

- Λοιπόν, τέλος. Αντίο, Μάθιου, ρίζα μου... Αντίο... Τζέην...

Αντίο ζωή... είσαι όμορφη...

Οι επισκέπτες του συμμαχικού νεκροταφείου της μικρής γερμανικής πολιτείας του Βορρά σταματούν απορεμένοι μπροστά σ' έναν τυμβίσκο.

Γιατί, ενώ στον καθέν' από τους άλλους είναι χαραγμένο ένα όνομα, σε τούτον είναι δυο.

TZAK ΜΠΙΕΗΖΧΑΡΤ

Αριθμός μητρώου 3665

1918 - 1944

Και πιο κάτω:

ΡΙΤΣΑΡΔ ΧΩΚΙΝΣ

Αριθμός μητρώου 3742

1918 - 1964

Κ' η απορία τους γίνεται μυστήριο, μυστήριο αξεδιάλυτο, καθώς ο φύλακας του νεκροταφείου - ένα καμπούρικο κι ασουλούπωτο γεροντάκι - τους δηλώνει:

«Ο Χώκινς, κυρίες και κύριοι, υπήρξε ο τελευταίος νεκρός του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Μόνο που, όπως βλέπετε, πέθανε είκοσι χρόνια μετά τη λήξη του».

Η μέθοδος... συνετισμού!

Η αλήθεια, από το διοικητή του δεύτερου λόχου, του τρίτου τάγματος του σαρανταπέντε συντάγματος πεζικού, που 'τανε ταγμένο στην πρώτη γραμμή του πυρός, κατάντικρα στο Γκέκικο χωριουδάκι της πλαγιάς, το δερνάμενο μερονυχτίς από τους ιταλικούς όλμους και τις οβίδες του ελληνικού ορεινού πυροβολικού, μπορούσε κανείς να περιμένει κάθε λογής άγρια κι απρόσμενα ξεσπάσματα.

Τούτο το 'ξερε κι ο τελευταίος φαντάρος στο λόχο, που προτιμούσε ν' απαντήσει στη στράτα του, ακόμα κ' Ιταλό κοκορόφτερο, μ' εφ' όπλου λόγχη, «πάρε τούτονε τον "ξυνομούρη"». Έτσι τότε 'νομάτιζαν, όσοι - λιγοστοί - τ' αποκοτούσαν να τότε πάρουνε στο στόμα τους.

Ήταν ένας μεσόκοπος άντρας, γύρω στα σαρανταπέντε, μόνιμος λοχαγός, κοντούλης, ξεροκιανός κι ασουλούπωτος, με μάτια πουλίσια, που σαΐτευαν όμπιο, μύτη μακριά, γερητή προς τα κάτω, ίδια ράμφος βουνίσιου γέρακα, και κάτι ακρόχειλα κρεμασμένα στο πλάι, σάμπως να τα βάραιναν σμάρι βρисиές, έτοιμες την πάσα στιγμή να σβουριχτούν καταπάνω σου.

Πάνω σε τούτο το στερνό, είχανε να λένε οι παλιοί - όσοι γλίτωσαν από το φοβερό μακελειό της κατάληψης του υψώματος 2405 - πως σε κείνη τη νυχτερινή επίθεση, ακόμα και τα παραγγέλματα τα ξεστόμιζεν ανάκατα με βρисиές.

«Κύριε διμοιρίτα... κύριε κοιμήστρα... εξορμούμε... Ευαρεστηθείτε να χαλάσετε τη ζαχαρένια σας, κύριε κοιμήστρα... εξορμούμε...».

Όμως, μ' όλα τούτα τ' άσκημα χούγια και τα μπαρουτιασμένα νεύρα του, αν θα 'θελε κανείς να 'ναι σωστός, θα 'πρεπε να ομολογήσει πως, τουλάχιστο για κείνο το στερνό ξέσπασμά του - το φοβερότερο απ' όσα θυμούνταν οι τριγυρινοί του - είχε δίκιο, είχε όλο το δίκιο του κόσμου με το μέρος του.

Να 'τανε, λέει, παραμονή Χριστουγέννων, ώρα δώδεκα τη νύχτα, τότες ίσα ίσα που στη φάτνη της Βηθλεέμ γεννιόταν ο φτωχούλης Χριστός.

Να 'χε τούτος προσκαλεσμένους, στ' αντίσκηνο της διοίκησης, τους πιο στενούς συνεργάτες του.

Τον υποδιοικητή του λόχου, ένα σαραντάρη έφεδρο υπολοχαγό, δάσκαλο το επάγγελμα, που σ' άφηνε να θαμαίνεσαι πώς τα 'βγαζε πέρα στη δουλειά του, τη διδαχή παναπεί, καθώς τότε θώριες αμίλητο πάντα, πιο αμίλητο κι από ντουβάρι. - Η αλήθεια, στις επιθέσεις, έμπηξε φωνή. «Αέρα... απάνω τους... τους φάγαμε...» κι άλλα τέτοια.

Το γιατρό του ορεινού χειρουργείου, που 'ρτε ως εκεί πάνω από το παραπίσω χωριό, έναν έφεδρο ανθυπίατρο - βέρο Αθηναίο - από μεγάλο τζάκι, αεράτο, διωματάρικο κ' έμορφο παιδί, όμοιο με τους έφηβους που παρασταίνουν τ' αρχαία μαρμάριν' αγάλματα, μπορεί και πιο νόστιμο.

Τους τρεις διμοιρίτες του, κληρωτάκια, ανθυπασπιστές της σχολής εφέδρων αξιωματικών Σύρας, που η κιτρινάδα της θωριάς τους και τα χαμένα θάρρητα, μολογούσαν καθαρά πως θα προτίμαγαν ακόμα και μιαν έφοδο πάνω σε ιταλικά συρματοπλέγματα, πάρε τούτη την παρέα και τη συντυχιά - δηλαδή τι συντυχιά, που τους δέθηκαν, κόμπος, οι γλώσσες και τσέβδιζαν - με τον «ξυνομούρη», τον μπάμπουλα.

Τέλος και μια γυναίκα.

Μάλιστα ακριβώς αυτό. Μια γυναίκα, τη δίδα Ιφιγένεια, εθελόντρια αδερφή, σαραντάρα παρθένο που, «...τ' ακραιφνή πατριωτικά της αισθήματα...» - η ίδια τα 'λεγ' έτσι, - «...την υποχρέωσαν να προτιμήσει τους κινδύνους ενός ορεινού χειρουργείου, εις το μέτωπον, από την ασφάλειαν των νοσοκομείων της πρωτευούσης». - Τούτην, έτσι και την έβλεπες, την ώρα της δουλειάς, να βοηθά τον ανθυπίατρο στις εγχειρήσεις και στ' άλλα, ντυμένη μ' έν' αμπέχονο και ποδεμένη μ' αρβύλες, στεγνή στεγνή στο πρόσωπο κ' αγέλαστη, δεν μπορούσες να παραδεχτείς πως ήταν γυναίκα. Όμως, για την περίσταση, σινιαρίστηκε πολύ καλά. Ίσιωσε τα μαλλιά της και τα 'δεσε πίσω, με μια γάζα. Φόρεσε ένα

βελούδινο φόρεμα, σε καφέ χρώμα, που το 'χε φυλαγμένο στη βαλίτσα της, με πολύ βαθύ ντεκολτέ, γαρνιρισμένο με μπεζ νταντέλα. Πασπάλισε το πρόσωπο με μπόλικη πούδρα - κείνη λάσπωσε πάνω στην επιδερμίδα της, καθώς χάλασε από την υγρασία - και τέλος ράντισε, λαιμό και τουαλέτα, μ' ένα πολύ δυνατό άρωμα, που μέθυσε τον αγέρα στ' αντίσκηνο, αμί κι όξ' απ' αυτό.

Κι ακριβώς τούτο τ' άρωμα στάθηκε λόγος να οργανώσουν οι φαντάροι την επιχείρηση «αχλάδα», που 'θελε να πει πως βγήκαν, με χίλιες προφυλάξεις, από τ' ατομικά τους αντίσκηνα, μπρουμύτισαν πάνω στο χιόνι, μπουσούλησαν μέχρι τη σκηνή της διοίκησης, τρύπησαν με τις ξιφολόγχες τους την τέτα και κόλλησαν τα μάτια στις χαρακιές να διούν και ν' απολάβουν το θαμαστό «πανόραμα», στο εσωτερικό της.

- Θωρείς, ρε.
- Τι;
- Τη γυναίκα.
- Τι ποια; Τη δεσποινίδα Ιφιγένεια, έχει κι άλλη;
- Την «αχλάδα»;
- Μάλιστα. Λίγη μαθέ θα σου 'πεφτε, αν μπορούσες τωραδά... ψέματα;
- Άσε με χάμου.
- Τι άσε με;
- Θες να σου πάρ' όρκο; Μονάχοι ν' απομέναμε στον κόσμο, αυτή και γω, δεν τήνε ζύγωνα.
- Ψεύτη.
- Τον άλλο! Αυτόνε να μου πεις.
- Ποιον;
- Το γιατρό. Για δέ τονε! Μάτια! Γλαρωμένα - έτσι; Φρύδια κοντυλένια, ζουγραφιστά! Μάγουλα παρθένας, βελούδι τριανταφυλλί! Και τα χείλια; Μωρέ χείλια είναι τούτ' αντρέσικα, για γούρμα πετροκέρασα;
- Σου γυάλισ' έτσι;
- Μη λες χαζά. Σύγκριση κάνω. Είπες για την άλλη και σ' αποκρέθηκα, - να.

Στο εσωτερικό της σκηνής, το κλίμα ούλο και ζεσταινόταν.

Οι καρδιές ούλο και ζεσταινόντουσαν, άνοιγαν τα φύλλα τους κι άνθιζαν, σάματι τριαντάφυλλα του Μαγιού.

Ήτανε και κείνο το κονιάκ που τους έστειλε η Επιμελητεία του Τάγματος.

Κατρακυλούσε στο λαρύγγι, σα φωτιά, απαντιόταν με το γαίμα, το μεθούσε, το γέρευε, και τινάζότανε κείνο τ' αψήλου, γιόμοζε την καρδιά, τήνε πλαντούσε από χαρά κι απέ στράτιζε καταπάνου, έφτανε στο κεφάλι, μπερδούκλωνε το μυαλό κ' έπαυε κείνο να λογιάζει τ' ανάποδα και τα δύστυχα και μονάχα τα χαρούμενα λόγιαζε και τ' αλέγρε.

Τόσο, που μπορούσες να θωρείς τον «ξυνομούρη», να 'χει το χέρι του ακουμπισμένο στον ώμο του κοιμήστρα και να χωρατεύει μαζί του ούλος κέφι, σάμπως μ' άνθρωπο της αρεσιάς του, που την παράλληλη ώρα δε θα 'θελε να τότε διεί στα μάτια του.

Και το γιατρό πάλε, να τσουγκρίζει το κονσερβοκούτι του μ' αυτό που κράταγεν η δις Ιφιγένεια - κείνη πια ούλο σκέρτσας και καμώματα ήταν και τσιριμόνιες - να της χαμογελά κι ώρες ώρες να τήνε 'ξετάζει μ' απορία.

«Αλήθεια, πώς δε την είχε προσέξει άλλη φορά; Βέβαια, το πρόσωπό της, έτσι κιόλας που το 'χε πασπαλισμένο με τη χαλασμένη πούντρα, δεν ήτανε να το λογαριάσεις, όμως κείνο το ντεκολτέ... κείνα τα γιομάτα στήθια, - ε; - κείν' η λιανή μέση, με τους στρογγυλούς γοφούς και κείνο το κορμί, μάλιστα κείνο το κορμί, δεν ήτανε δα και του πεταμού! Ίσα ίσα!»

Τέτοιο «πανόραμα» στο εσωτερικό της σκηνής.

Κι απόξω;

Απόξω, μια νύχτα γαλήνια κ' ήμερη. Δίχως αλυχήματα του αγέρα, στα βουνίσια φαράγγια. Δίχως δαρτό νερόχιο. Μ' έναν ουρανό καταγάλανο, πλουμισμένο με μεγάλα, ολόφωτ' αστέρια.

Κι ακόμα - πράμ' απίστευτο - δίχως εκρήξεις όλμων, δίχως ριπές πολυβόλων, δίχως καν πυροβολισμούς από μάλιγχερ.

Θαρρείς και τηλεφωνήθηκαν οι διοικητές των οχτρικών τμημάτων, για την περίσταση.

- Μπρόντο... Σινιόρ κολονέλο... Ξέρεις, λέω γι' απόψε να...
- Σι, σι λοχαγέ μου. Κι ό,τι έλεγα να σου τηλεφωνήσω να...
- Καλά Χριστούγεννα...
- Μπένε Κριστούγεννα...

Το λοιπόν να 'τανε - λέει - έτσι ζεστές κείνες οι ώρες στ' αντίσκηνο της διοίκησης, παραμονή Χριστουγέννων, ώρα δώδεκα τα μεσάνυχτα.

Και ξάφνου...! Ξάφνου κείνη την ατμόσφαιρα της ηρεμίας, της απολησμονιάς και της «ευφροσύνης», να πήνε ταράζουν δυνατές τσιρίδες μικρού παιδιού.

Μάλιστα, μικρού παιδιού, βυζανιάρικου!

Και μονομιάς ν' αλλάξει το θαμαστό «πανόραμα» στο εσωτερικό της σκηνης. Να ξεχυθούν όξω ούλ' οι γλεντοκόποι. Ν' ακροβολιστούν στο χιόν' οι φαντάροι. Και ν' αρχίσ' η πιο παράξενη «ανίχνευσις εδάφους» που γνώρισε το «τρελάδικο» που λέγεται πόλεμος, σ' ούλες τις εποχές και σ' ούλα τα πλάτια της γης.

Ένας δεκανέας - ο Γερόλυκος, ο βλάχος - πείσμωνε πως κείνο που 'σκουζ' ετσιδιάς ήτανε τσακάλι.

- Τσακάλ' είναι, λουχαγέ μ' - ακούς;

- Τον κακό σου τον καιρό είναι..., πήρε την απόκριση, μα δεν το 'βαλε κάτω.

- Γιατί; Τσακάλ' είναι σι λέου. Τα ξέρου καλά τούτα τα ζλάπια. Κλαιν σα μικρά πιδιά. Δε μι πιστεύεις, λουχαγέ μ' α;

Η δις Ιφιγένεια συμφώνησε με το λοχαγό, για το τσακάλι. Όμως πείσμωνε γι' άλλο. Πως ήτανε, λέει, το κλάμα του Θείου Βρέφους, που ακουότανε από τη φάτνη της Βηθλεέμ.

- Γίνεται, κύριε λοχαγέ, ξέρετε. Το 'χω ακουστό από τη μακαρίτισσα τη γιαγιά μου - άγια ψυχή. Φτάνει να σας πω πως πήγε και προσκύνησε στους αγίους τόπους, ούτε μια κι ούτε δυο, παρά εννιά φορές. Λοιπόν κείνη μου 'λεγε πως, άμα ο άνθρωπος είναι καλός, μπορεί, τούτη την άγια νύχτα, ν' ακούσει το κλάμα του Θείου Βρέφους από τη Βηθλεέμ.

Ο άλλος, που δάγκωνε το κατωχείλι του να κρατηθεί, δεν μπόρεσε στο τέλος και ξέσπασε:

- Σας παρακαλώ... Σας παρακαλώ, δεσποινίς μου, να πάψετε να λέτε κουταμάρες. Ακριβώς. Να πάψετε να λέτε...

- Κουταμάρες... - ναι;

Κ' ευτύς, από μέσα της: «Αντίχριστε! Μισογύνη!»

Όμως ο υπολοχαγός - ο αμίλητος - τήνε προχώρησε την ανίχνευση. Για να φτάσει, μετά πολλά, στο στόχο.

Και ν' αποδειχτεί πως, κείνο που 'σκουζε μέσα στ' άγρια μεσάνυχτα, ήτανε... παιδί.

Ένα παιδί αληθινό, με σάρκα και οστά που λέμε, φασκιωμένο σε μάλλινη κουβέρτα, που το 'φερε από το Γκέκικο χωριό και τ' απίθωσε πάνω στο χιόνι, ο «τρελός».

Ο «τρελός» ήταν ένας ηλικιωμένος, έφεδρος φαντάρος, «αχθοφόρος» στο λιμάνι του Πειραιά. - Έτσι και τότε 'νομάτιζες «χαμάλη» πολύ του κόστιζε κ' ή σου 'σπαγε τα μούτρα ή έμπηζε τα κλάματα.

Το παρατσούκλι τού το κόλλησαν οι φαντάροι, επειδή τήνε πιπίλιζε συχνά τούτη τη λέξη, λες και του γλύκαινε τις κουβέντες:

«Τρελός παπάς σε βάφτισε». «Τρέλα που σε δέρνει». «Τρελάθηκα στις μάσες». «Τρελό γιουρούσι». «Ο τρελάρας ο λοχαγός» και τέτοια.

Τουτουνού οι μέρες στο λόχο ήντουσαν λίγες, όμως τα κατώματα και τα χωρατά πλήθος και τέτοια που τότε θιαμαίνονταν ούλοι.

Το στερνό του, μονάχα, να πεις, φτάνει.

Στη μάχη της «μαύρης χαράδρας», οι δικοί του έπιασαν καμιά δεκαριά Ιταλούς αιχμαλώτους και τους οδήγησαν στο λόχο. Σαν έφτασαν λοιπόν απάνω, ένας τους ξέκοψε και πορεύτηκε σεινάμενος προς τ' αντίσκηνα, ούλος χαμόγελα.

«Γειά σας, παιδιά. Εγώ είμαι».

«Ο τρελός»! Θεέ και Κύριε...

Κι ως τον αρώτηξε ο λοχαγός «γιατί», ξηγήθηκε:

«Με ξεμονάχιασαν στον πάτο της χαράδρας, κύριε λοχαγέ. Βέβαια κρύφτηκα, όμως το κατάλαβα πως γρήγορα θα με ξετρώπωναν. Το λοιπόν τραβώ κ' εγώ κοντά έναν σκοτωμένο Ιταλό, πετώ τα ρούχα μου, φορώ τα δικά του, φορτώνουμαι το

ντουφέκι του και σμίγω με τους κοκοροφτερούς.

Ύστερα μας κύκλωσαν οι δικοί μας κι αυτό 'τανε».

«Και γιατί δε μίλησες στους δικούς μας αμέσως μόλις σας πιάσανε;»

«Ε... για να μην τα κακοκαρδίσω τα κοκοροφτεράκια. Για να μην καταλάβουν πως τους την έφερα και σεκλετιστούν. Άντρες είναι, κύριε λοχαγέ μου. Δεν κάνει».

Τέτοιος ο «τρελός».

Και πάλε τώρα με το παιδί!

Σαν είδε πως το μάζεψαν, βγήκε μπροστά τους - παραφύλαγε πίσ' από τ' αντίσκηνα - κ' έμπηξε φωνή πως ήταν ο Χριστούλης, πως τότε βρήκε σε φάτνη πάνω και στο έρημο χωριό, πως τη μάνα του τήνε σκότωσε δίπλα ένα «θραύσμα» οβίδας, που τήνε πέτυχε κατακούτελα και πως, σαν καλός χριστιανός, τούτος νοιάστηκε να τότε μαζέψει τον Χριστούλη, μην πεθάνει από το κρύο και την πείνα.

Κι αγκάλιαζ' έναν έναν τους φαντάρους και τους φιλούσε και τους ταρακούναγε:

«Αυτός είναι Χριστός, μωρέ! Ο δικός μας Χριστός. Να γεννηθεί ανάμεσό μας, στην πρώτη γραμμή του μετώπου! Μάλιστα, συνάδελφοι, αυτός είναι άντρας...!»

Και - πράμα παράξενο - οι άλλοι τον άκουαν βουβοί, τούτονε τον παραμυθά, τούτονε τον πανοραμιτζή, τον τρελό με τ' όνομα, κ' έδειχναν συγκινημένοι, έτοιμοι να βάλουν τα κλάματα.

Όμως όλα τούτα κράτησαν μέχρι τη στιγμή που η δις Ιφιγένεια ξεφάσκισε, μέσα στ' αντίσκηνο της διοίκησης, το παιδί να το νοιαστεί που κατουρήθηκε κ' εξακρίβωσε πως ήτανε... κοριτσάκι.

Τότες ήρτε πια κ' η ώρα του «ξυνομούρη». Τούτος, ούλο τον καιρό, καθούτανε πίσω πίσω και, καθώς νογούσε πως το κλίμα δε σήκωνε ξέσπασμα, πάσκιζε να πνίγει την οργή που τότε κάτεχε και το μπαρουτιάσμα της ψυχής δαγκώνοντας, με λύσσα, το κατωχείλι του να το πονέσει.

Όμως τώρα, αναμέρισε με το χέρι τους άλλους μέσα στη σκηνή και βγήκε μπροστά. Με τα πουλίσια μάτια του μισόκλειστα κ'

ένα δαιμονικό χαμόγελο, που μόλις και το ξεχώριζες.

- Τρελέ...

Ο άλλος ήτανε για λύπηση, να τότε κλαις.

- Διατάξτε, κύριε λοχαγέ μου.

- Πάρ' το.

- Το ποιο, κύριε λοχαγέ μου;

- Πάρ' το και πήγαινε το εκεί απ' όπου το πήρες.

- Τρελός είσαι, κύριε λοχαγέ μου... Όχι... όχι. Δεν το 'θελα.

Σχώρα με, κύριε λοχαγέ. Τώρα εσύ με ξέρεις - δεν είν' έτσι; Τήνε συνηθάω τούτη την λέξη, πολύ τήνε συνηθάω - που να μην τήνε συνήθαγα. Όμως και τούτο που 'πες εσύ, λέω...! Γίνε-ται; Πού να τ' αφήσω σε κείνη την ερμιά, ε; Πού;

Ο άλλος έκανε χάζι:

- Ερμιά;

- Ναίσκε, κύριε λοχαγέ. Το πυροβολικό μας σμπαραλίασε το καθετί κ' οι Ιταλοί, που αποσύρθηκαν, πήραν μαζί τους και τους Αρβανίτες κάτοικους.

Ερμιά! Ερμιά, να σε χαρώ κύριε λοχαγέ μου. Ερμιά, καθώς στην κόλαση του σατανά...

- Κ' οι μάγοι; Οι ποιμένες;

- Οι ποιοι, κύριε λοχαγέ μου;

- Οι μάγοι με τα δώρα;

- Ου... Τώρα εσείς με κουγιουνάρετε, κύριε λοχαγέ - δεν είν' έτσι; - και με το δίκιο σας.

- Όστ' εκτός από τη γυναίκα και το παιδί κανείς άλλος δεν ήταν εκεί πάνω;

- Κανείς, κανείς... Ε;... Ναι... Όχι... Ήντουσαν κι άλλες δυο γυναίκες. Μάλιστα, δυο γυναίκες, θέλω να πω δυο γριές, χούφταλα, που μοιρολογούσαν τη σκοτωμένη. Όμως...

Ο άλλος τον αντίσκοψε:

- Να το παραδώσεις σ' αυτές. Είναι δικές του.

- Τι λέτε, κύριε λοχαγέ μου; Τι να τις κάνει τούτο τις γριές; Τούτο θέλει κόρφους. Θέλει κόρφους φορτωμένους γάλα να βυζάζει να γερέψει. Ξέρω εγώ από τέτοια. Μου 'λαχε στη ζωή κάτι, κύριε λοχαγέ - παλιά ιστορία, πολύ παλιά - κι ο παθώς

μαθώς, δεν είν' έτσι; Το λοιπόν το ξαναλέω, τι να τις κάνει τις γριές;

- Υπάρχουν κι άλλοι Αρβανίτες στο χωριό. Οι πληροφορίες μου είναι θετικές. Αντίθετα, δεν υπάρχουν Ιταλοί. Ούτε ένας. Ώστε άνετα μπορείς να...

Ο γιατρός λογάριασε κατάλληλη τη στιγμή να πέσει από κοντά.

- Παρακαλώ, κύριε διοικητά..., αντίσκοψε τον άλλο. Θα μπορούσαμε, ίσως, να το πάρουμε μαζί μας. Να το παραδώσουμε σε καμιά γυναίκα στο χωριό να το μεγαλώσει. Προτείνω λοιπόν...

- Σας παρακαλώ, κύριε ανθυπίατρε, να σταματήσετε.

- Πολύ καλά. Με συγχωρείτε, κύριε διοικητά.

Η δεσποινίς Ιφιγένεια πρότεινε να το πάρει εκείνη. Να το κάνει δικό της.

- Το θέλω, κύριε λοχαγέ, θα το γνοιάζουμαι, στο χειρουργείο. Θα τ' αγαπώ. Κι όταν, με το καλό, μπούμε στη Ρώμη, που δε θ' αργήσουμε - τούτη το 'λεγε και το πίστευε - και τελειώσει ο πόλεμος, θα το πάρω στην Αθήνα και θα το 'χω σα βασιλόπουλο.

Μίλησε κι ο «αμίλητος» ο υπολοχαγός κ' είπε τέσσερις λέξεις:

- Συμφωνώ με τους προλαλήσαντας.

Κι ακριβώς τότες, ναι ακριβώς, τότες, ήτανε που 'γινε το κακό. Κείνο το τρομερό ξέσπασμα του «ξυνομούρη», π' άλλο παρόμοιο του δε θυμούνταν οι τριγυρινοί του.

Πρώτα, γιόμοσαν τα μάτια του αίμα κι όμπιο.

Ύστερα πήρε να τρέμει το κατωσάγονό του, καθώς του σεληνιασμένου, και τέλος ούρλιαξε:

- Σταματήστεεεε... Σταματήστεεεε...

Να λείπουν οι άστοχοι συναισθηματισμοί. Εδώ πάνω κάνουμε πόλεμο, δε βρισκόμαστε σε πανηγύρι. Και ρωτώ... Ποιος από σας, ποιος λέω, ξέρει τι γράφει το έγγραφο που συνόδευσε αυτόν τον στρατιώτη, όταν μας τον έστειλαν από τα μετόπισθεν, όπου υπηρετούσε... Κανείς.

Λοιπόν σας αποκαλύπτω, κύριοι - με υποχρεώνετε να σας αποκαλύψω. «Είναι», γράφει, «ο χειρότερος στρατιώτης του ελληνικού στρατού». Μάλιστα. «Απείθαρχος. Ανυπάκουος. Αδιόρθωτος.

Αποστέλλεται εις την πρώτην γραμμήν του πυρός, προς συνεισισμόν...» και τα λοιπά και τα λοιπά...

Και μας ήρθε. Για να καταστήσει το καθημερινό μου πρόβλημα, ο βραχνάς μου. Απείθαρχος πάντα, ανυπάκουος, αδιόρθωτος. Και ρωτώ, πάλι:

Εγκατέλειψε - ναι ή όχι; - για μιαν ακόμη φορά, την περίπολό του, όπως μας ανέφερε, παρουσία σας, ο λοχίας περιπολάρχης Πατσούρας, για να επιστρέψει ύστερ' από μιαν ώρα, σηκώνοντας στην αγκαλιά του τον... «Χριστούλη» - λέει - που τότε βρήκε μέσα σε φάτνη των αλβανικών βουνών. Την εγκατέλειψε; Και την άλλη, και την παράλλη φορά και την παράλλη; Την εγκατέλειψε;

Εσένα λέω «τρελέ», την εγκατέλειψες;

Κείνος σήκωσε τους ώμους και σούρωσε τα χείλια.

- Τι να σας πω, κύριε λοχαγέ;

Η αλήθεια, δεν ξέρω πώς τα καταφέρνω και χάνω πάντα την περίπολο. Και πάλε τ' άλλα; Τ' ανάποδα; Ούλα σ' εμένα τυχαίνουν. Όπως την πρώτη φορά, πριν φύγουν οι Αρβανίτες από το χωριό, που μου 'λαχε να βρω μιαν ετοιμόγεννη γελάδα τους κ' έκατσα και τήνε ξεγέννησα.

Ξέρω και γω πώς τα καταφέρνω;

Ο «ξυνομούρης» χτύπησε το μέτωπό του με την απαλάμη. Τόσο δυνατά, που οι άλλοι τρόμαξαν μην πάθει εγκεφαλική διάσειση.

- Λοιπόν, το ενδιαφέρον σας, κύριοι αξιωματικοί, να το κατευθύνετε προς τους σωστούς στόχους, που ανάγονται στα καθήκοντά σας. Κι όσο για σας, δεσποινίς Ιφιγένεια, νομίζω πως, για το παρόν τουλάχιστο, δε θα πρέπει να σας ενδιαφέρει τίποτ' άλλο, πέρ' από την έγνοια σας για τους τραυματίες που σας αποστέλλει το μέτωπο.

Κ' ευτύς, ρίχνοντας το φαρμάκι του:

- Αργότερα - ...νέα είστε, έχετε όλο τον καιρό μπροστά σας - μπορείτε να παντρευτείτε - στη... Ρώμη, πρώτα ο Θεός - και ν' αποκτήσετε δικά σας παιδιά.

Και για να τελειώνουμε, κύριοι. - Εδώ ήτανε που άφρισε. -

Προτιμάτε... ρωτώ, προτιμάτε να τον παραπέμψω στο στρατοδικείο, επί εγκαταλείψει θέσεως ενώπιον του εχθρού, εν ώρα μάχης, που σημαίνει πως θα τον καταδικάσουν οπωσδήποτε σε θάνατο και θα τον εκτελέσουν ή να εφαρμόσω μεθόδους συνετισμού, όπως συνιστά το έγγραφο του Επιτελείου, τας οποί-
ας ουδέποτε, μέχρι στιγμής, εφήρμοσα;

Η ερώτηση έδειχνε να κλείνει μέσα της ανθρωπιά.

Όμως, η ανελέητη λογική της στραγγάλιζε την ανθρωπιά κ' έκανε την ερώτηση να μοιάζει με γυμνό δίκοπο μαχαίρι, που σου τ' αγγίζουν στο λαιμό, γυρεύοντάς σου απόκριση της αρε-
σιάς τους.

Στο εσωτερικό της σκηνής όμοιαζε σα να φύσησε παγωμέ-
νος αγέρας, που κοκάλωσε μονομιάς τα πρόσωπα και τις καρδιές των ανθρώπων, αμί και τα κορμιά τους.

Ο «ξυνομούρης» κατέβασε τη γροθιά του, με δύναμη, σε
μιαν από τις ξύλινες κολόνες της σκηνής κ' έριξε το μέτωπό
του πάνω της.

Το 'ξερε καλά πως, πίσω του, τότε καταριούνταν ούλοι και
τον έβριζαν σκληρό και άπονο, όμως κείνος έλεγε και ξανά-
λεγ' εντός του: «Έτσι πρέπει... έτσι πρέπει... έτσι πρέπει...»
Τέλος, αργά κι απ' αργά, κάποιος σάλεψε στο... «κάντρο».

Ήταν η δις Ιφιγένεια, που σήκωσε μαλακά, πάν' από το
κρεβάτι εκστρατείας του λοχαγού το βρέφος, - κείνο, καθώς το
νοιάστηκε τούτη και το καθάρισε ή μπορεί κ' επειδή του σώ-
θηκε η ψυχούλα του, από το κλάμα, κοιμόταν σαν αγγελάκι -
και τ' απίθωσε στην αγκαλιά του «τρελού».

Ο λοχίας Πατσούρας - ο επικεφαλής της περίπολος, που ο
τρελός την απαράτησε πριν από μια ώρα - του πέρασε στον ώ-
μο ένα μάλιγχερο.

- Τις είδαμε μαζί τις γριές, δεν είν' έτσι; - του ψιθύρισε. -
Και το παιδί. Ύστερα σ' έχασα. Τώρα σκεύουμαι πως κείνες
θα καρτερέσουν να ξημερώσει για να θάψουν τη σκοτωμένη.
Το ξέρεις δα, πως τους 'ποθαμένους δεν τους θάβουν τη νύχτα,
δεν είν' έτσι; Το λοιπόν εκεί 'ναι και θα τις βρεις.

Και σ' ένα λεφτό:

Αιντε μωρέ κ' είσαι διάβολος εσύ. Θα τα καταφέρεις, δε σε φοβούμαι.

Ο «τρελός» σήκωσε το κεφάλι και τήραξε το λοχαγό.

Για λίγο, έδειξε σα να 'θελε να πει κάτι, όμως γρήγορα το μετάνιωσε, γύρισε και βγήκε από τη σκηνή.

Η νύχτα ξακολούθαγε να 'ναι ήμερη, γαλήνια και γλυκιά. Τέτοια που, έτσι κι αποξεχνιόσουν για λίγο, όρκο θα 'παιρνες πως βρισκόσουν στο μακρινό χωριό σου, μιαν από κείνες τις αξέχαστες παραμονιάτικες νύχτες που 'ζησες παιδί, πάρε πως μόνιαζες στο μέτωπο, πάν' από τις ματωμένες χαράδρες του Μπόγραδετς.

Προχώρησε πάνω στο παγωμένο χιόνι, που τριζοβόλησε κατ' από τις αρβύλες του, ενώ πολλά ζευγάρια μάτια - των φαντάρων που βγήκαν από τ' ατομικά τους αντίσκηνα - τότε προβοδούσαν, διανεύοντάς του, βουβά, ευκές της καρδιάς.

Στη σκοπιά της «κατηφόρας» - έτσι 'νομάτιζεν ο λόχος τη δυτική διπλοσκοπιά του - που 'χε κιόλας ειδοποιηθεί από τον υπολοχαγό, ο Παντελίδης, ο δάσκαλος - πειραχτήρι από τα λίγα - του 'φκήθηκε:

- Αιντε να σου ζήσει. Παντάξιος.

Κείνος δε γύρισε μήτε και να διεί. Προχώρησε καταμπρός. Ε ρε και να 'τανε αλλιώς. Σβουριχτή θα του 'ρχότανε του αλλουνού η σφαλιάρα ή το χωρατό, το δεύτερο πιο τσουχτερό από την πρώτη.

Για πολύ πορπάτηξε βουβός.

Το πρόσωπό του δεν καθρέφτιζε μήτε οργή μήτε φόβο μήτε καν απορία. Γυαλένιο, 'ποθαμένο, σάματι ν' απόκαμεν ο νούς του και ν' αποκοιμήθη.

Όμως, κάπου σκόνταψε και γλίστρησε. Ακόμα λίγο και θα γκρεμιζόταν στο χιόνι. Και τότε, μονομιάς, ξύπνησε ο νούς του κ' η καρδιά του λαχτάρησε για το παιδί.

Στέρωσε, γερά, τα πόδια του στο χώμα κι ανασήκωσε με στόχαση το τρίγωνο της κουβέρτας. Το 'ξέτασε στο πρόσωπο. Κείνο είχε κλειστά τα μάτια και κοιμόταν.

Χαμογέλασε:

- Κοιμάσαι; Κοιμού, κοιμού, εδώ 'μ' εγώ. Ό,τι και να γίνει,

εδώ 'μαι. Μη σε νοιάζει.

Το ξανατήραξε. Έγειρε το κεφάλι κ' έσπησε τ' αφτί ν' αφουγκραστεί την ανάσα του. Γρίκησε στην καρδιά του κάτι σαν φλόγα, να τήνε ζεσταίνει. Χαμογέλασε πάλε, κίνησε.

- Ποιος σου 'πε να 'σαι θηλυκό, - ε; Ποιος; Αν ήσουν ασερνικό, μπορεί και να πετυχαίναμε, - ξέρω γω; Ωστόσο, μη θαρρείς πως μου στραπατσάρισες τη δουλειά, - όχι. Θες να σου πω; Το 'ξερα πως ήσουν κοριτσάκι, σ' έψαξα, πριν σε κλέψω από κείνες τις γριές τα χούφταλα. Όμως είπα, άνθρωποι ζάνε στο λόχο, δε ζάνε πέτρες. Το λοιπόν άμα πάρω να τους διηγέμαι για τη φάτνη της Βηθλεέμ, για το φτωχό Χριστούλη, που ξεπάγιαζε, για την 'ποθαμένη Παναγιά, τη μάνα του, θα ραγίσουν οι καρδιές τους, θα βάλουν τα κλάματα και δε θα τους νοιάξει που 'σαι θηλυκό.

Έτσ' είπα. Γιατί, - για να λέμε την αλήθεια, εμείς οι δυο - αν θα 'σουν ασερνικό, δε θα σ' έπαιρνα. Όχι.

Επειδής... Επειδής... θηλυκό 'τανε και κείνο. Κ' η μάνα του, 'ποθαμένη δίπλα, καληώρα η δική σου. Η... μάνα του...

Αναστέναξε, βαθιά μέσ' από τα φυλλοκάρδια, κ' ευτύς, σα να μετάνιωσε:

- Αυτά! Θέλω να πω, παλιά ιστορία, πολύ παλιά, άστην να πάει.

Σταμάτησε μια στιγμή, να 'ξετάσει τα σημάδια.

Τα 'ξερε καλά, - πόσες φορές τα 'δε και τα ξανάδε, στις νυχτερινές περιπολίες, καθώς ο λόχος του, για κοντά ένα μήνα, δεν άλλαξε γραμμή - τα γνώριζε, θα μπορούσε, μετρώντας τα, να πορευτεί μέχρι πάνω στο χωριό με κλειστά μάτια. Κίνησε.

- Τον άκουσες το λοχαγό;

Ο «χειρότερος», λέει, «στρατιώτης του ελληνικού στρατού», - έτσι δεν είπε; Χμ! Κι αγκαλά τούτονε τόνε ξέρω, απίς κ' είμ' εγώ αυτός. Τον άλλο μωρέ, τον «καλύτερο» ήθελα να 'ξερα, - τι σόι πράμα θα 'ναι. Μυστήριο!

Τέλος, εσύ να κοιτάς τα δικά σου. Να μην κατουρηθείς και να μην κλάψεις. Τι έτσι και σου 'ρθει να κάνεις, το δεύτερο προπάντων, τότες κάλλιο να κλάψεις για μας τους δυο, πάρε

για τα τσίσια σου, που θα σε τσούζουν. Γιατί ξέρεις τι παναπεί, - καλά πάνω στο λόχο, άλλο ήταν εκεί, - ξέρεις τι παναπεί, λέω, ν' ακουστεί σε τούτη την ερμιά, σε τούτη την αγρίλα, κλάμα παιδιού, ε; Θα στο πω εγώ.

Αν η μοίρα μας το 'χει ν' απαντηθούμε με κοκορόφτερο, κείνος ή θα το βάλει στα πόδια και θα σταματήσει στο «Παλάτσο Βενέτσια» ή θα μας την ανάψει, πριχού προφτάξουμε να του ξηγήσουμε... το και το.

Αυτό θα γίνει και στο υπογράφων.

Πορεύτηκε πάλε, για λίγο, βουβός κ' ύστερα:

- «Μέθοδος συνετισμού» σου λέει. Χμ! Τον άκουσες τον «ξυνομούρη», - έτσι; Μπράβο μέθοδο! Σου τυχαίνει εσένανε να βρεις, σ' έρημο χωριό της πρώτης γραμμής, ένα κοριτσάκι βυζανιάρικο. Τ' ακούς να κλαίει και θωρείς δίπλα, 'ποθαμένη, τη μάνα του, που δε θ' αποκρεθεί πλια. Έχεις μιαν ιστορία στη ζωή σου εσύ, τήνε θυμάσαι, λαχταρά η ψυχή σου, ματώνει, το κλέβεις, τρέχεις... τρέχεις, το 'νοματίζεις... Χριστούλη, το 'νοματίζεις... παιδί, παρακαλάς... παρακαλάς.

Κι ούλα τούτα τα στραβά, γιατί είσαι, μαθέ, ο χειρότερος στρατιώτης, - πώς μπορείς να κάνεις σωστά πράματα;

Και κείνος: «Πάρ 'το» σου λέει, «και πήγαινε το πίσω στη Βηθλεέμ...» - έτσι σου λέει. Που παναπεί, στην 'ποθαμένη μάνα του! Μέσα στην άγρια νύχτα! Στην πρώτη γραμμή του μετώπου! Μέσα στην παγωνιά και τα χιόνια! «Για να βάλεις μυαλό».

Χμ! Η μέθοδο...! Μυστήρια πράματα, δύσκολα, δεν μπορείς να τα καταλάβεις, να τα μάθεις, - πώς να τα μάθεις, δύσκολα!

Σταμάτησε πάλε, να 'ξετάσει τα σημάδια.

Τα 'ξετάσει - καλά πορευόταν - κίνησε. Τα κρύο παράγινε με την ξαστεριά. Ένωθε να του παγώνουν τ' ακροδάχτυλα των χεριών και των ποδιών του, αμί κ' η μύτη και τα χείλια που του κοκάλιαζαν.

Και μ' όλα τούτα κι ακόμα με την κούραση να σηκώνει, τόσο δρόμο, στην αγκαλιά του το παιδί και με την αγρίλα της νύχτας και του δάσου και με την ερμιά και τη στόχαση για τον οχτρό, γρικούσε τις θύμησης να χυμούν στη μνήμη του, σαν αγερικά

και σαν τελώνια, να του τήνε κεντούν, να του τήνε πιλατεύουν και να μη λακίζουν από κει, μ' όλο που τούτος άγρια πάλευε να τις αποδιώξει.

Στα στερνά, κιότσε. Τα παράτησε, παραδόθηκε, μίλησε:

- Κοριτσάκι, που λες, ήτανε και κείνο. Στο 'πα κιόλας - δεν είν' έτσι; Καληώρα εσύ. Βυζασταρούδι μηνού.

Το πήρε η μάνα του κ' έφυγε...

Μετάνιωσε. Άρπαξε μέσα στα δόντια του τα χείλια, τα δάγκωσε, με λύσσα, σφάληξε τα μάτια, τα 'σφιξε, τα 'σφιξε, να πέσει σκοτάδι κόλασης στο νου, πάσκις' έτσι, για μιαν ακόμα φορά, να στραγγαλίσει τις θύμησης, να βουβαθεί, μα δεν τα κατάφερε. Λευτέρωσε τα χείλια που του μάτωσαν, άνοιξε τα μάτια, χαμογέλασε με πίκρα, ξαναμίλησε:

- Η μάνα του...

Ήταν έμορφη! Σα ζουγραφιστή σε κάντρο. Πιο διωματάρα κι από κείνες που θωρείς στο πανί του κινηματογράφου. Άγγελος!

Παντρευτήκαμε. Κάναμε και το παιδί. Ζούσαμε.

Όμως εγώ είχα ένα φταιξιμο. Ήμουν άσκημος - το βλέπεις δα. Ψηλός. Στεγνός σαν τσίρος αλατισμένος τον Αύγουστο. Γερτός. Ασουλούπωτος. Ένα τελεγραφόξυλο. Μια καμήλα της έρημος. Μη με βλέπεις τώρα. Γέρασα, έβαλα κρέας απάνω μου, γλύκαναν κομμάτι τα κοψίδια μου - «το πάχος μου το κάλλος μου» που λένε - κατάλαβες; Τότες ήμουν για σιχασιά.

Κι απόκοντα, «αχθοφόρος» το επάγγελμα. Έχει να κάνει κι αυτό για τους ανθρώπους, λογαριάζεται πολύ, βέβαια, - θα τα μάθεις και θα λες είχα δίκιο.

Ο άλλος ήταν έμορφος. Σαν τους αγιούς, που θωρείς στα 'κονοστάσια, καβαλάρηδες, να σκοτώνουν με τη ρομφαία τους μοβορικούς δράκους. Τι λέω σαν τους αγιούς;

Θεός! Άρης κι Απόλλωνας και Κολοκοτρώνης Θεόδωρος!

Τέτοιος. Και βιοτεμένος. Δουλειά δική του, που φτουρούσε, και χρήματα μπόλικά, κι αμάξι «Φορτ κουπέ» - έτσι το 'λεγε - και... «φίλος μου γκαρδιακός» - κι αυτό εκείνος το 'λεγε.

Σταμάτησε να πάρει μιαν ανάσα, κι απέ κουρασμένα:

- Μου την έκλεψε... Και κείνη πήρε αντάμα της και το παιδί μας. Και μια μέρα, ο διάβολος το 'φερε κι απαντήθηκα με το «Φορτ κουπέ» στη στράτα για το Σούνιο.

Ήντουσαν μέσα κ' οι τρεις.

Τους πήρα ξωπίσω, με το μηχανάκι μου. Φώναζα να μου δώσουν το παιδί μου. Πλεύριζα το «Φορτ κουπέ», από τ' αριστερά, και φώναζα, μ' όλη τη δύναμη της ψυχής μου.

Θυμούμαι τα μάτια της. Ακόμα τα θυμούμαι, γιατί με ξάφνιασαν. Γιομάτα δάκρυ! Ναι, αυτό μπορώ να τ' ορκιστώ. Δάκρυ!

Και, ξάφνου, τα 'χασα τα μάτια της.

Το «Φορτ κουπέ» ντεραπάρισε κ' έπεσε σε γκρέμι.

Σταμάτησα. Κατρακύλησα τον κατήφορο. Το παιδί, καταματωμένο, ζούσε ακόμα. Δίπλα του κείνη, 'ποθαμένη. Το ίδιο κι ο άλλος, πιο πέρα.

Τ' άρπαξα στην αγκαλιά μου, ανηφόρισα, έφτασα στην άσφαλτο. Κάποιοι με πήραν στ' αμάξι τους, με πήγαν σε γιατρό.

Το παιδί δε ζούσε. Ξεψύχησε στο δρόμο...

Την πήρα και την έθαψα σα γυναίκα μου - μη δεν ήταν; - και στην αγκαλιά της έβαλα κείνο. Το κοριτσάκι μας...

Γρίκισε, στο μάγουλο, να κατηφορίζει ξεστό δάκρυ και σύγκαιρα, στην απαλάμη του δεξιού χεριού, που τήνε κράταγε κάτ' από την κουβερτούλα που τύλιγε το παιδί, μιαν ακόμα μεγαλύτερη ζεστασιά.

Τούτ' η δεύτερη τότε συνέφερε ολότελα. Πικρογέλασε.

- Τι έκανες εσύ, μωρέ σαμιαμίδι; Με κατούρησες πάλι, ναι; Στάσου να σε τυλίξω τώρα και με τη χλαίνη, ειδαλλιώς θα ξεπαγιάσει ο ποπός σου και θα 'χουμε χειρότερα.

Τράβηξε την άκρη της χλαίνης, μα στην προσπάθεια να το βολέψει το ταρακούνησε και κείνο έμπηξε τα κλάματα.

Τρόμαξε.

- Σουssssss... Μη φωνάζεις... Θα μας ακούσουν... Σουssssssss... Ζυγώνουμε στο χωριό και μας πρόκειται στόχαση. Μη βλέπεις που τ' απaráτησαν οι Ιταλοί κ' έφυγαν, παίρνοντας μαζί και τους Αρβανίτες κάτοικους. Μια φορά κοντά στις γραμμές τους βρίσκεσαι και δεν ξέρεις αν δεν ξαναγύρισαν - ξέρεις; Σουssss...

Μα κείνο δεν έλεγε να σταματήσει.

- Ωχωχώχ... Άσκημα την έχουμε. Κάνε νάνι μωρέ, κάνε νάνι. Σε παρακαλώ... Να, σε κουνώ, σε νανουρίζω, σε νανουρίζω.

Κοιμάται το πουλάκι μου,

Σε μια ροδιά 'πο κάτω...

Κάνε νάνι... Άιντε να 'χεις την ευκή του Χριστού και της Παναγιάς, κάνε νάνι πριχού μας μπαγλαρώσουν οι κοκορόφτεροι, και δεν το 'χω σκοπό να βρεθώ αιχμάλωτος. Σε παρακαλώ... φιλώ τον απαυτό σου... κάνε νάνι, κάνε νάνι, κοιμού...

Κείνο τα ίδια και χειρότερα. Έσκουζε, σάμπως να το κετούσαν με καρφίτσα.

Τα χρειάστηκε, για καλά.

- Τώρα...; Τι γίνεται τώρα ε; Εσένα λέω, κύριε «ξυνομούρη». Θέλω να πω η μέθοδο «συναισθηματισμού...» - κάπως έτσι δεν την είπες; Τι γίνεται η μέθοδος, ε; Τον κακό σου τον καιρό γίνεται. Κι όσο για σένα μωρέ γατί, αρβανίτικο σσί δεν είσαι, πώς μπορείς να καταλάβεις από παρακαλετά, - μπορείς;

Κείνο τσίριξε πιο δυνατά, λες και του κακοφάνηκε. Τον έσκιαξε.

- Καλά, καλά... δε σε βρίζω, τότε παίρνω πίσω το λόγο μου, είσαι καλό εσύ, είσαι χρυσό, δεν είσαι πεισματάρικο, μόνο κοιμού.

Έτάσε τον τόπο.

- Α, εκείνά στην απανεμιά είναι καλά, είναι πολύ καλά, μας βολεύει, έλα να κάτσουμε κομμάτι, θέλω να πω να κρυφτούμε να δούμε τι θ' απογίνουμε.

Πέρασε κάτ' από τα χιονισμένα κλαδιά ενού δέντρου, θεριού, και τ' απίθωσε σε στέγνα. Πήρε να το χτυπά, μαλακά, με την απαλάμη, πότε στην κοιλιά, πότε στην πλάτη, να το νανουρίζει, να του τραγουδά, πνιχτά, να του παρασταίνει με σφύριγμα πουλιά κελαϊδιάρικα, την καρδερίνα, το σπίνο, τ' αηδονάκι.

- Σουςςςς... Κάνε νάνι, κάνε νάνι μωρέ, σου το 'πα, δε σου το 'πα, πως άμ' ακούσει κοκορόφτερος να κλαίει παιδί σε τούτη την ερμιά και την αγρίλα, θα μας την ανάψει τη ριπή και με το

δίκιο του. Κάνε νάνι. Δεν το 'χω σκοπό να πάω στρατοδικείο. Τ' ακούς; Πρέπει να σε παραδώσω στις γριές. Κι αν δεν τις βρω, τραβώ και πιο πάνω. Στον κολονέλο τους, μπορεί και στον πάπα της Ρώμης. Μια φορά πίσω δε σε πηγαίνω. Όχι, όχι, δεν του τη δίνω τέτοια χαρά του «ξυνομούρη», δεν του τη δίνω τέτοια χαρά. Κάλιο το 'χω να σε σβουριξώ σε κάνα γκρέμι, όμως αυτό μην το βάζεις με το νού σου, δε γίνεται, δεν το κάνω, δε γίνεται.

Το λοιπόν κοιμού. Κάνε νάνι, χρυσό μου, κάνε νάνι, γλυκό μου, κάνε νάνι... σκασμένο μου, που να σκάσεις και να πλαντάξεις, αρβανιτάκι πεισματάρικο και θα τότε κάψω, μωρέ, τον άντρα που θα σε παντρευτεί, με το που θα σε σώσω τώρα δά, - φτού σου...

Ήταν ολότελ' αποκαμωμένος, απελπισμένος κ' ένιωθε την οργή να του πλαντά την καρδιά.

Σήκωσε τα χέρια και πήρε να βαρά, με τις γροθιές, το κεφάλι του να το συντρίψει.

Και τότες...! Ναι, ακριβώς, τότες, του φάνηκεν ως να σάλεψε κατιτί παραδίπλα του. Απόμεινε, για λίγο, στη θέση που βρέθηκε, με τις γροθιές κολλητές στα μελίγγια, κι απέ, έστρεψε αργά αργά και με στόχαση.

Δυο κορμιά κοκορόφτερων «ναι μωρέ, δυο κορμιά» ήντουσαν, ριγμένα, «πρηνηδόν», πάνω στο χιόνι, μιαν οργιά παρέκει κι άλλες τόσες κάννες τουφεκιών, σχεδόν κολλητές στο στήθος του.

Σήκωσε τα χέρια και μαρμαρώσε.

Έκλεισε τα μάτια και μονομιάς τα ξανάνοιξε. Πάσκιζε να συνεφέρει, να σκεφτεί κάτι, ν' αποφασίσει, μα δεν τα κατάφερε και, τέλος, τ' άφησε στην τύχη και χαμογέλασε ηλίθια.

- Μπον τζόρνο, αμίκοι.

Δεν πήρε απόκριση. Άλλος θα τα 'χανε, κείνος ξεθάρρεψε.

- Μπον τζόρνο, σενιόροι. Είμαι ο «τρελός». Ο «τρελός» από το δεύτερο λόχο, συνάδελφος παναπέι, Γκρέκο συνάδελφο, καπίτο;

Γυρόφερε, πυρετικά, το βλέμμα του στα πρόσωπά τους, που τα ξεχώριζε, μόλις, μέσα στην ανταύγεια του χιονιού.

- Μη φοβάστε. Δε θα σας κάνω τίποτε. - Να κατεβάσω τα

χέρια; Εγώ είμαι ο χειρότερος στρατιώτης του ελληνικού στρατού και δεν τα καταφέρνω τα σπουδαία. Έτσι λέει ο «ξυνομούρης» - φωτιά να τόνε κάψει. - Σι, σι, ο σενιόρ κολονέλο ξυνομούρη, καπίτο; Ο «χειρότερος», έτσι λέει, καπίτο;

Κατέβασε τα χέρια με τρόπο και τους ξανατήραξε. Δεν αποκρένονταν και δε σάλευαν.

Ξεθάρρεψε. «Αν βούλονται να με σκοτώσουν» λόγιασε, «θα το 'χανε κιόλας κάνει». Τους ξαναχαμογέλασε.

- Σι σενιόροι... Ίο αμίκο... Αμίκο, ναι... Και τούτο που θωρείτε, το σκασμένο, είναι παιδί. Σι, σι, παιδί, μπαμπίνο - κατάλαβες; Και κλαίει. Κλαίει... να, πώς το λένε εσείς, κάνει βάααα, βάααα, κλαίει. Σι, κλαίει. Τ' ακούτε - δεν είν' έτσι; - κλαίει...

Τίποτα. Κείνοι τόνε σημάδευαν πάντα και ταξίδευαν το βλέμμα τους, από το πρόσωπό του στον μπόγο που τσίριζε και πάλε πίσω. Κάκιωσε με τον εαυτό του.

«Μωρέ τι κάθουμαι και τους λέω; Παιδί... κλαίει... παιδί... Αυτά τα βλέπουν και τ' ακούν, μήτε γκαβοί 'ναι μήτε κουφοί, ψέματα; Άλλο χρειάζεται».

Έστυψε το μυαλό του - ήταν σαν να το 'πιασε με τα δυο χέρια και να το τέντωσε... να το τέντωσε... - βρήκε.

Στράφηκε κατά το παιδί, που μόλις πριν ένα λεφτό λούφαξε.

- Γιατί σταμάτησες εσύ; Κακορίζικο, ανάποδο. Κλάψε.

Άπλωσε τα χέρια, το πήρε στην αγκαλιά του, ανάγειρε και το σήκωσε ψηλά στον αγέρα. Σύγκαιρ' ανασηκώθηκαν καταπάνω του κ' οι κάννες των τουφεκιών. Τήραξε τους μπρουμυτισμένους, ούλος εξυπνάδα. Στόλισε τα χείλια του με το πιο πλατύ χαμόγελο της ζωής του. Γλυκομίλησε.

- Αμίκοι... Ξέρετε τι 'ναι τούτο που κρατώ στην αγκαλιά μου; Δεν το ξέρετε; Θα σας το πω εγώ. Ο Χριστούλης. Σι, μπένε Χριστούλης...! Άβε Μαρία - καπίτο; Τόνε βρήκα στη φάτνη της Βηθλεέμ, πάνω κει στο Γκέκικο χωριό. Ο Ιησούς Χριστός ο Ναζωραίος, ο βασιλεύς των Ιουδαίων. Ο άγιος, ο αναμάρτητος, ο λεβέντης, που τόλμησε να γεννηθεί στην πρώτη γραμμή του μετώπου - καπίτο; Ανάμεσα σε παλικάρια σαν εσάς και σαν εμάς, που πολεμούν για την πατρίδα και χύνουν το αίμα

τους πάνω στο χιόνι και κοκκινίζει κείνο και γίνεται... κόκκινο... Σι σενιόροι. Και πρέπει να τότε σώσουμε τον Χριστούλη... Να τότε σώσουμε - καπίτο; Για τούτο εγώ σας τον παραδίνω. Και σεις να τον πάτε σε κείνες τις μουστογριές, τα χούφταλα, που τον περιμένουν στο χωριό. Στις γριές... πώς τις λένε εσείς; Να, τούτες... Είπε, και πήρε να τις παρασταίνει, γυροφέροντας πάνω στο χιόνι, γερός και κούτσα κούτσα.

- Τις γριές - καπίτο; Μάμα, σι μάμα. Όχι μάμα, μάμα της μάμας, γριά, γριά. Και να του δώσουν να φάει, μαντζάρε - καπίτο - και να τότε λούσουν, μπανιάρε παναπεί και να τότε μωρώσουν και να τότε βάλουν να κοιμηθεί στα πούπουλα.

Κ' εγώ να γυρίσω στο λόχο μου. Στον «ξυνομούρη». Σι, κολονέλο ξυνομούρη, σινιόροι - καπίτο; - μπράβο.

Κείνοι μήτε αποκρέθηκαν, μήτε σάλεψαν.

Όμως τουτουνού δεν του το 'βγαζες από το μυαλό, πως λύθηκαν στα γέλια - τους άκουσε καθαρά - και πως πάσκιζαν να μην αποδείχνονται.

«Μωρέ θα σας το φορτώσω» είπε από μέσα του, «θα σας το φορτώσω, όπως με βλέπετε και σας βλέπω, μόνο μ' εμένα δεν ξέρω τι θα γίνει. Λες να μ' αιχμαλωτίσετε;»

Έγειρε το κεφάλι του πάνω στο παιδί. Ανασήκωσε το τρίγωνο της κουβέρτας και το τήραξε στο πρόσωπο. Κείνο ναγκάθηκε από την πείνα, την κούραση, το κρύο και το κλάμα κ' έδειχνε σαν 'ποθαμένο.

Τρόμαξε και μονομιάς αποξεχάστη.

Ο νούς του συννέφιασε, θόλωσε. Ο λογισμός του μπερδουκλώθηκε, γλίστρησε, ξεστράτισε, έδωκε μια, τινάχτηκε στα περασμένα, σε κείνα που του πλαντούσαν ολοζώης την καρδιά και τον έκαιαν, σκόνταψε κάπου... σταμάτησε.

- Το παιδί μου... Το κοριτσάκι μου..., σπάραξε ξάφνου.

Βοήθεια... Ένα γιατρό... Δε φταίει αυτό αν εκείνη μ' απαράτησε κ' η μοίρα τήνε πλέρωσε με θάνατο... Είναι ορφανό τώρα... δίχως μάνα... Βοήθεια, άνθρωποι... πεθαίνει το κοριτσάκι μου... ένα γιατρό... βοήθειααααα...

Κι ακριβώς τότες, ο ένας από τους μπρουμυτισμένους τινά-

χτηκε ορθός.

- Σουούς... Πάψε μωρέ «τρελέ» και θα σ' ακούσουν οι φρατέλοι. Πάψε και μ' έκανες να κλάψω..., έγρουξε.

Ο άλλος απόμεινε σύξυλος. Οι κόρες των ομματιών του φτούρησαν μονώρας κ' έγιναν μεγάλες σα δίφραγκα.

- Εσύ σαι, Πατσούρα;

- Ποιος μωρέ ήθελες να 'τανε, ο βασιλιάς Ηρώδης;

Χαμογέλασε. Η καρδιά του ζεστάθηκε.

- Φοβήθηκα μην πέθανε, Πατσούρα, και μου 'στριψαν. Λάθησα ζάει.

Ο άλλος δεν άκουσε, μονάχα ρώτηξε:

- Παναπεί σ' απαράτησε η σκρόφα κι ο θεός τήνε πλέρωσε - έτσι;

- Μη βρίζεις.

- Δε βρίζω τη δική σου. Τη δική μου βρίζω, που δεν πλέρωσε τίποτα, πάρε ζει και ζώνεται με τον άλλο.

- Και το παιδί; Το 'χεις μωρέ;

- Το παιδί... Τραυματίστηκαν στο ίδιο αυτοκινητιστικό ατύχημα και πέθανε στην αγκαλιά μου.

- Έτσι; Το λοιπόν, να το ξέρεις τρελέ, είσαι κουφός. Είσαι πολύ κουφός και δεν αποδείχνεσαι. Εγώ δεν το μπορώ.

Αιντε τώρα. Πάμε. Τ' αποδέλοιπα, αν σου κάνει όρεξη, μου τα λες μετά.

- Πού να πάμε;

- Στο Αφιόν Καρά - Χισάρ. Στο λόχο, μωρέ, πού αλλού;

- Στον «ξυνομούρη»;

- Σ' αυτόνε. Είναι καλός. Τι να σου κάνει και τούτος; Λίγο παραϋστερα που 'φυγες, πήρε να δέρνει το κεφάλι του με τις γροθιές και να κάνει σα σεληνιασμένους.

Κατάλαβα. «Εντάξει, κύριε λοχαγέ, θα τα κανονίσω» του 'πα.

«Τρέξε... Τρέξε, μωρέ Πατσούρα, και φέρτονε πίσω με το παιδί...

Τρέξε κ' είμαι ασυγχώρητος... είμαι βάρβαρος... είμαι...»

Δεν τ' άκουσα τ' άλλα. Πήρα τούτονε κ' ήρταμε. Όμως εσύ άλλαξες δρόμο και δε βιαζόσουν φαίνεται.

Φτάσαμε πάνω στο χωριό. Μήτε γριές, μήτε 'ποθαμένη στα

χαλάσματα. Κι αν δεν ακούαμε το κλάμα, θα γιαγέραμε στο λόχο και θα σ' απαρατούσαμε.

Αιντε τώρα πριχού μας μπαγλαρώσουν οι λύκοι της Τοσκάνης. Και πριχού το χάσεις και τούτο, από την πείνα. Γιατί θαρρώ πως το θες δικό σου - έτσι θαρρώ.

Κι ο λοχίας Πατσούρας γρικώντας, μέσα στο σκοτάδι, τον «τρελό» να βουρκώνει, τράβηξε από το μανίκι τον άλλο φαντάρο και πορεύτηκε γρήγορα, καταμπρός, να τον αφήκει λεύτερο να κλάψει. Κι αυτός έκλαψε...

Πρώτη φορά σε πολλά, σ' αμέτρητα χρόνια.

Μαύρος σταυρός στο χιόνι

Δεν ήταν η πρώτη φορά που ο λοχίας Κωνσταντής Λεμονόπουλος τραυματιζόταν σ' επίθεση.

Μήτε κ' η πρώτη που οι δικοί του τον απαράταγαν, λιγοθυμισμένο, στο πεδίο της μάχης.

- Θα μ' έχασαν πάλε, λόγιασ' ευτύς ως τα κατάφερε ν' ανοίξει τα μάτια και να συμμαάσει κομμάτι τα συλλοϊκά του. Θα τους πήραν φαλάγγ' οι φρατέλοι και καθώς έγινε το «σώσε», μ' απαράτησαν εδωνά που με βρήκε το κακό.

Τούτα μόνο πρόφταξε να διαλογιστεί και ξανάπεσε σε βύθο.

Όμως, μ' όλο το θάμπος που κάτεχε τη σκέψη του και δεν την άφηνε να λαγαρίσει, στο βάθος του μυαλού του ξεδιάλυνε πως, τούτη τη φορά, τα πράγματα δεν ήντουσαν καθώς τις άλλες.

Μήτε καθώς την πρώτη, π' ως άνοιξε τα μάτια, κείνο π' αντίκρισε, μετά χαράς του, ήταν ο ουρανός, που τότε τήραζε γαλήνιος με μυριάδες φωτεινά μάτια, τ' αστέρια του.

Μήτε καθώς τη δεύτερη, που 'νειρευόταν - λέει - βαριά πέτρα να του πιλατεύει την καρδιά κι ως συνέφερε και ξεδιάλυνε τα γύρα του, είδε πως ήταν το κορμί ενού σκοτωμένου Ιταλού φαντάρου, που σωριάστηκε πάνω του και του πλάκωνε το στήθος.

Η αλήθεια, για το τωρινό, δεν μπορούσε ακόμα να πει ακριβώς, όμως προσώρας κείνο που 'νιωθε ήταν πως το κορμί του σκαμπανέβαζε - ναι. Σάματι να 'τανε - λέει - ριγμένο τα μπρούμυτα, πάνω στην κουπαστή της βάρκας του, της «Μαρίτσας», που πήνε δέρνανε, στ' ανοιχτά, πελαγίσια κύματα.

- Πέθανα..., διαλογίστη μονομιάς. Πέθανα μωρέ και τώρα με ταξιδεύουν για την «Παράδεισο» οι αγγέλοι, με βάρκα. Αυτό είναι.

Κάτι θυμήθηκε, χαμογέλασε.

- Φτερά. Έτσι, παπα Μάνθο; Άμα πεθάνει, λέει, ο άνθρωπος, η ψυχή του βγάζει φτερά και πέτεται για την Παράδεισο.

Χμ! Σάματι μπορώ να γυρίσω πίσω να σου πω για τη βάρκα; Όμως - γέρος είσαι - καρτέρα λίγο και θα διείς τι παναπεί σκαμπανέβασμα ψυχής - θα το διείς.

Γρικούσ' εντός του την ταραχή ν' αυγατίζει κι ολοστερνά μian όρεξη να ξεράσει τα σωθικά του. Και ποιος να πεις; Ε-τούτος, που το κολοβράκι στα σκέλια του δε στέγνωσεν ολο-ζωής από το θαλασσόνερο. Παράξενα πράματα!

Κιότεψε. Πήρε την απόφαση να μπήξει φωνή στον άγγελο, το βαρκάρι, να ποδίσει σε μian απάνεμη κόχη, να καταλαγιά-σει κομμάτι το κύμα κι απέ δεν είχε λόγο ν' αρνηστεί να τότε ταξιδέψει στην «Παράδεισο».

- Έιμι εσύ..., έγρουξε, βάζοντας ούλη του τη δύναμη.

Κ' ευτὺς του φάνηκε, μέσα στο θάμπος του νου, ως να πήρε απόκρεση κοντινή.

- Νο μιλάει. Κατάλαβα; Νο μιλάει.

Πεισματώθηκε.

- Γιατί; Εμένα που με βλέπεις, το 'χω χούι να λέω πολλά. Τόκαν' ακόμα και στην εκκλησιά, την ώρα της λειτουργίας - βάζεις με νου; Η αλήθεια τα χωρατά μου με τις γυναίκες, κείνη την ώρα, τα 'λεγα τραγουδιστά, κατά τον ίσο των ψαλτάδων. Σταυροκοπιόμουν κιόλας κ' έτσι τότε ξεγέλαγα τον παπα Μάνθο, π' αγριοκοίταζεν από την «Ωραία Πύλη».

Τον παπα Μάνθο...! Δύσκολο να τότε γελάσεις. Πολύ δύ-σκολο.

Είχε κάτι μάτια, που σε κάρφωναν, πιότερο κι από τα μάτια του Παντοκράτορα στο τέμπλο. Μόνο εγώ τότε κατάφερνα.

- Νο παρλάρε αμικό... Νο μιλάει... πρέγκο, νο μιλάει...

Φουρκίστηκε.

- Θα μιλάω. Ναι, μωρέ, θα μιλάω. Μ' αρέσει, το 'πα κιόλας - δεν είν' έτσι; Μ' αρέσει. Κι απέ τι Κωνσταντής θα 'μouna σα δε θα 'χα μια ψυχή πολυλογού κι αλέγρα, ε; Σα θα 'χα μια μουφλούζα κι αγέλαστη, καληώρα σαν του γείτονα του Παναή - μούργου, ε;

Δε θα 'μouna, σου λέω, Κωνσταντής. Άλλο θα 'μouna - ναίσκε.

Είπε και πριν αποσώσει καλά - καλά:

- Για στάσου... Παρλάρε... Νο παρλάρε... - έτσι δεν είπες, πολυώρας; Το 'πες, ναι. Όστε Ιταλός κι ο βαρκάρης άγγελος της Παράδεισος; Χμ! Κ' είχ' ακουστά εγώ, πως ήτανε - λέει - Κεφαλονίτης καπετάνιος. «Το λοιπόν», σκεύουμεν, «σνάφι είναι τος, πατριώτης είναι τος, θα 'χω τα μέσα».

Κρίμας, κρίμας.

Χαμογέλασε κι ολομεμιάς, ως να δέχτηκε σφυριά, κατακούτελα, γρίκισε τη σκέψη του να λαγαρίζει, να ξεθαμπώνει το φώς του, κ' είδε καθαρά πως κείτονταν τ' ανάσκελα καταγή και πως ένας Ιταλός φαντάρος, μπρουμντισμένος πάνω στο χιόνι, σούρνονταν τα πίσω και πάσκιζε να σούρνει και τον ίδιονε, αγκομαχώντας άγρια.

Να, τώρα, ξέκρινε και τα δέντρα, που θαρρείς και στράτιζαν καταπίσω. Και τα χιονισμένα χαμόκλαδα, που μέριαζαν στο διάβα τους. Ως και τ' αγριοπούλια του βουνού, που ξεκούρνιαζαν σκιαγμένα, πέτουνταν καμπόσο κι απέ κόνευαν πάνω στο παχύ χιόνι και ξεπάγιαζαν.

Το κεφάλι του ήτανε ριγμένο πάνω στο χιόνι και τόσο κοντά στο κεφάλι του άλλου, ώστε ν' ακούει τ' αγκομαχητό του και να γρικά τη ζεστήν ανασαιμιά που ξέφευγε από τα πυρά στήθια του ίσια πάνω στο δικό του μάγουλο.

Ακόμα λίγο και ξεθάμπωσε για καλά. Σύμμασε το μυαλό, το ζόρισε λίγο, θυμήθηκε, κατάλαβε.

Δεν ήτανε λοιπόν Ιταλός άγγελος που τότε ταξίδευε στα νερά της Παράδεισος, με βάρκα που σκαμπανέβαζε στο κύμα. Ήταν Ιταλός φαντάρος, που τότε ταρακούναγε, καθώς τον έσουρνε πάνω στο χιόνι, πότε γλυκά και πότε με δύναμη.

Βάλθηκε ν' αφουγκριέται το κορμί του. Δεν του πονούσε. Γέρεψε και το στομάχι του από κείνη την ταραχή, έγιανε. Ένιωθε καλά, τόσο καλά που χωράτεψε κιόλας από μέσα του. «Δε με σήκωσε η θάλασσα, μου πρόπονταν βουνό», είπε. Κι απέ. «Καμώσου τον ψόφιο Κωνσταντή. Τι τα θες να ζωντανέψεις, έτσι καλά που 'σαι βολεμένος εδωνάς. Άσε για τώρα να σε ταξιδεύει τούτος και παραῤστερα βλέπεις».

Είπε και μονομιάς... βρέθηκε να μη σαλεύει.

Γιατί ο άλλος, άλλα βουλήθηκε κι αυτήν ίσα ίσα την ώρα. Βόγκησε δυνατά, τον απαράτησε και γκρεμίστηκε κι ο ίδιος δίπλα του ξέψυχος.

- Οπαλά...! Γιατί, μωρέ συνάδελφε; Μια χαρά τα πηγαίναμε. Τα 'πε δυνατά τούτα τα στερνά κ' εντύς ετοίμασε τις γροθιές του, να παλέψει.

Όμως ο άλλος δε σάλεψε.

Γύρισε και τον είδε, παραδίπλα. Ριγμένος πάνω στο πλευρό, ξεφύσαγε σα σακατεμένο ζωντανό και με την ανάσα του έλιωνε το χιόνι.

Χωράτεψε πάλε:

- Κουρασμένος φαίνεσαι, μωρέ φίλε, γιατί;

Ανάγειρε και τότε τήραξε ξανάς. Άπλωσε το χέρι και σήκωσε το κράνος από το μέτωπό του. Ξαφνιαστήκε:

- Μπα! Τι 'ναι πάλε τούτο; Εσύ 'σαι παιδί! Ναι μωρέ. Πάω στοίχημα πως δεν έχεις ξουριστεί ακόμα. Για δε χείλια! Κοντυλένια. Θα τα ζήλευε και παρθένα, - ουμ! Και φρούδια καμάρες, τς, τς, τς...!

Παναπεί εθελοντής - έτσι; Χμ... Μου 'λαχε να διώ κι άλλα μουσκάρια σαν και του λόγου σου. Βέβαια.

Καληώρα το γιό μου. Μωρέ δεν καθούσασταν με τη μάνα σας, πάρε που 'ρθατε στα δύσκολα. Τούτα είναι για τους πατεράδες σας.

Ζύγωσε κοντύτερα. Έδωκε μια με το χέρι, τότε ξεκατέλωσε από το κράνος, έσκυψε πάνω του.

- Μ' ακούς; Εσένα λέω, παιδί, μ' ακούς; Δεν κρένεις; Χα! Μωρ' εσύ, για άρρωστος είσαι, για 'ποθαμένος. Μα το θεό.

Απίθωσε την απαλάμη στο μέτωπό του.

- Ωχούου...! Ριάζεσαι! Με τόσο κρύο και το μέτωπό σου καίει, σαν πυρωμένη πέτρα. Ωχούου! Για τούτο τα μάγουλά σου κοκκίνισαν, σαν παντζάρια. Παιδί, ε παιδί... συνάδελφε.

Δεν πήρε απόκριση.

Ο άλλος έπεσε σε βύθο και μόνη η ανάσα του ακουγόταν, ο-γρήγορη και σφυριχτή.

Απόμεινε, για πολύ, να τότε τηρά στο πρόσωπο, βουβός. Με

τέτοιο τρόπο, που γινόταν φανερό πως ο νους του τότε ταξίδευε σ' αλλοτινές ώρες, πως αποξεχάστη ολότελα κειδώς κι ονειρευόταν. Μηχανικά έψαξε στην τσέπη της χλαίνης του και τράβηξε μια σιδερένια ταμποκέρα. Πήρε τοιγάρο και τ' άναψε με φυτίλι. Τράβηξε τρεις απανωτές ρουφηξιές, κατάπιε λαίμαργα τον καπνό, τότε κράτησε για πολύ μέσα στα πλεμόνια του και τέλος τον φύσηξε, βογκώντας, από τα χείλια και τα ρουθούνια του. Τα μάτια του γυάλισαν, οι γροθιές σφίχτηκαν, το στόμ' απόμεινε μισάνοιχτο να καρτερεί την απόλαψη.

Το ξανάκανε. Μια, δυο, πολλές φορές. Ρούφηξε, κατάπιε, γιόμοσε καπνό τα πλεμόνια του, τα ξέστανε, θαραπαύτηκε.

- Παιδί...!, είπε κ' ήτανε ως να βόγκησε δυνατά. Και πάλε:

- Παιδί... κ' έκλεισε τα μάτια.

«Αν τ' αφήκω εδωνάς, θα πεθάνει, αυτό 'ναι βέβαιο, - κιόλας κιντυνεύει. Μ' αν τα καταφέρω και...».

Άνοιξε τα μάτια, έφτυσε, με δύναμη, στο χιόνι τ' αποτοίγαρο, που 'σβησε κολλητό στο κατωχείλι του και τινάχτηκε πάνω.

- Πάμε, συνάδελφε, είπε και γονάτισε πλάι του.

Και να ξέρεις, δε θα μου χρωστάς τίποτα. Σειρά μου - κ' έτσι να το πεις. Φορτώνουμε πρώτα τον γυλιό σου - καλό που δεν τον απόρριξες, θα μας χρειαστεί. - Έλα τώρα κ' εσύ. Η αλήθεια, εδωνά, στο ριζάφτι, τότε γρικώ ακόμα τον πόνο. Κάποιος δικός σου μου την έφερε, φαίνεται, άσκημα την κοντακιά, για τούτο κ' έχασα τα συλλοϊκά μου, όμως μη σε νοιάζει εσένα και βαστούνε τα κότσια του Κωνσταντή. Το λοιπόν έλα... Αγάλια... θα σε πάρω στην πλάτη μου και...

- Μάμα... μάμα μία...

- Μίλησες; Καλό αυτό, χαίρουμε. Μάμα... έτσι; Μάμα. Χμ! Αργά πήνε θυμήθηκες. Για τούτο σου 'πα πριν, να καθόσουν μαζί της. Σοβαρά το 'λεγα. Τούτ' η δουλειά - ο πόλεμος - είναι για τους άντρες - το κρένω και το πεισμώνω - δεν είναι για τα παιδιά. Για τους πατεράδες σας είναι, για μένα, για τον δικό σου, για τον άλλο.

Αιντε τώρα. Αγάλια, είπαμε. Αγάλια. Έτσι μπράβο. Πέσε με την κοιλιά πάνω στον ώμο μου! Δεν έβγαλες γκιχ, έτσι; Σε

χαίρουμαι. Είσαι πεισματοάρης - παλικάρι θαλαπώ - το ίδιο είναι. Γιατί μη θαρρείς πως δεν το κατάλαβα που πονάς. Το πήρε το μάτι μου το τραύμα σου στο μερί - φως φανάρι πως είναι μεγάλο. Το πιλάτεψες και με το δρόμο. Με το βάρος που σήκωσες. Κοντά είναι να κακοφορμίσει κι αν δεν κακοφορμίσει.

Τέλος, αυτό το βλέπουμε με τη σειρά του. Με την ώρα του. Για τώρα, σηκωνόμαστε. Προσοχή.

Ανάγειρε. Αργά και με τέχνη.

Στυλώθηκε καλά στον τόπο και ζύγιασε το φορτιό στον ώμο του. Σήκωσε ψηλά το κεφάλι, 'ξέτασ' ένα γύρω τον τόπο, οσμίστηκε τον αγέρα, σα λαγωνίκα, μια και δυο φορές. Έβγαλε την ταμπακέρα, άναψε τσιγάρο, κίνησε.

- Με τ' όνομα του Θεού - Αμήν.

Ολόγυρά τους, άλλο δεν ύπαρχε, πάρεξ χιόνι.

Τόσο πηχτό και βαρύ, που κατάχτησε τα πάντα, τα δούλωσε και τα νέκρωσε, σάμπως ανελέητος εξοντωτής απιδρομέας.

Το μάτι δε δύνονταν να ξεχωρίσει τίποτα. Ποριές, βράχια, χαμόκλαδα, πλαγιές και γκρέμια, ούλα ήντουσαν ίδια. Ίσια, κάτασπρα, 'ποθαμένα. Μονάχα τ' αγριοπούλια, σαν υποψίες ζωής, ζουγράφιζαν, πού και πού, με σκούρες πινελιές - το φτεράκισμά τους - τη λευκή απεραντοσύνη.

Ο Κωνσταντής πατούσε και βούλιαζε.

Το χιόνι του 'φτανε μέχρι το γόνατο, φορές φορές και μέχρι τη μέση. Πριν ρίξει καινούργια δρασκελιά, το 'σκαφτε με τη μύτη της αρβύλας του και το 'σπρωχνε με τα μεριά και τα γόνατα. Κι όσο νικούσε, τόσο αντρείευόταν και πείσμωνε.

Στην πλάτη του ο άλλος συνέφερε μια στιγμή κι ούλο μουρμούριζε:

- Σκούζει... αμίκo... Σκούζει...

Τον αποπήρε:

- Σκούζε, μωρέ παιδί, τι μ' αρωτάς; Άμα σου κάνει όρεξη, σκούζε.

Μετάνιωσε.

- Συμπάθα με. Δεν το 'θελα. Ζορίζομαι, βλέπεις. Κι άμα ζορίζεσαι, εύκολα σε βρίσκουν τα δαιμόνια - ψέματα;

Έριξε μιαν ακόμα δρασκειλιά κι απέ:

- Αλήθεια, δε σ' αρώτησα πού και πώς με βρήκες. Και γιατί με ξεχώρισες - αυτό προπάντων. Με το κακό που 'γινε θα βρισκό-
ντουσαν και δικοί σου, αναγκασμένοι, τρογύρω - δεν μπορεί. Μηδά γιατί εγώ φώναζα πλιότερο για βοήθεια; Ε; Πέτο. Πέτο
μωρέ παιδί και τότε φτύνω τον Κωνσταντή. Τόνη φτύνω ευτύς
και μια και δυο φορές και τότε αισχαίνουμαι - ναι.

Τέλος, το κλωθογύρισα, ξέρεις πολυώρας στο μυαλό μου και
τ' αποφάσισα πως εμένα λυπήθηκες - τι τα γυρεύεις; - μπορεί
και γιατί 'μαι γέρος, - μπορεί.

Με λυπήθηκες! Χα. Αμί πώς αλλιώς θ' απόδειχνες πως είσαι
παιδί, ε; Πως είσαι άπραγος και χαζούλης.

Λυπούνται, μωρέ, στον πόλεμο; Σκοτώνουν. Ναίσκε, σκοτώ-
νουν, αυτό 'ναι η τέχνη. Ειδέ και πεις να λυπηθείς, τότες ούλοι
για λύπησ' είμαστε. Κ' εσύ εγώ κι ο άλλος κι ο άλλος... δικοί
σου, δικοί μου, πολλοί... πολλοί... είναι πολλοί, δε μετριού-
νται... είναι μυριάδες, τους πονάς... θες να τους πονέσεις ό-
λους, το χρωστάς, δεν προφταίνεις... σκοτώνεσαι...

Πνίγηκε...

Τα 'πε μονορούφι, δίχως σειρά, δίχως τάξη, με μιαν ανάσα,
φούσκωσε, πνίγηκε.

- Άι στην ευκή, ώρα που βρήκα για Σολωμονική - ψέματα;

Σταμάτησε. Ήξετασε πάλ' ένα γύρω τον τόπο, με πολλή στό-
χαση. Έφτυσε πέρα το τσιγάρο που κάπνιζε, άναψε δεύτερο,
ρούφηξε, αντρειεύτηκε στην καρδιά, κίνησε.

- Εσύ θ' αναρωτιέσαι τώρα πού σε πάω, - το ξέρω.

Χμ. Αν σου 'λεγα στη σπηλιά του Αλήμπαμπα, θα το πίστευ-
ες; Όχι. Το λοιπόν, λαθεύεσαι φίλε. Ναι, στη σπηλιά του Αλή-
μπαμπα σε παγαίνω. Θα με ρωτήξεις πού 'ναι; Σ' αποκρένου-
μαι. Κάπου. Κι απίς το λέω εγώ, έτσ' είναι. Κάπου.

Το λοιπόν κουράγιο. Σφίξε τα δόντια εσύ και τ' άλλα είναι
δικά μου. Θωρείς εκείό το δέντρο; Εκείό το θεριό, που γέρνει
καταμπρός, ε; Εκεί 'ναι η σπηλιά.

Πώς το ξέρω; Τ' οσμίζουμαι. Αλήθεια σου λέω. Άμα γεννη-
θείς και πορέψεις τη μισή ζωή σου στο βουνό, μαθαίνεις να τ'

αφουγκριέσαι. Έτσι. Και κείνο σε μπιστεύεται, κατάλαβες; Παρόμοια κ' η θάλασσα. Το λοιπόν βάστα.

Κι όσο για τα που θέλ' η περίσταση, μη σε νοιάζει και τα 'χω. Δό μου το χέρι σου.

Ου, δρόσισες καμπόσο. Καλό αυτό. Ακούμπα το εδωνά. Εκεί. Τι πιάνεις; Θα σου πω εγώ. Ένα μπουκάλι κονιάκ. Βέβαια. Παναπεί το φάρμακο - νογάς; Τη δύναμη, το κουράγιο. Ποιο κουράγιο, τη ζωή θαλαπώ, τη ζωή, κατάλαβες; Τη ζωή.

Φούσκωσε για καλά. Το φορτιό, το χιόνι π' ούλο και πήχτω-νε, το τσιγάρο, η κουβέντα και κείνος ο πόνος στο δεξί ριζά-φτι, που πάσκιζε να τόνε ξεχνά, τόνε ζόρισαν.

Σταμάτησε να πάρει μιαν ανάσα.

Το δέντρο... Το βλέμμα του καρφώθηκε πάνω του. Στοίχημα θα 'βαζε πως στη ρίζα του δε θα υπαρχε μήτε κόμπος χιόνι.

Κι ακόμα πως, δυο δρασκελιές πιο πέρα, θ' άρχιζεν η χαρά-δρα. Με τους θεόρατους, σπητούς βράχους. Π' αναμεσό τους θα ξεχώριζε τ' άνοιγμα της σπηλιάς, μαύρο κατάμαυρο, σα στόμα ενού τρομερού δράκου.

Τα 'ξερε καλά τούτα τα δέντρα, που φυούνται στα χείλια των γκρεμιών κι ούλο γέρνουν και κρεμάζουν στην άβυσσο, σα να πασκίζουν ν' αποκρεθούν στο κάλεσμα που τους πέμπουν, με το τραγούδι τους, οι κρυμμένες νύφες του δάσου.

Λογάριασε την απόσταση. Διακόσα μέτρα - ας πει να λα-θεύεται και μερικά - διακόσα πενήντα, αυτό είναι.

'Ξέτασε πάλε τον ορίζοντα. Κείν' η θολούρα, στο βάθος, μη-νούσε καινούργιο χιόνι. Κίνησε.

- Πάμε να προφτάξουμε. Τ' ακούς, παιδί; Βογκάς, έτσι; Πονάς.

Μη θαρρείς πως το ξέχασα. Και ποιος, εγώ; Που στο μερί ακριβώς το 'χω το τραύμα. Βέβαια. Γιατί εμένα που με θωρείς, μ' έπιασαν αιχμάλωτο οι δικοί σου. Βέβαια. Και σα με πήγαν στις γραμμές σας - άκου να γελάσεις - με παράδωσαν, λέει, σ' ένα νεαρούλη, να με πάει στο λόχο τους. Ένα παιδί, εθελοντή - κατάλαβες; Για τούτο σου 'πα πρωτύτερα, πως είδα κι άλλα μουςκάρια. Στο δρόμο του πήρα το τουφέκι. Τ' ακούς; Όσο να πεις κρεμμύδι, το 'χα στα χέρια μου.

Κείνο γονάτισε και με παρεκάλιε να μην το σκοτώσω. Του πήρα τον σκούφο. Ύστερα του 'δωκα μια στον πισινό, με το κοντάκι.

«Αι στη μάνα σου» του 'πα. «Μάμα... μάμα αντιάμο - καπίτο; Αιντε». Και τότες έγινε το κακό.

Κατάλαβε και πειράχτηκε. Είδες άνθρωπο να πειράζεται; Θα είδες δεν μπορεί. Η αλήθεια, είναι δύσκολο.

Κοκκίνισε. Έσφιξε τα δόντια και τις γροθιές, τινάχτηκε πάνω. Και ξάφνου, άρχισε να βαρά τα πόδια στο χώμα και να σκούζει. Τα χρειάστηκα. Γύρω γύρω ήντουσαν φυλάκια και θ' άκουαν. Τον αγκάλιασα:

«Μη χρυσέ μου... μη καλέ μου... 'σύχασε...». Τον φιλούσα.

«Εντάξει... Μην πας στη μάνα σου. Απίς και δε θες, μην πας. Έλα μαζί μου, σε παίρνω αιχμάλωτο... εντάξει;»

Τίποτα. Κείνο δεν έπαψε να σκούζει, σαν τραγί που το σφάζουν, και να κουπανά το χώμα με την αρβύλα του. Μήτε και σαν του 'κλεισα το στόμα, με την απαλάμη του χεριού του. Μήτε και σαν κόλλησα την κάννη του τουφεκιού στο πλευρό του.

Ήταν το παιδί που πεισμάτωσε κι άντρας που τότε ντροπιασαν. Το κατάλαβα και λάκισα. Το 'ξερ' από το γιό μου, πως τα πράματα δυσκολεύουν πολύ, πάνω που ο άνθρωπος στέκεται μισός παιδί, μισός άντρας. Έτο' είναι, δυσκολευόμουν.

Όμως τα φυλάκια μου 'ριχναν κιόλας. Και μια σφαίρα με βρήκε στο μερί. Είδα κ' έπαθα να τους ξεφύγω. Κ' έφτυσα αίμα να φτάσω στις γραμμές μας.

Αυτά. Για τούτο σου 'πα πως καταλαβαίνω τον πόνο σου. Πονούν τα καταραμένα τα τραύματα, πονούν πολύ. Κι αν πεις με τέτοιο καιρό, με κρύο, είναι να δαγκώνεις τα σίδερα.

Τέλος. Το πολύ πάει. Σε λίγο φτάνουμε στη σπηλιά κ' εκεί θα σε γιάνω. Σκάλισα τωραδάς που σταματήσαμε το σακίδιό σου κ' είδα πως τα 'χεις ούλα τα χρειαζούμενα. Και δε θα σ' αφήσω. Όχι δε θα σ' αφήσω, στο κάν' όρκο.

Μέχρι να 'ρτουν να μας βρουν. Ποιοι; Δεν έχει διάφορο. Δικοί σου, δικοί μου... οι άνθρωποι. Οι άνθρωποι, οι φαντάροι, σα θα 'ναι καλοί και ήμεροι, καθώς γιατροί και καθώς

άγγελοι της «Παράδεισος». Γίνεται.

Και τότες θα κάτσουμε αντάμα, αμέ; Θα καπνίζουμε και θα λέμε χωρατά, αλά ιταλιάνα. Βέβαια. Και θα μου ιστορήσεις και συ τα δικά σου, «το και το», για τη μάνα σου, π' ούλο πήνε κράζεις, και για την κοπελιά, δεν μπορεί, ε; Τέτοιο διωματά-ρικο κ' έμορφο παιδί που 'σαι, θα σε ρέγουνται οι γυναίκες - δεν μπορεί - ψέματα; Τέλος. Τα πράματα θα γίνουν καταπώς σου λέω, ναι. Μόνο τήρα να κρατήσεις ακόμα λίγο. Λίγο, λιγουλάκι. Δάγκωσε τη ζωή με τα δόντια, μην την αφήνεις να λακίσει. Τ' άλλα είναι δικά μου. Θα το διείς.

Έλεγε και προχωρούσε, αγκομαχώντας.

Η κουβέντα τότε ξεθέωνε, τον αφάνιζε, όμως δεν κόταγε να πήνε κόψει. Την είχε ανάγκη.

Κοντανάσαινε, σάματι καματερό που 'σερνε κάρο, βαριο-φορτωμένο, μέσα σε νιόργωτο βαλτίσιο χωράφι. Στερνά στερνά ένιωθε και τη δύναμή του να ξεφτάει, αμί και τα θάρρητα να τον αφήνουν. Τα πλεμόνια του φούσκωναν κι άναβαν. Η ανάσα, καφή και στεγνή, του ξεματούσε τα χείλια, που ψήθηκαν, έσκαγαν χαρακιές και μάτωναν. Τα μάτια του τυφλώθηκαν από τη γυαλάδα του χιονιού, θάμπωναν, δάκρυζαν κ' έτσουζαν, καθώς όταν παιδί του 'ριξαν μια χούφτ' άμμο στο πρόσωπο.

Ένιωθε τα γόνατά του να μην τον ακούνε πλιά και τη μέση να λυγά κάτ' από το βάρος του τραυματία, που θαρρείς κι αυγάτιζε στην πλάτη του.

Και, κοντά σ' ούλα τούτα, τότε απέλπιζε και το χιόνι, που πήρε να κυλά, δαρτό, από τα μεσούρανα, πηχτό και κρύο.

Νοιάστηκε, πάλε, τον άλλο.

- Πώς τα πας; Το χέρι σου είναι πάντα δροσερούτσικο. Έτσι λέω να 'ναι και το πρόσωπό σου, να μη ζεματά. Παναπεί δε θα 'χεις αψηλό πυρετό κι αυτό 'ναι καλό, αυτό 'ναι πολύ καλό.

Έφτιαξε κ' η ανάσα σου. Τώρα δεν πήνε γρικώ, καθώς πρώτα, βαριά και δύσκολη. Κι όσο για το που βογκάς, δε σε σκιάζουμαι, όμως, η αλήθεια, θα 'πρεπε να 'ξερα πώς είναι το τραύμα σου. Για τούτο βιάζουμαι να φτάσω στο δέντρο.

Πορπάτηξε, για λίγο, δίχως να μιλά κι απέ:

- Που λες, κείνο τον δικό σου, τον εθελοντή ντε, μπορούσα και να τότε σκότωνα. Κι αν το 'κανα, θα 'χα ούλο το δίκιο του κόσμου με το μέρος μου. Πόλεμος είναι, του ξέφυγα, έσκουζε, κιντύνευα - κατάλαβες; Το λοιπόν μπορούσα να του 'μψηξα την ξιφολόγη κατάστηθα και να σου τον έκανα μουλωχτό.

Δεν το θέλησα. Προτίμησα να λακίσω και να κιντυνέψω από τα φυλάκια.

Ξέρεις γιατί; Για το γιό μου. Για κείνον, ναι.

Σου 'κανα λόγο, πριν, για το γιό μου - δε σου 'κανα;

Ένας μονάχος. Ασλάνης σωστός! Και σπουδαγμένος. Τελειόφοιτος γιατρικής - πες επιστήμονας.

Τώρα δεν τον έχω... Σκοτώθηκε. Εδώ στο μέτωπο, πριν ένα μήνα. Εθελοντής, καληώρα εσύ.

Σταμάτησε για μιαν ανάσα κ' ύστερα, με φωνή ραγισμένη:

- Δεν τον έχω πλια δικό μου. Τον έχει ο Χάρος και τότε χαίρεται. Εδώ, στην τσέπη της χλαίνης, πάνω στην καρδιά, φυλάω το γράμμα της γυναίκας μου, της Σμαράγδως, που μου μίλησε το μαντάτο. Το 'μαθ' απ' όξω, λέξη τη λέξη:

«Κωνσταντή, καλέ μου,

Πάει το παλικάρι μας, πάει ο Γιωργής μας... Πήρα, προψές, ένα γράμμα και γράφει πως σκοτώθηκε στο Τεπελένι. Δε θα τον ξαναδούμε, Κωνσταντή, τον ασλάνη μας. Ωχού, την καψηρή εμένα, ωχού τη βαριόμοιρη. Και κάθουμαι τώρα με μάτια γιομάτα δάκρυα και σου γράφω το θάνατό του. Τήρα καλά μη σκοτωθείς κ' εσύ, Κωνσταντή. Τήρα καλά».

Ένας κόμπος του στάθηκε, ξάφνου, στο λαιμό, τον έκαιγε.

Έδωκε μια με δύναμη, τον κατάπιε, ξανάσανε.

- Θα πεις τι θέλω και σου τα λέω εσένα, - ψέματα; Εσύ δε νογάς γρι από τη γλώσσα μου - το κατάλαβα.

Ε... να... Μήγαρις νογά το δέντρο; Το βράχι; Το πουλί που, προψές, καθούτανε στο κλαρί της λυγαριάς και με τήραζε στη σκοπιά; Ε; Όμως εγώ τους τα 'πα και κεινώνει - ναι.

Το 'χω ανάγκη - κατάλαβες; Το 'χω μεγάλη ανάγκη, συνάδελφε.

«Κι οι άνθρωποι;» θα μ' αρωτήξεις, το ξέρω.

Ποιοι ανθρωποι; Άλλο άνθρωπος κι άλλο στρατιώτης. Σου το κρένει ο λοχίας Κωνσταντής Λεμονόπουλος αυτό και να τον ακούς. Ναίσκε, να τον ακούς.

Κ' εδώ πέρα, μονάχα στρατιώτες έχουμε κι αξιωματικούς.

Ξέρεις πώς με βλέπουνε τούτοι; Σαν πατέρα, λέει, ενού «ήρωα». Μου το 'πε κιόλας ο λοχαγός. Να έτσι: «Σε ζηλεύω λοχία Λεμονόπουλε, είσαι πατέρας ενός ήρωος».

Έτσι το 'πε. Κ' οι άλλοι το ίδιο.

Όμως εγώ λαχταρώ να με δει κανείς μονάχα σαν πατέρα.

Σαν έναν άντρα, που του 'κοψαν τη ρίζα, κείνη που θα τότε κράταγε δεμένο με τούτη τη γης. Και τούτονε και τ' όνομά του και την καρδιά του.

Όχι, σχώρα με. Μήτε και τούτο - το πολύ. Μονάχα σαν άντρα, που του αναρούφηξαν το αίμ' από την ψυχή. Κι απόμεινε κείνη στερεμένη. Δίχως πεθυμίες κι όνειρα. Δίχως αγάπη... «Άχρηστη...».

Τα στερνά λόγια τα 'πε αργά, σα να του δέθηκε η γλώσσα, κ' ευτύς βουβάθηκε.

Ο πόνος, ολομεμιάς, όρμηξε στην καρδιά του, τήνε κατήχησε, τήνε φαρμάκωσε, τήνε πλάνταξε για καλά. Κι αυτός, που τόσην ώρα πάλευε με τις ενάντιες δύνამες της φύσης, που τότε μπόδαγαν, φορτωμένος στην πλάτη το κορμί του άλλου, κι αντρειευόταν και τις ανικούσε, έτσι που θα τότε θιαμαίνονταν κι ο κύκλωπας Πολύφημος, ένιωσε ξάφνου τη δύναμή του λειπή και τα θάρρητά του να ξεφτούνε.

Ακόμα λίγο πάσκισε ν' αντρειευτεί, να στυλωθεί στα πόδια του, μα δεν τα κατάφερε. Σωριάστηκε μονοκόμματος, μαζί με το φορτιό του, τα μπρούμυτα, πάνω στο χιόνι κι απόμεινε κειδός ώρα πολλή, δίχως να σαλεύει.

Όμως το μυαλό του δούλευε και το παγωμένο χιόνι στο πρόσωπο του 'κανε καλό. Λόγιασε μεμιάς, πως αν απόμειναν έτσι για λίγο, τ' άσπρο σάβανο ογρήγορα θα τους κουκούλωνε και θα τους έθαβε και τους δυο.

Ανάγειρέ, με κόπο. Γύρισε τον άλλο τ' ανάσκελα, πέρασε τ' αριστερό του χέρι κάτ' από την αμασκάλη του και μπουσουλώντας,

με το δεξί και τα πόδια, πήρε να τότε σούρνει ξωπίσω του, πάνω στο χιόνι.

- Σχώρα με, παιδί. Σχώρα με, που κιότρεψα. Άνθρωπος είμαι, δεν είμαι σίδερο. Μου κόπηκαν τα ήπατα, απόκαμα. Όμως, τώρα, γέρεψα πάλε κ' είμαι ο Κωνσταντής, - μη νοιάζεσαι, - θα τα καταφέρω.

Πάλεψε, πολλήν ώρα.

Ριγμένος με την κοιλιά, πάνω στο χιόνι, το 'σκαφτε με τ' άρβυλα και τα δάχτυλα του χεριού του, γλιστρούσε μπροστά, πιθαμή πιθαμή, κέρδιζε δρόμο.

Βογκούσε, μούγκριζε κ' έκλαιε. Το χιόνι τότε τύφλωνε. Το δάκρυ τότε τύφλωνε. Μα κείνος, σκούπιζε το πρόσωπο, με το μανίκι της χλαίνης του, και πάλε ριχνόταν μπροστά.

Απόκοτος. Λυσσασμένος. Ορκισμένος να πετύχει.

Όσπου το χέρι του άδραξε το πρώτο κλαδί του δέντρου. Το κλαδί που τόσην ώρα πεθυμούσε και 'νιευρευόταν να φτάσει. Το 'σφιξε μέσα στην απαλάμη του.

Σούρθηκε κοντά, κρεμάστηκε πάνω του, και το φιλούσε. Το φιλούσε... δάγκωνε τη φλούδα του, τ' αγκάλιαζε, το 'σφιγγε στον κόρφο του και πάλε το φιλούσε.

- Το δέντρο...! Φτάσαμε, παιδί... Τ' ακούς; Το δέντρο... Είναι δικό μας... τὸ κρατώ. Τ' ακούς, το κρατώ... Δεν μπορεί να μου φύγει... είναι δικό μας... είναι το δέντρο... δικό μας... δικό μας. Άαααα...

Γελούσε κι έκλαιε. Γελούσε, πιο πολύ.

- Δες κάτω. Ρίξε μια ματιά. Τι 'ναι τούτο; Θεέ και Κύριε... Η σπηλιά του Αλήμπαμπα! Όχι, δεν είναι η σπηλιά του Αλήμπαμπα, είναι μια κουφάλα στον κορμό του δέντρου. Μια κουφάλα! Που χωρεί τρεις σαν κ' εμάς. Δίχως κόμπο χιόνι, - ολόστεγνη. Ζήτωωωωω...

Ζύγωσε στον άλλο, μπουσουλώντας, κ' έσκυψε πάνω του, με μιαν όρεξη να τότε φιλήσει.

- Τ' άκουσες, παιδί, συνάδελφε...; Τ' άκουσες; Γιούχουουου...

Όμως σαν αντίκρισε το πρόσωπό του, μαρμάρωσε. Τούτο το πρόσωπο δεν έμοιαζε να 'χει ζωή.

Τα δόντια δάγκωναν τη γλώσσα που 'σκαζ' έξω από τα πα-
νιασμένα χείλια.

Άρπαξε το κεφάλι του, με τα δυο χέρια. Απίθωσε στο μέτωπό
του το μάγουλο. Παγωμένο. Ξεκούμπωσε, πυρετικά, τη χλαίνη
και το χιτώνιο. Έσκυψε και κόλλησε τ' αφτί στην καρδιά του - την
αφουγκράστηκε. Δε χτυπούσε, δεν αποκρενόταν - σταμάτησε.

Απόμεινε, για λίγο, έτσι γερός, δίχως να σαλεύει. Και ξάφ-
νου τινάχτηκε πάνω, σήκωσε ψηλά το κεφάλι, τέντωσε στο
πλάι τα χέρια, μ' ανοιχτά τα δάχτυλα κ' έμπηξε φωνή:

- Όχιιιι...

Κ' ήτανε τούτ' η φωνή, φορτωμένη ξάφνιασμα, παρακαλετό
και φοβέρα, απόκοσμη κι άγρια, σάμπως να βρουχήθηκαν ούλ'
αντάμα τ' αγρίμια του δάσου.

Και πήνε πήραν στα φτερά τους οι αγέριδες και πήνε ταξί-
δεψαν μέχρι τις γύρα ράχες, και την αυγάτιζαν κείνες, σε μυ-
ριόστομην απόκριση:

- Όχιιιι... όχι... όχι... όχι...

Απόμεινε, για πολύ, ασάλευτος, σε τούτη τη στάση.

Να φαντάζει σα μαύρος σταυρός, πάνω στο κατάλευκο τοπίο.

Μονάχα οι βολβοί των ομματιών του κλωθογύριζαν, πυρετι-
κά, μέσα στις κόχες τους, μηνώντας του νου τη βαριάν αμάχη
να ξεθολώσει από την καταχνιά που, ξάφνου, άγρια τον έδειρε.

Όμως η καταχνιά ήτανε πιο δυνατή.

Τύλιξε τα φρένα του ολούθε, τα γήτεψε, τα πάλεψε και τα
κατάχτησε πέρα πέρα.

Έσκυψε πάλι πάνω στο νεκρό κορμί. Διπλώθηκε στα δυο,
γονατιστός πλάι του κ' άφησε να ξεχυθεί από τα σωθικά του
ματωμένο κάλεσμα.

- Γιωργή... Γιωργή... ρίζα μου.

Ύστερ' ανάγειρε γαληνεμένος κ' ήμερος.

Κ' ύστερα - ξάφνου - πήρε να γελά, δείχνοντας το κουφάρι.

Γελούσε, γελούσε, και το 'δειχνε με τα δυο χέρια και πάλε
ξεκαρδιζόταν, σάμπως να 'τανε κείνο, το πιο αστείο πράμα
που 'δε στη ζωή του.

Ο φταίχτης

Ο μπάρμπα Λεάνδρος, ο φύλακας της μεγάλης βιομηχανίας επίπλων «Δ. Πανορμίτης και Σία», βγήκε από το φυλάκιο της κεντρικής πύλης, κρατώντας στα χέρια μια πήλινη γαβάθα.

- Έλα. Εσένα λέω - δεν ακούς; Έλα να φας. Να, εδωνάς απιθώνω τη γαβάθα. Άιντε και σε γνοιάστηκε και σήμερα τ' αφεντικό σου. Σου 'χει, λέει, μια πηχτή από κοκάλα και μεδούλια... θάμα! Τ' αφεντικό σου!... Χμ... «Γέρο, το νού σου στο σκύλο. Να του δώκεις όλο το φαΐ που σου 'φερα. Και μην ξαστοχήσεις να του βάλεις καθαρό νεράκι». Αυτά μου 'πε, πριχού μπει στ' αυτοκίνητό του και πάει στα τσακίδια. Και τότε, λες; Την ώρα, ίσα ίσα, που εγώ, κοψομεσιασμένος από το κουβάλημα κείνων των σακιών, είπα να κάτσω κομμάτι να ξανασάνω και να στυλώσω το κορμί μου.

Τα σακιά!... «Γέρο, σε παρακαλώ, βάλε στην αποθήκη τα λίγα σακιά π' απόμειναν στη ράμπα. Τη νύχτα μπορεί να πιάσει βροχή και να νοτίσουν οι κόλλες». «Τα λίγα...» - έτσι δεν το 'πε; Πενήντα σακιά, σαραντάρικα. Θα τα 'λεγες λίγα εσύ; Πες; Και πάλι, τότε μου το ζήτησε; Την ώρα που οι άλλοι εργάτες πλύθηκαν, σινιαρίστηκαν και τράβηξαν για τα σπίτια τους. Ο... φύλακας, βλέπεις. Τούτος δεν έχει ώρες, δεν έχει σκόλη, δεν έχει τίποτας.

Αμέ τ' άλλο; Τ' άκουσες - δεν είν' έτσι; «Γέρο, σε παρακαλώ...». Είπε «σε παρακαλώ». Που παναπεί, «τσακίσου». Στην πίστη μου, το ίδιο είναι, ξέρω τι λέω. Τα παρακαλετά των αφεντικών είναι προσταγές και τα μελώματα, πρόγκες. Και, πριν ξεκουμπιστεί, κείνο π' άκουσες. «Γέρο, το σκύλο». Εσένα, παναπεί. Να σε γνοιαστώ. Και σε γνοιάστηκα - δεν είν' έτσι; Σου 'βαλα την πηχτή, σου 'βαλα νερό. Το λοιπόν κόπιασε, κοπρίτη. Κόπιασε να περιδρομιάσεις. Εγώ θα κάτσω στον πάγκο

ν' ανάψω τσιγάρο και να πάρω τ' ανάκαρα.

Ο σκύλος - ένα μπουλντόκ, σωστό θεριό - στεκόταν δυο μέτρα παρέκει και μάτιαζε, μια τη γαβάθα και μια το γέρο, στο πρόσωπο. Όμως δεν κοιτούσε να ρίξει μπροστά μισηή δρασκελιά και το κορμί του το 'χε σε τέτοια θέση βολεμένο, που γινόταν φανερό πως, στον πρώτο κίντυνο, θα τιναζόταν κατά πίσω και θα γλακούσε, ίσαμε το κοντινό χέρσο χωράφι, που το 'χε κούρνια του, σε δίσεχτες ώρες.

Ο γέρος έκατσε στον πάγκο. Άναψε τσιγάρο, ρούφηξε λαίμαργα τον καπνό κι απέ τον τίναξε τ' αφήλου, σάματι φουγάρο. Σουρούπωνε. Ο μπάτης του Θερμαϊκού, που 'πνεψε από πολύ νωρίς και δρόσισε τα σπλάχνα της πολιτείας, έκοψε ξάφνου, καταπώς το κάνει πάντα, σε τούτο τον τόπο, εκεί γύρω στα καλοκαιριάτικα δειλινά. Ένα βοριαδάκι πήρε να κατεβαίνει από τους αντικρινούς λόφους, φορτωμένο την αποφορά κλουβιού αυγού.

Ο γέρος ξερόβηξε κ' έφτυσε στο πλάι.

- Εσσόπαπας, του κερατά. Παπάδες, παναπεί - κατάλαβες; Δηλαδή τι 'θελες να 'ναι; Καλοί; Τούτοι πίνουν πολύ, τρώνε τον αγλέουρα, βαραίνει το στομάχι τους, ρεύονται και μας βρωμίζουν. Καληώρα κ' ελόγου του. Ο Εσσόπαπας - τ' από τέτοια στην ψυχή του. Που βρωμίζει τα σπλάχνα μιας ολάκερης πολιτείας, χρόνου καιρού.

Θυμήθηκε, τήραξε το σκύλο.

- Το λοιπόν, τι θα γίνει μ' εσένα; Ε; Εκεί θα κάθεςαι; Και δε μου λες, δεν πεινάς; Δε σου 'σπασε τη μύτ' η πηχτή;

Με φοβάσαι, ναι; Η αλήθεια, το φταιξιμο είναι δικό μου, ολόδικό μου, που σ' αποπαίρνω και σε προγκάω. Όμως με τούτο μη λογιάσεις πως δεν αγαπάω τα σκυλιά. Τ' αγαπούσα πάντα και τ' αγαπώ.

Στο φτωχοχώρι μας - για να ξέρεις, - σα μου τις έβρεχε η μάνα, γι' αταξίες - ελόγου μου, ήμουνα κουμπούρας στα γραμματα και ζημιάρης πρώτης - έτρεχα στο χαγιάτι και κοιμόμουν με τον Αράπη, το σκύλο μας. Έβαζα το κορμί του για προσκεφάλι και κείνος δε σάλευεν οληνύχτα και δε μέριαζε, μήτε και

σα ζύγωνε γάτα.

Και παραύστερα, στ' αντάρτικο. Ντούτσε, τότε βαφτίσαμε, σα μας ήρτε στο βουνό, από το κατωχώρι, που το 'καψαν οι Γερμανοί. Διακόσιοι αντάρτες και διάλεξ' εμένα. Μονάχος του με διάλεξε. Και στα παραπίσω, όπου εγώ, εκεί κι αυτός. Στη σκοπιά εγώ, στα πόδια μου κείνος. Στην ενέδρα εγώ, από 'κοντα κείνος. Στη μάχη εγώ, ξοπίσω μου ο Ντούτσε. Ώσπου τον έχασα, σε κείνη την προσπάθεια να «εξουδετερώσω» το γερμανικό πολυβόλο, που μας «καθήλωσε», στο Πάικο. Σούρθηκα με την κοιλιά, ζύγωσα. Ο σκύλος, ξοπίσω μου, όπως πάντα. Και την ώρα π' ανάγειρα να σβουρίξω τη χειροβομβίδα, στο γούπατο με το πολυβόλο, το ζωντανό ανθίστηκε τον κίνδυνο και τινάχτηκε μπροστά μου, στον αγέρα, να με «καλύψει». Το κορμί του γαζώθηκε από τη ριπή. Κι απόμεινε το δικό μου, με μια ξώπετση λαβωματιά στον ώμο.

Όμως με σένα είναι αλλιώς. Με σένα δεν είναι το ίδιο. Και να δεις που το φταίξιμο δεν είναι δικό σου. Το φταίξιμο είναι κεινού, του αφεντικού σου. Σου κουβανά - και το ξέρεις - του πουλιού το γάλα. Κόκαλα και λαρύγγια και πηχτές. Σου αγοράζει, από τ' αντικρινό μαγέρικο, κεφτέδες τηγανητούς και συνκώτια στη σκάρα. Σταματά τον περαστικό τυροπιτά κι αδειάζει μπροστά σου τις τυρόπιτες από την τάβλα του. Κι ούτε μια φορά, μια μονάχα φορά, δεν είπε να δώσει και σ' εμένα μια τυρόπιτα. «Γέρο, πάρε κι εσύ τούτη τη ζεστή τυρόπιτα, να φας και να θαραπαντείς». Και δε θα παραπονιόμουν, μα την πίστη μου δε θα το 'κανα, αν δεν ήτανε τούτος γιός μου κι αν δεν ήμουν εγώ κύρης του.

Σταμάτησε για λίγο, έβαλε τα δάχτυλα των χεριών στα μελίσγιά του, τα 'τριψε δυνατά, τα 'τριψε για πολύ κ' ύστερα:

- Εσύ θα λογιάζεις τώρα - το ξέρω - θα λογιάζεις, τι θέλει ο γέρος και τα λέει τούτα σ' εμένα, σ' ένα σκύλο, που κιόλας τον οχτρεύεται; Πες ό,τι θες. Εγώ, ένα σ' αποκρίνομαι. Πως τον καημό που καίει και φαρμακώνει την καρδιά μου, τούτη την ώρα, θα μπορούσα να τότε μπιστευτώ και στο πιο θεόκουφο πράμα στη γη, σ' ένα ριζιμιό λιθάρι. Το 'χω ανάγκη. Το 'χω

μεγάλη ανάγκη να μιλήσω.

Τα 'πε γρήγορα γρήγορα, τα στερνά λόγια, ο γέρος κι ευτύς χαμήλωσε το βλέμμα στη γη, να μην προδώσει το δάκρυ, που του νότισε τα βλέφαρα.

Κι ο σκύλος, π' οληνώρα στεκότανε κειδά μαρμαρωμένος και τότε τήραγε στο πρόσωπο, έβγαλε ξάφνου την ουρά του από τα σκέλια, τήνε σάλειψε περαδώθε και, δίχως δισταγμό, δρασκελίσε τα δυο μέτρα που τότε χώριζαν από τη γαβάθα κ' έχωσε τη μουσούδα του στην πηχτή.

Ο γέρος τον είδε και μ' όλο το πλάνταγμα της καρδιάς του, χαμογέλασε.

- Ξέρεις τι λέω; Σ' εσένα μιλώ. Λέω πως εσείς τα σκυλιά, εύκολα σχωρνάτε. Σου 'πα πολλά, σου σβούριξα καταπρόσωπο τη σιχασιά μου, στα παραπίσω, κατοσταριά φορές σε πρόγκησα, σ' έβρισα, σε κλώτσησα. Κ' εσύ; Ευτύς ως σου 'μολόγησα τον καημό μου, με συγχώρεσες, έπαψες να με σκιάζεσαι, ζύγωσες στη γαβάθα. Το λοιπόν τρώγ' εσύ κ' εγώ θα σου ιστορήσω τ' αποδέλοιπα. Θέλω να σου τα πω. Το 'χω ανάγκη, μωρέ. Το 'χω μεγάλη ανάγκη να μιλήσω.

Το λοιπόν τότες - εσύ θ' ανθίστηκες κιόλας για ποιους καιρούς μολογώ - πριχού ανέβω στο βουνό ν' ανταμώνω τους Ελασίτες, παντρέφτηκα τη μάνα του που την αγαπούσα χρόνια. Όμως, ό,τι πρόφτασα να κάμω, ήταν να σπείρω στα σπλάχνα της τούτονε. Π' όταν διώξαμε τους Γερμανούς και κατεβήκαμε στα σπίτια μας, τότε βρήκα τριώ χρονώ παιδί, σωστό αγγελάκι της παράδεισος.

Όμως τα τελώνια πάσκισαν ν' αναποδογυρίσουν την ιστορία. Τα πολεμήσαμε, περάσαμε τις πικρές ώρες του εμφύλιου, νικηθήκαμε κ' εγώ βρέθηκα στη μακρινή Τσεχοσλοβακία.

Χρόνια μετά, η μάνα του μου 'γραφε: «...Τούτο το παιδί θαρρείς και δεν είναι από μας. Σκληρό σα σίδερο. Δε θέλησε να μάθει πολλά γράμματα, όμως πρόκοψε στην πολιτεία - δεν ξέρω πώς - και στερνά έχει εργοστάσιο και πολλούς ανθρώπους στη δούλεψή του». Και παραўστερα «Δε θέλει να σε ξέρει. Δεν έπρεπε, λέει, να φύγεις και να τον αφήνεις στους πέντε

δρόμους. Δε θέλει μήτε και να σε διεί».

Εγώ γελούσα με τα γραφόμενα της γριάς και της αποκρινόμουν: «...Μη σκιάζεσαι, καλή μου. Γιός μου είναι. Σάρκα μου, παναπεί κ' αίμα μου. Μην ακούς τι λέει και μην τότε πιστεύεις κακόνε. Σα θα 'ρτ' η βλογημένη ώρα, τότε θα διείς ποιος εί-
ναι».

Κι 'ρτε. Η ώρα η βλογημένη κ' η ποθητή. Βοήθησε η μάνα του. Έτρεξε, πάλεψε, έβρισε, παρακάλεσε. Και ξαναγύρισα στον τόπο μου, πέρσι τέτοιο καιρό. Στ' άγια χώματα που τα 'βαψα με το αίμα μου, πολεμώντας τον κατακτητή.

Και ξαναγύρισα στην πατρίδα μου. Στην πιο έμορφη πατρίδα του κόσμου. Στο σταθμό του τραίνου, μεγάλη σύναξη για μένα - τ' ακούς αυτό; Φίλοι κι οχτροί - κατοσταριά νοματαίοι - πολέμαγαν ποιος να με φιλήσει πρώτος, ποιος πρώτος να μου πει το «καλωσόρισες».

Κείνος έλειψε. Του 'λαχε κάτι και δεν ήρτε. Το βράδυ τον καρτέρεσα στο σπίτι μου. Κι όταν τον είδα στο τετράγωνο της πόρτας, ψηλό, θεριακωμένο, κατάξανθο - ίδιος εγώ στα νιάτα μου - έτρεξα να τον αγκαλιάσω. Κείνος άπλωσε μπροστά το χέρι. «Άστα, γέρο. Τούτα θα τα βρούμε μιαν άλλη ώρα. Ό,τι έχω να σου πω τώρα, είναι πως αύριο μπορείς να 'ρθεις στο εργοστάσιο, να δουλέψεις φύλακας».

Χμ!... «Γέρο...». Τ' άκουσες, εσύ; Έτσι είπε - «γέρο». Νε πάτερα, νε κύρη - «γέρο!» Και... «να 'ρθεις στο εργοστάσιο να δουλέψεις φύλακας» - τ' άκουσες κι αυτό.

Κι 'ρτα. Και κοντεύει να κλείσει χρόνος από τότες. Και δεν τα βρήκαμε... «τ' άλλα» - έτσι δεν είπε πως «...θα τα βρήκαμε μιαν άλληνη ώρα», - τι δε θέλει ν' ακούσει λέξη για τα παλιά. Και πέθανε η μάνα του σε πέντε μήνες από τον καημό της. Κι απόμεινα εγώ φύλακας στο εργοστάσιο του γιού μου, ο «γέρος», ο καψόγερος, ο έρμος.

Το βοριαδάκι πήρε να δυναμώνει και να σαρώνει τον ουρανό από κάτι αχαμνά συννεφάκια, π' ώρα πολλή πάσκισαν ν' αυγατίσουν με τη νοτιά, μα δεν τα κατάφεραν. Στ' αντικρινό μαγέρικο άναψαν τα μέσα φώτα κι από το διπλανό λαστιχάδικο

ακούστηκεν η μπουρού για τη βραδινή βάρδια.

Ο γέρος σήκωσε ψηλά το κεφάλι, σφάληξε τα μάτια κι άφησε τον αγέρα να του χαϊδεύει το μέτωπο. Από μέσα του, ποτάμι πολύβουο κι αμάχητο, ανάβρυσεν ο καημός, που γινότανε λόγος, γινόταν εξομολόγηση, γινόταν ανάσα και λυτρωμός.

- Προψές, που λες... Προψές τ' Άη Δημητρίου, που γιόρταζε, είπα πως θα με προσκαλούσε στο σπίτι του. Δε με προσκάλεσε. Και τότες αποφάσισα να τότε βοηθήσω να γιάνει από την αρρώστια του, να παλέψει τον μέσαθέ του δράκο που του πιλάτευε την ψυχή.

Τ' άλλο πρωί, λοιπόν, παράγγειλα στο μαγέΡΙκο μεζέδες και τσίπουρο και σαν τον είδα να μπαίνει στο γραφείο του, πήρα το δίσκο στα χέρια και μπήκα.

«Χρόνια πολλά, γιέ μου», του ευχήθηκα κι ευτύς με πήρανε τα κλάματα. «Έλα, καλό μου, να πιούμ' ένα ποτηράκι και ν' ανοίξουμε τις καρδιές μας. Οι καρδιές των ανθρώπων, παιδί μου, μοιάζουν τριαντάφυλλα, που δε βολεί τους να μένουνε μπουμπούκια κι ανθίζουνε και μυρώνουν τον αγέρα και τις ψυχές. Έλα, πασά μου, να γιάνουμε ο ένας του άλλου τον καημό, να θυμηθούμε πως είμαστε γονέας και τέκνο, πως είμαι κύρης σου και είσαι παιδί μου».

Αυτά του 'πα μπροστά κ' έκλαια. Και θα του 'λεγα, πίσω κι άλλα, δεν ξέρω τι λογιά, κι άλλα, της καρδιάς και της αγάπης και της λατρείας, μα κείνος μ' αντίσκοψε. Σήκωσε το χέρι, κατاپώς κάνει με τους εργάτες, σαν του ζητούν αύξηση, και μ' αντίσκοψε.

«Είναι αργά».

«Αργά; Γιατί αργά; Ποτέ δεν είναι αργά. Δε γίνεται να 'ναι αργά...».

«Δεν έπρεπε να μας αφήσεις τότε».

«Δεν έπρεπε;... Τότε;... Πότε, γιέ μου; Πότε; Τότε που οι Γερμανοί μαγάριζαν την έμορφη πατρίδα μας; Τότε που οι δικοί μας πέθαιναν στα τρίστρατ' από την πείνα; Τότε που μας τουφέκιζαν, πενήντα κ' εκατό, για έναντι δικό τους; Τότε που μας έκαιγαν τα χωριά και τις πολιτείες; Πότε, γιέ μου, πότε;

Γιατί άνε και λες για τα κατοπινά, για κείνα δεν έφταιξα. Με υποχρέωσαν, μας υποχρέωσαν, γύρεψαν να μας σκοτώσουν, γύρεψαν να μας αφανίσουν, φύγαμε, έφυγα, σου το 'πεν η μάνα σου, σου τα 'παν άλλοι, οχτροί, φίλοι, τα 'γραψαν οι εφημερίδες, τα 'γραψαν τα κιτάπια, τα διάβασες, τα 'μαθες, τα ξέρεις...».

«Σταμάτα, γέρο».

«Παιδί μου...».

«Σταμάτα και δε θέλω ν' ακούω για τούτα».

«Ρίζα μου...».

«Πήρες εσύ το δρόμο μου, πήρα κ' εγώ το δικό μου».

«Κ' είναι ο δρόμος σου, ο δρόμος των... άλλων, ναι;».

«Δικός μου λογαριασμός».

«Και δε γίνεται οι δρόμοι μας ν' ανταμώνουνε κάπου, πασά μου;».

«Γέρο...».

«Δε γίνεται να θυμηθούμε κείνο που σου 'πα, πως είμαστε γονέας και τέκνο, πως είμαστε...».

«Γέροοο...».

«Δε γίνεται να το κάνομε για την ψυχή της μάνας σου, που υπόφερε τόσα και τόσα;».

«Κόφτοοο. Κόφτο, γέρο. Πάρε το δίσκο σου και φύγε. Φύγ' ευτύς. Και μην τολμήσεις ξανά ν' ανοίξεις κουβέντα για τα στραβά που 'καμες στη ζωή σου».

«Στραβά;... Μήπως... Μήπως θα 'τανε σωστό, γιέ μου, να μ' ακούσεις πρώτα κι απέ να με δικάσεις; Μήπως οι δίσεχτες ώρες, που πέρασες παιδί μου, δίχως του κύρη την προστασία, σου θόλωσαν το νου και βλέπεις στραβούς τους ίσιους δρόμους που πορεύτηκεν ο γονέος σου;

Έλα, καλό μου. Έλα να ψάξομε μαζί να βρούμε το σωστό. Το ξέρω, θα κουραστούμε κομμάτι, θα ματώσουμε, όμως θα το βρούμε, δε γίνεται, θα το βρούμε».

«Τελειώσαμε, γέρο».

«Παιδί μου...».

«Πήγαινε».

Ίσαμ' εδώ κράτησε το κουράγιο του γέρου. Στο παραπίσω, τότε κατάχτησεν ο πόνος, τότε πάλεψε, τότε γονάτισε. Έπαψε να διγηέται, ακούμπησε τις απαλάμες στα γόνατα, και πήρε να κλαίει. Και καθώς ο τόπος ήταν έρημος και δε σκιαζόταν μη τον ακούσουν, ύψωσε τη φωνή σ' ένα κλάμα σπαραχτικό και σ' έν' ατέλειωτο μοιρολόι, όμοιο με κείνο της μαυρομαντιλούςας μάννας σε θανατικό και σε ξόδι.

Κ' έκλαψε, κ' έκλαψε και δε θα 'χε σωμό τούτο το κλάμα, καθώς δεν είχε σωμό κ' η πίκρα της καρδιάς του, αν δε γρικούσε, πάνω στα χέρια του, κάτι σα ζεστό χάδι. Σκούπισε τα δάκρυα κ' είδε. Ο σκύλος! Γονατιστός μπροστά του, του 'γλειφε τα δάχτυλα των χεριών. Κοίταξε, για πολύ, το ζωντανό, το 'ξέτασε στα μάτια, ξεστάθηκε, χαμογέλασε.

- Κοπρίτη! Ήρθες, ναι; Το λοιπόν καλά το λέω πως εσείς, τα σκυλιά, μας καταλαβαίνετε. Με κατάλαβες, παναπεί - έτσι; Με πόνεσες...

Κατάπτε δυο κόμπους δάκρυ κι απέ:

- Και δε μου λες, σκούπισες τα μουστάκια σου, πριν έρθεις να μου γλείψεις τα χέρια; Τα σκούπισες τα βρωμομούστακά σου, ε;

Άπλωσε το χέρι και χάιδεψε το σκύλο στο κεφάλι. Το ζωντανό τινάχτηκε μονομιάς, ακούμπησε τα μπροστινά πόδια πάνω στις ανάστροφες των χεριών του και πήρε να τότε γλείφει στα μάγουλα.

Κι ο γέρος απόμεινε κειδás ασάλευτος, να δέχεται τούτα τα χάδια σα μπάλασμο, που στάλαζεν ίσια μέσα στην ψυχή του και του τήνε γέρευε. Κι ευτýς το κατάλαβε, πως από δω κ' εμπρός, δε θα 'τανε πια μόνος, πως θα 'χε κάποιον να τον αγαπά.

Και πήρε πάλι να κλαίει. Κ' έκλαψε πολύ.

Οι παππούδες...

Το πρωινό, της 25 Μάρτη 1983, μνημούσε μια πανέμορφη ανοιξιάτικη μέρα. Ο ήλιος στράτιζε στον ουράνιο θόλο, πότε μεγαλόπρεπος και πότε σκανταλιάρης, καθώς έπαιζε κρυφτούλι με κάτι αραιά ξεπλυμένα σύννεφα, που τον κυνηγούσαν.

Στην κεντρική λεωφόρο της Νεάπολης, οι κάτοικοι, από νωρίς συναγμένοι στα πεζοδρόμια, χειροκροτούσαν τις φάλαγγες με τα σκολειαρούδια, που πορευόντουσαν σε καλοστοιχημένες γραμμές, ενώ στα πρόσωπά τους πάλευαν η ανεμελιά της ηλικίας, με τη σοβαρότητα που απαιτούσεν η επίσημη ώρα.

Κατάντικρα στην εξέδρα, στημένος ένας γεράκος, σήκωνε στην αγκαλιά του ξανθόμαλλο τετράχρονο αγόρι, που το πρόσωπό του θύμιζε κείνα τ' αγγελάκια, «τα Χερουβείμ», που 'ναι ζωγραφισμένα στα «εξαπτέρυγα» της εκκλησιάς του Άη Γιώργη. Το «Χερουβείμ» χειροκροτούσε και φώναζε «ζήτω», δείχνοντας, κάθε τόσο, τις φάλαγγες. Ξάφνου, έμπηξε δυνατή φωνή.

- Παππού, οι παππούδες... οι παππούδες.

Ο γέρος, γύρισε και κοίταξε. Την περίμενε τούτη τη φάλαγγα. Μια φάλαγγα από ανθρώπους περασμένης ηλικίας, άντρες και γυναίκες, που πορευόντουσαν αργά, δίχως βηματισμό, σε στοίχους π' αποξεχνούσαν την «ευθεία» και με πρόσωπα γαλήνια, ήρεμα και στοχαστικά.

Τ' «αγγελάκι», ξανάμπηξε φωνή.

- Παππού, οι παππούδες, σου λέω, δεν τους βλέπεις;

- Ναι, καλό μου. Τους είδα. Τους είδα. Κ' ευτύς, με χαμηλωμένη φωνή, σα να μιλούσε στον εαυτό του: «Οι παππούδες... Τα παλικάρια που πολέμησαν τους ξένους καταχτητές... Που μάτωσαν για τη λευτεριά της πατρίδας μας... Που διαφέντεψαν τη ζωή στα βουνά μας, τους καιρούς της μαύρης σκλαβιάς και,

στερνά, λευτέρωσαν τον τόπο. Οι ΕΛΑΣΙΤΕΣ κ' οι ΕΛΑΣΙΤΙΣΣΕΣ... Όσοι απόμειναν...».

Το παιδί έσκυψε και κοίταξε το γέρο στο πρόσωπο:

- Κλαις, παππού;

- Τι πράμα; Όχι, όχι, δεν κλαίω, - πώς σου φάνηκε; Σήμερα δεν κλαίνε. Σήμερα που η πατρίδα, ανάμεσα στους ήρωές της, μετρά και τούτους τους παππούδες, δε γίνεται να κλαις...

Είπε κι άφησε το δάκρυ να κυλήσει, ποτάμι, από τα μάτια του.

Το παιδί, ξαναρώτησε:

- Κλαις, παππού;

Ξερόβηξεν ο γέρος, για να κρυφτεί, μα δεν τα κατάφερε.

- Κλαίω... καλό μου... Δεν μπορώ να κάνω αλλιώς. Για κείνους τους αντρειωμένους που έπεσαν για την πατρίδα. Και πιο πολύ για τους άλλους, που έφυγαν πικραμένοι...

Όμως τι κάθουμαι και σου λέω; Εσύ 'σαι παιδί. Αγγελάκι της Παράδεισος. Εσένα, μονάχα να γελάς σου πρέπεται. Κοίτα... κοίτα τους παππούδες... Τους βλέπεις;

Το παιδί γύρισε καταμπρός.

Και καθώς η φάλαγγα με τους γέρους και τις γριές απομακρυνόταν, έμπηξε πιο δυνατή φωνή, για να τ' ακούσουν:

- Ζήτω οι παππούδες... Ζήτω οι παππούδεεεεε...

Οι γέροι άκουσαν. Οι καρδιές τους ζεστάθηκαν μονομιás. Γύρισαν κλεφτά και κοίταξαν το παιδί, που τους χειροκροτούσε ασταμάτητα. Του χαμογέλασαν διακριτικά και δάκρυσαν.

Λίγο το 'χεις, να σε χειροκροτά η ε λ π ί δ α της ζ ω ή ς - το παιδί; Λίγο το 'χεις;

«Χουάν Μαρία Χιμένεθ»

Χαταμεσής σ' έναν ολότελα έρημο χώρο, με γιγάντιες διαστάσεις - θάλαμος παλιάς στρατώνας - στεκόταν ορθός, ένας κοντοκιανός, καμπούρης κι ασουλούπωτος ανθρωπάκος.

Η θέση που διάλεξε να ριζώσει - ακριβώς στο κέντρο του ασημένιου κύκλου, που ζουγράφιζε στο πάτωμα το φως από το μοναδικό ηλεκτρικό λαμπιόνι της οροφής - τον έκανε να μοιάζει με κλόουν, έτοιμο ν' αρχίσει έν' από κείνα τα κωμικοτραγικά κι οπωσδήποτε σπαραξιοκάρδια νούμερα, των τσίρκων του παλιού καιρού. Γύραθέ του, πήχτωνε το σκοτάδι, βαρύ, κρύο κι «ανεξιχνίαστο».

Ξάφνου, στον κατάντικρα τοίχο, σε βάθος απροσδιόριστο, άνοιξε πόρτα και μονομιάς, παχιά και πηχτή δέσμη φως, λόγχισε το σκοτάδι, πέρασε δίπλα του και πήγε να στομώσει πίσω, πάνω σε σωρούς κασόνια, ενώ, σύγκαιρα, στο πάτωμα, σούρθηκε γιγάντιος ίσκιος, από το κορμί ενός αστυνομικού, που η «σιλουέτα» του διαγράφηκε πάνω στο φωτισμένο τετράγωνο της είσοδος.

- Χουάν Χιμένεθ; ακούστηκε η φωνή του. Είσ' ελεύθερος. Βγες έξω.

Τούτα τα λόγια, θα ειπώθηκαν, βέβαια, σε τόνο «ήπιο», καταπώς γίνεται πάντα σε παρόμοιες περιπτώσεις - αλλιώς, εξάπαντος, θα λέγονταν το «Χουάν Χιμένεθ; Είσαι υπό κράτησιν. Μπες μέσα» - όμως η μεγαλοσύνη του χώρου κι η ερημιά του αυγάτισαν τον τόνο κι έκαναν τα λόγια να φτάσουν στ' αυτιά του σα βροντή.

Ο ανθρωπάκος απόμεινε, για μιαν ακόμα στιγμή, ασάλεφτος κι απέ γύρισε, χαμογελαστός, κι ετοιμάστηκε να κινηθεί.

Ο Χουάν Μαρία Χιμένεθ ήταν ένας ήσυχος άνθρωπος. Τόσο ήσυχος, ώστε να πορεύει τα νυχτόμερά του απαρατήρητος

κι από την ίδια τη ζωή, που δεν τον αξίωσε μήτε μεγάλες χαρές, μήτε αγιάτρευτες λύπες, μήτε βαθιούς συγκλονισμούς, - από κείνους που σημαδεύουν με φωτιά τις καρδιές των ανθρώπων. Όχι δηλαδή πως ήταν «απών» - όχι -. Ωχ, μανούλα μου, πόσοι άνθρωποι έρχονται στη ζωή κι όμως απουσιάζουν; Άλλος θα 'τανε ο χαρακτηρισμός που του ταίριαζε. «Ουδέτερος». Μάλιστα' ακριβώς αυτό, «ουδέτερος».

Ο Χουάν Μαρία Χιμένεθ τα δεχόταν όλα όπως τα 'βρισκε. Τη ζωή, τους ανθρώπους, τις καταστάσεις. Δεν είχε καμιά διάθεση να στοχάζεται, να ερευνά, να κρίνει - προπάντων, να κρίνει.

Η αλήθεια κι από φυσικού του, τότε κάτεχαν, μια γαλήνη ψυχής και μια πραότητα, - η γυναίκα του 'νομάτιζέ τις «αδιαφορία» και «ραχατλίκι» - που τότε βόθηγαν να μην παίρνει «τους μετρητοίς», που λένε, τη ζωή και τα καμώματά της.

Έτσι, - γαλήνη το πεις, ραχατλίκι το πεις, ουδετερότη το πεις, το πιστεύω της καρδιάς του - ο Χουάν Μαρία Χιμένεθ πόρρευε και γευόταν τη ζωή, με το δικό του τρόπο. Δε χαιρόταν εύκολα, δε λυπόταν εύκολα, δε γελούσ' εύκολα, δεν έκλαιγ' εύκολα, δεν οργιζόταν εύκολα κι οι μόνες στιγμές στη ζωή, που ύψωνε τον τόνο της φωνής του, ήντουσαν κείνες στο γήπεδο της αγαπημένης του ΡΕΑΣ. Η αλήθεια, μέσα κει, γινόταν άλλος άνθρωπος. Στύλωνε το καμπούρικο κορμί του, άναφτε φωτιές στα τσιμπλιάρικα μάτια, καθάριζε και δυνάμωνε τη σβραχνή φωνή του, σάμπως τενορίνου σ' όπερα κι όχι λίγες φορές δερνόταν με τους οπαδούς της αντίπαλης ομάδας - της αναθεματισμένης της ΑΡΑΣ προπάντων - και τις έτρωγε.

Όμως ούλα τούτα, μέχρι την ώρα που θα πέρναγε τη μεγάλη πύλη του γηπέδου και θα 'βγαινε στη... ζωή. Από κει και μπρος ξαναγινόταν ο Χουάν Μαρία Χιμένεθ. Ο ήσυχος άνθρωπος ή ο «ραχάτης» ή ο «ουδέτερος».

Κ' ήτανε φυσικό, - δηλαδή τι φυσικό, ήτανε αναπόφευχτο - ένας τέτοιος άνθρωπος να μην... έπαιρνε «τους μετρητοίς» και τη διχτατορία. Τη διχτατορία π', από καμπόσα χρόνια τώρα, πιλάτευε τη χώρα του, με μερικές «ασήμαντες» αλλαγές στη

ζωή της - το «ασήμαντες» το 'πε κείνος στη μοναδική συζήτηση που δέχτηκε να κάνει, πάνω στο γεγονός, με το συνάδερφό του λογιστή της BANK URANIA -, όπως την επιβολή του στρατιωτικού νόμου, την άρση του Συντάγματος, τη συγκρότηση των έκτακτων στρατοδικείων, τις εξορίες, τις εκτελέσεις κλπ. Για τον Χουάν Μαρία Χιμένεθ... «ό,τι μετρούσε, πάντα και πάντα, ήταν η Πατρίδα κι όχι η Κυβέρνηση», μ' αυτά τα λόγια έκλεισε τη συζήτηση κ' εξάντλησε το ενδιαφέρον του για το θέμα.

Το παραπίσω, ξακολούθησε να ζει και να πορεύει, δίχως να παρατηρά, δίχως να στοχάζεται, δίχως να κρίνει, κατά τη φύση και κατά το πιστεύω του. Ήσυχος ή ραχάτης ή ουδέτερος - μάλιστα, «ουδέτερος», αυτός ο χαρακτηρισμός θα ταίριαζε πιότερο στην περίπτωση του.

Και το πιο σπουδαίο, δίχως να προσπαθεί τίποτε, δίχως να πασκίζει ποδίσματα σ' απάνεμα λιμάνια, δίχως να μάχεται καρβοπνίχτες κάβους, δίχως να νειρεύεται γαληνεμένες στεριές, έτο' ήσυχα κι ακόπιαστα, σα να 'γινε ξάφνου ολάκαιρ' η ζωή μια απέραντη ειρηνεμένη θάλασσα, που τήνε ταξίδευε τούτος, σ' ένα μαυλιστικό μισοϋπνι.

Ώσπου, τ' απομεσήμερο κείνης της τελευταίας Κυριακής του χρόνου, ήρθε η αλλαγή. Πάντα έρχεται τούτη στη ζωή των ανθρώπων, αργά ή γρήγορα.

Μόνο που, στην περίπτωση του, δεν ήρθε μ' έν' από κείνα τα συγκλονιστικά γεγονότα, που σημαδεύουν, με φωτιά, τις καρδιές των ανθρώπων, παρά μ' έναν πόνο στο κορμί. Μάλιστα, μ' έναν πόνο κειδά, γύρω στο δεξί γοφό, μπορεί και πιο πάνω. Έναν πόνο, δέκα φορές πιο δυνατό κι από κείνον της γέννας, τούτο το 'πεν η συμβία του, αφού σύγκρινε τις δικές της τσιρίδες, όταν λευτερωνόταν, με τις δικές του. Ανάστα ο Κύριος. Κλήθηκε γιατρός. Τόνη 'ξέτασε, απολογήθη πως είναι «κωλικός νεφρού», ζήτησε γενική ανάλυση ούρων, άφησε τη διεύθυνση μικροβιολόγου «Σινιόρα Ντολорές Αρζεντίνα, βία Τολέντο, αριθμός 86, β' όροφος», του 'κανε μιαν ένεση παυσίπονη, ανάσανε κείνος, άνοιξε τα μάτια κι αποκοιμήθηκε.

Το πρωί της άλλης μέρας, με το μπουκάλι στο χέρι - πάνω

στο γυαλί κόλλησε μιαν ετικέτα «Χουάν Μαρία Χιμένεθ» - με τον πόνο κούφιο, κάπου κει κάτ' από το προκοίλι του, ανέβηκε στο μικροβιολογικό εργαστήρι της βία Τολέντο και πάτησε το μπουτόν του κουδουνιού. Του άνοιξε μια αγουροξυπνημένη νοσοκόμα, με πρόσωπο πιο στυφό κι από αγένωτο βατόμουρο.

- Καλημέρα σας.

Δεν πήρε απόκριση.

- Σας έφερα τα ούρα μου...

Ξερόβηξε κείνη απανωτά κι απέ:

- Αύριο.

- Ορίστε; Σας τα 'φερα σήμερα.

Ξέσπασμα.

- Σας το 'πα πως η ντοκτορέσσα Ντολορές δεν εργάζεται σήμερα - δε σας το 'πα;

- Όχι, δε μου το 'πατε.

- Σας το λέω.

- Μάλιστα... Όμως... δείτε με, παρακαλώ... θέλω να πω, αν δεν κάνω λάθος, σήμερα είναι η τελευταία Κυριακή του χρόνου, δεν είν' έτσι; Κι η τελευταία Κυριακή, κατά το νόμο, είναι μέρα εργάσιμη, ψέματα; Αφού, λοιπόν, όλοι εργάζονται σήμερα, με καταλαβαίνετε, γιατί να μην έρθει κι η ντοκτορέσσα Αρζεντίνα;

Διπλοξέσπασμα.

- Ωωχ... Κεχαγιά σ' έβαλε στο κεφάλι της, μωρέ αδερφέ μου; Γούστο της είναι και δεν εργάζεται. Έλεγχο θα της κάνεις;

- Μάλιστα. Αυτό να μου πείτε. Τότε... παρακαλώ πολύ, να πάρετε τούτο το μπουκάλι και να το πετάξετ' εκεί που πετάτε και τ' άλλα. Αφού δε γίνεται αλλιώς, ευχαρίστως, θα σας φέρω αύριο καινούργια ούρα μου, φρεσκότατα.

- Μπα; Τι το κάναμε, δηλαδή, εδώ μέσα; Σκουπιδότοπο το κάναμε, κύριε;

- Μάλιστα. Θέλω να πω, όχι, όχι, δεν το κάναμε σκουπιδότοπο, λάθος μου, να με συγχωρείτε, σεniora.

- Σεniorína.

- Μάλιστα... σενιορίνα. Δε σας φαίνετε, ξέρετε και...
- Κατεβαίνεις κάτω;
- Ορίστε; Δεν κατάλαβα;
- Θα κατέβεις στο δρόμο, λέω;
- Ακριβώς.
- Λοιπόν, ψάξε ένα μέρος και πέταξέ το. Δύσκολο είναι;
- Όχι, όχι... δεν είναι καθόλου δύσκολο, δεν είναι καθόλου.

Θα προσπαθήσω... ναι, θα προσπαθήσω, θα τα καταφέρω, μη στεναχωριέστε, θα τα καταφέρ' οπωσδήποτε. Λοιπόν, αντίο σας.

Κι ευτύς, μέσα στα δόντια του. «Καρακάξα, σταφίδα, ξυνόγαλο... Χα».

Κατέβηκε με το ασανσέρ κι έπιασε το δεξί πεζοδρόμι της βία Βενέτσια. Δεν τον ένοιαξε διόλου για την αναποδιά. Κι ας του 'λαχε κείνη πρωινιάτικα. Κι ας περίμενε ο γιατρός τ' αποτελέσματα της ανάλυσης. Όχι, ο Χουάν Χιμένεθ, δε θα στενοχωριόταν, για όλες τις αναποδιές του κόσμου. Δεν μπορούσε να το κάνει, δεν τα κατάφερνε. Τον εμπόδιζε το φυσικό του. Εκατό μέτρα πιο κάτω, έστριψε στη βία Τομαζίνο.

Καθώς πορευόταν παράλληλα στο μαντρότοιχο του Υπουργείου Γεωργίας, από το πίσω μέρος του χτιρίου, είδε μέσα στην αυλή, σχεδόν κολητό στον τοίχο, ένα μεγάλο βαρέλι με καπάκι, που πάνω του ήταν γραμμέν' η λέξη «απορρίμματα».

Σταμάτησε, υπολόγισε την απόσταση, πέρασε μέσ' από τα κάγκελα τα χέρια του, σήκωσε το καπάκι, έριξε στο βαρέλι το μπουκάλι και ξανάβαλε το καπάκι στη θέση του. Ένωσε ξαλαφρωμένος. Τίναξε, με πολλή επιμέλεια τη σκόνη και μάζεψε τα μανίκια του σακακιού του και κατηφόρισε για την πλάζα «Αμέρικα» όπου βρισκόntonταν τα γραφεία της «UNION DE TOBAC», της ξένης επιχείρησης στην οποία εργαζόταν.

Όμως πριν προλάβει να κάνει πενήντα βήματα, βρέθηκε, ξάφνου, πατηκωμένος, ανάμεσα σε δυο άντρες - έναν κοντόχοντρο κι έναν ψηλό, με ρεμπτούμπλικες και μαύρα γυαλιά στα μάτια.

- Ακολούθησέ μας, βρουχήθη ο ψηλός, σκύβοντας πάνω του.

Ξαφνιάστηκε.

- Ορίστε; Γιατί; Τι 'στε σεις; Λωποδύτες;

- Αστυνομικοί.

- Α! Και τι θέλετε από μένα μωρέ παιδιά, ε;

Την απόκριση την πήρε, με μιαν ερώτηση, μέσα σε κείνο το θάλαμο της παλιάς στρατώνας, με τις γιγάντιες διαστάσεις, όπου τότε μετάφεραν, στο «άψε σβήσε», με την αστυνομική κλούβα.

- Τι 'ταν αυτό που 'ριξες στο βαρέλι; Λέγε.

Κι ο διάλογος θα 'τανε, φυσικά, κείνος που 'πρεπε, αν η ερώτηση δε συνοδευότανε από μια τρομερή γροθιά στο κατωσάγονο, από τα δεξιά, κι αν δε δευτέρωνε, τούτη, σύγκαιρα κι από τ' αριστερά.

Ζαλίστηκε. Του φάνηκε ως να του 'φυγε ολάκαιρο το σαγόνι και να 'πεσε στο χώμα.

Όμως, πράμα παράξενο, κείνο που 'νιωθε δεν ήταν πόνος, όχι. Ήταν ένα φούσκωμα στο στέρνο και στο λαιμό. Ένα φούσκωμα π' ούλο κι αυγάτιζε, ώσπου τον έκανε να πιστέψει πως ήταν ολάκαιρος ένα μπαλόνι, που το φούσκωναν, το φούσκωναν, το φούσκωναν μέχρι που 'φτασε να μην παίρνει άλλο, κ' έσκασε και ξέρασε την απόκριση.

- Βόμβα...

Οι άλλοι στύλωσαν τα κορμιά τους και χαμογέλασαν με ικανοποίηση.

- «Βόμβα», ναι, βρουχήθη ο ψηλός. Χμ. Έκανες καλά, φιλαράκο, να ομολογήσεις έγκαιρα, αν και θαρρώ πως έσπασες πριν την ώρα σου. Βόμβα, λοιπόν. Και μάλιστα με ωρολογιακό μηχανισμό. Ευτυχώς που σε είδε ο φύλακας του γκαράζ του Υπουργείου. Ζύγωσε, με προφύλαξη, στο βαρέλι κι άκουσε καθαρά τον ωρολογιακό μηχανισμό να λειτουργεί. Μας ειδοποίησε. Φυσικά, τωρανά που εμείς τα μιλούμε, τα συνεργεία μας θα εξουδετέρωσαν τη βόμβα σου. Όμως εσύ δεν το γλιτώνεις το τουφέκι.

Είπε, τότε τράταρε μ' άλλη μια γροθιά, χαμηλά στο προκοίλι, και βγήκε με τον κοντό.

Απόμεινε για πολύ, να βογκά, γονατισμένος στα σανίδια, διπλωμένος στα δυο, ώσπου καταλάγιασε κομμάτι ο πόνος. Γυρό-

φερε τότε το βλέμμα στο σκοτάδι και ξέκρινε το μοναδικό λαμπιόνι στην οροφή και τον ασημένιο κύκλο που ζουγράφιζε το φώς του στο πάτωμα. Σούρθηκε στα τέσσερα, μπήκε στον κύκλο, ανάγειρε με κόπο κι απόμεινε κειδás ασάλευτος, για πολύ.

Γρικούσε ως ν' άναψ' εντός του ένα κερί. Ένα κεράκι τοσοδούλι, από κείνα που δεν μπορούν να φωτίσουν πέρ' απ' τη μύτη τους. Κι ολόξαφνα τα κεράκια έγιναν δυο, κι ύστερα τέσσερα, οχτώ, εκατό, πολλά. Κι ούλ' αντάμα, φώτιζαν δυνατά το δρόμο που πορευόταν αυτός, ένα δρόμο π' ούλο και πιο πολύ απομακρυνόταν από τη φαρδιά λεωφόρο που πορευόντουσαν οι πολλοί. Τους παρατηρούσε τους δυο δρόμους. Ξέταξε και τον άνθρωπο που ξέκοψε και βάλτωνε μονάχος στην ανεγνωριμιά. Τόνη ξέταξε, τότε ξέταξε άγρυπνα, τότε γνώρισε, γύρεψε να βρει χαρακτηρισμό να τότε βαφτίσει, τότε βρήκε: «κλόουν». Μάλιστα, «κλόουν». Ένας αστείος, ένας τραγικός «κλόουν», για λύπηση, είτε για σιχασιά, το ίδιο.

Άφησε τα αισθήματα της ώρας να καθρεφτιστούν στο πρόσωπό του. Το πάσκισε κιόλας. Και κείνο, που φάνταζε κρύο και γυάλινο στους ώμους του ανθρώπου της βαλτωμένης στράτας, πήρε να βυζαίνει από τ' αναστατωμένο αίμα της ψυχής του, να γεύεται ζωή, και να κοκκινίζει, να κοκκινίζει, ώσπου έγινε κατακόκκινο, μέχρι τα ριζάφτια του, μάσκα ενού κλόουν, έτοιμου ν' αρχίσει νούμερο, που θα σατίριζε και θα γελοιοποιούσε τον ίδιο του τον εαυτό, δίχως λύπηση κι έλεος, μέχρι που να τότε ποδοπατούσε και να τότε σύντριφε.

Όμως κείνη την ώρα, ακριβώς, ήταν που άνοιξε η πόρτα στο βάθος κι ακούστηκε να τότε κράζει ο αστυνομικός να βγει. Προχώρησε. Δίχως ν' αλλάξει τη μάσκα. Τήνε κράτησε ανάλλαγη, στο πρόσωπό του, τρέφοντάς την με το χοχλαστικό αίμα της καρδιάς, που το πύρωνε η πρώτη αληθινή γνώρα του, της ζωής. Ζύγωσε τον αστυνομικό, με μικρά πηδηχτά βηματάκια και μ' ένα πλατύ χαμόγελο στα χείλια.

- Να περάσετε από το Γραφείο του κ. Διοικητή, του 'πε κείνος. Να πάρετε την ταυτότητά σας κλπ., καταλάβετε;

Τον ζύγωσε πιότερο. Στηρίχτηκε στις μύτες των ποδιών του,

τόνε τήραξε με μισόκλειστα μάτια, για πολύ και του γέλασε στριγκά, κατά πρόσωπο. Ύστερα υποχώρησε λίγο, υποκλίθηκε βαθιά, ανάγειρε κι απομακρύνθηκε πηδώντας σαν αγριοκάτσικο. Ο άλλος σταυροκοπήθηκε κι έφτυσε στον κόρφο του τρεις φορές.

- Χριστός και Κύριος. Πάει κι αυτός.

Στο βάθος του διαδρόμου, είδε την πόρτα με την νταμπελίτσα «ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ». Μπήκε, γελώντας δυνατά, χωρίς να χτυπήσει. Υποκλίθηκε βαθιά στον άνθρωπο με τα γαλόνια που καθόταν πίσ' από το Γραφείο, κι ανάγειρε πηδώντας στον τόπο.

- Τα σύρα μου, λοιπόν, κύριε Διοικητά, έτσι;

Ο άλλος που δεν κατάλαβε τίποτ' από τα καμώματά του και τότε τηρούσε με ξάφνιασμα, χαμογέλασε νευρικά.

- Δεν ήταν τίποτε, αγαπητέ μου. Ας το ξεχάσουμε.

- Όχι. Παρακαλώ να μου εξηγήσετε για το μηχανισμό τους. Στη ζωή μου τ' ορκίζομαι, κύριε Διοικητά, δεν το 'ξερα πως έχουν ωρολογιακό μηχανισμό.

Είπε, γέλασε μακρόσυρτα και ξαναχοροπήδησε στον τόπο.

Ο γαλονάς μισοσφάληξε τα μάτια και δάγκωσε με δύναμη το κατώχειλό του. Απόμεινε για λίγο ετσιδός, να καλμάρει κι απέ, με καινούργιο νευρικό χαμόγελο.

- Σας είπα, αγαπητέ μου, να το ξεχάσετε. Ξεχάστε το, λοιπόν.

- Όχι. Επιμένω, κύριε Διοικητά. Το απαιτώ.

Πήρε στάση μεγαλόπρεπη και κοιτούσε τον άλλον καταπρόσωπο.

Κείνος φρούμαξε. Τα μάτια του μονοστιγμής γιόμοσαν αίμα. Τ' αυτιά του κατακοκκίνισαν κι έγιναν σάμπως τα όστρακα στο κορμί του αστακού. Οι μασέλες του κόλλησαν από το σφίξιμο των δοντιών. Όμως δεν άφησε ν' αποδειχτεί, και μόνο σημείωσε, με τρόπο, στο ημερολόγιό του «Χουάν Χιμένεθ, λογιστής, βία Μαρίχα 28».

«Σε συγγυρίζω άλλη φορά, φιλαράκο μου, αναρχικέ, για σήμερα θα 'τανε λάθος να το κάνω», έγρουξε μέσα του κι απέ, στον άλλο, με πλατύ χαμόγελο.

- Λοιπόν, ναι, αγαπητέ μου, ομολογώ πως έγινε ένα λάθος.

Θέλω να πω κείνος ο ηλίθιος φύλακας του γκαράζ... Σας είδε που ρίξατε το μπουκάλι στο βαρέλι, ζύγωσε, άκουσε...

- Το μηχανισμό;

- ...Ειδοποίησε. Σας συλλάβαμε. Πήγε το Συνεργείο. Άνοιξε το καπάκι του βαρελιού και...

- Βρήκε το μηχανισμό.

«Πίσω μου σ' έχω Σατανά» είπε κείνος από μέσα του κι απέ:

- Βρήκ' έναν ποντικό. Μάλιστα, ένα μεγάλο ποντικό από κείνους των υπονόμων. Το ζωντανό το καπάκωσαν, φαίνεται, σ' άλληνη ώρα και με το μπουκάλι που του ρίξατε, τρόμαξε. Πάσκιζε, λοιπόν, να σκαρφαλώσει στα πλευρά του βαρελιού και καθώς δεν μπορούσε να σκαρφαλώσει τα γρατσουνούσε με τα νύχια του και...

Σταμάτησε και σφάληξε τα μάτια. Ήτανε βέβαιος πως τω-
ραδός ακριβώς, ο άλλος θα του σβούριζε καταπρόσωπο, την
πιο χοντρή ειρωνεία του. Όμως εκείνος δε μίλησε και δε σά-
λειψε. Εντός του ένιωθε πως η προσωπική του γελοιοποίηση, -
που τήνε πάσκιζε, με μανία - έφτασε στην τραγική της αποθέ-
ωση. Κι ο ματωμένος κλόουν, της βαλτωμένης στράτας, που
γκρέμισε σε συντρίμια, μπροστά στα έκπληκτα μάτια της συ-
νείδησής του, το οικοδόμημα του «πιστεύω» μιας ζωής, άπλω-
σε το χέρι, πήρε την ταυτότητά του από το γραφείο του Διοικη-
τή και βγήκε κλείνοντας πίσω του, ήσυχα, την πόρτα.

Δεκαπέντε μέρες παραπίσω, στις κυβερνητικές εφημερίδες,
δημοσιεύτηκε τούτ' η ανακοίνωση της Αστυνομίας:

"Την 1ην ακριβώς μεταμεσονύκτιον ώραν της
χθες, εις τον οπίσθιον αυλόγυρον του Υπουργεί-
ου Γεωργίας, ένθα το γκαράζ των τροχαίων μέ-
σων του, εξερράγη βόμβα. Εκ της εκρήξεως, ήτις
υπήρξεν λίαν ισχυρά, κατεστράφησαν τινά εκ των
εκεί εσταθμευμένων οχημάτων. Ανθρώπινα θύμα-
τα δεν υπάρχουν. Σημειωτέον, ότι η βόμβα ετο-
ποθετήθη υπό των δυναμιτιστών, εντός ευρισκο-
μένου - πλησίον του μανδροτοίχου - μεταλλικού

κάδου απορριμμάτων. Η αστυνομία ευρίσκεται
επί τα ίχνη των δυναμιτιστών...".

Αμ δε!

Ο μοίραρχος που 'φτασε σαν αστραπή στο σπίτι του Χουάν, έμαθε πως εκείνος υπόφερε πάλι από κωλικό του νεφρού. Κι αυτό μπορούσαν να το βεβαιώσουν: Η γυναίκα του, που τον άφησε από νωρίς στην κρεβατοκάμαρα, με μια ζεστή μπουγιό-τα στη μέση, να ησυχάσει μόνος του κι η ίδια κούρνιασε στο ντιβάνι του σαλονιού, κι ο γιατρός που κλήθηκε, μετά τα μεσάνυχτα, να του κάνει μια ένεση νοβαλζίνης. Ο μοίραρχος φρού-μαξε. Μα το μόνο που κατάφερε, ήταν να φτύσει τα γένια του, που καθώς ήτανε μακριά, πλέρωσαν εκείνα... τη «νύφη».

Το αμάρτημα

Βούλωστ' το παπά. Βούλωστ' το τσαπογένη, να μη βγω από δω μέσα και σου το βουλώσω εγώ, - τ' ακούς; Και μην ξανακατηγορήσεις τούτα τα παιδιά πως είναι αμαρτωλά και μην ξαναπείς πως ο Κύριος τα τιμώρησε. Τι σχέση μπορεί να 'χει ο Κύριος με το μεθυσμένο οδηγό του φορτηγού, που τσαλαπάτησε το κουρσάκι τους, όντες, νιόνυφο ζευγάρι, γύριζαν από το Δημαρχείο της χώρας, ε; Ο Κύριος..!

Τούτα τα λόγια βγήκαν από το στόμα του Θύμιου Λόντου, του καπετάνιου, ενού άντρα θεριού, που στεκόταν μέσα στον ανοιγμένο λάκκο, στο νεκροταφείο, καρτερώντας να του δώσουν τις δυο νεκρόκασες, να τις απιθώσει πλάι πλάι. Κ' ήτανε τόσ' η οργή και τόσ' η αγριότη τους, που, καμπόσοι από τους χωρικούς, έσκυψαν μονομιάς τα κεφάλια, σάμπως να σκάσαν πάνωθ' τους σμάρι βροντές. - Ήθελαν να πουν πως όταν ο Θύμιος Λόντος κουβέντιαζε με την παρέα του, στον καφενέ της Σουμέλας της Λαζούς, οι γλόμποι, στο ταβάνι, πηγαινόφερναν, σάμπως να τους έδεχνε πελαγίσιος άνεμος.

Μονάχα ο παπα Λάζαρος - ο τσαπογένης - ο πρωτοσύγκελος της «Ιεράς Μητροπόλεως», δεν έδειξε να σκιάχτηκε. Τούτος στεκόταν ολομπροστά στη σύναξη των χωρικών, κοντός, χοντρός, ασουλούπωτος, - ίδιος με κρασοβάρελο, που ξάφνου του φύτρωσαν ποδάρια - με τα μάτια σφαλιχτά και τα χέρια να κρατούν την καδένα του χρυσού εγκόλπιου που κρεμόταν στο λαιμό, αναπαυόταν πάνω στο χοντρό προκοίλι του.

Ακόμα λίγο απόμεινε σε τούτη τη στάση και, ξάφνου, άνοιξε τα μάτια, σήκωσε τα χέρια ψηλά και πήρε να «δέεται».

«Πάτερ ημών, ο εν τοις ουρανοίς, κατάπεμψον τους οικτιρμούς σου επί τον δούλον σου, ος βαρέως ημάρτησεν. Και τοις λοιποίς, άφες αυτοίς, ου γαρ οίδασι τι ποιούσι». Έν' «αμήν»

ακούστηκε μέσ' από τη σύναξη κ' ευτύς δευτέρωσε, τρίτωσε κ' εκατόστισε.

Ο πρωτοσύγκελος άκουσε, χαμογέλασε μέσ' από τα γένια του κι' απέ, μιλώντας τη γλώσσα της μάνας του:

- Ακούστε με όλοι σας. Ο σεβασμιότατος μητροπολίτης μας παραγγέλλει να μην ταφεί τούτο το ζευγάρι μέσα στο νεκροταφείο. Κι αν κανείς, λέει, τολμήσει να το θάψει, θα 'χει την κατάρα του και την κατάρα του Κυρίου.

Τούτα τα λόγια έπεσαν καθώς πετριές πάνω στα κεφάλια των χωρικών που, στη στιγμή, πήραν να μεριάζουν από τον τάφο και να συνάζονται πίσ' από την πλάτη του πρωτοσύγκελου. Ακόμα κι ο Θανάσης Βάγιας, ο έμορφος, κι ο Βλαχ-Ανέστης της Κυρατσούς, π' όλη τούτη την ώρα σήκωναν στα χέρια τη μια νεκρόκασα, έτοιμοι να τη δώσουν στο Θύμιο Λόντο, την απίθωσαν στο χώμα και πισωπατώντας, σαν κλέφτες, πήγαν και χωνεύτηκαν μέσα στη σύναξη.

Ο πρωτοσύγκελος ξεθάρρεψε. Στύλωσε το κορμί - στυλώνεται το κρασοβάρελο; - κ' ύψωσε τη φωνή του.

- Ευλογημένοι χριστιανοί. Το ζεύγος των προκείμενων νεκρών ημάρτησεν αμαρτίαν μεγάλην. Ότι παρήκουσεν τας εντολάς της εκκλησίας και ηγνόησεν το μυστήριο του γάμου. Το μυστήριο δε τούτο μέγα εστί, τελούμενον εν εκκλησίαις, υπό ιερέων και ουχί εν Δημαρχείοις, υπό Δημάρχων. Δι' ο και ο Κύριος κατέπεμψεν, ταχέως, την τιμωρίαν Αυτού, επί τα κεφαλάς των αμαρτωλών.

Θα 'λεγε κι άλλα ο πρωτοσύγκελος, μα δεν πρόκανε.

Ο Θύμιο Λόντος έβγαλε, μέσ' από τα σωθικά του, ένα ουρλιαχτό, όμοιο με του ζωντανού που το σφάζουν, τινάχτηκ' έξω από το λάκκο, άρπαξε τον παπα Λάζαρο από το τετράγωνο γένι του και τραβώντας μονομιάς, από τη δεξιά μπότα που φόραγε, μια κάμα - τούτη δεν την αποχωριζότανε, απ' όταν ξώμεινε στη στεριά - και στήριξε το λεπίδι της στο σβέρκο του.

- Στο φώναξα παπά. Στο φώναξα να μην ξαναπείς αμαρτωλά τούτα τα παιδιά. Δε μ' άκουσες. Τώρα θα σε κάνω να ξεράσεις

το γάλα της μάνας σου. Και να τα κηδέψεις κανονικά, διαβάζοντας όλα τα γράμματα.

Είπε κ' έμπηξε φωνή που θα ράγιζε ντουβάρι.

- «Σωτήρηηη...».

Ο Σωτήρης ήταν ο νεωκόρος της εκκλησιάς του χωριού, της Αγια Σωτήρας. Ένας ξεροκιανός γέρος, με ξεραμένο το δεξί του μάτι, γερός, σάμπως διψασμένη καλαμιά, με κάτι μακριά χέρια, όμοια με της μαϊμούς, που σάρωναν το χώμα, καθώς περπάταγε. Ξεπρόβαλε μέσ' από τη σύναξη κι αλαφροπατώντας, σα σκιαγμένος γάτος, πήρε να στρατίζει κατά το Θύμιο Λόντο.

Οι χωρικοί, ανάστα Κύριος.

- Θα τότε σφάξει τον πρωτοσύγκελο!

- Όχι, μωρέ. Είναι τος καλός ο καπετάνιος. Άκακος.

- Για τούτο του γούρλωσαν τα μάτια;

- Κααλά. Τούτα του γουρλώνουν κάθε που μιλά. Τόνη ξέρεις μαθέ.

Η γριά Μέλπω, η τσαγκάραινα, προσευχήθηκε, δίπλα.

- Πρόφταξ' Αγια Σωτήρα μου, πέμπσε τον άγγελό σου...

- Ποιον;

- Τον Αρχάγγελο.

- Τούτος κρατά δίστομη.

- Κείνος κρατά ρομφαία.

- Μας έσκιαξες.

- Είσαι αμαρτωλός, γερο μπαρμπέρη Τράκα.

- Είδες! Λάλα...!

Ο Σωτήρης κοντοζύγωσε στο Θύμιο Λόντο.

- Στις προσταγές σου καπετάνιο, του 'κρινε και σύγκαιρα 'ξέταζε πίσω το δρόμο, μην είχε κάνα εμπόδιο για το φευγιό, αν λάχαινε να του χρειαστεί.

- Άκου Σωτήρη. Πήγαινε να τραβήξεις από τον ώμο του παπα Γιάννη, τον πέτσινο σάκο του, με τα βιβλία, και φέρ' τον μου. Σύρε γρήγορα.

Ο παπα Γιάννης ήταν ο εφημέριος της εκκλησιάς του χωριού, της Αγια Σωτήρας. Άλλος ένας άντρας θεριό, που θύμιζε Θύμιο

Λόντο. Με το σπητό κορμί, τις τετράγωνες πλάτες, τις φοβερές παπούσες των ποδιών του - ήθελαν να πουν πως ποδαινόταν με παπούτσι παραγγελιά, νούμερο 46 - με το μακρύ ράσο, που καθώς σάρωνε τις στράτες, ξέφτισε στον ποδόγυρο κ' έγινε κροσσάτο και με το πάντα λιγδιασμένο καλυμμαύχι που του 'δινε κι άλλο ύψος, έμοιαζε με μαύρο ελάτι της Πίνδου. Τούτος, η αλήθεια, τ' αποφάσισε να 'ρθει στο νεκροταφείο να ψάλλει στα παιδιά καναδυό ευχές, πριν τα παραχώσουν. Όμως, σαν είδε τον πρωτοσύγκελο να βγαίνει από τη μαύρη «Μερσεντές» της Ιεράς Μητροπόλεως τραβήχτηκε στην άκρη, σταύρωσε τα χέρια στο στήθος, σφάληξε τα μάτια κι απόμεινε κειδός ασάλευτος σαν νταμαρίσιος στουρναρόβραχος.

Ο Θύμιος Λόντος τότε τήραγε, δαγκώνοντας τα χείλια και κουνώντας το κεφάλι του με σημασία, ενώ σύγκαιρ' αναθυμιάταν αλλοτινούς καιρούς, όντες σχολειαρούδια - θεριά παιδιά κ' οι δυό τους - πέταγαν τις σάκες στ' αλώνι του Γιαγκλή, κι οληνώρα πάλευαν, δίχως ν' ανικούν ο ένας τον άλλο.

Και τα κατοπινότερα, όντες - παλικαράκι πια - το χωριό πήρεν απόφαση να τότε χειροτονήσει παπά, κι ελόγου του έδραμε και κατέβηκε την ξερολιθιά, τριάντα μέτρα βάθος, στο πηγάδι του Παχή και κρύφτηκε κοντά στο νερό. Όμως ο γερο Λιόντας, λέει, ο χωρατατζής του χωριού, έβαλε δυο γυναίκες να βγάζουν νερό, με κουβάδες και να το ξαναρίχνουν πίσω, ώσπου τούτος απόκαμε κ' έμπηξε φωνή. «Εντάξει... εντάξει, θα βγω και θα χειροτονηθώ... μονάχα μη μου ρίξετε άλλο νερό... τι πούντιασα».

Ο Σωτήρης πλεύρισε τον παπα Γιάννη και ξάμωσε να του πάρει το σάκο. Όμως, καθώς ήτανε γερτός και δεν έφτανε, πήρε να πηδά στον τόπο, σάμπως χιμπατζής, που δε φτάνει την καρύδα. Τέλος, τα κατάφερε - βοήθησε, η αλήθεια, κι ο παπάς καθώς έγειρε στο πλάι κι άφησε το σάκο να γλιστρήσει από τον ώμο του -, τον άρπαξε και τον πήγε στο Θύμιο Λόντο.

Κείνος παράτησε τα γένια του πρωτοσύγκελου και σπρώχνοντάς τον από πίσω, τον έφερε κοντά στις δυο νεκρόκασες.

- Πάρε το σάκο του παπά. Βγάλε το βιβλίο και διάβασε, στα

παιδιά, τις ευκές που θα διάβαζες στην εκκλησιά. Και τήρα μην καταπιείς κανένα λόγο, τι δε μου γλιτώνεις εμένανε.

Όμως ο πρωτοσύγκελος, για μια ακόμα φορά, δεν έδειξε να σκιάχτηκε. Ξακολούθαγε να κρατά τις αλυσίδες του εγκόλπιου, να 'χει σφαλιχτά τα μάτια και το στόμα διπλομανταλωμένο.

Οι χωρικοί ξαφνιάστηκαν.

- Πάει και τέλειωσε. Τούτη τη φορά δεν τη γλιτώνει ο πρωτοσύγκελος.

- Ο Θεός να βάλει το χέρι του.

- Τόνε θωρείς, τον καπετάνιο; Τρέμει. Του στρίψαν, παναπεί.

- Αμί κι άλλος; Μουλάρωσε κειδά. Θαρρώ του πρόκειται, του ανάποδου.

- Τι να σου κάνει ο καπετάνιος; Μικρανήψι του, βλέπεις, ο Σταύρος, το παιδί. Έρημος ο ίδιος, έρημη κ' η Ρηνιώ, τ' αγγελάκι. Δίχως γονιούς και δικούς και τα δυο.

Και τούτος, ο μαγκούφης, να τ' αγαπά σα δικά του. Τι λέω να τ' αγαπά, να τα λατρεύει. Και να του λένε πως θα τα θάψουν έξω από τα μνήματα! Σα σκυλιά! Του στρίβει, για δεν του στρίβει;

Κείνη τη στιγμή, μια στριγκιά γυναίκεια φωνή, υψώθηκε μέσ' από τη σύναξη.

- Μη, Θύμιο. Μήνη, σε παρακαλώ...

Ήταν η Λένη, η γυναίκα του δάσκαλου. Βγήκε μπρος από τους χωρικούς κι άπλωσε τα χέρια. Ο Θύμιος γύρισε και την είδε. Και πράμα παράξενο, δεν έβλεπε μια γριά, μόν' έβλεπε το Λενιώ, κείνη την ξανθή Παναγιά, κείνο το πανέμορφο κρίνο, το κορίτσι π' αγάπησε στα νιάτα του και που το 'δωκαν αλλουνού. Την ξανακοίταξε. Είχε σκεπάσει το πρόσωπο, με τις απαλάμες των χεριών, κ' έκλαιε.

«Όπως τότες» λόγιασε. Όταν δυο μέρες πριν από την αρρεβώνα της, ήρθε και με βρήκε, μέσα στη νύχτα. «Μη φεύγεις, Θύμιο» με παρακαλούσε. «Μη φύγεις, καλέ μου, καρτέρα λίγο και θα δεις. Δεν τον παίρνω το δάσκαλο. Εγώ εσέν' αγαπώ, δική σου στεφανωτή θα γίνω». Κ' είχε τα χέρια της απλωμένα, καθώς πριν. Κ' ύστερα τα 'φερε στο πρόσωπο κ' έκλαιε καθώς

τώρα. Τότες πείσμωνσε κείνος κι έφυγε. Τριάντα χρόνια! Μα τώρα, θωρώντας την, κειδά, να κλαίει, ένιωσε το αίμα να σκουντουφλά στις φλέβες του και την καρδιά του να ζεσταίνεται. «Εντάξει, Λενιώ μου», είπε από μέσα του κ' ευτύς το χέρι, που κράταγε την κάμα, γλίστρησε κ' έπεσε στο πλάι.

Ύστερα, έστρεψε αργά προς τον παπα Γιάννη.

- «Έλα παπά», του 'πε. «Έλα εσύ να διαβάσεις τις ευκές στα παιδιά. Εσύ τα 'βαλες στην κολυμπήθρα και τα δυο. Εσύ τα μετάλαβες το σώμα του Κυρίου. Τούτος δε νογάει από τέτοια, μα συ... εσένα... θέλω να πω εσένα ήταν και λίγο παιδιά σου.

Και ξεχνώντας τον παπά.

- Έλα Γιάνκο, φίλε μου, έλα.

Όμως ο άλλος δε σάλειψε. Και τότες τουτουνού, του 'στριψαν, για καλά. Σήκωσε ψηλά τ' οπλισμένο χέρι, το τέντωσε, το τέντωσε κ' έβγαλε από τα σωθικά του ένα ουρλιαχτό, όμοιο με του δαίμονα της Κόλασης.

- Χαθείτεεε... Χαθείτε ούλοι από μπροστά μου... Τα μάτια μου θόλωσαν και μπορώ να σφάξω πολλούς... Χαθείτεεεε.

Και τήνε πήρε τούτη τη φωνή ο αγέρας και τήνε σβούριξε πάνω στα στητά βράχια του αντικρινού νταμαριού, που τήνε πισωγύρισαν, μυριόστομη.

«Χαθείτε... χαθείτε... χαθείτε»

Η σύναξη τρικύμισε. Θαρρείς και την έδειρε δυνατός μπάτης. Προέγκησαν οι χωρικοί και πήραν να τρέχουν στην κατηφόρα. Πρώτος και καλύτερος ο πρωτοσύγκελος. Σήκωσε ψηλά το ράσο του κ' έδρεμε, φωνάζοντας:

- Ανοίξτε. Ανοίξτε, ευλογημένοι μου, να περάσω. Εμένα έβαλε στο μάτι... Εμένα θέλει να σφάξει... Ανοίξτε...

Σε λίγο, στο σιάδι του νεκροταφείου, δεν έμεινε κανείς. Μόνος αυτός, χάιδεψε, για λίγο, με το βλέμμα του, τις δυο νεκρόκασες κ' ύστερα έγειρε, διπλώθηκε κ' έκατσε ανάμεσά τους. Τα χέρια του απλώθηκαν πάνω στα καπάκια τους. Τα χάιδεψε για πολύ. Έκλαψε. Τέλος τράβηξε κοντά του το σάκο του παπα Γιάννη, έβγαλε από μέσα ένα βιβλίο, τ' άνοιξε και πήρε να συλλαβίζει: «Αποτάξεις το σα... τανά; Απετα... ξάμην. Αποτάξεις το

σα... τανά; Απε... ταξάμην. Α... πο... τάξεις το σατα... νά; Α... πετα... ξάμην...»

Θα συλλάβιζε και πιο κάτω, όμως ένιωσε να του βαραίνει κάτι τον ώμο. Σήκωσε το κεφάλι. Ήταν ο παπα Γιάννης. Ακόμα λίγο τον έσφιξε κείνος στη μέγκενη της απαλάμης του κι απέ γονάτισε κ' έκατσε δίπλα του.

- Ήρθα.

Ο άλλος δεν αποκρίθηκε.

- Τούτα που διαβάξεις, ξέρεις... τούτα που συλλάβιζες θα λαπάω, δεν ήτανε για ξόδι, για βαπτίσια ήτανε.

Περίμενε, για λίγο, κι απέ.

- Φορώ το καλυμμαύχι μου; Δεν το φορώ. Τόνη πήγα κάτω, που λες, τον πρωτοσύγκελο, τον έβαλα στ' αυτοκίνητο και τον κατευόδωσα. Μα κείνος πονηρός, ο ζουμπάς, το ψυλλιάστηκε πως θα 'ρχόμουν για 'δω κ' έβαλε τον οδηγό να κάνει το γύρο της πλατείας και να γυρίσει ξοπίσω. Μ' είδε που ανηφόριζα. Σταμάτησε τ' αμάξι, βγήκε και μου φώναξε: «Πού πάτε, πάτερ Ιωάννη;». Γύρισα. Τι να του 'λεγα; Είπα: «Για το πανηγύρι...». «Αν θάψετε τούτους τους αμαρτωλούς, θα τιμωρηθείτε». «Το ξέρω». «Θα δικαστείτε και θ' αποσηματισθείτε».

Δεν κρατήθηκα παραπάνω. Έβγαλα το καλυμμαύχι μου, έβαλα μέσα μια κοτρόνα, το στριφογύρισα στον αέρα και του το σβούριξα. Ακόμα λίγο και θα τον εύρισκε στο κεφάλι. «Σου το χαρίζω, πρωτοσύγκελε» του φώναξα, «να το πας πεσκέσι των δικαστάδων...» και τον έστειλα στο διάτανο. Σταυροκοπήθηκε κ' έφυγε.

Ο άλλος δεν αποκρινόταν. Είχε βγάλει τη δίστομη, από την μπότα του, και κάρφωνε το χώμα και το ξανακάρφωνε.

- Άιντε σήκω τώρα να τα διαβάσουμε και να τα θάψουμε, τα καλά μας. Σήκω.

- Εγώ πήρα όρκο.

- Τι έκανες;

- Πήρα όρκο....

- Να μη σηκωθείς;

- Να σου κόψω τα γένια.

- Τι... τα γένια; Μωρ' εσένα τρελός παπάς θα πρέπει να σε βάφτισε!

- Τ' ορκίστηκα στα παιδιά, πιο πριν, και δε θα πατήσω τον όρκο μου.

Ο παπα Γιάννης σοβάρεψε.

- Έλα στα καλά σου, Θύμιο. Κι αυτός που θα μου κόψει τα γένια εμένανε δε γεννήθηκε ακόμα. Το λοιπόν κράτα τις φοβέρες σου γι' άλλους και σήκω να τελεύουμε.

Ο άλλος τινάχτηκεν ορθός, με την κάμα στα δόντια.

- Ήσυχα... Θύμιο. Παράτα τα ζοριλίκια και γονάτισε να σ' εξομολογήσω και να σου λύσω τον όρκο.

- Δεν το θέλω.

- Τήρα καλά, Θύμιο Λόντο. Αν πεισματώσεις κι άλλο, θα με κάνεις να πάρω κ' εγώ έναν όρκο βαρύ. Να σου τραβήξω τη δίστομη από το χέρι, να σου κόψω τον απαυτό σου και να τότε ριξω στα σκυλιά. Και το ξέρεις δα πως δεν άλλαξα επειδήs μου φόρεσαν ράσο. Ο ίδιος είμαι.

- Το ξέρω.

- Εντάξει λοιπόν. Ας όψεσαι, - είπε ο παπα Γιάννης κ' ευτύς πέταξε από πάνω του το ράσο, έβγαλε την αντερή και τήνε τύλιξε στ' αριστερό του χέρι.

- Έλα...

Ο άλλος χίμηξε σαν αγριόγατος. Και σε λίγο, τα κορμιά δυο θεριών, έσμιγαν, χώριζαν, ξανάσμιγαν και σέρνονταν πάνω στο χορτάρι, πασκίζοντας να φτάσουν στο τρομερό δίστομο μαχαίρι που, με την πρώτη λαβή του παπα Γιάννη, ξέφυγε από το χέρι του άλλου και καρφώθηκε στο χώμα του νιόσκαφου τάφου. Όσπου, αποκαμωμένα, απόμειναν ν' αγκομαχούν, πλάι πλάι.

Πρώτος κατάφερε να μιλήσει ο Θύμιος Λόντος.

- Δεν μπόρεσα πάλι να σε νικήσω, Γιάνκο. Κ' έτσι γλίτωσες τα γένια σου.

- Κ' εσύ τον... «θου Κύριε φυλακήν τω στοματί μου». Το 'πα μια, να μην το πω και δεύτερη κι αμαρτήσω.

- Γιάνκο.

- Ναι.
 - Την είδες;
 - Ποιαν; Α, την κυρα Λένη, λες. Την είδα, δεν είμαι γκαβός.
 - Έμορφη, έτσι;
 - Έμορφη! Άσε με χάμω, καημένε. Γριά σταφιδιασμένη.
 - Δε λέω για τούτη... Για το Λενιώ λέω.
 - Χμ...
 - Θυμάσαι τότες που 'ρθε και με παρακάλεσε να μη φύγω;
 - Αν το θυμούμαι... Εγώ δε σου την έφερα, μέσα στη νύχτα;
 - Μου φάνηκε πως την ξανάειδα, τωραδά, να 'χει απλωμένα
 τα χέρια της και να παρακαλά.
 - Αλαφροϊσκιωσες, καημένε. Αυτό θαρρώ.
 - Μετάνιωσα, Γιάνκο. Μετάνιωσα πικρά, που 'φυγα τότες.
 Δεν έπρεπε...

- Δεν έπρεπε για, είπε ο παπάς κ' ευτύς άπλωσε το χέρι και
 του 'πιασε το δικό του.

- Εντάξει, Θύμιο. Ξομολογήθηκες. Ο Θεός να σε σχωρέσει.
 Μην πικραίνεσαι πια. Αμαρταίνεις. Έλα, σήκω τώρα να θά-
 ψουμε τα παιδιά μας. Μόλις που προφταίνουμε.

Ανάγειραν κ' οι δυο και με κόπο στυλώθηκαν στα πόδια.

Ο ήλιος έγερνε να βασιλέψει και χρύσωνε τα σύννεφα στη
 δύση. Ένας καμπίσιος αγέρας χάιδευε τα ψηλά κυπαρίσσια,
 που πηγαινόφερναν, στις κορφάδες τους, σαν τις μαυροφορε-
 μένες μοιρολογίστρες του χωριού. Τα κοπάδια γύριζαν από τη
 βοσκή και τα κυπροκούδονα των τράγων μέλωναν τον αγέρα
 με τον ήχο τους. Χαμηλά, στο σπίτι της Θρακιώτισσας της
 Μαργώς, οι πάπιες μασούλαγαν τη ζητιανιά τους, για το βρα-
 δινό καλαμπόκι. Γλυκό, μαγευτικό απόσπερνο. Με τον ήλιο, το
 βασιλιά, να ντύνει με κρεμεζιά κροσσάτα άμφια ολάκερη τη
 δύση.

Ο παπα Γιάννης έβγαλε από το σάκο του το πετραχήλι, το πέ-
 ρασε στο λαιμό και πήρε να ψέλνει. Εκεί 'τανε που ο χωρατα-
 τής του χωριού, ο γερο Λιόντας, πονηρή αλεπού, κρυμμένος
 πίσ' από φουντωτό πουρνάρι τους είδε να μονιάζουν, σταυρο-
 κοπήθηκε κ' έδραμε στον καφενέ της Λαζούς, να φέρει στους

χωριανούς το μαντάτο πως ο παπα Γιάννης με το Θύμιο θα θάψουν τα παιδιά.

Ο καπετάνιος γονάτισε ανάμεσα στις δυο νεκρόκασες, σταύρωσε τα χέρια στο στήθος κι όλο μουρμούριζε τα ονόματα των νεκρών... «Σταύρο, Ρηνιώ, παιδιά μου...» Τέλος, σαν απόσωσαν με το ψάλισμο και την ταφή και στήριξαν γερά, με πέτρες, το μαρμαρένιο σταυρό, γκρεμίστηκαν κ' οι δυο τ' ανάσκελα, πάνω στο φρέσκο χώμα, αποκαμωμένοι από το πάλεμα, το φτυάρισμα, αμί κι από τη συγκίνηση και, για πολύ, απόμειναν αμίλητοι.

Αργά κι απαργά, ο Θύμιος σάλεψε, βογκώντας και με χαμηλή φωνή, σα να φοβόταν μην ακούσει κανείς, ρώτησε.

- Πού το 'χεις, Γιάνκο; Στο ράσο;

- Ποιο; Α... στο σάκο. Τι τότε κουβανώ δηλαδή τόσο τρανό και μ' αρωτούν κείνοι που ψυλλιάζονται; Το βάζω πρώτο, κατόπι βάζω τα βιβλία και στερνά το πετραχήλι. Παναπεί, αν απλώσεις το χέρι σου, θα το 'βρεις.

Ο άλλος έβαλε το χέρι στο σάκο και τράβηξ' ένα μπλασκή. Το χάιδεψε πρώτος πολλές φορές, το ξετάπωσε κι αφού ευχήθηκε «ζωή σ' ελόγου μας», το 'φερε στα χείλια κ' ήπιε, χορταστικά. Ύστερα τ' άπλωσε στον παπά.

- Αιωνία τους η μνήμη. Απόψε τα παιδιά μας βρίσκονται στην Παράδεισο, εκ δεξιών του Κυρίου, είπε και ρούφηξε το τσίπουρο, σα νεροφίδα.

Από κει και πέρα, το μπλασκή άλλαξε πολλές φορές χέρια. Και πάντα, μ' ευχές:

- Θεός σχωρέσ' τα.

- Αιωνία τους η μνήμη.

- Ζωή σε λόγου μας.

Το πρωί, ο γιαγκιόζης ο Στέριος, ο γιδάρης, περνώντας με το κοπάδι του, έξω από το νεκροταφείο, θυμήθηκε τα παιδιά κ' είπε να μπει να πει καμιά προσευχή στο μνήμα τους. Όμως κείνο π' αντίκρισε τον έκανε να μαρμαρώσει.

Δυο άντρες, δυο θεριά, κείτονταν, τ' ανάσκελα, πάνω στο χώμα, από τη μια και την άλλη μεριά του τάφου, και κοιμόντουσαν, του καλού καιρού.

Ο ένας ήταν ο Θύμιο Λόντος. Γυμνός, από τη μέση και πάνω, λασπωμένος, βρώμικος, κράταγε στο δεξί του χέρι μια δίστομη μάχαιρα. Ο άλλος - Θεέ και Κύριε... Ο άλλος ήταν ο παπα Γιάννης. Δίχως καλυμμαύχι, δίχως ράσο, δίχως αντερή και δίχως... γένια. - Τούτα του τὰ 'κοψε και τα κράταγε στ' άλλο του χέρι ο καπετάνιος, που - μ' όλο το μεθύσι - θυμήθηκε τον όρκο του και δεν μπόρεσε να τότε πατήσει.

Κι ο γιδάρης ο Στέριος, ακόμα προγκά το κοπάδι του, να φύγει μακριά από κείνους τους καραγκιόζηδες, που τους θυμόταν από σκολειαρούδια, να παλεύουν οληνώρα, και που δεν έβαλαν μυαλό... μήτε και στα γεράματα.

Μια μέρα του γιατρού Βασίλη Γεωργιάδη

Ο νεαρός γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης ήταν πολύ χαρούμενος εκείνο το πρωινό. Πολύ πολύ χαρούμενος.

Και τόσο συνεπαρμένος από την ευτυχία του, ώστε περπατώντας βιαστικά, στο φαρδύ πεζοδρόμι της πολύβουης λεωφόρου, να σκοντάφτει πάνω στους περαστικούς και ν' αναγκάζεται να μελώνει, αράδα, γύρω του, συγγνώμες με τσιριμόνια, γιατί 'τανε κι ευγενικός από φυσικού του.

Κι ο λόγος της τόσης ευτυχίας; Ένα χαρτί που το χάιδενε όλην ώρα, με τ' αριστερό χέρι, στη μέσα δεξιά τσέπη του σακακιού του, και που τότε διόριζε σ' έν' από τα πολλά ιατρεία του ΙΚΑ.

Η αλήθεια, του χρειαζότανε τούτος ο διορισμός, πολύ του χρειαζότανε - και να γιατί.

Ο γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης ήταν το ένατο παιδί, ενού αγρότη, από το χωριό Χέρσο του Κιλκίς - όνομα και πράμα - ούθ' έσπερνες, να πούμε, στάρι και θέριζες... τίποτας, τέτοιος πετρότοπος.

Κ' ενώ το στομαχάκι του δε χόρταινε, καλά καλά, την μπομπότα - θέλουν να πουν οι... «γκρινιάρηδες» πως μόνο με γιομάτο στομάχι γίνεσαι ξυπνός - το μυαλουδάκι που κλειούσε στο τσερβέλο του τότε βόηθαγε να προκόβει στα γράμματα, τόσο, που, οι τριγυρινοί του, θιαμαίνονταν και μακάριζαν το γονιό που 'σπειρε τέτοιο φωστήρα.

Κείνος ο δάσκαλος, προπάντων, ο κ. Δημητριάδης, τον είχε απόκοντα τον πατέρα του και του τραγόταν χρόνου καιρού.

- Τήρα καλά, μωρέ Προκόπη, μην τ' αδικήσεις το παιδί. Να πουλήσεις ως και το βρακί σου, καψερέ, και να το σπουδάξεις. Τι τούτο που βλέπεις, μια μέρα θα γένει μεγάλος άνθρωπος.

Κ' έπαιρνε την απόκριση.

- Εντάξει, δάσκαλε, εντάξει. Βέβαια εσύ δεν μπορείς να ξέρεις

- μπορείς; - πως εγώ, από δω και χρόνια, δε φορώ βρακί. Κι αν μαθέ, πουλήσω αυτό, τ' αποπάνω, θα με ντρέπονται οι γυναίκες.

Όμως άλλο τι αποκρενόταν ο Προκόπης κι άλλο τι πάσκιζε. Βέβαια δεν ξεγυμνώθηκε από το παντελόνι του, ξεγύμνωσεν όμως το μαντρί του από κάνα δυο ζωντανά και το 'στειλε στο γυμνάσιο το παιδί.

Και 'κείνο, τ' αφιλότιμο, φωτιά μονάχη, μήτε που τήνε χρειάστηκε τη βοήθειά του. Διάβαζε, μάθαινε, έπαιρνε υποτροφίες και σπούδαζε μονάχο. Κι όχι να πεις στο Γυμνάσιο, πάρε και στο Πανεπιστήμιο, μέχρι που πήρε το χαρτί με άριστα.

Όμως απίς κι άνοιξε το ιατρείο, τα πράγματα στένεψαν. Έξι μήνες τώρα, που 'βαλε την νταμπέλα του «Βασίλειος Γεωργιάδης - ιατρός παθολόγος», μόνο καμπόσοι ένοικοι της πολυκατοικίας του χτύπησαν το κουδούνι, κι εκείνοι για να τους μετρήσει την πίεση.

Και να δεις πως τότε πλέρωσαν μόνο την πρώτη φορά με χρήματα. Τις παραπίσω του 'διναν το... «ευχαριστώ» τους. «Να 'σαι καλά γιατρέ μου - ευχαριστώ. Η αλήθεια μας έλειπε ένας γιατρός στην πολυκατοικία, να μας γνοιάζεται».

Κείνη, προπάντων, η δεσποινίς Μέλπω, η συνταξιούχα δασκάλα - από δαύτες που ζημιώνουν το Δημόσιο καθώς ξεχνούν να πεθάνουν - του 'ρχόταν κάθε πρωί. Ήθελε λέει να 'ξερε πού βρισκόταν η πίεσή της, για ν' αποφάσιζε τι θα μαγέρευε. Που παναπεί πως αγκαλά και την εύρισκε χαμηλή, θα 'ριχνε μελιτζάνες με μοσχαράκι - πολύ της άρεζαν - ειδαλλιώς θα 'βραζε ραδίκια του βουνού - και τούτα της άρεζαν.

Το έτσι έχοντας τα πράματα, ο γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης έβλεπε τα όνειρά του να πέτουνται όλο και πιο μακριά. Γιατί ο γιατρός μας είχε και όνειρα. Βέβαια.

Διάβαζε, ξεθεωνόταν χρόνια, κι όλο λογάριαζε τα μελλούμενα, τα που θα πετύχαινε τα καλά και τ' άγια. Τούτο και 'κείνο και τ' άλλο, σπουδαία, τρανά κι έμορφα.

Και μέσα σ' όλα μετρούσε το γονιό. Κείνονε προπάντων. Να τότε γνοιάζεται και να τότε χρυσώσει. Να του κάνει ντουζίνες

βρακιά και παντελόνια και κουστούμια και πανωφόρια και καπέλα. Να του πάρει λουστρίνι παπούτσι και ζεστές τσόχινες μπότες και ζουνάρες φανέλα. Να του μετρά την πίεση μέρα παρά μέρα. Να του 'ξετάζει την καρδιά και το αίμα και τα μάτια και τη χολή. Να τότε γνοιάζεται, ναι, τούτονε τον ήρωα, μέρα και νύχτα, καταπώς του πρόπονταν και καταπώς τον ορμήνευε η δική του καρδιά.

Η αλήθεια, κείνος, σαν του τα 'ξομολογιόταν, χαμογελούσε κι αποκρενόταν, αραδιάζοντας ξόρκια για τους γιατρούς και πως κάλλιο το 'χε να τον άφηναν να πίνει το ουζάκι του, τι αλλιώς θ' αρρώσταινε, ο στουρναρόβραχος.

Τέτοια. Όμως σήμερα, ο γιατρός, έβλεπε τα όνειρά του να ξαναγυρίζουν και να φτερακούν μέσα στο κεφάλι του, καθώς προχωρούσε βιαστικός για το ιατρείο του ΙΚΑ.

Και μήτε που τον ένοιαξε, σαν ο κύριος Διευθυντής, αντίς για καλωσόρισες, του 'ριξε στην αγκαλιά μια πέτσινη τσάντα, γιομάτη «έντυπα», κι έβαλε στο χέρι του μια λίστα με πενήντα ονόματα «ασθενών» που 'πρεπε, λέει, να επισκεφτεί, μέχρι τις δυόμισι το μεσημέρι.

Ξεπόρτισε τρέχοντας και πήρε τους δρόμους ευτυχισμένος, τραγουδώντας και ξανατραγουδώντας από μέσα του.

«Τέσσερα, τέσσερα, τέσσερα», που παναπεί χιλιάρικά, που παναπούν ο μιστός που πέτυχε, με τη βοήθεια του Υψίστου - δόξα να 'χει - και τα πολλά μέσα - η αλήθεια -.

Το σπίτι του πρώτου «ασθενούς» δε δυσκολεύτηκε καθόλου να το βρει. Μια ισόγεια χαμοκέλα, στο βάθος τριγυρισμένης από πλίνθινη μάντρα αυλής, που μύριζε μούχλα και σαπισμένα νερά.

Χτύπησε την πόρτα και περίμενε. Ξαναχτύπησε και καθώς δεν του αποκρίθηκαν πάλι, έσπρωξε και μπήκε.

Στη μέση ενού μεγάλου και σχεδόν έρημου χώρου, καθόταν ένας αναμαλλιάρης κι αξούριστος άντρας, κρατώντας στο χέρι ποτήρι με κρασί, που στ' ακρόχειλά του σεργιανούσαν μύγες.

Απόμεινε, για λίγο, πάνω στο περβάζι της πόρτας, καρτερώντας

το «καλώς ήρτες» κι απέ, βέβαιος, πως ο άλλος δεν το 'χε σκοπό να σαλέψει, τόλμησε.

- Καλημέρα σας...

Δεν πήρε απόκριση.

- Είμαι ο γιατρός... Με περιμένατε, δεν είν' έτσι;

- Ήρθες;

Ξαφνιασθηκε. Ήταν σχεδόν βέβαιος πως ο άλλος δε θα του 'κανε τη χάρη να μιλήσει.

- Ορίστε;...

- Ήρθες, λέω;

- Μάλιστα.

- Την έφερες τη φόλα;

- Πώς είπατε; Την... Θ' αστειεύεστε, βέβαια.

- Καθόλου. Μια φόλα της χρειάζεται της μουστόγριας εκεί μέσα. Για να 'συχάσει κι αυτή κι εμείς κι εσύ. Το λοιπόν, κάνε καταπώς σου λέω γιατρέ, τ' ακούς;

- Μάλιστα... Θέλω να πω... Δηλαδή ναι... Θα δούμε... Θα δούμε.

Καταλάβαινε πως μπέρδευε τα λόγια, μα δεν μπορούσε ν' αντιδράσει. Έκανε προς τα πίσω, πασχίζοντας να μη χάσει από τα μάτια του τον αναμαλλιάρη - πού ξέρεις τι γίνεται - έφτασε στην πόρτα του βάθους, την έσπρωξε με την πλάτη, μπήκε, την έκλεισε πίσω του με δύναμη και κόλλησε πάνω της, να συνεφέρει.

- Ήρθες;

Η φωνή βγήκε από τα στρωσίδια ενού ντιβανιού, στο βάθος. Τινάχτηκε.

- Ορίστε;

- Ήρθες λέω;...

- Μάλιστα... Είμαι... είμαι ο γιατρός, ξέρετε.

- Τι μου το λες; Σε περίμενα.

- Μάλιστα... Παρακαλώ να μου πείτε τι έχετε. Δηλαδή...

- Τίποτε.

- Πώς είπατε;

- Τίποτε.

- Μάλιστα... Δηλαδή... Ναι, ακριβώς αυτό. Θέλω να πω γιατί με καλέσατε;

- Για να με βγάλεις από τον τάφο.

- Μάλιστα... Ορίστε... Από τον... Είπατε από τον...

- ...τάφο.

- Θ' αστειεύεστε βέβαια. Ναι, ναι ακριβώς αυτό. Είστε όλοι σας αστείοι εδώ μέσα, πολύ πολύ αστείοι...

- Καθόλου. Εσείς οι γιατροί το λέτε πως ο άνθρωπος δεν μπορεί να ζήσει δίχως αέρα κι ήλιο. Έτσι δεν το λέτε; Κάνε τον κόπο να τηράξεις γύρω σου. Βλέπεις παράθυρο σε κανένα από τα ντουβάρια; Δε βλέπεις. Μονάχα τούτος ο φεγγίτης στο ταβάνι. Παναπεί τάφος. Σωστός τάφος. Έτσι; Το λοιπόν, θέλω να με γνοιαστείς και να με βγάλεις από δω μέσα.

- Μάλιστα... Σας κατάλαβα. Σας κατάλαβα πολύ καλά. Θα κάνω το παν, θ' αναφέρω στον κ. Διευθυντή και τα λοιπά και τα λοιπά. Όμως θα 'θελα να με καταλαβαίνετε κι εσείς, ναι, θα 'θελα να ομολογούσατε πως αυτά τα πράγματα είναι, πώς να σας το πω, είναι οικογενειακές υποθέσεις, ακριβώς, οικογενειακές - δεν είν' έτσι; Κι αυτός ο άνθρωπος έξω... ναι, αυτός ο αναμαλλιαρής άντρας με το κρασί είν' επικίντυνος, δε νομίζετε; Και δε σας πιστεύει - λυπούμαι που το λέω - δε σας πιστεύει καθόλου. Λοιπόν, θα 'θελα να σας παρακαλούσα να μου επιτρέπατε να σας γράψω κατιτί, μια φόλα, μόνο και μόνο για να 'χετε μια συνταγή στα χέρια σας, να τον πείσετε πως είστε άρρωστη και στο μεταξύ...

- Φονιά...

- Ορίστε;

- Φονιάά!

- Μπαρδόν;...

- Είπες πως θα μου γράψεις φόλα;...

- Εγώ;... Όχι... όχι... Αυτός έξω... Δηλαδή... Θέλω να πω... Ω! Θεέ μου... Θέλω να σας εξηγήσω... Μπορώ να σας εξηγήσω...

- Φονιάάά...

- Μη...

- Κακούργε!...
- Λάθος...
- ...που τα συμφώνησες μ' αυτόν τον ανεπρόκοπο, το χαρμολογαγιά το γαμπρό μου να με ξεκάνετε...
- Όχι...
- Φονιά... Θα σε κλείσω στη φυλακή...
- Σας παρακαλώ...
- Έξω... έξω... φονιά... αντεροβγάλτη... Λανδρού... Λανδρού...
- Μάλιστα... Θέλω να πω όχι. Έκανα λάθος... με καταλαβαίνετε... έκανα...
- Έξωωω...

Το παραύστερο που θυμόταν ο γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης ήταν πως ακουμπούσε σε μια κολόνα του δρόμου και πάσκιζε να συνεφέρει, κι ολόγυρά του ένα τσούρμο παιδιά, που τότε 'ξέταζαν απορεμένα. Κείνο το λεφτό, ξαστόχησε πως ήταν ευγενικός - από φυσικού του - τα πρόγkηξε άγρια και προχώρησε σχεδόν τρέχοντας, δίχως να γυρίσει να δει πίσω του. Όμως ο γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης δεν ήταν απ' αυτούς που ξεκολλούν εύκολα από το σκοπό τους. Κάπου σταμάτησε, ανάσανε βαθιά, πολλές φορές, χάιδεψε στη μέσα δεξιά τσέπη του σακακιού του το διορισμό του, κι αυτό ήταν. Τα τακούνια των παπουτσιών του ακούστηκαν πάλι να πατούν δυνατά στο πέτρινο καλντερίμι, το κεφάλι του στήθηκε γερά στους ώμους και τα χείλια ξανάπιασαν το τραγούδι:

- Τέσσερα... τέσσερα... τέσσερα...

Μέχρι τις δύο μετά το μεσημέρι, ο γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης, έδειρε καλντερίμια, στητά, πορεύτηκε σε στενοσόκακα που τα 'νομάτιζαν με τα γράμματα της αλφάβητος Ψ-Ψ, Ψ-Χ, Π-Π, Χ-Χ, γνώρισε «πολλών ανθρώπων τ' άστεα», πολλών αρρώστων τις παραξενιές και πολλών ορόφων τις σκάλες. Στην οδό Ψ-Ψ, αριθμός 43, σκαρφάλωσε, αγκομαχώντας, μέχρι τον τρίτο όροφο, και χτύπησε το κουδούνι.

- Καλημέρα σας.
- Καλημέρα.
- Είμαι ο γιατρός.

Η γυναίκα που του άνοιξε, με τ' αριστερό χέρι χτύπησε το ξύλο της πόρτας και με την απαλάμη του δεξιού έκανε το σημείο του σταυρού στο στήθος της.

- Ο γιατρός;

- Μάλιστα. Με ζητήσατε.

- Εμείς;

- Μάλιστα. Μια στιγμή, παρακαλώ, σας διαβάζω από τα δελτία που μου 'δωκαν στο ιατρείο. Οδός Ψ-Ψ;

- Μάλιστα, Ψ-Ψ, και με το πόδι της κλώτσησε τη γάτα του σπιτιού, που ξεγελασμένη πως τη φώναξαν έτρεξε νιαουρίζοντας.

- Αριθμός 43;

- Μάλιστα.

- Ο κύριος Γεώργιος Ψαρόπουλος;

- Αχ, καλέέέ! Τώρα κατάλαβα. Είναι ο γείτονας, γιατρέ μου, στο διπλανό. Αχ, μανίτσα μου! Για τούτο τον έβλεπα, τον τελευταίο καιρό, μαραμένο και μουφλούζη τον άνθρωπο; Αυτόνε που 'τανε πάντα του αλέγρος και κεφάτος; Κάντε τίποτε γιατρέ να τότε γιάνετε. Βάλτε τα δυνατά σας. Να ξανακουστεί το μπουζούκι του, να θαραπαυτούν οι ψυχές μας, να σας σχωρά η γειτονιά. Δεν ξέρετε, γιατρέ, τι παναπεί μπουζούκι του Ψαρόπουλου. Μέλι και κάντιο και λουκούμι Συριανό. Αχ, μανίτσα μου, άαχ...

- Μάλιστα. Στο διπλανό, λοιπόν;

- Μάλιστα.

- Πολυκατοικία;

- Μάλιστα.

- Χαμηλά, ψηλά;

- Στον τέταρτο.

- Μάλιστα. Ασανσέρ;

- Καλέ πιο ασανσέρ; Στην Άνω Τούμπα δε βάζουν ασανσέρ. Τσιγκουνεύονται.

- Μάλιστα.

Και κατρακύλησε τις σκάλες από τον τρίτο όροφο της οδού Ψ-Ψ, 43. Και σκαρφάλωσε, με τη γλώσσα απ' έξω, στον τέταρτο

της Ψ-Ψ 45. Και βρήκε τον κ. Ψαρόπουλο, στη βεράντα του ρετιρέ του, να κάθεται μπρος σε τραπέζι, φορώντας ακριβή ρόμπα και να γράφει νότες.

- Ο γιατρός; Ευχαριστώ, ευχαριστώ πάρα πολύ που ήρθατε. Ξέρετε δε θα σας χρειαστώ.

- Ορίστε;

- Νόμιζα πως θα μου 'τρωγε τρεις μέρες και θέλησα να 'μαι δικαιολογημένος απέναντι στην Υπηρεσία μου - Υπηρεσία Εγγείων Βελτιώσεων - της οποίας τυγχάνω θυρωρός. Εννοώ το τραγούδι που μόλις πριν από λίγο τέλειωσα. Μουσική δικοί μου, στίχοι του Διευθυντού μου. Ομολογώ... δύσκολο. Όμως δούλεψα όλη τη νύχτα, βοήθησε κι η έμπνευση κι όλα πήγαν καλά. Είμαι βέβαιος πως μπροστά μου τώρα έχω έν' από τα μεγαλύτερα σουξέ του μέλλοντος.

Αααα!... Τούτη τη φορά δεν άντεξε. «Δούλεμα θέλει ο άνθρωπος» είπε από μέσα του, κι ευτύς:

- Μάαααλιστα! 'Ωστ' έτσι, λοιπόν; Συγχαρητήρια. Κι όσο για μένα, δεν πειράζει. Δε χάλασε ο κόσμος, βρε αδερφέ - ωχ! Και να το ξέρετε πως από δω και μπρος είμαι πάντα στη διάθεσή σας για τις εμπνεύσεις σας. Βέβαια. Τιμή μου μεγάλη να βοηθώ στη δημιουργία των σουξέ του μέλλοντος. Πώς... πώς... 'Ωστε να μη διστάζετε να κρεβατώνεστε όποτε σας πνίγουν οι εμπνεύσεις σας. Ακριβώς. Σύμφωνα, αγαπητέ μου; Είστ' ευχαριστημένος;

- Μπράβο, γιατρέ. Είσαι τσίφτης.

- Ευχαριστώ, καλοσύνη σας. Και κάτι άλλο. Οι γειτόνισσές σας ξέρετε, οι γειτόνισσές σας είναι πολύ στενοχωρημένες, μα πάρα πολύ στενοχωρημένες, που δε σας άκουσαν από προχθές. Και με παρακάλεσαν, λέει, με παρακάλεσαν, να σας θερμοπαρακαλέσω να τους παίξετε την καινούργια σύνθεσή σας, αυτό το αριστούργημα που 'χετε στο τραπέζι.

- Αλήθεια, γιατρέ;

- Αλήθεια, μαέστρο...

- Ε... να... Πώς να το πω, δηλαδή... Με συγκίνησαν. Και.... δε θα τους τ' αρνηθώ. Όμως θα το κάνω και λιγούλακι για σένα,

γιατρέ. Γιατί είσαι τσιμάνι παιδί και σ' αγάπησα.

- Αβάντι μαέστρο!...

Και το ηλεκτρικό μπουζούκι έπιασε φωτιά. Και βρόντηξε και ξεδίπλωσε στον αγέρα τη μελωδία της ραγισμένης πενιάς, σε αυγινό μινόρε. Κι ακούστηκε η φωνή του Ψαρόπουλου, σβραχνή, απόκοσμη, γιομάτη... ευρωπαϊκό μεράκι, σε στίχους του Διευθυντού του.

«Κι αν στις Ριβιέρες και στις Νίκαιες, γυρνάς,
μωρή μαργιόλα...»

Ο γιατρός έκλεισε με δύναμη πίσω του την πόρτα, κατρακύλησε τις σκάλες και βγήκε στο δρόμο.

Στα μπαλκόνια της οδού Ψ-Ψ είδε να κρέμονται τσαμπιά οι... ραγισμένες καρδιές, που άκουαν τον Ψαρόπουλο κι ένιωθαν να μερεύουν εντός τους... τα σεκλέτια κι οι καημοί. Φουρκίστηκε πιο πολύ και δυνάμωσε το βήμα.

- Βλάκες!...

Κι ήταν, ίσα ίσα, κείνη τη στιγμή, που από τον τρίτο της Ψ-Ψ 43, ακούστηκε γυναίκεια φωνή γιομάτη πάθος και... λυγμό.

- Ααααχ... ψεύτη ντουινιά. Να ζήσεις, γιατρέ μου, ασίκη, μπουλασίκη, και να σε χαίρεται η μάνα σου... Αααμάν... μπαϊλντισα...

Κόλλησε στον τόπο και γύρισε αργά αργά με τεντωμένο το λαιμό, έτοιμος να σβουρξίξει τ' αψήλου μίαν από κείνες τις βρισιές, που γλιστρούν μέσα στο λαρύγγι, πιότερο απ' όσο η γλιστρίδα και δεν μπορεί να τις καταπιεί μήτε κι ο δεσπότης.

Όμως απάνω κει απόμεινεν ασάλευτος, κόμπιασε, τα μάτια του γιόμοσαν στόχαση και τέλος γύρισε μπροστά και κατέβασε το κεφάλι.

«Ψεύτη ντουινιά» είπε. Και το ξανάπ' ευτύς. «Ψεύτη ντουινιά». Και πρόστεσε: «Βλάκες».

Λίγες ώρες παραπίσω ο γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης ήτανε πια ολότελα ξεθεωμένος. Από τις άλυτες αλγεβρικές εξισώσεις των δρόμων, που τον έβγαζαν πάντα λάθος. Από τις κρουαζιέρες σε σκάλες πολυκατοικιών χωρίς ασανσέρ. Από τις παραξενιές των αρρώστων. Και τέλος, από τη συμπλήρωση των «εντύπων» -

πέντε λεπτά διάγνωση, δέκα να γράφεις.

Ήταν κι η σύγχυση της τελευταίας επίσκεψης. Χτύπησε με το χέρι τον άρρωστο, στη μέση, για να 'ξετάσει τα νεφρά του κι εκείνος έμπηξε τις φωνές, τότε 'νομάτισε «αλμπάνη» και δήλωσε πως κάλλιο το 'χε να τότε 'ξέταζε κτηνίατρος.

Σα βγήκε από τούτο το τελευταίο σπίτι, σταμάτησε καταμεσής στο δρόμο και σφάληξε τα μάτια. Ένωθε ανήμπορος, σχεδόν άρρωστος. Τα γόνατά του έτρεμαν και στο στομάχι γρίκαε μιαν ανακάτωση και μιαν όρεξη να ξεράσει τα σωθικά του.

Σα συνέφερε κομμάτι, έβγαλε από την τσέπη του τη λίστα και τήνε 'ξέτασε. Του 'μεναν άλλοι δυο άρρωστοι. Θυμήθηκε πως είχε τράτο να παραδώσει τα χαρτιά στη γραμματεία του ιατρείου μέχρι τ' απόγεμα. Το κουράγιο του ήτανε λειψό. Ακόμα λίγο και θα γονάτιζε. Πήρε, λοιπόν, την απόφαση, να γυρίσει στο δικό του ιατρείο, να ριχτεί στο κρεβάτι, να κοιμηθεί καμπόσο, να συνεφέρει, και στις τέσσερις, μετά το γιόμα, να περάσει από τους δυο που του 'μεναν κι απέ να πάει στο ΙΚΑ να παραδώσει.

Το 'κανε. Και στις τέσσερις ήτανε πάλι στο δρόμο. Φρέσκος και κεφάτος. Ευτυχισμένος. Γιατί το γιατρό Βασίλη Γεωργιάδη δεν τότε γονάτιζαν εύκολα ενάντιοι καιροί και δυσκολίες. Και τίποτα δεν μπορούσε να τον υποχρεώσει να ξεκολλήσει από το σκοπό του.

Κι ο σκοπός του, για τώρα, ήταν να πάει ο ίδιος στο χωριό σ' ένα μήνα, να πάρει το γονιό του. Να τότε φέρει στην πολιτεία, να τον έχει κοντά, να ζούνε οι δυό τους.

Και τότε; «Διάλεξε πατέρα, τι θες; Και τούτο και κείνο και τ' άλλο, ό,τι τραβά η καρδιά σου. Πάρε και κανένα χιλιάρικο, να 'χεις να πορεύεις τις ώρες που 'σαι μονάχος. Σεργιάννα, πατέρα. Στο βουνό, τη θάλασσα, ούθε σου τραβά η όρεξη. Μη θυμάσαι τα παλιά, τα που πέρασες, τα κλαμένα. Σε παρακαλώ κύρη, φιλώ τα χέρια σου, μην τα θυμάσαι. Όχι. Δε θέλω να τ' αναθιβάνεις, σου προσπέφτω, όχι, τι καίνε κείνα και φαρκακώνουν κι αρρωσταίνουν. Και τώρα, καλά - άκου με μένα. Η

καρδιά σου είναι τρίσγερη, σιδερένιο το στομάχι, βρύσες βουνίσιας τα νεφρά σου κι η πίεση μικρού παιδιού. Το λοιπόν, τρώγε και πίνε. Τρώγε. Κι αρμυρά και ξυνά και τηγανητά κι ουζάκι. Απ' όλα. Άααα... γελάς γεροκύκλωπα. Σου μύρισε το ούζο, έτσι; Πίνε, μωρέ. Εδώ είμ' εγώ. Πίνε πατέρα...».

Ένωσε έναν κόμπο στο λαιμό. Θύμωσε. Έδωσε μια, τον κατάπιε, πήρε βαθιάν ανάσα, γέρεψε.

Ήξετασε το δρόμο. ΦίΦί. Έφτασε, παναπεί, δίχως να καταλάβει. Φ-Φ αριθμός 19. Εδώ έχουμε 15. Όστε κείνη κει η διπλανή πολυκατοικία είναι το 17. Και κείνη η μπαράγκα που δεν πρόφταξ' - ευτυχώς - ν' αψηλώσει, το 19, εντάξει. Όμως... τι... πώς...; Είδε και πάγωσε. Τα πόδια του καρφώθηκαν στο χώμα. Στον προστάτη της αυλόπορτας ήταν ακουμπισμένο - καταπώς συνηθίζεται - το καπάκι μιας νεκρόκασας.

Κοκάλωσε. Κι ακόμα πιο πολύ τα χρειάστηκε, που λένε, σαν είδε τρεις άντρες να βγαίνουν από την αυλή της μπαράγκας και να τρέχουν καταπάνω του. Δηλαδή... Αν ερχόταν το πρωί... Αν δεν πήγαινε να κοιμηθεί... Ίσως, τότε... «Θέ μου» κι ένωσε το φως των ομματαίων του να λιγοστεύει.

- Γιατρέ, έφτασες γιατρέ μου; Επιτέλους!

«Τετέλεσται». Αντίο ΙΚΑ. Αντίο τέσσερις χιλιάδες!...

- ...Πέθανε;...

- Χτες τα μεσάνυχτα.

- Ξανάκλεισε τα μάτια. «Όστε... Μάλιστα... Είναι φανερό...

Δε ζήτησαν γιατρό για εξέταση... για πιστοποιητικό θανάτου τότε ζήτησαν».

Του 'ρθε να κλάψει απ' τη χαρά του.

- Λοιπόν, ζητήσατε πιστοποιητικό, ναι;

- Θανάτου.

- Μάλιστα. Αμέσως. Θα το 'χετε αμέσως. Είπατε πως πέθανε χτες;

- Τα μεσάνυχτα.

- Αρκεί. Δε χωρεί αμφιβολία. Βέβαια. Όστε θα το 'χετε το πιστοποιητικό. Ακριβώς. Ένα πιστοποιητικό θαύμα, τέλειο, τέτοιο που σας χρειάζεται. Αμέσως!

Στο βάθος καταλάβαινε πως δεν ήταν λογικά τούτα που 'λεγε, όμως η μεγάλη χαρά του ακόνιζε τη γλώσσα τόσο, που του ήταν αδύνατο να τήνε κουμαντάρει.

Διάβασε τη λίστα του ΙΚΑ, που τήνε κράταγε στο χέρι.

- Μαρία Ψαλτίδου, οδός Φ-Φ αριθμ. 19, Άνω Τούμπα.

Μπήκε στην παραράγκα και ζύγωσε στο ντιβάνι να 'ξετάσει την πεθαμένη. Και ξάφνου ορθάνοιξε τα μάτια κι έφερε τα χέρια στο λαιμό σαν να τον πνίγανε.

- Α... ο... άντρας;...

- Ναι, γιατρέ μου, γιατί;

- Και τον λένε Μαρία Ψαλτίδου;

- Ιγώ είμι... ακούστηκε πίσω μια γυναίκα. Ουρίστι;

Καινούργιος τρόμος. Τινάχτηκε και γύρισε.

- Ζεις;

- Τι 'πες, γιατρέ μ'; Μπήξι φωνή, τι 'μι κι κουμμάτ' πιρήφανη στ' αφτιά μ' - άα;

- Και τ' όνομα που γράφει το δελτίο; Μαρία Ψαλτίδου;

- Ιγώ είμι, σ' λιέου. Απ' λιές, του πουρνό, σαν τότε βρήκα τέξα τουν γείτονα, τηλεφώνησα στο ΙΚΑ, το κι το, κι να πέμψουν γιατρό για την άδεια, κατάλαβες γιατρέ μ'; Ήταν μονάχος ου έρμος καταντίπ, κι καλός χριστιανός, Θεός σχωρέστον. Κατάλαβες γιατρέ;

Κατάλαβε.

Ό,τι έφταιξε ήταν η κουφαμάρα αυτής της γριάς. Φαντάστηκε το πρωινό τηλεφώνημά της κάπως έτσι:

- Ιμπρός.

- Ορίστε.

- Ιμπρός, ΙΚΑ;

- Μάλιστα.

- Ιμπρός, λιέου.

- Ορίστεεε, σας ακούμεεε!...

- Α! Ιδώ Μαρία Ψαλτίδου. Ουδός ΦιΦι... έεε; Μάλιστα ΦιΦι, αριθμός 19. Άνω Τούμπα. Να πέμψιτι γιατρό, να δώσει άδεια... έεε;

- Θέλετε άδεια;

- Έεεε; Μπήξει φουνή κι είμι κουμμάτ' πιρήφανη στ' αφτιά μ'... έεε;...

- Θέλετε άδειαααα; Είστε άρρωστηηηη;

- Άδεια, ναι. Μι δίχους, δε γίνιτι τίπουτις. Η παπάς ξέριτι...

- Εντάξει.

- Έεεε;

- Εντάξειειει...

- Ιφχαριστούμι πουλύ. Σας καρτερούμι. Αντίου σας.

Ο γιατρός σωριάστηκε μπρος σ' ένα τραπέζι. Ακούμπησε πάνω του τους αγκώνες κι έριξε το κεφάλι στις απαλάμες των χεριών του.

Τόσες αναποδιές, τόσες λαχτάρες σε μια μέρα!

Αναθίβανε το φουριόζο διευθυντή του. Τον αναμαλλιάρη, μεθυσμένο άντρα, με τις μύγες που σεργιανούσαν στα χείλια του κρασοπότηρου που κράταγε, αμί και στα δικά του. Τη γριά που τότε παρεκάλεσε να την... αναστήσει από τον τάφο, σάμπως άλλο Λάζαρο. Τη γυναίκα με τη γάτα της της οδού Ψ-Ψ αρ. 43, το θυρωρό της υπηρεσίας Εγγείων Βελτιώσεων και βιρτουόζο του μπουζουκιού, κύριο Ψαρόπουλο.

Ύστερ' αναθίβανε και τα πιο παλιά. Τις φτώχειες του. Τους μόχτους να σπουδάξει. Τις αγωνίες για τις εξετάσεις και την υποτροφία της κάθε χρονιάς. Την υποχρέωση απέναντι στο γονιό, που πούλησε και τα στερνά υπάρχοντά του, να του ανοίξει το ιατρείο κι απόμεινε να ζει καταμόναχος στο χωριό. Τέλος τις ελπίδες για μια καλή σταδιοδρομία, που τις είδε να ξεφτούν, μια μια, μέχρι που τον ανάγκασαν να πει «σπολλάτη» για ένα διορισμό στο ΙΚΑ. Και τα όνειρά του; Τα όνειρα να προσφέρει στους ανθρώπους, σε κείνους προπάντων που αναγκεύονται, στους απόκληρους;

Έσφιξε με τις γροθιές του τα μελίγγια, να τα συντρίψει. Όμως, όλα τούτα, για λίγο, μονάχα για δυο στιγμές. Γιατί ο γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης - το ξανάπαμε - δεν ήταν απ' αυτούς που κιοτεύουν, απ' αυτούς που γονατίζουν στα μισά της στράτας.

Κατέβασε τις γροθιές. Είδε τους άλλους να τον έχουν τριγυρισμένο και να τότε τηρούν μ' αγωνία. Χαμογέλασε.

- Εντάξει, εντάξει. Θα το συντάξουμε αμέσως το πιστοποιητικό θανάτου. Παρακαλώ να μου φέρετε την ταυτότητα του μακαρίτη.

- Ιγώ την έχου, γιατρέ μ'. Ουρίστι.

Ο γιατρός την πήρε στα χέρια του, την εξέτασε μ' ασυνήθιστη προσοχή και... λιγοθύμησε. Γιατί στην ένδειξη «Ονοματεπώνυμον» διάβασε το όνομά του. Βασίλης Γεωργιάδης. Κι αυτό δεν ήταν πια σύμπτωση, ήταν σκάνταλο της μοίρας του, που βάλθηκε να τον τρελάνει μέσα σε μια μέρα.

Το κακοπάντρεμα

Ο Φώτης Μεταξόπουλος, ο δραγάτης, του μεγάλου βουνίσιου κεφαλοχωριού, Ζαγορά Πηλίου, βγήκε από την ταβέρνα της πλατείας, πολύ πολύ χαρούμενος.

Κι η αλήθεια, είχε με το μέρος του όλο το δίκιο του κόσμου, να' ν' έτσι δα κεφάτος, καθώς μέσα κει ξεφάντωσε για καλά, με την παρέα του, ολάκερες τρεις ώρες. Γεύτηκε, λιχούδικα, μεζεδάκια της ώρας, από κείνα που μπορούν να κολάσουν ακόμα και παπά, τη Μεγάλη Σαρακοστή. Ήπιε ντόπιο μπρούσικο κοκκινέλι, από κείνο π' ως το κατρακυλήσεις στο λαρύγγι, σου λύνεται η γλώσσα κι αποκοτάς ακόμα και να τα ψάλεις της πεθεράς σου, καταπρόσωπο.

Τέλος, τραγουδῆσε όλα τα καινούργια ρεμπέτικα τραγούδια π' άκουε από το τρανζίστορ του και χωράτεψε με τους τριγυρινούς του. Σε τούτο πλια το στερνό, δεν μπόραγε να του παραβγεί κανείς, κι αυτό το 'ξερε ολάκερο το χωριό του, αμί κι ολάκερο το Πήλι. Έτσι, μ' όλο το φαγητό, το πιοτί και το τραγούδι, πρόφταξε και να κουγιουνάρει καμπόσους. Τον κυνηγό, τον Αλέξη, πως τάχα το λαγό που βάρεσε το πουρνό, τον είχε κείνος αποβραδís δεμένο στο πουρνάρι ν' ακαρτερεί το φονιά. Το μαστρο Θανάση, από το Βελεστίνο, - που 'ρτε πρωί, κυριακάτικα, για δουλειά που δεν έπαιρνε τράτο, κι αποξεχάστη να πίνει στην ταβέρνα - πως η ομάδα του, ο «Ρήγας Φερραίος», νίκησε τη δική του, τον «Πανζαγοριακό», επειδής ο διαιτητής έλαχε να 'ναι γαμπρός τους, από Βελεστινιά! Πρόστεσε κιόλας πως την παράλλη Κυριακή, που δε θα τον έχουνε πλια το γαμπρουλάκη τους, να σιγοντάρει, ο «Πανζαγοριακός» θα τότε κήδευε τον «Ρήγα Φερραίο», γιατί λέει, όπως και να 'ναι, οι βουνίσιοι κλωτσούν δυνατότερ' από τους καμποχωρίτες. Τέλος και τον κάπελα, τον κυρ Σταμάτη - τούτονε πλια τον είχε του χεριού του και τότε μάδαγε την πάσα ώρα, με τα χωρατά του -

τάχα πως δεν ήξερε τι να τα κάνει τα πολλά που μάζεψε κι αποφάσισε, στα εξήντα του, να παντρευτεί μιαν εικοσάρια Βολιώτισσα, να του τα φάει.

Τώρα πορευόταν για το σπίτι του, ούλος κέφι και τραγούδι. Το 'χεν αποφασισμένο να δώσει συνέχεια στο πιοτί, παρέα με τη γυναίκα και τη θυγατέρα του, μέχρι να στρωνόταν το μεσημερνό γιορτιάτικο τραπέζι. Δόξα στον Κύριο, το 'χε καλά καμωμένο το κουμάντο του και φέτο. Και χοίρον έσφαξε, βαρύ, κοντά τέταρτο του τόνου, και κρασί 'χε, δικό του, μπόλικο κι ούλα τα καλά. Κι απόκοντα την υγεία του και την αγάπη των θηλυκών - αρσενικό δεν απόχτησε το σπίτι του - και μιαν αστείρευτη όρεξη για χωρατά, που τον έτρεφαν και τότε γέρευαν στην ψυχή.

Για τούτο, σαν πάτησε στην αυλή του, έμπηξε φωνή:

- Γυναίκααα... Πιάσε κρασί κ' έφτασεν ο άντρας σου, ο μεθύστακας.

Όμως σαν μπήκε στο χαγιάτι κ' έκλεισε ξωπίσω του την πόρτα, ευτύς τ' ορκίστηκε πως του μέλλουνταν παρατράγουδα.

Η γυναίκα του, η Μόσχω, στέκουνταν στο βάθος, ασάλευτη και τότε τήραζε βουβή, μ' ένα βλέμμα σβησμένο και με τα χέρια της να σφίγγουνται μπρος στο στήθος. Γκρίνιαξε:

- Εντάξει, γυναίκα. Ήπια. Κι ακόμα θα πιω. Αγαλματώνεις, δεν αγαλματώνεις εσύ, κειδάς, εγώ θα πιω, χρονιάρια μέρα που 'ναι σήμερις. Και θα πιω και θα φάω και θα τραγουδήσω. Ναίσκε. Κι άμα δε σου κάνω, με χωρίζεις και πας στη μάνα σου. Αμήν.

Κείνη δεν αποκρέθηκε. Το βλέμμα της γλάρωσε πιότερο και μονάχα κει στ' ακρόχειλα πήρε να χαράζει μια υποψία ζωής.

- Ούου!... Δεν υποφέρεσαι, μωρέ γυναίκα, δεν υποφέρεσαι! Πας να με φουρκίσεις, μέρα που 'ναι. Κρίμας. Αυτό σου λέω μονάχα. Κρίμας!

Κίνησε να ζυγώσει το τραπέζι, που το 'δε φορτωμένο με του πουλιού το γάλα, να βάλει να πιει ένα ποτήρι, να ξεθυμάνει, μα δεν πρόφταξε. Η Μόσχω ρίχτηκε ξάφνου στο πάτωμα και του αγκάλιασε τα γόνατα. «Μπάαα! Πώς ήτανε και τούτο» απόρεσε.

Η γυναίκα του, μωρέ; Η Μόσχω, η ξίκαλη, αμέ και πεισματάρικα και σκληρή σα σίδερο, π' άλλο δε γενόταν εδώ μέσα πάρε το δικό της, να του προσπέσει! «Κάποιος φούρνος θα γκρεμίσει». Φχαριστήθηκε στο βάθος της καρδιάς του, τεντώθηκε και τήνε τήραξε από ψηλά. Χωράτεψε.

- Σήκω, γυναίκα. Δεν είμαι παπάς, εγώ, να μου προσπέφτουν. Ο Φώτης είμαι, ο άντρας σου. Κείνος που, σ' ένα σου διάνεμα, τρέχει και πέφτει στον γκρεμό της Μακρυνίτσας - δεν το ξέρεις; Σήκω και δε σου πάει εσένα να γονατάς.

Κείνη, μαζωμένη πάντα, κουβάρι, στα πόδια του, έμπηξε, ξάφνου, φωνή:

- Ούουου... Η θυγατέρα μας, άντρααα!...

- Η θυγατέρα μας; Α! Κατάλαβα. Χαμογέλασε πονηρά. «Γυναίκες, μωρέ. Γυναίκες» είπε από μέσα του κι απέ:

- Η θυγατέρα μας, για. Η θυγατέρα μας. Εμ, το μήλο κάτω από τη μηλιά, έτσι δεν το λέει κι η παροιμία; Σου 'μοιαξε, βλέπεις, στην εμορφάδα, αμί και στο πείσμα, ψέματα;

Τα 'πε γρήγορα κ' ύστερις, πειραχτικά.

- Μαλλιοτραβηχτήκατ', έτσι γυναίκα;

Κείνη, σα να μην τον άκουσε, ματασίριξε.

- Η Μαριώωωω...

- Η Μαριώ, ναίσκε. Για κείνην κρένω. Για ποιάνε, λες; Για τη γοργόνα του Μεγαλέξαντρου; Θ' άγριεψε, για καλά και σου 'βγαλε κάνα δυο τούφες μαλλί - αυτό 'ναι. Ξέρεις τι, γυναίκα; Βρήκες το μάστορη, θαρρώ. Αυτό θαρρώ, και τ' άλλα που...

Δεν πρόφταξε ν' αποσώσει. Η άλλη του τράβηξε μια δαγκωνιά στο καλάμι πάν' από το ρούχο του και τότε θανάτωσε.

- Άααα!... Α! Δαγκώνεις κιόλας; Σ' έξερα για τη γλώσσα και τα νύχια σου, τώρ' ακόνισες και τα δόντια; Θα σου τα βγάλω, μωρή. Θα σου τα βγάλω ένα ένα, εδώ 'μαστε και θα δεις.

Κείνη ξανάσκουξε: «Ο Σταθάκης»...

- Δεν ακούω τίποτις. Κάνε καλά μαζί της.

Κ' ευτύς απορεμένος:

- Τι 'πες; Ο... Σταθάκης; Ποιος Σταθάκης;

- Ο Τσεβήκης...

- Ο σπουδαγμένος; Τώρα δα που έρχομαν τον είδα με τη Σιτροέν του, που τραβούσε για το νερόμυλο. Εκεί πηγαίνει κάθε μέρα, κάθεται κάτ' από τον πλάτανο και γράφει. Αλαφροΐσκιωτο τότε λένε στο χωριό κ' είναι τος. Το λοιπόν, γιατί τότε 'νομάτισες;

- Οχού, τη βαρυόμοιρην εμένααα... Και πώς να σου το πω, άντρα μου, πώς να σου το μολογήσωωω...

Ξαναπόρεσε.

- Για στάσου, μωρέ γυναίκα. Τι σε βρήκε και σκούζεις, εσιδάς; Ξέρεις τίποτα που δεν το ξέρω εγώ; Κρένε. Κρένε και μη βουβαίνεσαι.

- Ο Τσεβήκης...

- Άστονε να πάει στα κομμάτια τον Τσεβή, ούουου!... Τι άλλο ξέρεις;

- Ο Τσεβής... ο Τσεβής... γκάστρωσε τη Μαριώ μας... Μανίτσα μουου...

Του 'ρθε νταμπλάς. Σα να τότε βάρεσαν με ζεύγια κατακούτελα.

- Τι 'πες μωρή; Τρελάθηκες; Άσε τα πόδια μου... Μη μου τα κρατάς... Άσε τα πόδια μου, σου λέω. Τρελάθηκες;...

- Όχι... Δε σου τ' αφήνω... Κλώτσα με, σκότωσέ με... Δε σου τ' αφήνω.

Κείνος τήνε λυπήθηκε, μέρεψε. Έκλεισε τα μάτια. Έριξε τις σφιγμένες γροθιές πάνω στους βολβούς, τους ζούληξε με δύναμη να τους συντρίψει, πόνεσε, συνέφερε. Χαμήλωσε το κεφάλι, ρώτηξε ξέψυχα:

- Πότε;

- Είναι πέντε μηνού. Μου το 'κρυβε. Τον αγαπούσε, τότε πίστευε, για τούτο. Το πουρνό, σήμερις, πήγαμε με την αδερφή σου. Τ' αρνήστηκε ο κακούργος, που να τον αρνηστεί ο Χριστός κι η Παναγιά.

Δεν είπε τίποτα. Το κεφάλι του βάρυνε πιότερο, σα να 'ταν από σίδερο, και το πηγούνι κόλλησε στο στήθος. Κίνησε, βαρύς, για το τραπέζι. Το ζύγωσε, άπλωσε, πήρε στο χέρι την καράφα, την έφερε στα χείλια, ήπιε. Δίχως ανάσα. Με τη δίψα

του στρατοκόπου, που πλανήθηκεν, ολημερίς, σε πυρακτωμένην έρημο. Ήπιε πολύ, όσο ποτές στη ζωή του, έστησεν ορθή την καράφα πάνω στο στόμα του, τήνε στράγγισε.

Τα σωθικά του άναψαν κι οι πατούσες των ποδιών ξεμάτισαν μέσα στα 'ποδήματα. Το νού του τότε κατάχτησε μονομιás μια αποκάρωση και μια γλύκα κι ο λογισμός του φούντωσε, σκουντούφλησε, έδωκ' έναν πήδο και τινάχτηκε στα περασμένα.

Τούτο το ψίκι, προπάντων, τότε κράτησε.

Τριάντα κατακαινούργιες σούστες, διαλεγμένες μια μια, απ' ούλο το Πήλι, που τις έσουρναν φαριά γοργοπόδαρα, χιτά σα χέλια, στολισμένα με χαϊμαλιά, πλεχτά, πολύχρωμα χράμια, κορδέλες κατακόκκινες κι ολόλευκα μεταξωτά μαντίλια. Και σε μιαν από δαύτες - π' ούλες τους ήντουσαν μ' ορεξάτους χαροκόπους - να κάθεται ατός του, γαμπρός λεβέντης, με τη Μόσχω δίπλα του, έμορφη και παντέμορφη, καμαροφρύδα, χαμηλοβλεπούσα και ροδομάγουλη, σωστή Παναγιά, φευγάτη από 'κόνισμα της εκκλησιás. Κι ολομπροστά τα όργανα, κλαρίνα, νταούλια και πίπιζες κι ο πρώτος των καβαλαρέων, με το φλάμπουρο του γάμου, στολισμένο μ' ολόφρεσκα μήλα και πορτοκάλια.

Κ' ύστερα η ζήση και το σπιτικό. Με τις χαρές και τα γλέντια τους. Κ' η πρώτη γέννα. Πρώτη και στερνή. Το Μαράκι τους. Αγγελάκι της Παράδεισος, στα μικράτα του, νεράιδα, το κατόπι. Νεράιδα χιλιοκάλλη, χαρά των ομματιών τους, αμί και του καθενού στο χωριό. Π' ως την απάνταινε στη στράτα, μαρμάρωνε στον τόπο να τήνε θαμάξει κι απέ τήνε φτούσε να μην αβασκαθεί.

Και τώρα τούτος. Ο Τσεβής. Ο κουρσευτής της ομορφιάς. Ο βάρβαρος Μπερμπερίνος. Ο άναντρος.

Στα χείλια του ζουγραφίστηκ' έν' άγριο χαμόγελο. Η γυναίκα, π' ουληνώρα ριγμένη στα πόδια του τότε 'ξέταζε στο πρόσωπο, σκιάχτηκε και τότε σταύρωσε.

- Γιατί χαμογελάς, άντρα μου;

Δεν της αποκρέθηκε. Την έκανε πέρα, μαλακά, με το πόδι, δρασκέλισε, με μεγάλα βήματα, το χαγιάτι, μπήκε στο βάθος κ' ευτýς ξαναβγήκε, φορτωμένος την καραμπίνα του. Στάθηκε

μπροστά της.

- Άκου με, καλά. Ντύσε το κορίτσι με το λιόμορφο φόρεμά του - κείνο το κάτασπρο, που φαντάζει σαν πουπουλένιο - και καρτεράτε με να γιαγείρω. Και τήρα δω. Έτσι και δεν τα κάνεις καταπώς έκρενα, έρχομαι και σε σφάζω σαν τραγί. Τ' άλλα είναι δικά μου. Είπε και πριχού προφτάξει κείνη ν' ανοίξει το στόμα, δρασκελίσε το κατώφλι και βγήκε.

Το σπίτι της αδερφής του ήτανε παραδίπλα. Χτύπησε. Κείνη σαν του άνοιξε και τον είδε στο πρόσωπο, μαρμάρωσε και πήρε να τρέμει.

- Άκου με καλά κι εσύ. Σύρε να πεις του παπα Γιώργη να 'ρτει στο σπίτι μου. Ο Φώτης, πέ του, άνοιξε καινούργιο βαρέλι και σε προσκαλεί να δοκιμάσεις το κρασί. Άμ' ακούσει κείνος για κοκκινέλι, θα 'ρτει τρέχοντας - τότε ξέρεις. Μόνο μην αλησμονήσεις να πάρεις μαζί και την πέτσινη τσάντα του, που 'χει μέσα τα εκκλησιαστικά και τ' άλλα. Ο Φώτης, πέ του, θέλει, με την ευκαιρία, να του ρίξεις κ' έναν αγιασμό στο μαντρί, τι στερνά του ψόφησαν δυο δαμάλες. Και πού 'σαι. Τήρα μη σε ψυλλιαστεί, κ' είναι ξυπνός. Τι έτσι και δε βολέψεις τα πράγματα καταπώς θέλω, έρχομαι και σε σφάζω. Τ' άλλα τα βλέπω εγώ. Έστρεψε, τινάχτηκε μπροστά, σα σαΐτα, και βγήκε στο δρόμο.

«Εκεί 'ναι του. Στο μύλο. Θα τότε βρω» είπε μέσα του κ' αγγηγόρεισε το βήμα. Μα δε χρειάστηκε να κάνει μήτε μισό μίλι κ' είδε τη Σιτροέν να 'ρχεται καταπάνω του, σηκώνοντας σύννεφο τη σκόνη. Σταμάτησε. Καρφώθηκε καταμεσής στη στράτα, μ' ανοιχτά τα σκέλια και τότε σημάδευσε. Ο άλλος φρενάρισε δέκα μέτρα μπροστά του, με το πρόσωπο κολλητό στο μπροστινό κρύσταλλο και τα μάτια πεταμένα έξω από τις κόχες. Πήγε κοντά. Μπήκε κ' έκατσε στο πίσω κάθισμα.

- Τράβα για το σπίτι, είπε ξερά.

- Γιατί;

- Θα το μάθεις. Και να ξέρεις, σε σημαδεύω στο κεφάλι. Τράβα.

Ο άλλος σκιάχτηκε. Δε ζόρισε τα πράγματα. Κίνησε. Σαν έφτασαν, του σύστησε να κατέβει και να μπει στην αυλή.

- Δίχως τσιριμόνιες, έγρουξε στ' αντί του. Και να χαμογελάς. Τ' ακούς αυτό; Να χαμογελάς. Θα μου πεις, πώς; Δεν ξέρω. Αυτό 'ναι δικός σου λογαριασμός. Κείνο που ξέρω εγώ, είναι πως το θέλει η περίσταση. Εμπρός.

Ο Τσεβής δε χρειαζόταν κι άλλη φοβέρα. Τα ήπατά του ήντουσαν κιόλας κομμένα και δεν είχε καμιάν όρεξη να τα βάλει με την καραμπίνα που τότε σημάδευε. Κατέβηκε, λοιπόν, γρήγορα, χαμογελαστός και σεινάμενος, μπήκε στην αυλή και τράβηξε, ίσια, για τα σκαλοπάτια του σπιτιού. Ο άλλος τότε πρόφταξε.

- Έι... Όχι από κει. Από δω. Δεν είσαι για το σπίτι μου εσύ, για το μαντρί μου είσαι. Σπρώξε την πόρτα. Μπες. Έτσι μπράβο. Κάνει σκοτάδι μέσα δω, η αλήθεια, μα θα το συνηθίσεις. Γύρω μας είναι τα ζωντανά. Τ' ακούς, έτσι; Δόξα στον Άγιο, έχω απ' ούλα τους. Κι αλόγατα και βόδια και γελάδες και γομάρι κι απ' ούλα. Ξέρεις με ποιό τους μοιάζεις εσύ; Δε λέω για την όψη. Το ξέρω δα πως είσαι διωματάρης κ' έμορφος και πως το παινιέσαι. Για την ψυχή, λέω. Με το χοίρο. Κείνονε που χάλαγε τον κόσμο απ' όξω, σα μπαίναμε. Ναίσκε, μ' αυτόν. Τώρα στάσου κειδά. Κειδά μπροστά, με την πλάτη στην κολόνα. Όχι, μη μιλάς. Ξέρω, θέλεις να μου πεις πολλά, για τούτο κι άνοιξες το στόμα, μα κάλλιο να το κλείσεις. Ο άπιστος δεν έχει μπέσα κι όσα να πεις, ούλα θα 'ναι ψέματα. Πάρε τούτο το σκοινί. Ναι, πάρ' το και δέσε τα πόδια σου. Μη με τηράς, σα χαζός, δεν κερδίζεις τίποτας, παρεχτός κι αν το βούλεσαι να φας τα σκάγια κατάστηθα. Δέσε. Τύλιξε δυο φορές τα πόδια σου και τρίτωσε τον κόμπο. Έτσι μπράβο. Τώρα ρίξε πίσω τα χέρια σου, να σου τα δέσω εγώ. Εκεί. Χέρια είναι μωρέ τούτ' αντρέσικα, για φτερά από πουλάκι, άπλερο; Και μπόρεσαν τούτα, τ' από προζύμι, φίδια, να μαδήσουν το πανέμορφο και περήφανο ρόδο; Να κουρσέψουν την πάναγνη σάρκα και την αμόλευτη ψυχή της παρθένας; Το μπόρεσαν; Τα φίδια; Βάρβαρε;

Ο θυμός έβρασε στην ψυχή του, φούντωσε, ξεχύθη στο κεφάλι, του θόλωσε το νου. Σήκωσε την καραμπίνα και κόλλησε την κάννη της στο σβέγκο του άλλου. Ακόμα λίγο και θα του

’ριχνε. Όμως, ένα λεπτό πριν το κάνει, συνέφερε. Τινάχτηκε δυο βήματα πίσω, κατέβασε τ’ όπλο. «Βάρβαρε», ξανάπε, «βάρβαρε» κι απέ με βήμα κουρασμένο, σερνάμενο, προχώρησε στην πόρτα, την άνοιξε και σφύριξε προς τα έξω. Η γυναίκα του ευτύς βγήκε στα σκαλιά.

- Πάρε το κορίτσι και κατέβα. Κόψε και δυο κλωνάρια λεμονιάς, τ’ ακούς; Κόψε δυο κλωνάρια λεμονιάς κι ελάτε γρήγορα.

Έκλεισε την πόρτα. Έριξε πάνω της τη σφιγμένη γροθιά του και πάνω σ’ αυτή το μέτωπο κι απόμεινε κειδά βουβός κι ασάλευτος.

Οι γυναίκες κατέβηκαν σε δυο λεπτά. Το Μαριώ, ντυμένο στ’ άσπρα, όμοιαζεν άγγελος τ’ ουρανού. Ένας άγγελος που τότε πίκραναν πολύ κι έκλαιε. Ως είδε, μάλιστα, και τον άλλο, το πρόσωπό της κέρωσε και το κεφάλι έγειρε στο πλάι να λιγοθυμήσει. Ο Φώτης όρμηξε και τήνε κράτησε στην αγκαλιά του.

- Κουράγιο κόρη μου, κουράγιο παιδί μου... Μη φαρμακώνεις την καρδιά σου και μην ντρέπεσαι. Εσύ δεν έκανες τίποτε, δεν έφταιξες, εσύ αγάπησες. Έμορφο πράμα η αγάπη, αγιο, βλογημένη από το Θεό. Μόνο που σου ’λαχε να δώκεις την καρδιά σου σ’ έναν που δεν του άξιζε, σ’ έναν κλέφτη κι άτιμο. Κράτα το λοιπόν... Κράτα όσο να του φορτώσω ακέρια την ντροπή καταπώς του πρόκειται, κι απέ εδώ είμ’ εγώ για να σου γιάνω την ψυχή, καρδούλα μου. Την ψυχή που σου τήνε ρήμαξαν περισσότερι μου λαβωμένο, τσιγέρι μου...

Έξω ακούστηκε κι ο παπα Γιώργης. Ο Φώτης μπιστεύτηκε το κορίτσι στη γυναίκα του κι έτρεξε στην πόρτα.

- Από δω, παπά. Από δω. Να τελέψεις με τον αγιασμό κι απέ τ’ άλλα. Τι έτσι και κάτσεις πρώτα στο τραπέζι και πιάσεις το ποτήρι, ύστερις δε θα λες ψαλμούς πάρε ζαγοριανούς αμάνεδες, ψέματα; Σε ξέρω καλά εγώ, δε σε ξέρω;

- Τρελός παπάς σε βάπτισε, μωρέ Φώταρε, ακούστηκε ο άλλος κοντά.

- Εσύ.

- Το λοιπόν, σωστά έκρανα.

- Σωστά. Έλα τώρα. Πέρανα μέσα. Πώς τα πήγες από κρασί σήμερις; Καλά, έτσι; Πέρανα. Τώρα μη γλιστρήσεις εδωνά και πέσεις, τι θα χρειαστεί βίντσι να σ' ασκούσουμε, παπα βράχε. Έλα.

Κείνος μπήκε. Πίσω του κι η αδερφή του Φώτη, που έτρεμε κι έσφιγγε τα δόντια να μη χτυπούν, κρατώντας την πέτσινη τσάντα με τα βιβλία.

- Τι 'ναι τούτο το σκοτάδι, μωρέ Φώταρε; Δε βαράς καμιά κλωτσιά στο ντουβάρι ν' ανοίξει μια τρύπα, να μπει το φως του Θεού; Εδωνάς είναι πιο σκοτεινά κι από τον Άδη.

- Στις προσταγές σου, παπά, αποκρέθη ο άλλος κ' ευτύς τράβηξε το σκοινί, που σήκωσε το παντζούρι, στο μεγάλο φεγγίτη του ταβανιού.

Ο παπα Γιώργης τήραξε γύρω κ' είδε. Ξαφνιασθηκε.

- Και τούτα τα χωρατά, τι 'ναι πάλε, μπρε άγουρε; Δε βαρέθηκες, λέω, να σκαρώνεις παγίδες και θέατρα; Σε καλό σου. Κ' εσύ κειδάς; Τι σ' έχουνε, μωρέ, δεμένο σ' έχουνε; Ποιος είσαι;

- Εγώ, πάτερ.

- Ποιος εσύ;

- Ο Στάθης Τσεβής.

- Εσύ, μωρέ άνθρωπε του Θεού. Και τι παρασταίνεις δεμένος εκείνά;

Ρώτηξε, μα την απόκριση δεν πρόφταξε να την ακούσει, τι γρίκισε να τότε σουγλούν δυνατά στο πλευρό κ' έστρεψε. Είδε το Φώτη, ένα Φώτη άγριο σα δαίμονα του σκότους, είδε και την καραμπίνα στα χέρια του, κοκάλωσε.

- Παναπεί δε χωρατεύεις, ορέ Φώταρε; Να το πιστέψω;

- Ναι παπά. Βγάλε τα κιτάπια σου, δίχως άλλες κουβέντες, και πάντρεψέ τους.

- Ποιους;

- Τη θυγατέρα μου και κείνον.

- Γιατί;

- Της έκλεψε την τιμή.

- Ψέματα, κλαψούρισεν ο άλλος από την κολόνα.

Ο παπάς έστρεψε κατακεί.

- Πάψ' εσύ.

- Της έκλεψε την τιμή, ξανάπε ο Φώτης, άγρια. Την άφησε έγκυα.

- Πάψε κ' εσύ. Να μη σ' ακούω. Να μην ακούω κανένα σας. Αμαρτωλοί της κολάσεως και του 'ξαποδώ, χαμένα ρούχα. Έχουμε το κορίτσι.

Έστρεψε πάλε καταμπρός κι αντίκρισε τη Μαριώ. Το πρόσωπό του γιόμοσε φως.

- Έλα δω, εσύ κρίνον αμάραντον της Παναγιάς. Φως του κόσμου κι αλήθεια. Είναι σωστό τούτο π' άκουσα, πουλάκι μου;...

Το κορίτσι, που κρεμόταν για καλά στην αγκαλιά της μάνας του σαν άψυχο, διάνεψε «ναι» με τα μάτια και τα ξανάκλεισε.

Ο παπα Γιώργης απόμεινε για πολύ συλλογισμένος και σοβαρός. Τα μάτια του γιόμοσαν αίμα, στη στιγμή, κατακοκκίνισαν και πρήστηκαν. Η ανάσα του δυσκόλεψε. Τέλος, τίνανε το κεφάλι να συνεφέρει και πορεύτηκε προς τον δεμένο.

- Εσύ, μωρέ, θεοκατάρατε, πες. Τήνε θες γυναίκα σου;

- Όχι.

Ο παπάς έκλεισε τα μάτια κ' έσφιξε με δύναμη τις γροθιές. Το θεόρατο κορμί του απόμεινε για λίγο να σαλεύει πέρα δώθε, δαρμένο από την τρικυμία της ψυχής. Τέλος μίλησε με φωνή βαριά:

- Δεν μπορώ να τους παντρέψω, Φώτη, δε γίνεται.

Έτσι είπε, μα σύγκαιρα βόγκηξε σα βαριοδαρμένο ζο, καθώς ο άλλος, π' ουληνώρα τον είχε με την κάννη της καραμπίνας του στο πλευρό, του 'δωκε μια δυνατότερη χωσιά.

- Θα τους παντρέψεις. Θα τους παντρέψεις, μωρέ τραγόπαπα και θα πεις κ' ένα τραγούδι. Θα τους βάλεις στο κεφάλι τούτα τα στέφανα της ελιάς. Τα θωρείς; Πάρ' τα. Ειδαλλιώς θα 'ποθάνετ' εδωνά κ' εσύ κι αυτός. Διάλεξε.

Ο άλλος έστρεψε και τότε πήραξε φουρκισμένος. Κάτι τέτοια δεν τα σήκων' εύκολα τούτος κ' ήταν έτοιμος να του φέρει στριφτή σφαλιάρα. Όμως σαν τον είδε καλά, μετάνιωσε και κρατήθηκε. Κείνος είχε τα μάτια μισόκλειστα, έτσι που μονάχα μια χαρακιά βολβός ξεχώριζε στο βάθος. Τα πόδια του δεν τον άκουαν, δε ρίζωναν σ' έναν τόπο, πάρε παραπάταγαν και

τσαλαπατούσαν, ένα γύρω, τ' άχερο στο πάτωμα του μαντριού. Κι όσο για το χνώτο του, μύριζε κρασί από δυο μέτρα μακριά. Ο παπάς το κατάλαβε πως είχε να κάνει με μεθυσμένο και χαμογέλασε πονηρά μέσ' από το πυκνό γένι του.

- Εντάξει, Φώτη. Εντάξει, παλικάρά μου, είπε. Βλέπεις εσύ τήνε κρατάς την καραμπίνα, δεν τήνε κρατώ εγώ.

Περίμενε λίγο, κι απέ, δίχως να στρέψει καταμπρός.

- Μόσχω.

- Στις προσταγές σου, παππούλη.

- Πιάσε δυο καράφες κρασί. Δίχως κρασί, δεν κάνω τίποτα.

Άιντε, βλογημένη, να μη σου σούρω και τα δικά σου.

Τρόμαξε κείνη.

- Εγώ;... Τι φταίω εγώ, δέσποτα; κλαψούρισε.

- Φταις. Φταις που την έκανες όμορφη, ναι. Άιντε τρέξε τώρα.

Η γυναίκα παράδωσε το κορίτσι στη θειά του, έδραμε, βγήκε κ' ευτύς ξαναγύρισε με τις δυο καράφες. Ο παπα Γιώργης τις πήρε στα χέρια και πρόσφερε τη μια στο Φώτη.

- Πάρε να πιούμε, παλικάρά.

- Δεν πίνω.

- Θα πιεις.

- Ήπια πολύ.

- Θα πιεις κι άλλο. Θα παραβγούμε, καθώς πάντα και θα μ' ανικήσεις. Τι έτσι και δεν τα καταφέρεις και σ' ανικήσω εγώ, δε θα 'σαι Φώταρος, θα 'σαι τίποτα.

Ο άλλος έτριξε τα δόντια. Άρπαξε την καράφα, την έφερε στα χείλια, δάγκωσε πρώτα τον πηλό της, με μανία, κι απέ τη σήκωσε στο κεφάλι και τήνε στράγγισε.

Ο παπάς έπινε και τότε τήραζε με την άκρη του ματιού. Κι ως είδε που τ' απόσωσε το κρασί του, ξεκόλλησε από τα χείλια τη δική του καράφα, που την είχε μισή, και την ακούμπησε δίπλα.

- Μασαλά, μ' ανίκησες, Φώταρε! Ήσουν και θα μείνεις, θαρρώ, το πιο γερό ποτήρι σ' ούλη τη Ζαγορά. Το λοιπόν, πάμε τώρα. Δώστε μου την τσάντα. Δώστε μου και κείνα τα στέφανα της ελιάς. Φέρτε το κορίτσι και βάλτε το να καθήσει εδωνά πάνω στο κασόνι, δίπλα σε τούτον τον αχαϊρευτο. Της

σώθηκε η ψυχή, θαρρώ, της περισσότερας και το μέτωπό της καίει. Εντάξει. Τώρα εσείς οι γυναίκες, να πάτε απάνω. Δε σας θέλω εδωνά εσάς να μυξοκλαίτε και να ταράζετε το μυστήριο. Πάτε να στρώσετε το τραπέζι και να μηνύσετε του γιατρού του Καρανάσιου να 'ρτει γρήγορα, τι το κορίτσι θέλει βοήθεια, δεν το θωρείτε;

Η Μόσχω παραπονέθηκε.

- Να μη φιλήσω τα στέφανα του παιδιού μου, εγώ;
- Θα τα φιλήσεις, μωρέ βλογημένη. Θα τα φιλήσεις σαν έρ-
τουμε πάνω. Άιντε τώρα και μας πρέπει βιάση. Άιντε.

- Και ποιος θα τους τ' αλλάξει; Τα στέφανα, λέω, ποιος θα
τους τ' αλλάξει; Ξαναρώτησε κείνη.

- Εγώ. Εγώ παπάς κ' εγώ κουμπάρος, ναι. Με την άδειά σας
και με την άδεια του Χριστού. Το λοιπόν, αϊντέστε. Αϊντέστε
και με μποδάτε στη δουλειά μου, ούουφ!...

Οι γυναίκες βγήκαν πισωπατώντας και κλαίοντας.

Ο παπάς έβγαλε τα βιβλία του και πέρασε το πετραχήλι στο
λαιμό.

- Έλα, Φώτη. Έλα βλογημένε μου, ν' αρχίσουμε το μυστήριο.

Κείνος δεν αποκρέθηκε. Μουρμούρισε μονάχα, κάτι, που ό-
μως δεν αποσώθηκε σε σωστό λόγο. Καθισμένος μέσα σ' ένα
παχνί, είχε τα μάτια μισόκλειστα και την καραμπίνα να κρέμε-
ται χαμηλά, έτσι που η κάννη της άγλειφε το χώμα.

«Από 'δω είμαστ' εντάξει», είπε μέσα του ο παπάς κ' έστρε-
ψε στο κορίτσι. Άπλωσε το χέρι κι απίθωσε την απαλάμη στο
μέτωπό του. Ζεματούσε πάντα. «Κι από δω», ξανάπε. «Όσο
για τούτονε, τον «όσιο», έτσι που βαρούν, τοσηνώρα, τα δόντια
του, δε θα μπορέσει, λέω, ν' αρθρώσει, μέρες. Όμως στην α-
νάγκη, τότε κατατοπίζω και με το Ευαγγέλιο. Το λοιπόν, ε-
μπρός παπα Γιώργη κι ο Θεός βοηθός».

Πήρε να ψέλνει. Είπε πρώτα το «Άγιος ο Θεός». Το 'πε μια,
δυο, τρεις, πολλές φορές. Συνέχισε με το «Εν Ιορδάνη βαπτι-
ζομένου σου Κύριε...» και με τους «Χαιρετισμούς της Θεοτό-
κου». Τα 'λεγε με χαμηλή φωνή στην αρχή, μουρμουριστά και
μασημένα κι ούλο αγρυπνούσε στο πρόσωπο του Φώταρου.

Μα κείνος δε γρικούσε πια καταντίπ και μόνο πού και πού μουρμούριζε καμιά λέξη από τα τροπάρια π' άκουε στο μισοῦ-πνι του.

«Χαίρε... πεσόντος... ανάστασις...».

Ο παπα Γιώργης χαμογέλασε φχαριστημένος, ξεθάρρεψε, ὕψωσε τη φωνή και τέλος, ήσυχος πια από δαῦτονε, έστρεψε στο ζευγάρι. Εδώ τα πράματα δεν ήντουσαν καταπώς θα τα 'θελε. Ο δεμένος είχε το πρόσωπο κατακόκκινο, σαν παντζάρι, και τα μάτια πεταμένα όξω από τις κόχες. Τέντωνε τα χέρια και τα πόδια, ξεφύσαγε με μανία και μ' όλο το δέσιμο της γλώσσας, γινόταν φανερό, πως σε λίγο θα τα κατάφερνε να μπηξει τις φωνές.

Ο παπάς άρπαξε το Ευαγγέλιο.

«Εκ του κατά Ματθαίον αγίου ευαγγελίου το ανάγνωσμα. Πρόσχομεεν. Τω καιρώ εκείνω... δώσε προσοχή μωρ' εσύ α-λαφροΐσκιωτε σε τούτα που θα κρένω... γάμος εγένετο εν Κανά της Γαλιλαίας... Δε σε παντρεύω μωρέ, μη φοβάσαι, δεν το κατάλαβες πως λέω άραθα-μάραθααα... Το λοιπόν καρτέρα να κοιμηθεί καλά ο άλλος με την καραμπίνα και θα σε λύσω να πας στο διά... - σχώρα με Θε μου -, να πας στο σπίτι σουου... Κι άμα φτάσεις, να πεις χαιρετίσματα από μένα στον πατέρα σου, το φίλο μου, το γερο Τσεβή, να παραγγείλει στην αδερφή μου την Κυριακούλα, τη ράφτρα, ένα φουστάνι, να το φοράς να βγαίνεις στο μεϊντάνι, να σε χαιρόμαστεεεε...».

Έσουρε για πολύ τη φωνή του ο παπα Γιώργης, καταπώς γίνεται με το τέλεσμα του Ευαγγελίου κι απέ σφάληξε το βιβλίο και το 'βαλε στην τσάντα. Και καθώς ένιωθε πολύ ευχαριστη-μένος μέσα του, π' όλ' ακλούθαγαν το σωστό δρόμο, θυμήθηκε τη μισόγιομη καράφα του, άπλωσε και τήνε πήρε στο χέρι.

«Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι...» έψαλε κ' ήπιε. Κι απέ: «Πο-τήριον σωτηρίου λήψομαι...» και ξανάπιε. Και πάλε: «Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι...» και τήνε στράγγισε. Από δω και μπρος τα πράματα τα μπέρδεψε κι ο ίδιος. Η αλήθεια κατέβασε πολ-λές καράφες με την παπαδιά στο σπίτι, από το δικό του κοκκι-νέλι. Ήπιε τώρα και τούτη του Φώτη - σωστό μπαρούτι το

κρασί του βλογημένου του παιδιού, πάντα το καλύτερο της Ζαγοράς -, μέθυσε. Τώρα μέσα στις ψαλμουδιές και στα τροπάρια - στερνά βάλθηκε να λέει τα «Εγκώμια της Μεγάλης Παρασκευής» - μπέρδεψε και ζαγοριανούς αμανέδες: «Είδα μια κόρην έμορφη, ψηλά στο παραθύρι...». Τέλος θυμήθηκε, πήγε κοντά κ' έλυσε τον δεμένο.

- Χάσου, μωρέ, να μη σε βλέπουνε τα μάτια μου, βρουχήθη στ' αυτί του.

Κείνος χύθηκε πάνω στην πόρτα. Τον πρόλαβε.

- Πού πας; Όχι από κει. Από το πίσω παρεθύρι του μαντρινού, να κείνο κει στο βάθος, μη σε διούν οι γυναίκες και μου μαδήσουν τα γένια.

Τον είδε που λάκιζε σα λαγός και του 'ρθε όρεξη να γελάσει. Ύστερα βάλθηκε πάλε να ψέλνει. Έψαλε ανάκατα το «Εν Ιορδάνη», το «Χριστός Ανέστη» και το «Ησαΐα χόρευε». Στο στερνό έφερε και καναδυό γυροβολίες.

Τέλος, αποξεχνώντας ολότελα τους φόβους του, τράβηξε την καραμπίν' από τα χέρια του Φώτη - κείνος κοιμόταν του καλού καιρού. Τήνε φορτώθηκε κι απέ γονάτισε μπροστά στο κορίτσι, που 'χε πέσει σε βύθο από τον πυρετό, και το σήκωσε στην αγκαλιά του.

- Έλα, πουλάκι μου, εσύ. Έλα τζιγέρι μου. Κι άλλη μια φορά σε κράτησα έτσι, τότες που σ' έβαλα στην κολυμπήθρα. Πάμε να σε διεί ο γιατρός, γιαβρί μου, να σε γιάνει. Κι όσο για τ' άλλα, εδώ είμ' εγώ. Δε γίνεται τίποτε με καραμπίνα και μήδε με κρασί, κοριτσάκι μου. Αυτά τα πράματα θέλουν καρδιές. Απόψε θα πά' να διώ το φίλο μου το γερο Τσεβή. Και να μη με λένε παπα Γιώργη, αν όλα δεν τα βολέψω καταπώς πρέπει. Και τότες θα σας παντρέψω σωστά, νυφούλα μου. Κι ούλα θα ξεχαστούν, καταπώς το λένε και στα παραμύθια. Ναι γιαβρί μου;

«...Εξ όλων των κατοικιδίων...»

Ο Γερμανός αξιωματικός του τμήματος που μας είχε μα-
ντρωμένους - ολάκερο χωριό - στη μικρή πλατεία του
κοινοτικού γραφείου, ξακολούθαγε να στέκεται ασά-
λευτος, δυο μέτρα παρέχει και να σιργιανά το βλέμμα του στα
πρόσωπά μας.

Κ' ήτανε, κείνο το βλέμμα, τόσο καιντό και τόσο διαπεραστικό,
που έτσι κι απάνταινε τα μάτια σου και καρφωνότανε μέσα τους,
ευτύς γρικούσες, εκεί, λίγο πιο κάτ' από το «υπογάστριον», κεί-
νη τη γνωστή διάθεση να τρέξεις πίσω από κανένα φράχτη, να
ξαλαφρώσεις.

Τέλος, αφού χόρτασε να καρφώνει με τις σαΐτες των ομματιών
του, τις καρδιές μας, που σπαρταρούσαν από το φόβο και σώνο-
νταν, βρουχήθη κάτι, στη γλώσσα του, στο διερμηνέα - ένα νεα-
ρούλη προσκυνημένο - που ευτύς μάς το γύρισε στα ελληνικά.

- Ο χειρ κομαντάντ, ρωτάει αν κανείς από σας προσφέρεται
να βοηθήσει να βρεθεί, επιτέλους, αυτό το σκυλί, για να ησυ-
χάσουμε όλοι.

Από τη σύναξη δε βγήκεν άχνα. Μονάχα τα μάτια όλων πή-
ραν μισή στροφή μέσα στις κόχες τους, για να διούν και να
'ξετάσουν το πρόσωπο του Μήτρου του Τράκα, ενού μαγκού-
φη άντρα, που στεκόταν καταμεσήs στο μπουλούκι, ψηλός, μαύ-
ρος, σαν άραπας, με μούσι αρύ και μαδημένο, άσκημος και ξυ-
νός, σωστός Φρανκεστάιν, όπως τον παρονόμαζαν οι χωρικοί.

Τούτος, τις στερνές μέρες, έβριζε κι ορkiζόταν πως, αν ξα-
νάρχουνταν οι Γερμανοί, θα τους βόηθαγε να το βρουνε, το κο-
πρόσκυλο, μακάρι κι αν θα χρειαζόταν να δείρει μαζί τους, ού-
λα τα γύραθε ραχοβούνια, ίσαμε πάνω στη «Φωλιά του κούκου».

Εγώ, που βρέθηκα να στέκουμαι δίπλα του, βέβαιος πως, α-
κόμα λίγο και θα τιναζόταν μπροστά να μιλήσει του Γερμανού,
σφιχτοσφάληξα τα μάτια.

«Εξ όλων των ζώων της Υψηλίου ή, ακριβέστερον ειπείν, εκ των κατοικιδίων, το πλέον πιστόν και αφοσιωμένον εις τον άνθρωπον, είναι ο κύων. Τοιαύτη δε και τοσαύτη είναι η νοημοσύνη του, ώστε να δύναται να γνωρίσει τον αφέντην του, μετά πάροδον πολλών, πάρα πολλών ετών».

«Για τούτο, κύριε, σας δάγκωσε το μαντρόσκυλο της χήρας της Καλιμάναινας, της σπιτονοικοκυράς σας, κι ας σας ξέρει από δω και τρεις μήνες;»

«Είσαι ανόητος, Αραμπατζή. Είσαι ανόητος και αυθάδης».

Ο Αραμπατζής ήτανε συμμαθητής μου, στη Δευτέρα δημοτικού. Ένα κοντόχοντρο αγόρι, με κεφάλι σα μεγάλη κολοκύθα και μ' ένα μυαλό ακονισμένο, σωστή κόψη ξυραφιού. Ο «κύριος» ήταν ο δάσκαλός μας - Παύλο Παπαδόπουλο τότε λέγανε, ώρα του καλή -, που επειδή αγάπαγε την καθαρεύουσα, με βόηθησε να λατρέψω τη δημοτική. Τέλος, εγώ ήμουνα κείνος που λόγιασε τούτα τα παλιά, κείνη τη δύσκολην ώρα, για να παλέψω το φόβο, από τη σπιουνιά του Μήτρου Τράκα.

Ανοιξα τα μάτια. Κείνος είχε τα χείλια σφιγμένα και το δεξί πόδι μπροστά, έτοιμος να κινησει. Τα ξανάκλεισα, μονοστιγμής.

«Και διατί, παρακαλώ, ο κύων και ουχί ο κέλης ή η φορβάς;» Εγώ είχ' ακουστά από το θεió μου, τον παπά, πως «εξ όλων των ζώων της γης ή, ακριβέστερον ειπείν, εκ των κατοικιδίων, το πλέον νοήμον είναι το άλογο». Αφού μου 'λεγε - τι μου 'λεγε να δεις; Α, ναι - πως αν περάσει από 'να μέρος μια φορά και του λάχει να ξαναπεράσει ύστερ' από δέκα χρόνια, το θυμάται, μάλιστα. Τέτοιο ξυπνό. Το λοιπόν;»

Δεν πρόφτασα να θυμηθώ την απόκριση του δασκάλου. Δίπλα μου, ένα παιδί γκρίνιαξε. Άνοιξα τα μάτια. Ήτανε κείνο το βλογιάρικο, με τα στραβά κανιά, της γειτόνισσας της Δέσπως του τσαγκάρη. Γκρίνιαζε και τραβούσε τη μάνα του απ' την μπόλια της.

Ο διερμηνέας άκουσε και ζύγωσε κοντά.

- Τι συμβαίνει, παρακαλώ;
- Καν τίποτας, γιέ μου. Καν τίποτας.
- Τι θέλει το παιδί;
- Τα τσίσα του θέλει. Τι να θέλει, για;

Ο άλλος έστρεψε και κοίταξε το Γερμανό. Όμως καθώς τον είδε μαρμαρωμένο κειδά κι ανέκφραστο, δεν τόλμησε τίποτα και ξαναγύρισε στη Δέσπω.

- Δε γίνεται, δυστυχώς, κυρία. Ας κάν' υπομονή.

Τούτα τα στερνά λόγια του, τώρα που τα 'γραφα, μου θύμισαν κάτι, «παραπλήσιον», όπως θα 'λεγε ο μακαρίτης ο δάσκαλός μου, ώρα του καλή, που μου 'λαχε στα κατοπινότερα χρόνια, όταν, άντρας πια, κατατάχτηκα φαντάρος στο «Κέντρον Βασικής Εκπαιδεύσεως». Μια μέρα, μας είπαν πως θα κάναμε παρέλαση μπροστά σ' έναν Άγγλο στρατηγό, τον ανώτατο διοικητή του ειδικού σώματος εποπτών, που ανάλαβαν την εκπαίδευση του «νεο-συστάτου» μεταπολεμικού ελληνικού στρατού. Η παρέλαση θα γινόταν στις δώδεκα το μεσημέρι, όμως τους λόχους - «ένεκα ο υπερβάλλον ζήλος» - τους έβγαλαν από το στρατώνα και τους παράταξαν στα καλντερίμια της άνω πολιτείας, από τις οχτώ το πρωί. Βρισκόμασταν στα μισά του Ιούλη, όμως όρκο θα 'παιρνα πως ήτανε Σεπτέμβρης, καθώς ο ουρανός, από πολύ νωρίς το πρωί, πήρε να ρίχνει νερό με το τουλούμι, σε μιαν από κείνες τις γνωστές για τη Θεσσαλονίκη καλοκαιριάτικες μπόρες, που πνίγουν, με τις κατεβασιές τους, τα υπόγεια, αμί και τα ισόγεια, στις φτωχογειτονιές της κάτω πολιτείας. Εμάς, η αλήθεια, δε μας έγνοιαξεν η βροχή, κι ας είχαμε μουσκέψει ίσαμε το πετσί κ' ίσαμε το κόκαλο. Χαιρόμασταν κιόλας που μπορούσαμε να βγάλουμε τ' άχτι μας, για τους «κυνικούς καύσωνες» που μας υποχρέωναν, για κοντά δυο μήνες, στο πεδίο ασκήσεων, να κρεμάζουμε απόξω τη γλώσσα και να κάνουμε κρα, για δυο γουλίτσες νερό και για μια ψιχάλα του Θεού. Όμως, όσο περνούσαν οι ώρες, εννιά, δέκα, δώδεκα, μία, - μη βλέπεις εμάς, ο στρατηγός δεν μπορούσε να καθήσει στο ύπαιθρο, κάτω από τους καταρράχτες τ' ουρανού - κάτι άλλο πήρε να μας γνοιάζει και πολύ μάλιστα, η γνωστή διάθεση, κάτ' από το «υπογάστριον». Ο διπλανός μου - Μπόνταρη τότε λέγανε, θυμούμαι, θεριό άντρας και ντρέτος - μίλησε στο λοχία εκπαιδευτή.

- Κάνε κουμάντο, κυρ λοχία και δε σηκώνει άλλο, κατάλαβες;

Είδαμε το λοχία να πηγαίνει στον ανθυπολοχαγό, τον ανθυπο-

λοχαγό στον υπολοχαγό, τον υπολοχαγό στο λοχαγό, το λοχαγό στον ταγματάρχη, τον ταγματάρχη στον αντισυνταγματάρχη, τον αντισυνταγματάρχη στο συνταγματάρχη, διοικητή του «Κέντρου Εκπαιδεύσεως» - δύσκολο το θέμα - και «τανάπαλιν», όπως θα 'λεγε ο μακαρίτης ο δάσκαλός μου, ώρα του καλή και πάλι.

Γύρισε, λοιπόν, ο λοχίας και:

- Δε γίνεται τίποτα, συνάδελφοι. Απαγορεύεται να χαλάσ' η στοίχιση των λόχων, γιατί, από στιγμή σε στιγμή, μπορεί να κινηθούμε. Κάντε υπομονή. Το βράδυ της ίδιας μέρας, ο θάλαμος της διμοιρίας μου βούιξε από τούτο το μαντάτο. Πως οι φαντάροι, καθώς δεν μπόρεσαν να παλέψουν κείνη τη φυσική διάθεση - να φανταστείς πως η παρέλαση έγινε, τελικά, στις τέσσερις το απόγευμα, «υπό ραγδαιοτάτην βροχήν» - τι σόι εκπαιδευτής στρατού θα 'τανε ο Εγγλέζος αν σκιαζόταν, ως το τέλος, τους καταρράχτες τ' ουρανού - κι απίς η καλοκαιρινή στολή τους έσταξε νερό, άφησαν να καταβρέχονται κι ατοί τους, ακόμα και την ώρα που περνούσαν μπρος από το πρόχειρο βήμα με την «κεφαλή δεξιά».

Απαράλλαχτα όπως κείνο το δίσεχτο χρόνο, κάποιο βλογιάρικο αγόρι, που δεν 'πομόνεψε πιότερο - γιατρεύεται τούτ' η ανάγκη με την υπομονή; - άνοιξε τα κοκαλιάρικα σκέλια του κι άφησε το βρακάκι του να γένει σουρωτήρι, μπροστά σ' ένα Γερμανό κομαντάντ.

Το χωριό μας - δηλαδή τι χωριό, τριάντα λασποκαλύβες, όλες κι όλες, μονιές για τους μπιστικούς του Τούρκου μπέη πριν την ανταλλαγή, πεντέξι αχερώνες, δέκα μαντριά με γίδια και μια εκκλησιά, δίχως καμπαναριό - ήτανε σκαρφαλωμένο στα χείλια της χαράδρας, που μέσα της φίδιζαν γιδόστρατα και ποριές, π' ανέβαζαν στο μεγάλο βουνό. Γύραθέ του, σ' όσην απόσταση μπορούσε να ταξιδέψει το βλέμμα σου, μήτε υποψία πράσινου, ένα πουρνάρι, μια βατσινιά, ένα σκίνο, λίγο κλαρί. Μονάχα κοτρόνια και χάλαρα και βράχια ολόρθα, που θαρρείς και τα φύτρεψαν χέρια Τιτάνων. Εκεί ψηλά, πολύ ψηλά, πιο πάνω κι από τη «Φωλιά του κούκου», άρχιζε, η αλήθεια, το κλαρί, ένα κλαρί

διψασμένο κι αρρωσιάρικο, που το κούρσευαν, για καλά, τα κατσίκια, τις μέρες του καλοκαιριού. Οι περάτες της δημοσιάς του κάμπου, θωρώντας καταπάνω, με το δίκιο τους θα λόγιαζαν, ποια να 'τανε τάχατες η βολή των ανθρώπων σε κείνο τον πετρώτοπο, πώς πόρευαν και, προπάντων, τι έτρωγαν, - πέτρες;

Όμως, στην κατοχή, τ' απόμερο κι απόξενο χωριό μας, ακούστηκε παντού, καθώς έγινε το «κέντρο διερχομένων», για τους Έλληνες πατριώτες, που παρατούσαν σπίτια και βολές κι ανέβαιναν στο βουνό, να πολεμήσουν για την πατρίδα. Κ' είμασταν, οι λιγοστοί κάτοικοί του, μονιασμένοι κι άλληνη έγνοια δεν είχαμε πάρε πώς να συντρεξούμε κείνους που περνοδιάβαιναν από τον τόπο μας, και τους άλλους, τους δυναμιτιστές, που κατέβαιναν από το βουνό στον κάμπο, για σαμποτάζ. Μονάχα κείνος ο Μήτρος Τράκας γκρίνιαζε πως «...μια μέρα των ημερών θα 'ρχονταν οι Γερμανοί, να μας τουφέκιζαν όλους». Και δε λαθεύτηκε. Ήσαν. Ήσαν μουλωχτά, μια θεοσκότεινη και παγωμένη νύχτα του Οχτώβρη, καβάλα σε μουλάρια και αλόγατα.

Όμως το χωριό μας, το πέτρινο, το φτωχό σε υπάρχοντα, ήτανε πλούσιο σε κατιτίς άλλο. Σε σκυλιά. Ναίσκε, σε σκυλιά. Τρία το κάθε σπίτι κι αν πεις τα μαντριά, δέκα το καθένα. Κείνα, λοιπόν, οσμίστηκαν, από νωρίς, τους ξένους και πήραν ν' αλυχτούν και να ουρλιάζουν. Ανάστα ο κόσμος.

Έτσι οι πατριώτες, που 'λαχε να βρεθούν, κείνη τη νύχτα, στα διορισμένα σπίτια, βγήκαν σύνταχα, αντάμα με τους συνδέσμους και λάκισαν για τη χαράδρα, που γρήγορα τους κατάπιε και τους χώνεψε. Οι Γερμανοί δεν μπήκαν στο χωριό. Έτσι που κυκλώθηκαν από εκατό και πάνω σκυλιά, λυσσασμένα κι ορκισμένα να φυλάξουν το χωριό τους, στερήθηκαν το στοιχείο του «αιφνιδιασμού» και προτίμησαν να κατηφορίσουν πίσω, για τη δημοσιά, όπου, καθώς μαθεύτηκε μετά, τους καρτερούσαν τα καμιόνια τους.

Όμως, τ' άλλο πρωί, ξαναγύρισαν. Οπλισμένοι σαν αστακοί. Με τ' αλόγατα και τα μουλάρια τους φορτωμένα με κάτι παράξενα, μικρά, σιδερένια κιβώτια. Μόλις ξεπέξεψαν, βάρεσαν το καμπανάκι της εκκλησιάς - κρεμασμένο σε κλαδί του πλάτανου

- κ' ευτύς μετάδωσαν, με το μεγάφωνο, μια διαταγή:

«Όλ' οι νοικοκυραίοι, που τρέφουν σκυλιά στα σπίτια ή στα μαντριά τους, να τα 'χουν φέρε, σε τρεις ώρες, δεμένα με γερό σκοινί ή μ' αλυσίδα, στον αυλόγυρο της εκκλησιάς. Όποιος δε συμμορφωθεί, θα εκτελεσθεί, επί τόπου».

Σε μιαν ώρα, τα σκυλιά βρισκόντουσαν δεμένα στα κάγκελα του μαντρότοιχου της εκκλησιάς. Σκυλιά της στάνης μεγάλα, σωστά θεριά, σπιτίσιοι γκέκες, κυνηγάρικα, λαγωνίκες, ακόμα και κουτάβια. Σκυλιά γκρινιάρικα, που ξεγύμνωναν τα δόντια και σε φοβέριζαν και σκυλιά παιχνιδιάρικα, ήμερα σαν αρνάκια. Σκυλιά γέρικα, πληγιασμένα και τσιμπλιάρικα, κι άλλα γερά και σπαθάτα, που η τρίχα τους γυάλιζε, σα χρυσάφι και σαν έβενος.

Οι Γερμανοί άνοιξαν τα κιβώτια και με κάτι μακριές σιδερένιες τσιμπίδες, πήραν να ρίχνουν στα ζωντανά κομματάκια κρέας, που κείνα τ' άρπαζαν λαίμαργα, τα κατάπιναν μονοστιγμής, και παρακαλούσαν γι' άλλα, γαβγίζοντας με μανία. Όσπου, λίγο λίγο, τα μάτια τους πήραν ν' αλληθωρίζουν και το θολωμένο βλέμμα τους καρφώθηκε στα δικά μας, όλο παρακάλιο και παράπονο.

«Λοιπόν ναι, αείμνηστε, δάσκαλέ μου, τωραδός το σκεύηκα. Το παν είναι να 'σαι δεμένος, να πεινάς, και να σου προσφέρουν ένα πιάτο λαχταριστό φαΐ, μαγειρεμένο με φαρμάκι. Τις αλυσίδες, που μας έδεναν με τη βιολογική βρεφικότητα, γνοιάστηκε η φύση να τις σπάσει. Όμως τις άλλες, που μας κρατούσαν αιχμάλωτους στην πνευματική βρεφικότητα, εσύ θα 'πρεπε να γνοιαστείς να τις λύσεις. Είμαστε δεμένοι, δάσκαλε. Είμαστε δεμένοι και πεινούσαμε. Κ' εσύ, αντί το μάννα του παραμυθιού, του όνειρου και των ιδεών, μας σερβίριζες - καιρό και καιρό, ωμένα - το χαλασμένο φαΐ της υποταγής στη συμβατικότητα και στο ψέμα. Ευτυχώς που δεν τα τρώγαμε τα φαγητά σου, δάσκαλε. Γιατί, «εξ όλων των κατοικιδίων της γης ή, ακριβέστερον ειπείν, εκ των... πλασμάτων του Θεού, το πλέον νοήμον είναι ο άνθρωπος. Ακόμα κι όταν είναι παιδί και πεινά».

Κι ακολούθησε η νύχτα. Μια νύχτα που γεννούσε σκορπιούς κι όχεντρες στους λογισμούς μας. Μια νύχτα που πρόγκησε τον ύπνο από τα μάτια μας και τη γαλήνη από την καρδιά μας. Μια

νύχτα πρωτόγνωρη και πρωτόφαντη για το χωριό, νύχτα δίχως σκυλιά, που τα θάψαμε σ' ένα μεγάλο λάκκο, κουβανώντας τα στις αγκαλιές μας.

- Άσε να σε βοηθήσω, μπαρμπα Θωμά. Είσαι γέρος κι ο Αράρης σου θεριό. Μπορείς να τον σηκώσεις;

- Ευχαριστώ, γιέ μου. Μη νοιάζεσαι, θα τα καταφέρω. Έεε-εχ... Τούτο που θωρείς, το καλό μου, μου παραστάθηκε δεκαπέντε χρόνια. Τ' άφηνα μονάχο του να φυλάει τα γίδια και τα πρόβατα και τα φύλαγε καλύτερα κι από μένα. Γλίτωνε το κοπάδι, όντες το προγκούσαν τ' αστροπελέκια κ' έδρεμε κείνο, τυφλό, πίσ' από το φοβισμένο γκισέμι, να ριχτεί σ' άπατο γκρεμό. Μάχουνταν τ' αγρίμια που γιουρουστούσαν στα μαντριά, με την αποκοτιά της πείνας, αντρείευόταν, μάτωνε και τ' ανικούσε. Άσε με, γιέ μου, να το πάρω, στερνή φορά, στην αγκαλιά, το καλό μου. Θα τα καταφέρω.

«Λοιπόν, ενθάδε κείνται... Ενθάδε κείνται, εκατό πιστοί και αφοσιωμένοι φίλοι του ανθρώπου, που δολοφόνησε ο... άνθρωπος».

Ο διερμηνέας ξαναρώτησε:

- Λοιπόν, θα βοηθήσει κανείς να βρούμε αυτό το σκυλί;

Για μιαν ακόμη φορά, από τη σύναξη δε βγήκεν άχνα. Ακόμα κι ο Μήτρο Τράκας δε μίλησε. Στεκότανε κειδά, δίπλα μου, καμπούρης, με την τσομπάνικη κάπα του διπλωμένη μπροστά - τούτη δεν την αποχωριζόταν χρόνου καιρού, γιατί είχε, λέει, το συκώτι του, που του 'φερνε σύγκρυο, ολοκορμίζ - με τα μάτια σφαλιχτά και τα χείλια σφιγμένα, καρφωμένος από τ' απορημένα βλέμματα κείνων που τότε τριγύριζαν. Ξανάκλεισα τα δικά μου.

«Λοιπόν εντάξει, χερ κομαντάντε, εντάξει, να σε βοηθήσουμε. Όμως το ξέρεις πως τούτο το σκυλί είν' η ελπίδα μας, - ε; Το ξέρεις πως οι παλμοί της καρδιάς μας συντονίζονται, τις νύχτες, με τους παλμούς της δικής του καρδιάς; Το ξέρεις πως τούτο, το καλό μας, αναποδογύρισε τη διορισμένη τάξη των πραγμάτων, έτσι που να κοιμόμαστε όταν γαβγίζει και να ξαγρυπνούμε όταν βουβαίνεται; Το ξέρεις πως, δυο βδομάδες τώρα, χάρη στη δική του αγρύπνια, και την έγνοια, πρόφταιναν να φύγουν από το

χωριό οι ξένοι δυναμιτιστές, όταν ανέβαινες εσύ με τους δικούς σου, φερμάροντας μέσα στη νύχτα; Αυτό δα, το κατάλαβες πώς τ' οσμιστήκαμε, ψέματα; Κ' ύστερα και τ' άλλο, - την αλήθεια, χερ κομαντάντ. Δεν ξέρουμε ποιο είναι. Δεν τ' απάντησε κανείς, δεν το 'δε κανείς, δε ζύγωσε σε κανένα σπíti. Την αλήθεια, χερ κομαντάντ, την «πάσαν αλήθεια». Είπαμε να 'ναι της Μαριώς του Κούκουρα, - έτ' είπαμε, στην αρχή. Κείνο το μικρό, με την παρδαλή γούνα και το μακρόσουρτο γάβγισμα, που σε χτυπούσε στα νεύρα. Όμως τέτοια είχανε κι άλλοι, στο χωριό. Ο Γιάννης ο Στέκας, η Σμαρούλα του Παχή, ο Ναπολέων ο αγροφύλακας. Βάλαμε με το νου κι άλλα, τα λογιάσαμε με τη σειρά, όλα κείνα τα μικροκαμωμένα, τα διαόλια, που η γκρίνια τους δεν είχε σωμό, μήτε στον ύπνο τους, που λένε, τέτοια νευρικά κι ανάποδα. Όμως, ποιο 'ναι απ' όλα τους, δεν το ξέρουμε. Δεν το 'δε κανείς, δε ζύγωσε κανέναν. Και με το δίκιο του, χερ κομαντάντ. Δε μας 'μπιστεύεται πια. Γιατί όταν εσύ του 'δωκες το φαρμάκι, κείνο ζήτησε τη δική μας βοήθεια. Κ' εμείς του την αρνηθήκαμε. Ύστερα, λέμε, να ξέρασε το κρέας και να λάκισε, κρυφά, πριν οι δικοί σου του φυτέψουν μια σφαίρα στο κεφάλι, όπως έκαναν με τ' άλλα, που πείσμωναν να ζουν. Έτσι λέμε».

Άνοιξα τα μάτια. Ο ήλιος βγήκε, καθάριος, πεντακάθαρος, πίσω απ' τη φαλακρή κορφή. Μηνούσε μια λαμπρήν οχτωβριάτικη μέρα, σαν και κείνες που στέκονται το «κύκνειον άσμα» του καλοκαιριού. Οι αχτίνες του έπεφταν στα πρόσωπά μας, μας θάμπωναν τα μάτια, κ' εμπόδιζαν τη θέα προς τον χερ κομαντάντ, που θαρρείς και λαμπάδιασε κειδά, μέσα στο πύρινο φόντο.

Έτσι, σχεδόν δεν το καταλάβαμε πότε μας ζύγωσε και βρέθηκε ανάμεσά μας, ανοίγοντας δρόμο, με το μαστίγιό του, που μας άγγιζε, μαλακά, στο στήθος. Σταμάτησε μπροστά στην Όλγα του Νάστου, που μονομιás χαμήλωσε το κεφάλι.

«Όχι, Όλγα, όχι, καλή μου. Σήκωσε το κεφάλι σου. Μονάχα σα μάθει ο άνθρωπος να μη χαμηλώνει το βλέμμα μπροστά στον άνθρωπο, θα βασιλέψει «ειρήνη επί της γης κ' ευδοκία εν ανθρώποις». Θεσ να σου πω πώς θα τ' αποκτήσεις; Θυμήσου τον καλό σου. Τον Νάστο, τον άντρα σου. Το λεβέντη του χωριού

μας, που σε πήρε από τα κατώμερα και σ' έβαλε αφέντρα στο σπίτι του και βασίλισσα στην καρδιά του. Τον ατρόμητο δυναμιτιστή, που κατέβηκε, προψές, νύχτα και σμίξατε στην κλίνη σας κι ανθίσανε τα μαραμένα γιασεμιά, στα παρτέρια της αυλής σας. Θυμήσου, Όλγα, θυμήσου».

Ο διερμηνέας μετάφρασε το διάλογο.

- Είσαι παντρεμένη;
- Ναι.
- Πού είναι ο άντρας σου;
- Ούθε απός του διάλεξε.
- Στο βουνό;
- Μπορεί κ' εκεί.

Ο χειρ κομαντάντ σούρωσε τα χείλια, προδίνοντας το βράσιμο της ψυχής του, όμως δε μίλησε και προχώρησε πιο πέρα. Σταμάτησε μπροστά στον παπα Φανούρη, με τα χέρια στη μέση. Ο διερμηνέας μετάφρασε, πάλι.

- Ο χειρ κομαντάντ, το ξέρει, πάτερ μου, πως είστε από το καμπίσιο κεφαλοχώρι και πως ανεβαίνετε μια φορά το μήνα, την τελευταία Κυριακή του, για να λειτουργήσεται' εδώ πάνω. Ρωτά, λοιπόν, πώς βρεθήκατε στο χωριό σήμερα, που 'ναι καθημερινή κι ο μήνας στα μισά του;

- Μ' έστειλε ο Κύριος, παιδί μου. Μ' έστειλε ο Κύριος, να εγκαρδιώσω το ποίμνιόν μου.

Ο Γερμανός άκουσε τη μετάφραση, βουβός κι ασάλευτος. Μονάχ' αργά κι απαργά, σήκωσε το μαστίγιο που κρατούσε κ' έσπρωξε μ' αυτό το καλυμμαύχι του παπά, που γλίστρησε πίσω και κατρακύλησε στο χώμα. Τώρα, έγινε φανερό, πως θ' ακολουθούσε φοβερό ξέσπασμά του. Όμως, κείνην ακριβώς τη στιγμή, στην πλατεία μπήκαν Γερμανοί στρατιώτες, σέρνοντας, δεμένα με πέτσινα λουριά, τρία λυκόσκυλα του στρατού, από κείνα τα γυμνασμένα γι' ανίχνευση. Ο χειρ κομαντάντ άφησε τον παπά κ' έδωκ' εντολή να ερευνηθούν ξανά, με τους σκύλους, όλα τα σπίτια, οι αχερώνες και τα μαντριά του χωριού. Κι αν η έρευνα δε φέρει αποτέλεσμα, - είπε -, τότε η ανίχνευση να «επεκταθεί» σ' όλη τη γύρω περιοχή και στη χαράδρα.

Όμως, τίποτ' απ' αυτά δεν πρόφτασε να γίνει.

Έν' από τα σκυλιά παράσυρε το στρατιώτη που το κράταγε, χώθηκε μέσα στη σύναξη και πήρε να μας οσμίζετ' έναν έναν, με κινήσεις πυρετικές και βιασύνη, που μας τρόμαζε. Και ξάφνου... μέσ' από το μπουλούκι, ακούστηκαν δυνατά γαβγίσματα μικρού σκυλιού. Και σ' ένα λεφτό ακόμα, πρόβαλε κείνο, κάτ' από την κάπα του Μήτρου του Τράκα, έπεσε στο χώμα και το 'βαλε στα πόδια, για λίγο, για μόλις πενήντα μέτρα, όπου το πρόλαβαν τα λυκόσκυλα και το κομμάτιασαν.

Χειμώνες και χειμώνες περάσαμε σε τούτο τον ανεμόδαρτο πέτρινο τόπο μας. Με κρύα και παγωνιές, που σου πηρούνιαζαν το κορμί, ίσαμε το κόκαλο κ' ίσαμε το μεδούλι του. Όμως το κρύο που γρικήσαμε στην ψυχή μας, κείνη την ώρα, δε θα το ξεχάσουμε, όσ' άλλα κι αν μας μέλλονται στη ζωή.

Ο χειρ κομαντάντ πήρε κοντά το διερμηνέα και, χαμογελώντας πλατιά, ζύγωσε τον Τράκα. Μα κείνος, πριν προφτάσουν ν' ανοίξουν το στόμα τους, τους αναμέρισε με τα χέρια, βγήκε από τη σύναξη, προχώρησε και στάθηκε μπροστά μας, με την πλάτη στο μαντρότοιχο της εκκλησιάς, έτοιμος να δεχτεί στο κορμί του τις σφαίρες του αποσπάσματος.

Ο παπα Φανούρης βγήκε από τη σύναξη και τον ζύγωσε.

- Τ' αγαπούσα, παπά. Δεν ήτανε δικό μου, του Ναπολέον ήταν, όμως εμένα 'μπιστεύτηκε, ύστερ' από το χάλασμα των σκυλιώνε. Τ' αμολούσα τη νύχτα, να 'χει το νού του και το μάζευα νωρίς το πρωί. Λογάριαζα να το γλιτώσω. Δεν μπόρεσα, - αυτό είναι.

Σε λίγο πορευόμασταν τον κατήφορο - ένα ολάκερο χωριό - φορτωμένο μ' ό,τι μπόρεσε να σηκώσει ο καθένας στην πλάτη του, - αυτή 'ταν η διαταγή. Άνθρωποι, δίχως λογισμούς, δίχως όνειρα, δίχως φόβο και δίχως καρδιές. Αυτές τις αφήκαμε πάνω κει να κλαίνε ένα πετροχώρι που καιγότανε κ' ένα μαγκούφη άντρα, που αποδείχτηκε «...εξ όλων των κατοικιδίων ή, ακριβέστερον ειπείν, εξ όλων των πλασμάτων της γης, ο πλέον πιστός και αφοσιωμένος φίλος των σκυλιώνε».

Ο κατάδικος

Ξάφνου οι εκρήξεις των οβίδων του βαριού πυροβολικού ακούστηκαν κοντά, σκεδόν πάν' από τα κεφάλια τους. Το κορίτσι λαχτάρησε στην αγκαλιά της μάνας του. «Φοβάμαι». Κείνη θέλησε να του δώσει κουράγιο. Να του πει πως, ακόμα λίγο κι ο πόλεμος θα διάβαινε πάν' από τη μικρή τους πολιτεία και θα πορευόταν καταμπρός, στον αγύριστο, πως γρήγορα θ' άφηναν την κρυφή κούρνια τους, το υπόγειο, και θα 'βγαιναν πάλε στον ήλιο, να ξαναχτίσουν τη ζωή τους, από το τίποτα, πως οι άνθρωποι θα μέρευαν και θ' αγάπιζαν καθώς άλλοτες, πως... Όμως δεν είπε τίποτα απ' αυτά, μονάχα τύλιξε πιο σφιχτά τα χέρια της γύρ' από το κορμί του.

Στο νού της ξανάφερε 'κείνα που της είπε, το πουρνό, η φράου Μίλερ, η ταγματάρχίνα. «Εμείς φεύγουμε, της είπε, δε γίνεται να καρτερέσουμε πιότερο, δηλαδή, τι να καρτερούμε τώρα πια; Κι όσο για σένα, θαρρώ δεν κάνεις καλά να 'μπιστεύεσαι κείνο το υπόγειο κάτ' από τα χαλάσματα, δεν ξέρεις τι γίνεται. Είναι και το κορίτσι, αυτό προπάντων πρέπει να λογαριάσεις. Δε λέω για τους Ρούσους. Τούτοι λύσσαξαν και δρέμουν ακράτητοι να φτάσουν μιαν ώρ' αρχύτερα στο Βερολίνο. Για τους άλλους λέω. Τους κρατούμενους του γειτονικού στρατοπέδου. Θέλουν να πουν πως λευτερώθηκαν, σκότωσαν τους φρουρούς τους, - το διοικητή τον έκαψαν ζωντανό καταμεσής στην αυλή, με μπενζίνα - κι όπου να 'ναι φτάνουν. Και ξέρεις δα, τι παναπεί κρατούμενος. Έναν που τότε μάντρωσαν για πολύ και τότε βασάνιζαν και τώρ' άλλο δε λογιάζει πάρε πώς να γδικιωθεί, να κάψει και ν' αφανίσει. Τέλος, μάκαρα να σε φωτίσει ο Θεός, να κάνεις το σωστό».

Αυτά θυμήθηκε κι ευτύς έκλεισε τα μάτια. Ακόμα λίγο κι ο φόβος θα τήνε καταχτούσε για καλά, θα τήνε πάλευε. Τ' άνοιξε. «Όχι...» έγρουξ' εντός της. «Όχι, κανείς δε θα μας βρει.

Κανείς δε θα λογιάσει πως κάτ' από τούτα τα γκρεμίδα και τα χαλάσματα βρίσκονται δυο γυναίκες, δυο ζωντανές ψυχές». Ξανάκλεισε τα μάτια. Τα 'σφιξε δυνατά να πονέσουν, τα 'σφιξε, τα 'σφιξε, πόνεσαν, τα ξανάνοιξε.

Ένα σπαρματσέτο, κολλημένο πάνω στο μάρμαρο παλιού τραπεζιού, φώτιζε, δειλά, το χώρο και γιγάντωνε τις σκιές των πραγμάτων, που σάλευαν πάνω στους τοίχους, σαν προϊστορικά τέρατα, φορτωμένα φοβέρες.

Πίσωθέ του, μέσα σε λευκή κορνίζα, το πορτρέτο του αντρός της. Ενού παλικαρόπουλου, γύρω στα τριάντα, ξεμπράτσωτου, με μουτζούρες στο φανελάκι που φόραγε, αμί και στο πρόσωπο και μ' ένα πλατύ και ανοιχτόκαρδο χαμόγελο στα χείλη, που έτσι και τότε τήραζες για πολύ, σε υποχρέωνε, γρήγορα, να του χαρίσεις κ' εσύ το δικό σου.

Γύρεψε τα μάτια του και καταπώς το συνήθαγε δυο χρόνια τώρα, απίς και τον έχασε στον πόλεμο, τα τύλιξε με το ζεστό της βλέμμα. Και κείνα, σιγά σιγά, λεφτό το λεφτό, μεγάλωσαν..., μεγάλωσαν κειδός κ' έγιναν κατρέφτες κ' έγιναν οθόνες κινηματογραφικές, που πάνω τους προβλήθηκ' έν' απλωτό καταπράσινο λιβάδι, πλουμισμένο με μυριάδες ολάνθιστ' αγριολούλουδα.

Και μέσα σε τούτο το λιβάδι, έτρεχε, ξεκαρδισμένο στα γέλια, ένα κορίτσι. Ένα κορίτσι, γύρω στα δεκαεφτά, μ' έν' αραχνοϋφαντο φόρεμ' από πάλλευκη «οργάντζα», με πλούσια κατάξανθα μαλλιά, π' ανέμιζαν στον αγέρα σα χρυσαφένια κυματούσα θάλασσα και μ' ένα κορμί χυτό και σπαθάτο, καμωμένο θαρρείς από κρουστό χαλκό και μαντέμι. Και, πίσ' από το κορίτσι, έτρεχ' έν' αγόρι. Έν' αγόρι, γύρω στα είκοσι, ψηλό, ξανθό, με κορμί σαν εκείνα των αγαλματένιων αρχαίων Ελλήνων εφήβων της παλαιστρος και μαλλιά χυτά που σκέπαζαν χαμηλά το λαιμό, αμί και τα ριζάφτια, σα χρυσαφένιο στεφάνι.

Κ' έτρεχε τ' αγόρι, κ' έτρεχε και πάσκιζε ν' αγγίξει το κορίτσι με τ' ακροδάχτυλα των χειρών του, μα κείνο όλο του ξέφευγε και γελούσε, καθώς η αγέρινη πεταλούδα που πίσωθέ της

πιλαλά μικρό παιδούλι άμυαλο και τήνε παρακαλεί, άδिका, να κονέψει σε λούλουδο να τήνε πιάσει με την απόχη του. Όσπου απόκαμε το κορίτσι. Και πρόφταξε τ' αγόρι και τ' άρπαξε μέσα στα σιδερένια μπράτσα του και κυλίστηκε μαζί του στο γρασίδι, ανάμεσα σε χιλιάδες κατακόκκινες παπαρούνες.

Κ' ευτύς τ' αηδόνια, στις λεύκες του μικρού ρυακιού, δυνάμωσαν το κελαίδημά τους. Και τα τζίτζικια, στ' απόκρυφα των κυπαρισσιώνε, δυνάμωσαν το τραγούδι τους. Κι ο μπάτης φύσηξε πιο δυνατός, ανάμεσ' από τις κελαϊδιάρες πευκοβελόνες. Κι οι παπαρούνες δυνάμωσαν τους χυμούς στο μίσχο τους και τίναξαν ψηλά τα κεφάλια, σάμπως λάβαρα σε παρέλαση. Κι ούλο τούτο το ξαφνικό γιορτάσι των ψυχωμένων και των άψυχων, κράτησε τόσο, κράτησε μέχρι τη στιγμή που πάνω στο πάλλευκο φόρεμα του κοριτσιού, π' απόμεινε κάτ' από το κορμί του, άνθισε μια ακόμ' άλικη παπαρούνα.

Η γυναίκα λαχτάρησε και συνέφερε. Της φάνηκεν ως να ξύπναγε από βαθύν ύπνο. Γρίκησε στην ψυχή της ένα πλάνταγμα και χαμογέλασε πικρά. Μέτριασε από την αγκαλιά της, μαλακά, το κορμί του παιδιού, ανάγειρε και πορεύτηκε προς το τραπεζάκι. Πήρε στα χέρια την κορνίζα και φίλησε τη φωτογραφία.

- Εντάξει, Γιόχαν. Θα τα καταφέρουμε, καλέ μου. Θα ζήσουμε. Είπε και γύριψε ν' απιθώσει στο μάρμαρο τη φωτογραφία. Όμως καθώς το χέρι της έτρεμε, από τη συγκίνηση, χτύπησε με την κορνίζα το σπαρματσέτο, που κατρακύλησε, δίχως να σβήσει, έπεσε στο πάτωμα κ' ευτύς έβαλε φωτιά σε χαρτιά και σκύβαλα, που γιόμοζαν, ένα γύρω, το χώρο.

Το κορίτσι τρόμαξε κ' έμπηξε τις τσιρίδες. Παραζαλισμένη εκείνη, παράτησε τη φωτιά κ' έτρεξε κοντά του. Πάσκιζε να του δώσει κουράγιο, να του ΄ξηγήσει πως δεν έγινε τίποτα σπουδαίο, πως στη στιγμή θα το διόρθωνε το κακό, πως... Δεν τα κατάφερε, το παράτησε, ξαναγύρισε στη φωτιά και μ' όλο που κείνη φούντωσε, στ' αναμεταξύ, την κουκούλωσε με μια κουβέρτα και την έσβησε. Ευτύς έβγαλε από την τσέπη της έν' άλλο σπαρματσέτο, τ' άναψε, το στήριξε πάνω στο μάρμαρο και

ξανάτρεξε στο παιδί. Με την απαλάμη του χεριού τού 'κλεισε το στόμα, ενώ σύγκαιρα το παρακαλούσε, σφιχταγκαλιάζοντάς το, να πάψει να σκουίζει δίχως λόγο, να συνεφέρει και να ηρεμήσει, πριν γίνει το μεγάλο κακό.

Μα το κακό είχε κιόλας γίνει. Το κατάλαβε, όταν είδε το τρεμάμενο χέρι του κοριτσιού να δείχνει την πόρτα. Έστρεψε κι αγαλμάτωσε. Πάνω στο τρίτο από τα τέσσερα σκαλιά, που κατέβαζαν στο υπόγειο, στεκόταν ένας άντρας. Ψηλός, στεγνός - σχεδόν δίχως σάρκες πάνω στα κόκαλά του - με χέρια που κρέμουνταν στα πλάγια, σαν ξερόκλαδα, με μάτια που τα φλόγιζε πυρετός, χωμένα βαθιά κάτ' από το μέτωπό του, με δέρμα μελαμψό, που θύμιζε κάτοικο της Μεσόγειος, και με ρούχα ξεφτισμένα ολούθε, σωστά κουρέλια.

Δε λογάρισε που τον είδαν. Απόμεινε, για λίγο ακόμα, πάνω στο σκαλί, να φαντάζει στο μισοσκοτάδο σαν ξαποδός κι απέ κατέβηκε τρεκλίζοντας, σάμπως ο μεθυσμένος, προχώρησε και στάθηκε πάν' από τις γυναίκες, που τότε θωρούσαν, ξέψυχα, δίχως ν' αποκοτούν μήτε το βλέφαρό τους να σαλέψουν.

- 'Ωστ' έτσι, λοιπόν;... είπε, αργά κι απ' αργά κ' η γλώσσα που μίλησε ήταν η ρωμείκη.

Ύστερ' απόμεινε πάλε βουβός κι ασάλευτος. Για πολύ. Ένας Χάροντας που 'στεκε πάν' από δυο αδύναμες ψυχές και λογάριζε - ποιος ξέρει τι λογάριζε. Τα χαρακτηριστικά του προσώπου του δεν ξεχώριζαν τώρα, καθώς το σπαρματσέτο απόμεινε πίσ' από την πλάτη του. Μονάχα τα πεταμένα μαλλιά, κειδά στα ριζάφτια του, ασήμιζαν κομμάτι στο μισοφώτιστο φόντο.

Όμως για τη γυναίκα ήτανε βέβαιο πως κείνο το πρόσωπο άγριευε λεφτό το λεφτό, πως τα μάτια, μέσ' από τις βαθιές λακκούβες τους, φλογίζονταν από την πεθυμιά για σάρκα και πως, όπου να 'τανε, τα χέρια - κείνα τα ξερόχερα που μονομιάς της φάνταξαν σαν οχιές πεντάγλωσσες και σαν πολυκέφαλοι δράκοι - θ' απλώνονταν καταπάνω της να της αρπάξουν το παιδί από την αγκαλιά.

Και τούτος ο στερνός φόβος της δεν άργησε πολύ να βγει αληθινός. Ο Χάροντας σάλειψε, σα σκιάχτρο στ' αμπέλι, που το

δέρνει άγριος βοριάς, άπλωσε μπροστά τα χέρια και πήρε να ζυγώνει στο παγωμένο σύμπλεγμα. Το κορίτσι τσίριξε άγρια και κόλλησε πάνω στο κορμί της μάνας του. Κ' εκείνη το βόλεψε πίσω της και μονοστιγμής έφερε μπροστά στο πρόσωπό της τις απαλάμες μ' ανοιχτά τα δάχτυλα, έτοιμη να ξεσκίσει με τα νύχια, το θεριό, τον άρπαγα. Ακόμα λίγο... ακόμα μια στιγμή κ' οι οχιές θα τύλιγαν το κορμί του κοριτσιού.

Μα ξάφνου, καθώς γίνεται με τ' αγρίμι π' οσμίζεται πίσωθέ του τον κίντυνο, έστρεψε κείνος προς την πόρτα, γρήγορος σαν αστραπή, ενώ, σύγκαιρα, τράβηξε από τη δεξιά στρατιωτική μπότα που φόραγε, μια ξιφολόγχη.

Κι αλήθεια. Πάνω στο σκαλί, που πρινώρας πάταγε, στεκόταν ένας άλλος άντρας. Κοντός αυτός, ξανθός, καλοστεκούμενος, μ' ένα σατανικό γέλιο στα χείλια του, με μάτια που σπίθιζαν στο μισόφωτο και με μια κάμα στο δεξί του χέρι. Σαν είδε τον άλλον να κρατά ξιφολόγχη, γέλασε δυνατά και πάσκιζε να του μιλήσει με παντομίμα.

- Είναι δυο, έδειξε δυο δάχτυλα στο ξερβί χέρι του. Εγώ..., κόλλησε την απαλάμη στο στήθος του, θέλω τη μικρή..., κράτησε την απαλάμη σε μικρό ύψος πάν' από το πάτωμα. Εσύ..., τον έδειξε, πάρε τη μεγάλη, κράτησε την απαλάμη ένα μπόι πάν' από το πάτωμα.

Καρτέρεσε λίγο και καθώς ο άλλος δεν αποκρενόταν, πίστεψε πως τότε βρήκε σύμφωνο. Κατέβηκε τα δυο σκαλιά και πήρε να τότε ζυγώνει, προσέχοντας το κάθε βήμα του και δίχως να χαμηλώνει την κάμα. Κείνος είχε κλείσει τα μάτια και σάλευε πέρα δώθε, σα μοναχή καλαμιά σε βάλτο. Όμως, μισό λεφτό παραπίσω, τινάχτηκε καταπάνω στον άλλον, με το ξίφος ψηλά.

- Όχι..., έγρουξε. Το κορίτσι είναι δικό μου... εγώ τις βρήκα... το δικαιούμαι... είναι δικό μου...

Είτε και μονομιás όρμησε και τ' άρπαξε στην αγκαλιά του. Η μάνα βόγκησε, ούρλιαξε και χίμηξε με τα δάχτυλα τεντωμένα μπροστά, άγρια σαν τη λιόντισσα που της αρπάζουν το σκύμνο της. Τα νύχια της του όργωσαν το πρόσωπο, που στη στιγμή

γιόμοσ' αίματα, από το μέτωπο μέχρι το πηγούνι. Το ξανάκανε. Μα τούτη τη φορά την εμπόδισε ο άλλος. Την άρπαξε στην αγκαλιά του, άγριος, πεινασμένος για σάρκα, ανελήτος και, σ' ένα λεπτό ακόμα, την είχε ριγμένη στο χώμα, δίχως ρούχο στο κορμί της και... ντρόπιαζε κειδά το σερνικό.

Όμως εκείνης, μήτε πριν, μήτε τώρα την έγνοιαξεν ο εαυτός της. Σταυρωμένη στο πάτωμα, με το κορμί της να λογχίζεται από τον άνομο, είχε το κεφάλι γυρισμένο προς το σκοτάδι της γωνιάς, που κατάπιε το σπλάχνο της κι όλο έλεγε και ξανάλεγε μ' όση της έμενε δύναμη.

- Να ζήσομε, Γκάριν... Να ζήσομε κοριτσάκι μου... Να ζήσομε... Να ζήσομε...

Ύστερα, ένιωσε κάτι σα νύστα. Μια νύστα δυνατή, που όσο κι αν το πάσκισε, δεν μπόρεσε να την απαλείψει. Και... λιγοθύμησε.

Το παραύστερο που γρίκησε ήταν η φωνή του κοριτσιού σ' αφτιά της.

- Ξύπνα μανούλα... Είμαι η Γκάριν...

Λαχτάρησε. Ο νούς της μονομιάς πήρε να ξεθολώνει από το θάμπος. Το βλέμμα της πήρε να καθαρίζει από την καταχνιά. Κοίταξε γύρω. Είδε την κατάστασή της. Θυμήθηκε. Είδε το κορίτσι. Του άρπαξε τα χέρια μέσα στα δικά της.

- Πώς είσαι παιδί μου; ρώτησε πονώντας για την απόκριση.

- Καλά. Εμένα δε με πείραξε ο άλλος. Δε μ' άγγιξε διόλου.

Πικρογέλασε. Δεν πίστεψε.

- Λες... λες αλήθεια; Όχι... δε γίνεται... δεν μπορεί... με γελάς... δεν μπορεί...

- Μπορεί... Γίνεται μανουλίτσα, έγινε. Μ' έριξε στη γωνιά. Εάπλωσε δίπλα μου κι όλο μου ψιθύριζε σ' αυτή «σουούσςς... σουούσςςςςς». Μου χάιδευε τα μαλλιά. Το μέτωπο. Τα χέρια. Κ' έκλαιε. Όλη την ώρα έκλαιε.

Ανάγειρε κείνη. Το κοίταξε. Το βλέμμα της παρακαλούσε για την αλήθεια. Το 'δε να της χαμογελά, πίστεψε. Τ' άρπαξε λαίμαργα στην αγκαλιά της. Το 'σφιξε με λαχτάρα. Το φίλησε. Στα χείλια, στα μάγουλα, στα μαλλιά. Το ξανάσφιξε, το ξαναφίλησε,

έκλαιγε. Έκλαιγε για πολύ. Ύστερα του ζήτησε μια ρόμπα και γυρόφερε το βλέμμα στο χώρο.

- Έφυγαν;

- Ο ένας. Ο κακός. Ο άλλος είναι τος εκείδά.

Τον είδε να κάθεται στο σκαλί με το κεφάλι απιθωμένο στα χέρια του. Ένα κουβάρι. Ένα κούτσουρο. Απόμεινε να τον κοιτά. Αποξεχασμένη για τη γύμνια της. Με την ψυχή ξέχειλη από ευγνωμοσύνη και τα μάτια γιομάτα δάκρυ.

Το κορίτσι είδε. Και καθώς περνούσε στο κορμί της τη ρόμπα, ξανάπε.

- Έκλαιε, μανούλα. Αυτό προπάντων πρόσεξα. Έκλαιε. Κι ακόμα κάτι. Μια λέξη. Την έλεγε και την ξανάλεγε. Τη θυμούμαι. «Ρηνιώ»! Ναι, «Ρηνιώ», έλεγε, «Ρηνιώ... Ρηνιώ... Ρηνιώ...».

Ο άλλος άκουσε. Βόγκος βαρύς ξέσκισε τα σωθικά του. «Ρηνιώώω...». Και σε λίγο ξαναβόγκησε: «Ρηνιώώω...» και με τα δυο χέρια ξέσκισε το πουνκάμισο μπροστά στο στήθος και πήρε να το δέρνει δυνατά, με τις γροθιές. Ύστερα γαλήνεψε. Αγάλι τ' αγάλι. Απίθωσε τις απαλάμες πάνω στα γόνατά του, έριξε το κεφάλι μπροστά και ξανάμοιαξε κουβάρι και κούτσουρο. Η φωνή του ακούστηκε τώρα ραγισμένη, χαμηλή, τρυφερή.

- Η Ρηνιώ... Το κοριτσάκι μου... Το καμάρι μας με την Ελένη. Το φως των ομματιών μας. Η χαρά κ' η απαντοχή της ζωής μας. Ο άγγελος του σπιτιού. Η περηφάνια μας... Για κείνο ή κάθε μας έγνοια. Η κάθε φροντίδα. Ο ύπνος και το ξύπνιο μας. Οι χαρές κ' οι λύπες μας. Τα όνειρά μας. Η Ρηνιώ... Τ' αγγελούδι μας...

Κ' ύστερα ήρταν οι δικοί σας. Μέσα στ' άγρια μεσάνυχτα. Δυο άντρες... Δυο σωστοί άντρες... Και τ' άρπαξαν το μπουμπουکی... Και το ξεφύλλισαν... Και το μάδησαν... Μπροστά στα μάτια του πατέρα του, που τον είχαν πιστάγκωνα δεμένο στην κολόνα του χαγιατιού. Μπροστά στα μάτια μου - ναι! Και το χάσαμε τ' αγγελούδι μας... Το χάσαμε το φως των ομματιών μας. Ξεψύχησε κειδά, με το βλέμμα του καρφωμένο στα μάτια μου να με παρακαλά... Κ' εγώ να βλέπω... να ουρλιάζω και να μην μπορώ... να μην μπορώ...

Κ' ύστερα... η Ελένη... Λίγο καιρό παραπίσω, ανέβηκε στο καμπαναριό της Αγία Σωτήρας και γκρεμίστηκε. Κ' ύστερα εγώ. Με την ψυχή γιομάτη όμπιο, πήρα τα βουνά να πολεμήσω τους άναντρους. Μα κ' εκεί δεν είχα μοίρα. Μ' έπιασαν και μ' έστειλαν εδωνά. Στο στρατόπεδο. Πάνε δυο χρόνια.

Έβγαλε από την τσέπη του τσιγάρο, τ' άναψε. Ρούφηξε τον καπνό, τότε ρούφηξε άγρια, τότε κατάπιε, βόγκησε. Έπαιψε να διηγείται. Ύστερα κρέμασε πιο πολύ το κεφάλι και πήρε να μοιρολογά. Αργά, χαμηλά, μακρόσυρτα, σαλεύοντας πέρα δώθε το λιπόσαρκο κορμί του, καταπώς συνηθίζεται στη μακρινή πατρίδα του με το ξόδι. Μοιρολογούσε για τ' άδικα χαμένο σπλάχνο του κι όλο ανάφερνε τ' όνομά του «Ρηνιώ... Ρηνιώ... Ρηνιούλα μου...».

Κι αποξεχάστη κειδάς να μοίρεται και δε θα 'χε τελεμόν ο θρήνος του, αν ξάφνου δεν ένιωθε κάτι ζεστό πάνω στις ράχες των χειρών του. Άνοιξε τα μάτια. Η γυναίκα ήτανε γονατισμένη μπροστά στα πόδια του και του φιλούσε τα χέρια και του τα 'βρεχε με δάκρυ. Ξαφνιάστηκε. Ανοιγόκλεισε πολλές φορές τα βλέφαρα να λαγαρίσει το νου. Είδε καλά, πικρογέλασε.

- Παναπεί, με κατάλαβες κυρά, έτσι; Χμ. Κ' έλεγα πριν, τι θες μωρέ άνθρωπέ μου - έλεγα - και διηγείσαι τα που σου 'λαχαν εσένανε - τα πικρά και τ' άδικα - σε τούτες τις γυναίκες; Σάματι ξέρουν τη γλώσσα σου και σε καταλαβαίνουν; Γελάστηκα κυρά. Ναι. Ξαστόχησα πως το κλάμα είναι η γλώσσα των ανθρώπων. Το κλάμα, ναι, αμί και το γέλιο και το τραγούδι κι ο χορός. Τ' άλλα τα 'φκιαξαν'οι περιστάσεις. Κ' οι ανάγκες.

Την κοίταξε στα μάτια. Ήτανε γεμάτα δάκρυ. Της γύρισε τα χέρια και τα πήρε μέσα στα δικά του. Γρίκησ' ευτύς κάτι ζεστό να κατρακυλά στο αίμα του, να χιμά στην καρδιά, να τήνε γερεύει. Ύστερα θυμήθηκε. Έσκυψε το κεφάλι.

- Κι όσο για τούτο που σου 'λαχε εσένα, μη θαρρείς πως δεν ντρέπουμε, κυρά. Ντρέπουμε και πολύ. Όμως κράταγε μαχαίρι, το 'δες, δεν είν' έτσι; Κ' εγώ το ίδιο. Λόγιασα, το λοιπόν, πως δε θα 'τανε σωστό να σφαχτούμε για σένα. Δυο άντρες, δυο άνθρωποι - 'θαλα να πω - που 'ζησαν χρόνια μέσα σε κείνη την

κόλαση μαζί, που μαζί πείνασαν, μαζί δίψασαν, μαζί βασανίστηκαν, μαζί κιντύνεψαν να πεθάνουν από τα μαρτύρια. Που μαζί ονειρεύτηκαν τη λευτεριά, το φως, το γδικιωμό. Ναι, το γδικιωμό, κυρά. Γιατί όσο κι αν σου φανεί παράξενο, τούτος πιότερος απ' όλα μας κράτησε στη ζωή. Τούτος. Θα πεις γιατί εγώ;... Ε... να... Εγώ τα κατάφερα. Τήνε πάλεψα την πίκρα, πες τη μανία, την τρέλα. Δικός μου ο λογαριασμός. Ο άλλος δεν μπόρεσε. Όμως εκείνος που θα τον κατηγορήσει, θα πρέπει να 'ναι άγιος. Πίστεψέ με, κυρά. Θα πρέπει να 'ναι... άγιος.

Ακούμπησε το κεφάλι πίσω, σε μια κολόνα, κ' έκλεισε τα μάτια. Ένωσε μια ξαφνική κούραση σ' ολάκερο το κορμί και στο λογισμό του βαρύ μπέρδεμα. Ναι. Το πρώτο που νογήθηκε, σαν αντίκρισε τις δυο γυναίκες, ήταν να γδικιωθεί, να κάνει στο κορίτσι το ίδιο κακό που 'καναν στο δικό του. Όμως καθώς είδε τον άλλο, δίχως να καταλάβει πώς και γιατί, γρίκησε ν' αναποδογυρίζονται μέσα του οι αποφάσεις και βουλήθηκε να προστατέψει το παιδί, να το γλιτώσει από το κακό.

Πάσκιζε να βάλει μια σειρά, μια τάξη στους διαλογισμούς του, να καταλάβει τι 'τανε κείνο που τον έκανε μονοστιγμής ν' αλλάξει απόφαση, λόγιασε πολλά, μπερδεύτηκε, ένωσε ολότελ' αποκαμωμένος, τα παράτησε. Κρέμασε στο πλάι τα χέρια κι απόμεινε κειδά για πολύ, μαρμαρωμένος στο κορμί, στην καρδιά και στο νου. Τον συνέφερε κάτι δροσερό που 'νιωσε να τ' αγγίζει το πρόσωπο. Άνοιξε τα μάτια. Η γυναίκα, μ' ένα προσόψι μουλιασμένο σε νερό, που κράταγε, σε χωματένιο τάσι, το κορίτσι, του 'πλενε τις τσουγκρανιές από το αίμα που 'πηξε πάνω τους. Τις τσουγκρανιές που αυτή τις χάραξε στο πρόσωπό του με τα νύχια της, σαν τότε μάχουνταν θαρρώντας τον άρπαγα.

Του άρεσε. Γρίκησε τη δροσιά να φτάνει, βαθιά, ίσαμε τα φυλλοκάρδια του. Θέλησε να χαμογελάσει. Σκιάχτηκε και μετάνιωσε. Φοβήθηκε μη δεν τα κατάφερνε, απίς κι ολάκερα δυο χρόνια, άλλο δεν έκαμε πάρε να μισά και να κλαίει.

Κοίταξε τη γυναίκα στα μάτια. Κείνα στιγμή δεν έπαψαν να 'ναι γιομάτα δάκρυ. Τη λυπήθηκε πάλε. Τήνε πόνεσε για τούτο

που της έλαχε. Ήταν έμορφη. Ξανθιά, γαλιανομάτα, με δέρμα σαν από κρεμεζί βελούδο και μ' ένα κορμί αγγελοκάματο. Κι ο άλλος; Ένας σκύλος λυσσάρικος. Κ' ένας σκύλος βασανισμένος. Π' άλλο δεν ορέγονταν, πάρε να μπηξει τα δόντια του σε σάρκ' ανθρώπινη, να γδίκιωθεί. Ένας που κióτεψε κ' ένας που, εντός του, σάλεψεν ο ρυθμός του λογικού κ' έγινε τόσο μισερός, όσο κι οι άλλοι που του στάθηκαν δήμιοι.

Κοίταξε και το κορίτσι. Στα κρούσταλλα των ομματιών του διάβασε την έγνοια και τη στοργή για κείνονε. Την ίδιαν έγνοια και την ίδια στοργή που θα χάριζε στον κύρη του. Η καρδιά του αναγállιασε. Το αίμα σκουντούφλησε εντός της, δυνατό, θρασεμένο και τήνε ζέστανε. Σχεδόν έπαψε να φοβάται και τον έπιασε πάλε όρεξη να χαμογελάσει.

Όμως για μιαν ακόμα φορά δεν το μπόρεσε. Το μυαλό του μπερδουκλώθηκε ξάφνου. Ο λογισμός, φίδι σερνάμενο, γλίστρησε στα παλιά. Μπροστά του, τώρα, στεκόταν η γυναίκα του, η Ελένη. Χιλιόκαλλη κι αυτή! Ρούσα, καμωματού, άγγελος και νεράιδα της αυγής. Του χαμογέλασε μια κι απέ έγειρε σε νεκρόκασα κι αποκοιμήθη, ανάμεσα σε χιλιάδες λουλούδια του Μάη. Και παραδίπλα το κοριτσάκι του, η Ρηνιώ. Να τότε τη ράξει και να του ζητά βοήθεια. Κι αυτός να 'ναι δεμένος και να μην μπορεί να το συντρεύει.

Ένωσ' ένα δυνατό πόνο να του πλαντά την καρδιά. Το λαρύγγι του στέγνωσε μονώρας. Η γλώσσα πίκρισε, φαρμάκι. Τα μάτια πυρώθηκαν, φλόγισαν και πήραν να χάνουν το φώς τους. Έπρεπε να κάνει κάτι. Ν' αντιδράσει γρήγορα. Αλλιώς το 'νωθε πως η καρδιά του θα συντρίβονταν, πως θα τον έβρισκε κόλπος.

Τινάχτηκε πάνω. Όρμησε στη μέση του υπόγειου και πήρε να χορεύει. Πηδούσε, γονάτιζε, γυρόφερνε άπειρες φορές, στον τόπο, γονάτιζε πάλε κ' ευτύς ξανατιναζόταν τ' αψήλου. Μ' ένα χορό τρελό, ξέφρενο, ξεθεωτικό. Μ' ένα χορό που βύζαινε από τους ρυθμούς όλων αντάμα των χορών της μακρινής πατρίδας του - του κρητικού πεντοζάλη, της ποντιακής σέρας, του χασάπικου - κι απόκοντα με δικές του αυτοσχέδιες φιγούρες

της στιγμής. Και γυρόφερνε ολάκερο το χώρο και σκόνταφτε να τσακιστεί πάνω στις κολόνες και σειόταν και λυγιόταν και τινάζόταν μπρος πίσω, σα σφεντόνα, στερνά στερνά τραγουδώντας κιόλας τραγούδια της φυλακής, ανάκατα με μοιρολόγια.

Ώσπου γονάτισε. Κι αντί να ξανασηκωθεί, έπεσε μπροστά, πάνω στα χέρια. Κι απόμεινε κειδά, μαζωμένος στο πάτωμα, να θυμίζει αγρίμι, που πολέμησε για πολύ, άγρια, τον οχτρό του, και τώρα, κοντανασαίνοντας αποκαμωμένο, ετοιμαζόταν να του παραδοθεί. Η γυναίκα με το κορίτσι έτρεξαν κοντά του. Πέρασαν τα χέρια τους κάτ' από τις αμασκάλες του και τον βοήθησαν ν' αναγείρει, να στυλωθεί στα πόδια του. Κείνος γελούσε. Γελούσε δυνατά κι ασταμάτητα. Λες και γύρευε να βγάλει το άχτι του, για τα δυο χρόνια που στ' αχείλι του δε χάραξε χαμόγελο. Τέλος, αφού κατάφερε να ταχτοποιήσει την ανάσα του, μίλησε.

- Να με συμπαθάς, κυρά. Αυτό που 'δες, το κάνω συχνά. Όσες φορές τα σεκλέτια, τα 'κατόχερα, μου αδράζουν την καρδιά και ζουλάνε να τήνε στραγγαλίσουν, εγώ χορεύω, τραγουδώ κι έτσι σώζομαι.

Την κοίταξε. Κείνη χαμογελούσε.

- Γελάς; Παναπεί και τούτη τη φορά, με κατάλαβες κυρά. Καλά το λέω, λοιπόν, εγώ, πως το κλάμα, το γέλιο, το τραγούδι κι ο χορός, αυτά 'ναι η γλώσσα των ανθρώπων.

Είπε κ' ευτύς μ' απόφαση.

- Όμως τώρα, σώνει πια. Πρέπει να φύγω. Να διώ τι θ' απογίνει και μ' εμένα, ψέματα;

Την κοίταξε στα μάτια. Κείνα μονομιάς γιόμοσαν δάκρυ. Απόρρεσε.

- Λοιπόν, ξέρεις κάτι, κυρά; Όρκο θα 'παιρνα πως νογάς ό,τι και να σου πω. Θα ρρώ και τήνε ξέρεις τη γλώσσα μου. Παράξενο πράμα!

Περίμενε λίγο κι απέ.

- Το ξαναλέω. Είσαι παλικάρι! Παλικάρι μάνα και παλικάρι άνθρωπος. Αυτό θα το θυμούμαι, κυρά.

Πήγε να γυρίσει. Κείνη τότε κράτησε. Σήκωσε τα χέρια της,

αργά αργά, όπως θα τα σήκωνε να πιάσει 'κόνισμα, τ' ακούμπησε στα ριζάφτια του και τότε φίλησε στα δυο μάγουλα.

Ξαφνιάστηκε. Ολάκερο το κορμί του μυρμήγκιασε, ζεστάθηκε και γέρεψε. Του 'ρθε όρεξη να μπηξει φωνή. Μια φωνή που ν' ακουστεί στα πέρατα, μια φωνή που δε βγήκε ποτέ από το λαρύγγι του, ως τότε, μια φωνή αλλιώςτικη, άγνωστη, φοβερή και χαρούμενη. Δεν το 'καμε. Μονάχα χωράτεψε:

- Έτσι όμορφο που μ' έκανες πριν, κυρά, αξίζω να με φιλούν οι γυναίκες.

Τα 'πε γρήγορα κ' έστρεψε στο κορίτσι. Κείνο τον κοίταγε στα μάτια λαχταρώντας. Του χαμογέλασε. Σήκωσε το δεξί του χέρι, τ' απίθωσε πάνω στο κεφάλι του.

- Αντίο..., ψιθύρισε.

Και σε λίγο:

- Αντίο... Ρηνιώ... να με θυμάσαι...

Είπε κ' ευτύς έστρεψε κι ανέβηκε τα σκαλιά με βιάση. Μονάχα στο στερνό τους σταμάτησε, γύρισε και χαμογέλασε στις γυναίκες. Κ' εκείνο το χαμόγελό του μαρμάρωσε πάνω στο σκοτεινό άνοιγμα της πόρτας, σαν πάλλευκο, ολάνθιστο ρόδο.

Η γυναίκα πήρε κ' έβαλε τα καθρόνια πίσ' από το πορτί και το ασφάλισε. Έστερα κατέβηκε, προχώρησε και στάθηκε μπροστά στη φωτογραφία του αντρός της.

- Γιόχαν...

Βουλήθηκε να πει κι άλλα. Να πει πως υπάρχουν ακόμ' άνθρωποι... πως... Μα δεν είπε τίποτα, μονάχα ξανάπε:

- Γιόχαν...

Και πήρε να κλαίει.

Στέφανος Τηλιζίδης

Ποιητής, θεατρικός συγγραφέας και πεζογράφος.

Γεννήθηκε το 1923 στο Κρεπασνόνι του Καυκάσου και πέθανε το 1995 στη Θεσσαλονίκη.

Σε ηλικία 6 ετών εγκαταστάθηκε μαζί με την οικογένειά του στο χωριό Τέρπυλο του νομού Κιλκίς, όπου έζησε τα παιδικά του χρόνια. Σπούδασε Νομικά στο

Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Ανήκε στη γενιά της Αντίστασης.

Στα Γράμματα εμφανίστηκε το 1953 με την ποιητική συλλογή "Δημοτικά Μοτίβα", εντυπωσιάζοντας κοινό και κριτικούς για τον μεστό, γεμάτο ανθρωπιά και λυρισμό στίχο του.

Γνωστός περισσότερο για το ποιητικό του έργο, ασχολήθηκε και με τα άλλα είδη του λόγου. Βραβεύτηκε σε λογοτεχνικούς και θεατρικούς διαγωνισμούς. Το 1983 πήρε το βραβείο "Ειρήνης και Φιλίας Αμπντί Ιπεκτσι" για ποιήματά του.

Έζησε στη Θεσσαλονίκη, σεμνά και αθόρυβα, μέχρι το θάνατό του.

Ουμανιστής, αντιπολεμικός συγγραφέας, έθεσε την τέχνη του στην υπηρεσία του ανθρώπου. Στρατευμένος από νωρίς στις φάλαγγες της Ειρήνης, δεν έπαψε, μέσ' απ' το έργο του, να μάχεται τον πόλεμο, να θρηνεί για τον άδικο χαμό των άφταιγων παιδιών, να υπενθυμίζει στους ανθρώπους το χρέος τους στην Ειρήνη. Ο λόγος του, πάντα επίκαιρος, αποτελεί κραυγή αγωνίας του σύγχρονου ανθρώπου για τη μοίρα της Πατρίδας-Γης, για το μέλλον της ανθρωπότητας. Η λογοτεχνική κριτική χαρακτήρισε το έργο του "έργο ζωής" και του απένειμε τον τίτλο του "ποιητή της Ειρήνης".

Έφυγε αφήνοντας πίσω του άφθονο ανέκδοτο υλικό.